

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

---

ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલય, અમદાવાદ

સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશની નં. ૩૬૨૪ / ૧૯૮૩

સાથે

સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશની નં. ૪૦૪૭ / ૧૯૮૩

તથા

સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશની નં. ૫૯૨૯ / ૧૯૮૩

તથા

સ્પેશ્યલ સિવિલ એપ્લિકેશની નં. ૬૫૬૨ / ૧૯૮૪

તથા

સ્પેશ્યલ સિવિલ એપ્લિકેશની નં. ૧૮૭૯ / ૧૯૮૮

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તશ્રી એસ.કે. કેશોટે

-----  
-----

શ્રી. મોટવાણી, તે સમયના માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિના સહાયક સચિવ દ્વારા,  
કમ્પ્યુટરમાં દાખલ કરવા માટે સૂચિત.

રિટ જારી કરતાં પહેલાં મૂળ લખાણ સાથે સરખાવવા માટે.

માનનીય મુખ્ય ન્યાયાધીશના સહાયક સચિવ શ્રી પરમેશ્વરનના સૂચન મુજબ,  
તુલના કર્યા વિના કોમનપૂલમાં હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યું.

-- પી.એસ.

-----

=====

|   |                                                                                                                       |  |
|---|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
| ૧ | શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?                                                             |  |
| ૨ | રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?                                                                                     |  |
| ૩ | શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?                                                                     |  |
| ૪ | શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે? |  |
| ૫ | શું સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે કે કેમ?                                                                          |  |

=====

ઓરિયેન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ.

વિરુદ્ધ

રાણા કિરીટસિંહ જાતુભાભાઈ

-----

ઊપસ્થિતી: શ્રી અજય મહેતા, તમામ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશનીઓમાં  
અરજદાર તરફથી શ્રી આર.એચ. મહેતા માટે.

વર્ષ ૧૯૮૩ ની સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશની નં. ૩૬૨૪ માં.

સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ તરફથી શ્રી મેહુલ એસ. શાહ. સામાવાળા નં. ૩ થી ૫  
તરફથી શ્રી ગૌરાંગ એચ. ભટ્ટ.

સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશની નં. ૪૦૪૭ / ૧૯૮૩ માં. સામાવાળાઓ તરફથી  
શ્રી ડી.એમ. ઠક્કર.

સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશની નં. ૫૯૨૯ / ૧૯૮૩ માં સામાવાળા નં. ૧ અને  
૨ માટે શ્રી એ.જે. પટેલ.

સન ૧૯૮૪ ની સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશની નં. ૬૫૬૨ માં.

શ્રી ટી.વી. શાહ સામાવાળા નં. ૧ માટે.

શ્રી ડી.એમ. ઠક્કર સામાવાળા નં. ૨ તરફથી.

સન ૧૯૮૮ ની વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૮૭૯ માં.

શ્રી પી.આર. નાણાવટી સામાવાળા નં.૧ તરફથી.

સામાવાળા નં.૨ તરફથી શ્રી એચ.જે. નાણાવટી.

-----

કોરમ :

માનનીય ન્યાયમૂર્તીશ્રી એસ.કે. કેશોટે

નિર્ણયની તારીખ: ૧૬/૦૮/૧૯૯૬

સામાન્ય મૌખિક ચુકાદો :

અરજદારઓના વકીલ દ્વારા આ અરજીઓમાં મૂળત્વે એકસરખો મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો હોવાથી, આ અરજીઓનો નિકાલ આ સામૂહિક ચુકાદા દ્વારા કરવામાં આવે છે.

સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશની નં.૩૬૨૪ / ૧૯૮૩ ની.

૨. અત્રેના સામાવાળા નં. ૧ અને ૨, સ્વર્ગસ્થ જાતુભા ચકુભા રાણા ના પુત્રો છે, જે સુરેન્દ્રનગર ખાતે સામાવાળા નં. ૩ થી ૫ ની ગોડાઉનમાં એલ.પી. ગેસ સિલિન્ડરોના વિતરણ માટે હેલ્પર તરીકે સેવા બજાવતા હતા. સામાવાળા નં. ૩ થી ૫ સુરેન્દ્રનગર ખાતે ઇન્ડેન ગેસના વિતરકો છે. તા. ૧૬.૧૨.૧૯૮૧ ના રોજ, સ્વર્ગસ્થ જાતુભા સામાવાળા નં. ૩ થી ૫ ની ગોડાઉનમાં ફરજ પર હતા. એલપી ગેસ સિલિન્ડરોની ચોરી કરવા આવેલા હોઈ શકે એવા કેટલાક અજાણ્યા વ્યક્તિઓને મૃતકે પડકાર્યા હતા. તે વ્યક્તિઓએ સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ ના પિતાને ઇજા પહોંચાડી હતી, જેના પરિણામે તેમનું મૃત્યુ થયું હતું. તે વ્યક્તિઓએ આઠ એલપી ગેસ સિલિન્ડરોની ચોરી પણ કરી હતી. સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ ના પિતાનું મૃત્યુ સામાવાળા નં. ૩ થી ૫ સાથે કામદાર તરીકેની

નોકરી દરમિયાન અને તેમાંથી ઉદ્ભવેલા અકસ્માતમાં થયેલું હોવાથી, સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ એ રૂપિયા ૩૦,૦૦૦/- ના વળતર માટે સિવિલ ન્યાયાધીશ (એસડી) અને પદસિદ્ધ કામદારોના વળતર માટેના કમિશનર, સુરેન્દ્રનગરની અદાલતમાં અરજી દાખલ કરી હતી.

દાવાની અરજીમાં, અરજદારને મૂળરૂપે પક્ષકાર તરીકે જોડવામાં આવ્યો ન હતો. સામાવાળા નં. ૩ થી ૫ એ એવો બચાવ લીધો છે કે કેસમાં સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ દ્વારા દાવો કરાયેલ વળતરની રકમ ચૂકવવા માટે અરજદાર જવાબદાર છે. આ સામાવાળાઓની આ દલીલના આધારે અદાલતે કાર્યવાહી દરમિયાન અરજદારને સમન્સની બજવણી કરી અને અરજદારે આંક નં. ૨૧ પર પોતાનો જવાબ દાખલ કર્યો. કાર્યવાહી દરમિયાન અરજદારે પોતાના જવાબમાં લીધેલા બચાવો નીચે મુજબ છે,

(૧) મૃતક સામાવાળા નં. ૩ થી ૫ ના કામદાર નહોતો;

(૨) દાવેદારોના પિતાનું અવસાન સામાવાળા નં. ૩ થી ૫ના કામદાર તરીકેની નોકરી દરમિયાન અને તેમાંથી ઉદ્ભવેલા અકસ્માતમાં થયું નહોતું;

(૩) વીમા પોલિસીની શરતો અનુસાર, બે લિપિકીય કર્મચારીઓ તથા એલ.પી. ગેસ સિલિન્ડરોના વિતરણમાં રોકાયેલા આઠ કર્મચારીઓને આવરણ આપવામાં આવ્યું હતું અને મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ ઉક્ત પોલિસી હેઠળ આવરી લેવામાં આવેલ

ન હતો, કારણ કે તે ચોક્કીદાર હતો અને તેથી, તેની મૃત્યુ બદલ કોઈપણ વળતર ચૂકવવા માટે કંપની જવાબદાર નથી.

નીચલી અદાલતે આ મામલામાં ઘણા મુદ્દા ઘડ્યા હતા, પરંતુ એવું જણાય છે કે અરજદારે પોતાના જવાબમાં લેવાયેલા પ્રતિજ્ઞાપનો અંગે કોઈ મુદ્દો ઘડાવવા માટે આગ્રહ કર્યો નહોતો.

નીચલી અદાલતે તેના તા. ૧૪.૧૨.૧૯૮૨ ના એવોર્ડ દ્વારા સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ ને વળતરરૂપે રૂ. ૧૮,૦૦૦/- સાથે તેની ઉપર ૧૭.૧૨.૮૧ થી રકમની વસૂલાત થાય તે તારીખ સુધી વાર્ષિક ૬ % દરે વ્યાજ, તેમજ અરજીના ખર્ચા તરીકે રૂ. ૧૫૦/- મંજૂર કર્યા હતા. વધુમાં એવો આદેશ પણ કરવામાં આવ્યો હતો કે જો આ વળતરની રકમ, ખર્ચા અને વ્યાજ સામાવાળા પક્ષકારો પાસેથી વસૂલ કરવામાં આવે, તો વિરોધી પક્ષકારોના કર્મચારીઓ જેમની વીમા પોલિસી ઓરિયન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. પાસે લેવામાં આવી હતી, તેમની પાસેથી આ હદ સુધી પરત વસૂલ કરવાનો હક રહેશે.

સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ની દાવા અરજીનો નિર્ણય અદાલતે ૧૪.૧૨.૧૯૮૨ના રોજ કર્યો હતો. અરજદારે આ અદાલત સમક્ષ આ રિટ અરજી નીચે મુજબ રજૂ કરી હતી

૧૫.૩.૧૯૮૩. આ અરજિયલ્લિ, અદાલતનો તા. ૧૪.૧૦.૧૯૮૩ નો તે આદેશ પણ પડકારવામાં આવ્યો છે, જેના હેઠળ કલેક્ટરને આ રકમ વીમા કંપની પાસેથી વસૂલ કરવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

સ્પેશ્યલ સિવિલ એપ્લિકેશનની નં. ૪૦૪૭, / ૧૯૮૩ની.

૩. સામાવાળા નં. ૧ નો કેસ, જે અમરેલીના નાગરિક ન્યાયાધીશ (એસ.ડી.) તથા હોદ્દાનુસાર વર્કમેનસ કમ્પન્સેશનના કમિશનર સમક્ષ અરજદાર હતો, એવો હતો કે તે કિશોર ઓઈલ મિલ્સ, અમરેલીમાં દૈનિક વેતન પર સેવા બજાવતો હતો. અત્રેનો સામાવાળા નં. ૨ ઉક્ત મિલનો માલિક છે. તા. ૧૮.૮.૧૯૮૨ ના રોજ, જ્યારે તે રાત્રિના સમયે સામાવાળા નં. ૨ ની મિલમાં કામ કરી રહ્યો હતો, ત્યારે તેનો ડાબો પગ મગફળીના બીજના એક્સપેલરમાં ફસાઈ ગયો અને તેના પરિણામે તેના ડાબા ટખામાં ઈજા થઈ તથા હાડકું તૂટી ગયું અને હાડકું બહાર આવી ગયું. સામાવાળા નં. ૧ ને રોજગારીમાંથી ઉદ્ભવેલા અને રોજગારી દરમિયાન બનેલા અકસ્માતમાં આ ઈજાઓ થયેલ હોવાથી, તેણે નીચલી અદાલતમાં દાખલ કરેલી અરજીમાં રૂ. ૧૪,૫૦૦/- વળતર તથા સારવાર બાદ થયેલા ખર્ચ પેટે રૂ. ૧૦૦૦/- ની માગણી કરી હતી. દાવા અરજીમાં સામાવાળા નં. ૧ એ અત્રેના અરજદાર એવા વીમા કંપની સહિત માલિક અને વીમા કંપની બંનેને સામાવાળા તરીકે જોડ્યા હતા. સામાવાળા નં. ૨ તથા અરજદારે, બંનેએ અરજદાર-સામાવાળા નં. ૧ ના દાવાનો વિરોધ કર્યો હતો. અરજદારે બચાવના આધાર લીધા હતા.

(૧) તે અરજી માટે આવશ્યક પક્ષકાર નથી;

(૨) તેની જવાબદારી કરારજન્ય છે અને કાયદેસરની નથી;

(૩) કંપની અને કામદાર વચ્ચે કરારજન્ય સંબંધિતતા નથી;

(૪) કંપની વ્યાજ, દંડ અને ખર્ચ માટે જવાબદાર નથી, કારણ કે દાવાની કોઈ માહિતી અથવા દાવાના દસ્તાવેજો સમયસર પૂરા પાડવામાં આવ્યા નહોતા.

નીચલી અદાલતે આ મામલામાં અનેક મુદ્દાઓ ઘડ્યા હતા, પરંતુ એવું જણાય છે કે અરજદારે તેના જવાબમાં તેણે લીધેલા દલીલો અંગે કોઈ મુદ્દો ઘડવાની માંગ પર ભાર મૂક્યો નહોતો.

અદાલતે એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો કે સામાવાળા નં. ૧, જે તેમાં અરજદાર હતો, તેણે નોકરીમાંથી ઉદ્ભવેલા અને નોકરીના પ્રવાહ દરમિયાન બનેલા અકસ્માતમાં ઈજાઓ ભોગવી હતી, જેના પરિણામે ૫૦% ની હદ સુધી આંશિક અપંગતા સર્જાઈ હતી. અદાલતે તેને મંજૂર કરવાનાં વળતરની રકમ રૂ. ૧૪,૮૦૦/- તરીકે આંકી છે. વળતરની રકમની ચુકવણી અંગેનો આદેશ સામાવાળા નં. ૨ તેમજ અરજદાર-પક્ષકાર બંને સામે કરવામાં આવ્યો છે. આ કેસમાં અદાલતે વ્યાજ, દંડ અથવા ખર્ચ બાબતે કોઈ એવોર્ડ કર્યો નથી.

આ મામલામાં આ બાબતે કોઈ વિવાદ નથી કે સામાવાળા નં. ૨ એ પોતાના તમામ કર્મચારીઓ અંગે કર્મચારીઓ વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળની પોલિસી લીધી છે.

નીચલી અદાલતે આ મામલામાં ૧૯.૨.૧૯૮૩ના રોજ પુરસ્કાર કર્યો હતો. અહીં ઉદ્દેખ કરવો મહત્વનો છે કે અરજદારે અંતિમ દલીલો સમયે હાજરી નોંધાવી નથી. નીચલી અદાલતના પુરસ્કારમાંથી એવું પણ પ્રગટ થતું નથી કે અરજદારે પોતાના બચાવના સમર્થનમાં કોઈ પુરાવો રજૂ કર્યો હતો.

આ અરજી અરજદાર દ્વારા આ અદાલત સમક્ષ ૧૩.૬.૧૯૮૩ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી છે.

સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશની નં. ૫૯૨૯ / ૧૯૮૪ ની.

જ. અત્રેના સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ ગોધરાના સિવિલ ન્યાયાધીશ (એસ.ડી.) તથા હોદ્દા પરથી કર્મકાર વળતર માટેના કમિશનર સમક્ષ અરજદારો હતા. સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ સ્વર્ગસ્થ શ્રી ગિરીશ કુમાર અન્નાકુટ્ટા નાયરના માતા-પિતા છે, જે કર્મકાર સામાવાળા નં. ૪ના પરિસરમાં ૩૧.૧૨.૮૦ના રોજ રોજગારથી ઉદ્ભવેલી અને રોજગાર દરમિયાન બનેલી અકસ્માતની ઘટનામાં મૃત્યુ પામ્યો હતો. મૃત્યુ પામેલ કર્મકાર સામાવાળા નં. ૩ પાસે માસિક રૂ. ૯૦૦/-ના વેતન પર મિસ્ટ્રી તરીકે સેવા બજાવતો હતો. સામાવાળા નં. ૩એ સામાવાળા નં. ૪ની ફેક્ટરીની ઇમારત ઊભી કરવાની ઠેકેદારી લીધી હતી.

સામાવાળા નં. જએ બાંધકામમાં કામે લગાડવામાં આવેલા વ્યક્તિઓનો વીમો અરજદાર પાસેથી કરાવ્યો હતો. ફેક્ટરીની દિવાલ ધરાશાયી થઈ ગઈ હતી અને મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ તે દિવાલ નીચે દટાઈ જવાથી તાત્કાલિક મૃત્યુ પામ્યો હતો. સામાવાળા નં. ૧ અને ૨એ કર્મકાર વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ની જોગવાઈઓ હેઠળ વળતર માટે અરજી દાખલ કરી હતી અને તેમાં રૂ. ૩૦,૦૦૦-૦૦નો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો. દાવાની અરજીમાં, દાવેદારોએ મુખ્ય નિયોજક, ઠેકેદાર અને વીમા કંપનીને પક્ષકાર તરીકે જોડ્યા છે.

મુખ્ય નિયોજકે દાવા અરજીનો વિરોધ કર્યો નહોતો. કોન્ટ્રાક્ટરે, જે નિયોજક હતો, દાવા અરજી અંગે જવાબ તો દાખલ કર્યો હતો, પરંતુ દાવેદારના દાવાનો વિવાદ કર્યો નહોતો. કોન્ટ્રાક્ટરે જણાવ્યું હતું કે કારખાનાની ઈમારતના બાંધકામમાં કામ કરતા કામદારો માટે મુખ્ય નિયોજકે વીમા પોલિસી લીધી હતી અને તેથી મૃત કર્મચારીના આશ્રિતોને વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી વીમા કંપનીની છે.

વીમા કંપનીએ દાવા અરજીનો જવાબ દાખલ કર્યો છે અને સમગ્ર દાવાનો વિવાદ કર્યો છે. અહીંની અરજદાર એવી વીમા કંપનીએ લીધેલા બચાવો નીચે મુજબ છે,

(૧) પોલિસીની શરતો અને નિયમો મુજબ, પોલિસી હેઠળ કંપની ઠેકેદારના કર્મચારીઓ પ્રત્યેના વીમાકર્તાની જવાબદારી બાબતે જવાબદાર નહોતી.

(૨) સામાવાળા નં. ૪ એ અરજદાર સાથે પોતાના જ કર્મચારીઓ માટે અત્યંત સ્પષ્ટ રીતે કરાર કર્યો હતો અને માત્ર તેઓ જ વીમાકૃત કરવામાં આવ્યા હતા અને આ મામલે, મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ કોન્ટ્રાક્ટરના કર્મચારી હોવાથી, જેને કંપની સાથે કોઈ કરાર નથી, તેથી અરજદાર વળતર માટે જવાબદાર નથી.

નીચલી અદાલતે આ કેસમાં અનેક મુદ્દાઓ ઘડ્યા હતા, પરંતુ એવું જણાય છે કે અરજદારે પોતાના જવાબમાં ઉઠાવેલી દલીલો અંગે કોઈ મુદ્દો ઘડવા માટે આગ્રહ કર્યો નહોતો. એટલું જ નહીં, પરંતુ અરજદારે આ કેસમાં કોઈ પુરાવો પણ રજૂ કર્યો નહોતો.

નીચલી અદાલતે દાવેદારોની અરજી મંજૂર કરી હતી અને રૂપિયા ૩૦,૦૦૦/- ની રકમ ૬% પ્રતિ વર્ષ વ્યાજ સાથે વળતર તરીકે મંજૂર કરવામાં આવી હતી. ખર્ચ પણ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો. પુરસ્કાર જ.ર.૧૯૮૩ ના રોજ આપવામાં આવ્યો હતો અને આ રિટ અરજી અરજદાર દ્વારા ૨૭.૦૯.૧૯૮૩ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી છે.

સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશની નં.૬૫૬૨ ની ૧૯૮૪.

પ. આ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશનીમાં સામાવાળા નં. ૧ એ, કામદાર વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની જોગવાઈઓ હેઠળ વળતરના દાવા માટે નાગરિક ન્યાયાધીશ (એસ.ડી.) તથા પદસિદ્ધ કમિશનર, જૂનાગઢ સમક્ષ અરજી દાખલ

કરી હતી અને તેના પતિ શ્રી હરસુખલાલ ત્રિભોવનદાસ મુરાબિયા, જેઓ રોજગાર દરમિયાન તથા રોજગારથી ઊભા થયેલા અકસ્માતમાં ૬.૧.૧૯૮૩ ના રોજ અવસાન પામ્યા હતા, તેમના મૃત્યુ બદલ રૂ. ૫૦,૦૦૦/- વળતર તરીકે માગ્યા હતા. અરજદાર - અત્રેની સામાવાળા નં. ૧ ના પતિ, જૂનાગઢ સ્થિત અજંતા પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં કામ કરતા હતા, જેના માલિક અત્રેના સામાવાળા નં. ૨ છે. તેઓને પગાર તરીકે રૂ. ૬૦૦-૦૦ અને વધારાના સમયના કામ માટે રૂ. ૧૦.૦૦ મળતા હતા. તેઓને ચા, સિગારેટ વગેરે માટેના વિવિધ ખર્ચ પણ મળતા હતા અને કુલ મળીને મૃતકને દર મહિને રૂ. ૧,૦૦૦-૦૦ મળતા હતા. સામાવાળા નં. ૧ એ એવો કેસ રજૂ કર્યો છે કે તેના પતિનું મૃત્યુ હૃદયાધાતથી થયું હતું, જે અગાઉના દિવસે તેમના કઠિન પરિશ્રમનું પરિણામ હતું, અને તેઓ સામાવાળા નં. ૨ ની નોકરીમાં રાત્રે ૮.૦૦ વાગ્યા સુધી કામ કરતા હતા. સામાવાળા નં. ૧ એ વધુમાં એમ પણ જણાવ્યું છે કે પ્રેસના માલિકે કામદાર વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળના વળતર માટે વીમા પોલિસી લીધી હતી.

અરજદાર તેમજ સામાવાળા નં. ૨ બંનેએ સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા કરાયેલ દાવા અરજીનો વિરોધ કર્યો છે.

અરજદાર દ્વારા લેવાયેલા બચાવ નીચે મુજબ છે,

(૧) મૃત્યુ પામેલ કામદારે નોકરીમાંથી ઉદ્ભવેલ અને નોકરી દરમિયાન થયેલ અકસ્માતના કારણે મૃત્યુ પામ્યો નહોતો;

(૨) કામદારનું તેના સ્વાભાવિક મૃત્યુથી અવસાન થયું;

(૩) વળતર ચૂકવવાની પ્રાથમિક જવાબદારી નિયોજકની છે અને કંપનીની જવાબદારી માત્ર કરારજન્ય છે અને તેથી તે દાવો અરજીમાં આવશ્યક પક્ષકાર નથી;

(૪) પોલિસી દ્વારા અપાયેલ વળતરક્ષતિની જવાબદારી માત્ર ચુકવવાપાત્ર વળતર અંગે છે અને દંડ, વ્યાજ તથા ખર્ચ અંગે નથી. વર્કમેનસ કમ્પેન્સેશન કમિશનરે વળતરરૂપે રૂપિયા ૨૧,૦૦૦/- ની રકમ અને દંડરૂપે રૂપિયા ૫૨૫૦/- ની રકમ ફાળવી હતી. દાવેદારને નીચેની અદાલતે વર્ષદીઠ ૬% ના દરે વ્યાજ તેમજ ખર્ચ પણ ફાળવ્યા હતા.

નીચલી અદાલતે અરજદાર તથા સામાવાળા નં. ૨ બન્ને વિરુદ્ધ પંચનિર્ણય કર્યો છે.

પુરસ્કાર તા. ૨૬.૦૮.૧૯૮૪ ના રોજ આપવામાં આવ્યો હતો અને આ અરજી અરજદારે આ અદાલતમાં તા. ૬.૧૨.૧૯૮૪ ના રોજ રજૂ કરી છે.

સ્પેશલ સિવિલ એપિલેશનની નં.૧૮૭૯ / ૧૯૮૮.

૬. સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ જુનાગઢના કામદારોના વળતર કમિશનર સમક્ષ દાવેદારો હતા. અવસાન પામેલ કામદાર શ્રી હીરા લાખમ અહીંના સામાવાળા નં. ૩ સાથે વેરાવળ બંદર નં. ૩૩૨૫ ખાતે નોંધાયેલ તેના વહાણ "મેઘગર્જના" પર

કામ કરતા હતા અને તેઓને રૂ. ૪૫૦-૦૦ વેતન મળતું હતું. સમુદ્રી મુસાફરી દરમિયાન તેમને માલિક તરફથી ભોજન તથા અન્ય ખર્ચ પણ મળતો હતો. તા. ૨૦.૫.૧૯૮૪ના રોજ વહાણ માસ્ત્રા ટાપુ નજીક હતું ત્યારે પરવાન તૂટી ગયો હતો અને અવસાન પામેલને માથામાં ઈજા પહોંચી હતી અને ત્યારબાદ તરત જ તા. ૨૫.૫.૧૯૮૪ના રોજ આખું વહાણ પાણીમાં ડૂબી ગયું હતું અને અવસાન પામેલનું મૃત્યુ થયું હતું. વળતર તરીકે રૂ. ૨૮,૭૬૪-૦૦, વેતન તરીકે રૂ. ૪૦૫૦/-, દંડ તરીકે રૂ. ૧૪,૩૮૨/- અને નોટિસ ખર્ચ તરીકે રૂ. ૨૫૩.૮૦નો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો.

અરજદારે, તેમના વિવાદને અશુભ રાખીને, પોતે માત્ર માલિકને પરતફેર કરવા માટે જ જવાબદાર હોવાનો બચાવ લીધો છે. દાવાની અરજીમાં કરાયેલ દરેક એક આક્ષેપનો તેણે ઈનકાર કર્યો છે અને આગળ વધુમાં એવો બચાવ લેવામાં આવ્યો છે કે આ મુદ્દાનો નિર્ણય કરવાની અધિકારિતા અદાલતને નથી.

કમિશનરે ૨૯.૯.૧૯૮૭ના રોજ વળતરનો એવોર્ડ કર્યો હતો અને અરજદારએ આ અદાલતમાં ૩.૧૨.૧૯૮૭ના રોજ આ અરજી દાખલ કરી છે. કમિશનરે રૂ. ૧૯,૨૦૦/- વળતર તરીકે, અરજીની તારીખથી લઈને રકમની વસૂલી થવાની તારીખ સુધી ૯% વ્યાજ સાથે, રૂ. ૮૬૦૦/- દંડ તરીકે આપ્યા છે અને નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં ઉક્ત રકમ ચૂકવવામાં ન આવે તો દંડની રકમ પર વધુ વ્યાજ આપવાનો પણ આદેશ કર્યો છે, તથા અરજીના ખર્ચા પણ મંજૂર કર્યા છે.

૧૯૮૩ ની સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશની નં. ૩૬૨૪ માં, અદાલતે અરજીકર્તાના પક્ષમાં આંતરિમ રાહત મંજૂર કરી હતી અને કમિશનરે આપેલી રકમની વસૂલી અંગેની કાર્યવાહી પર સ્થગિતી આપવામાં આવી હતી. તા. ૧.૧૨.૧૯૮૩ ના રોજ આ અદાલતે અંતિમ આદેશ કર્યો હતો અને અગાઉ આપવામાં આવેલી આંતરિમ રાહત આગળના આદેશો સુધી ચાલુ રાખવા માટે નિર્દેશ આપ્યો હતો. આજદિન સુધી આંતરિમ સ્થગિતીનો આદેશ અમલમાં છે તે બાબત વિવાદાસ્પદ નથી.

૮. સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશની નં. ૪૦૪૭ / ૧૯૮૩ માં, આ અદાલતે ૨૯.૮.૧૯૮૩ ના રોજ એવો આદેશ કર્યો છે કે દરમિયાન, કમિશનરની અદાલતમાં જમા કરાયેલ રકમ ઉપાડી લેવા સામે તદનંતર અવધિ માટેનો કામચલાઉ રાહત અમલમાં રહેશે. આ કેસના અભિલેખ પર મને કમિશનરની અદાલતમાંથી વળતર તરીકે જમા કરાયેલ રકમ દાવેદારોને ઉપાડી લેવાની અનુમતિ આપતો અદાલતનો કોઈ આદેશ મળતો નથી.

૯. સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૫૯૨૯ / ૧૯૮૩ માં આ અદાલતે આદેશ કર્યો હતો,

આંતરિમ રાહત સ્વરૂપે પુરસ્કારના અમલીકરણ પર સ્થગિતી, જ્યાં સુધી અપીલકર્તા વીમા કંપનીનો સંબંધ છે, એ શરતે આપવામાં આવે છે કે અપીલકર્તા વીમા કંપની ગોધરા ના કમિશનરની અદાલતમાં વળતર કેસ નં.૨૩/૮૧માં

રૂ.૧૦૦૦/- (એક હજાર) ની રકમ જમા કરશે, જે મૃત કામદારના વારસદારોને ખર્ચ પેટે ચૂકવવામાં આવશે. આવી જમા રકમ આજથી બે અઠવાડિયામાં કરવી.

તા. ૨૪.૯.૧૯૮૬ના રોજ આ અદાલતે આદેશ કર્યો હતો,

અંતરિમ રાહત એ શરતે પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે કે અરજદાર, ઇન્શ્યોરન્સ કંપની, કામદારો વળતર કમિશનર સમક્ષ જમા કરે,

ગોધરા સ્થિત પંચમહાલ ખાતે, આજથી ચાર અઠવાડિયાની અંદર વ્યાજ અને ખર્ચ સહિત ફાળવવામાં આવેલી રકમ જમા કરાવવી. આવી જમા કરવામાં આવ્યા બાદ, રૂપિયા ૩૦,૦૦૦/- ની રકમ પ્રતિસાદીઓના સંયુક્ત નામે કોઈ રાષ્ટ્રીયકૃત બેંકમાં ૩૭ મહિનાની અવધિ માટે મુદતી જમા તરીકે જમા કરાવવી. પ્રતિસાદીઓ મુદતી જમા પર થતું અને બાકી બનતું વ્યાજ, જ્યારે જ્યારે એવું વ્યાજ બાકી અને ચુકવાપાત્ર બને ત્યારે, કોઈ જામીન આપ્યા વિના ઉપાડી લેવા હકદાર રહેશે. તેમ છતાં, તેઓ અવધિ પૂર્ણ થાય તે પહેલાં મુદતી જમા સામે કોઈ ઋણ લેવા અથવા મુદતી જમા રોકડ કરાવવા હકદાર રહેશે નહીં. બાકીની રકમ પ્રતિસાદીઓને કોઈ જામીન આપ્યા વિના ચૂકવી આપવી. અરજદાર - વીમા કંપની દ્વારા ચૂકવવામાં આવેલી રૂપિયા ૧,૦૦૦/- ની રકમ, વીમા કંપની દ્વારા ઉપરોક્ત રીતે જમા કરાવવાની રહેલી રકમ સામે સમાયોજિત કરવામાં આવશે. પ્રતિસાદીઓને, જેમના વિરુદ્ધ પણ પુરસ્કાર કરવામાં આવ્યો છે એવા

નોકરીદાતા સામે, પુરસ્કાર હેઠળ તેમને બાકી પડતી રકમની વસુલાત માટે યોગ્ય કાર્યવાહી હાથ ધરવા માટે સ્વતંત્રતા રહેશે."

૧૦.સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં.૬૫૬૨ / ૧૯૮૪ માં આ અદાલતે નીચે મુજબનો આદેશ કર્યો હતો;

નોટિસ તા. ૧૮.૧.૮૫ના રોજ પરત ફરવા લાયક. દરમિયાન, રૂ. ૨૧,૦૦૦/- ( રૂપિયા એકવીસ હજાર ) થી વધુ રકમ અને તેના ઉપર અનુપાતમાં ફાળવાયેલ વ્યાજની ઉપાડ પર પ્રતિબંધ મૂકતો આદેશ રહેશે. અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે આ આદેશ કામદારોના વળતર કમિશનરના રૂ. ૨૧,૦૦૦/- તથા વ્યાજના પુરસ્કારની ચુકવણીમાં અવરોધરૂપ નથી અને હકીકતમાં, અમારી અપેક્ષા છે કે તેની ચુકવણી તરત જ કરવામાં આવે. અમે આ બાબતની સુનાવણી તા. ૧૮મી જાન્યુઆરી ૧૯૮૫ના રોજ કરીશું.

તા.૨.૧.૮૫એસડી/-"

૨૧.૧.૧૯૮૫ના રોજ આ અદાલત દ્વારા અંતરિમ આદેશને નિરપવાદ કરવામાં આવ્યો.

૧૧. સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૮૭૯ / ૧૯૮૮ માં આ અદાલતે અરજદારના પક્ષમાં ૧૮.૪.૧૯૮૮ ના રોજ અંતરિમ રાહત મંજૂર કરી હતી, જે નીચે મુજબ છે,

"નિયમ. સ્પેશ્યલ સિવિલ એપ્લિકેશનીઓ નં. ૩૬૨૪/૮૩ અને ૬૫૬૨/૮૪ સાથે સાંભળવામાં આવશે.

આવકાળીન અવધિ દરમિયાન વીમા કંપની પાસેથી રકમની વસૂલાત સામે શરતે સ્થગિતી

૩. ૧૯,૨૦૦/- સાથે વ્યાજ અને પ્રમાણસર ખર્ચ આજથી આઠ અઠવાડિયાની અંદર આ અદાલતમાં જમા કરવામાં આવે. આવી જમા થવા પર, રજિસ્ટ્રારએ તે રકમને દીર્ઘકાલીન સ્થિર જમા ખાતામાં રોકાણ કરવાનું અને જેના પક્ષે એવોર્ડ કરવામાં આવ્યો છે તે દાવેદારોને દર છ મહિને વ્યાજ ચુકવવાનું."

૧૨. આ બધી સ્પેશ્યલ સિવિલ એપ્લિકેશનીઓમાં, તેમાંના અરજદારો તરફથી વિદ્વાન વકીલે લેખિત રજૂઆતો કરી હતી. હવે હું અરજદારો દ્વારા તેમના લેખિત નિવેદનો/ દલીલોમાં ઉઠાવવામાં આવેલી રજૂઆતોનો સંક્ષેપમાં ઉલ્લેખ કરીશ.

૧૩. આ તમામ અરજીઓમાં કરવામાં આવેલી રજૂઆતો મૂળતઃ સમાન છે અને તેનો સાર નીચે મુજબ છે,

(૧) કર્મચારી વળતર અધિનિયમ હેઠળની જવાબદારી કલમ ૩ દ્વારા નિશ્ચિત કરવામાં આવી છે, જેના મુજબ, રોજગાર દરમિયાન બનતી કોઈપણ દુર્ઘટનાથી કામદારને થયેલી વ્યક્તિગત ઈજા સંદર્ભે નોકરીદાતા વળતર ચૂકવવા જવાબદાર બને છે. તેથી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે કર્મચારી વળતર માટેના

કમિશનરને માત્ર એટલી જ અધિકારિતતા છે કે તે કામદારને તેના નોકરીદાતા દ્વારા ચૂકવવાના વળતરનું નિર્ધારણ કરે. તેથી, વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે કારણ કે અધિનિયમ કર્મચારી વળતર માટેના કમિશનરને માત્ર તે જ વળતરનું નિર્ધારણ કરવાની સત્તા આપે છે જે નોકરીદાતા દ્વારા કર્મચારીને ચૂકવવાનું હોય, અરજદાર – વીમા કંપની, જેણે નોકરીદાતાને વળતરપૂર્તિ આપવા માટે પોલિસી જારી કરી છે, તેના વિરુદ્ધ કર્મચારી વળતર માટેના કમિશનરને કોઈ એવોર્ડ પસાર કરવાનો હક છે એવો કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકતો નથી અને ઊભો થતો નથી.

(૨) આ સંદર્ભે, વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે વર્કમેન'સ કમ્પન્સેશન અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની જોગવાઈઓ મોટર વાહન અધિનિયમની જોગવાઈઓથી સંપૂર્ણપણે ભિન્ન છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૮ ની કલમો ૮૫ અને ૮૬ ની જોગવાઈઓ હેઠળ, વાહનના ઉપયોગ સાથે સંકળાયેલા ચોક્કસ વર્ગના કામદાર માટે કાયદેસર વીમા આવરણ પૂરું પાડવામાં આવે છે. આ અધિનિયમની કલમ ૮૬ એ પણ જોગવાઈ કરે છે કે વીમાકર્તા (વીમા કંપની) ઉપર ચુકાદાના દેવાદાર તરીકે એવોર્ડનું સંતોષકારક પાલન કરવાની જવાબદારી આવશે. એમ.વી. અધિનિયમના સંદર્ભમાં કામદાર અંગેની કાયદેસરની જવાબદારીનો પ્રશ્ન ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમ હેઠળની જવાબદારીથી સંપૂર્ણપણે ભિન્ન છે.

(૩) એકવાર દાવો માત્ર ડબ્લ્યુ.સી. અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ કરવામાં આવે અને મોટર વાહન અધિનિયમનો કોઈ સમાવેશ ન હોય, ત્યારે વીમાકર્તા ઉપર વળતરનો હુકમ સંતોષવાનો કોઈ વૈધાનિક દાવિત્વ આવતું નથી. ડબ્લ્યુ.સી. અધિનિયમમાં પણ આવા કોઈ ફરજિયાત વૈધાનિક વીમાની જોગવાઈ નથી. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિમાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે વર્તમાન કેસમાં કામદારોના વળતર માટેના કમિશનરને અરજદાર વિરુદ્ધ કોઈ પણ વળતરનો હુકમ પસાર કરવાની અધિકારિતા નહોતી.

(૪) આ અદાલતનો ૧૯૭૪ એ.સી.જે. પપમાં અહેવાલિત ચુકાદો વીમાધારકના કર્મચારી એવા ડ્રાઈવરના વારસદારો દ્વારા કરાયેલા દાવા સંબંધિત છે. રજૂ કરવામાં આવે છે કે ઉક્ત ચુકાદામાં ૧૯૨૩ના ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની જોગવાઈઓને ૧૯૩૯ના એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૫ અને ૯૬ની જોગવાઈઓ સાથે વાંચીને કરાયેલા અર્થઘટનાના આધારે વીમાકર્તા (વીમા કંપની)ને જવાબદાર ઠરાવવામાં આવ્યો હતો. ચુકાદાના પરિણેદ જમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે મોટર વાહન અકસ્માતના કિસ્સામાં અનુવર્તી વિધાનાત્મક યોજનાના કારણે આવી કલ્પિત ધારણા ઊભી થઈ શકે. ચુકાદાના પરિણેદ પમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ફરજિયાત કાયદેસર વીમા આવરણ હેઠળ કામદાર વળતર માટેના કમિશનર વળતર સંબંધિત પ્રશ્નો નક્કી કરી શકે. ઉક્ત ચુકાદાનો વર્તમાન કેસના તથ્યો સાથે કોઈ સંબંધ નથી અને ઉક્ત ચુકાદાનો સિદ્ધાંત કોઈપણ રીતે વર્તમાન કેસના તથ્યો પર લાગુ કરી શકાય તેમ

નથી. રજૂ કરવામાં આવે છે કે વર્તમાન કેસમાં મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ ૧૯૩૯ના એમ.વી. અધિનિયમ મુજબ કલ્પાયેલ કામદાર ન હતી અને મૃત્યુ પામેલાનું મૃત્યુ પણ કોઈ મોટર વાહનની સંડોવણીને કારણે થયું ન હતું; તેથી ૧૯૩૯ના એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૮૫ અને ૮૬ની જોગવાઈઓ આકર્ષિત થતી નથી અને પરિણામે અરજદાર – વીમા કંપની પર કોઈ જવાબદારી નિર્ધારિત કરી શકાય નહીં. વધુમાં, કોઈ કાયદેસર વીમા આવરણ પણ નથી.

(૫) વધુમાં ફરીથી દોહરાવવામાં આવે છે કે ડબ્લ્યુ.સી. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ મુજબ વળતરની ચૂકવણી માટેની કાયદેસરની જવાબદારી માત્ર નિયોજક પર જ નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે અને આવી કોઈ કાયદેસરની ફરજ, નિયોજક સિવાય, વીમા કંપની અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ પર નિર્ધારિત કરવામાં આવી નથી. રજૂ કરવામાં આવે છે કે ડબ્લ્યુ.સી. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૪(૧) વીમા કંપનીની જવાબદારી અંગે જોગવાઈ કરે છે. તેથી, વિધાનમંડળે પોતાની વિવેકબુદ્ધિથી અને યોગ્ય વિચારણા પછી, માત્ર તેવા કિસ્સામાં જ વીમા કંપની પર ચુકાદાના પાલન માટેની કાયદેસરની જવાબદારી નિર્ધારિત કરી છે જ્યાં નિયોજક દીવાલિયા થયો હોય, અને અન્ય કોઈ કિસ્સામાં નહીં. તેથી, રજૂ કરવામાં આવે છે કે એકવાર વિધાનમંડળે પોતાની વિવેકબુદ્ધિથી એવી જોગવાઈ ઘડી હોય કે જેમાં વીમાકર્તા પર કાયદેસરની જવાબદારી માત્ર નિયોજકની દીવાલિયાપણાની પરિસ્થિતિમાં જ નિર્ધારિત થાય, ત્યારે કામદારોના વળતર માટેના કમિશનર દ્વારા પ્રથમ તબક્કે વીમા કંપનીને ચુકાદાનું પાલન કરવા માટે

જવાબદાર ઠરાવવાનો કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકતો નથી અને ઊભો થતો પણ નથી.

(૬) આગળ વધુ રજૂ કરવામાં આવે છે કે વર્કમેન'સ કમ્પેન્સેશન માટેના કમિશનર દ્વારા અધિકારક્ષેત્રનો આવો દાવો વિધાનમંડળના આદેશના વિરુદ્ધ છે અને કલ્પનાની કોઈપણ હદે સ્વીકાર્ય બની શકતો નથી. તેથી રજૂ કરવામાં આવે છે કે આવી પરિસ્થિતિઓમાં અરજદાર – વીમા કંપની વિરુદ્ધ વર્કમેન'સ કમ્પેન્સેશન માટેના કમિશનર દ્વારા આપવામાં આવેલ એવોર્ડ પ્રથમદ્રષ્ટ્યે ખોટો, ગેરકાયદેસર અને અધિકારક્ષેત્ર વિહોણો છે અને તેથી તેને રદ કરવો આવશ્યક છે.

(૭) વધુમાં રજૂ કરવામાં આવે છે કે મદ્રાસ વડી અદાલતે ૧૯૮૧ એ.સી.જે. પૃથ્વી માં અહેવાલિત ચુકાદામાં વિશેષરૂપે ઠરાવ્યું છે કે અધિનિયમમાં કોઈ જોગવાઈના અભાવે, કામદારોના વળતર માટેના કમિશનર દ્વારા ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને વળતર ચૂકવવા અંગે કોઈ દિશા નિર્દેશ આપી શકાય નહીં. વધુમાં રજૂ કરવામાં આવે છે કે તે ચુકાદામાં વિશેષરૂપે એવું પણ ઠરાવાયું છે કે નોકરદાતાની દિવાળિયાપણાની પરિસ્થિતિ સિવાય વીમા કંપની વિરુદ્ધ કોઈ એવોર્ડ થઈ શકતો નથી, જેમાં, ઉપરોક્ત રીતે દર્શાવ્યા મુજબ, કલમ ૧૪ ની જોગવાઈઓના અમલથી વીમા કંપનીને જવાબદાર ઠેરવી શકાય છે.

(૮) વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે મધ્ય પ્રદેશની વડી અદાલતે પણ ૧૯૮૪ એસીજે ૭૪૧ માં અહેવાલિત ચુકાદામાં એવો નિર્ધાર કર્યો છે કે નોકરદાતાની દેવાળિયાપણાની પરિસ્થિતિના કેસો સિવાય, કમિશનર વીમા કંપની ઉપર કોઈ જવાબદારી નિશ્ચિત કરી શકતા નથી. ઉક્ત ચુકાદામાં વધુમાં એવો પણ નિર્ધાર કરવામાં આવ્યો છે કે વૈધાનિક જવાબદારી માત્ર નોકરદાતા ઉપર જ નખાય છે અને કર્મકાર વળતર માટેના કમિશનર માત્ર નોકરદાતા વિરુદ્ધ જ એવોર્ડ આપી શકે છે.

(૯) કેરળ વડી અદાલતે પણ ૩૨ એફ.એલ.આર. ૩૭૧ માં અહેવાલિત ચુકાદામાં એવો નિષ્કર્ષ નોંધ્યો છે કે અધિનિયમની કલમ ૧૪ માં કલ્પિત નિયોક્તાની દેવાળિયાપણાની પરિસ્થિતિ સિવાય વીમાકર્તા (વીમા કંપની) વિરુદ્ધ સીધો એવોર્ડ પસાર કરી શકાતો નથી.

(૧૦) અલ્હાબાદ વડી અદાલતે, (૧૯૮૧) એફ.જે.આર. ૧૬૫ માં અહેવાલિત ચુકાદામાં, એવું ઠરાવ્યું હતું કે, કર્મચારી વળતર માટેના કમિશનરને તે વીમા કંપની દ્વારા વળતરની ચુકવણી કરવાનો નિર્દેશ આપવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી, જેના પાસેથી નિયામકએ વીમો કરાવ્યો હોય. વડી અદાલતે વિધાનિક આદેશને સ્વીકારીને, એ પણ ઠરાવ્યું હતું કે વીમા કંપની વિરુદ્ધ આવો કોઈ એવોર્ડ આપવામાં આવી શકતો નથી, તથા સીધી ચુકવણી માટે આવી જોગવાઈ કાયદામાં કરવી ઈચ્છનીય રહેશે તેવું સૂચવ્યું હતું. તેમ છતાં, એ રજૂ કરવામાં

આવે છે કે વડી અદાલતે સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું હતું કે કર્મચારી વળતર માટેના કમિશનરને એવો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી. તેથી, એ રજૂ કરવામાં આવે છે કે વડી અદાલતે કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત મર્યાદાઓ અને કાયદા દ્વારા પુષ્ટિ કરાયેલ સત્તાની મૂલવણી કરી હતી, જેને વિસ્તૃત કરવું ઈચ્છનીય છે એવું વડી અદાલતે માન્યું હતું, પરંતુ અદાલતમાં નિહિત મર્યાદિત અધિકારક્ષેત્રને ધ્યાનમાં રાખીને અદાલતે તે કર્યું નહોતું.

(૧૧) અધિનિયમની સંપૂર્ણ જોગવાઈઓનો વિચાર કરીને, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ મદ્રાસ ૩૧૮ માં અહેવાલિત મામલામાં મદ્રાસની વડી અદાલતે વિશેષરૂપે એવું ઠરાવ્યું હતું કે કલમ ૧૩ હેઠળ દાવો કરાયેલ વળતર બાબતે માલિક અને તૃતીય પક્ષ વચ્ચેનો વિવાદ પણ વર્કમેન્સ કમ્પેન્સેશનના કમિશનર દ્વારા નક્કી કરી શકાતો નથી, કારણ કે તે મર્યાદિત અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતું અધિકરણ છે અને જે બાબત માટે વિશેષરૂપે જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી તેવી બાબતમાં તેને અધિકારક્ષેત્ર નથી. માનનીય વડી અદાલતે ઉપરોક્ત ચુકાદામાં આ પણ સ્વીકાર્યું હતું કે વર્કમેન્સ કમ્પેન્સેશનના કમિશનરને કર્મચારી અને માલિક વચ્ચેની બાબતો તથા કલમ ૩ હેઠળ જોગવાઈ મુજબ વળતર ચૂકવવા બાબતે માલિકની જવાબદારી નક્કી કરવા મર્યાદિત અધિકારક્ષેત્ર છે. તેથી, વડી અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે માલિકને વળતરરૂપ સુરક્ષા આપનાર વીમાકર્તાની જવાબદારી સંબંધિત બાબતો નક્કી કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર વર્કમેન્સ કમ્પેન્સેશનના કમિશનરને નથી.

(૧૨) એ.આઈ.આર. ૧૯૭૦ રાજસ્થાન ૧૧૧ માં અહેવાલિત ચુકાદામાં રાજસ્થાનની વડી અદાલતે પણ એવું ઠરાવ્યું છે કે કામદારોને વળતર ચુકવવાની જવાબદારી માત્ર નિયોજક પર જ નાખવામાં આવી છે અને કલમ ૧૪ હેઠળ આવતી દીવાલિયાપણાની પરિસ્થિતિઓમાં જ વીમા કંપની એવોર્ડનું સંતોષપ્રદ પાલન કરવા માટે જવાબદાર બને એવો કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકે. વડી અદાલતે વિશેષરૂપે એવું પણ ઠરાવ્યું છે કે કલમ ૧૪ માં સમાવવામાં આવેલી જોગવાઈઓ સિવાય, કામદારોના વળતર માટેના કમિશનરને વીમા કંપની દ્વારા ચુકવણી કરવાનો આદેશ આપવા માટે કોઈ સત્તા નથી.

(૧૩) ઉપરોક્ત રીતે વિષયને જોતા અને ઉપર અહીં ઉલ્લેખિત વિવિધ ચુકાદાઓના પ્રકાશમાં, એ રજૂ કરવામાં આવે છે કે કર્મકાર વળતર માટેના કમિશનરને, વીમાધારકે પોતાના કર્મકાર સંબંધે જે માટે ક્ષતિપૂર્તિ મેળવી હોય તેવી વીમા કંપની વિરુદ્ધ વળતરનો નિર્ણય કરવા અને વળતર ફટકારવાની અધિકારિતા સોંપવામાં આવેલી નથી. એ પણ રજૂ કરવામાં આવે છે કે, એકવાર કર્મકાર વળતર માટેના કમિશનરને આવા મુદ્દાઓનો નિર્ણય કરવાની અધિકારિતા જ નથી, ત્યારે અરજદાર – વીમા કંપનીને એવો વળતર ચુકવવા માટે જવાબદાર ઠેરવવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. ૧૪. અરજદારે આ સામાન્ય આધારોથી ઉપરાંત, દરેક વિશેષ દીવાણી અરજીઓમાં વિશિષ્ટ આધારો પણ લીધેલા છે. આ આધારોનો પણ ઉલ્લેખ કરી લેવામાં આવે અને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે, જે નીચે મુજબ છે.

(૧) સ્પેશ્યલ સિવિલ એપ્લિકેશની નં.૩૬૨૪/૮૩

(એ) કે મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિની સ્થિતિ અંગે ગંભીર વિવાદ હતો. રજૂ કરવામાં આવે છે કે આક્ષેપો મુજબ મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ હેલ્પર તરીકે સેવા બજાવતો હતો, જ્યારે હકીકતમાં તે વૉચમેન તરીકે સેવા બજાવતો હતો. રજૂ કરવામાં આવે છે કે અરજદાર વીમા કંપની દ્વારા જારી કરવામાં આવેલી પોલિસી આવા વૉચમેનના જોખમને આવરી લેતી નહોતી અને વર્કમેનના વળતર માટેના કમિશનર સંક્ષિપ્ત કાર્યવાહીમાં અરજદાર વીમા કંપનીના વિરુદ્ધ આ મુદ્દાનો નિર્ણય કરી શક્યા નહોતાં.

(બી) વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ પોલિસી હેઠળ આવરાયેલ કામદાર હતો કે નહીં તે બાબતે રહેલો વિવાદ સંપૂર્ણપણે કામદાર વળતર કમિશનરના અધિકારક્ષેત્રની બહારનો હતો અને તેમણે આવા ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરવો જોઈએ નહોતો તથા જે મુદ્દા અંગે તેમને કોઈ અધિકારક્ષેત્ર ન હતું તે મુદ્દાનો નિર્ણય કરવો જોઈએ નહોતો.

(સી) અરજદાર વધુમાં કહે છે અને રજૂ કરે છે કે, નિર્વિવાદ રીતે નિયામકે પહેલેથી જ પુરસ્કારનું પાલન કરી દીધું છે અને દાવેદારો દ્વારા રકમો પહેલેથી જ પ્રાપ્ત કરવામાં આવી છે. વધુમાં એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે નિયામકે દાવેદારોને ચૂકવેલી રકમની વસૂલાત માટે વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન માટેના કમિશનર સમક્ષ નાગરિક વિવિધ અરજી નં. ૭૦/૮૩ દાખલ કરી છે. એવું રજૂ કરવામાં આવે છે

કે વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન માટેના કમિશનરને અરજદાર કંપની પાસેથી નિયામક દ્વારા રકમની વસૂલાત માટેની આવી અરજી સાંભળવાનો કતર્થ અધિકારક્ષેત્ર નથી અને વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન માટેના કમિશનરે આવી અરજી સ્વીકારવાથી પણ પોતાને નિવૃત્ત રાખવું જોઈએ હતું.

(ડી) અરજદાર આગળ એમ પણ કહે છે અને રજૂ કરે છે કે વર્કમેન્સ કમ્પેન્સેશન માટેના કમિશનરે કોઈપણ પ્રકારના અધિકારક્ષેત્ર વિના ઉક્ત સિવિલ મિસ્. અરજી નં. ૭૦ / ૧૯૮૩ નો નિર્ણય કર્યો છે અને ડબ્લ્યુ.સી. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૧ ની જોગવાઈઓ હેઠળ રકમની વસૂલાત માટે દિશા આપી છે. એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે અરજદાર – ઇન્શ્યોરન્સ કંપની વિરુદ્ધ આવા મુદ્દાનો નિર્ણય કરવાનો વર્કમેન્સ કમ્પેન્સેશન માટેના કમિશનરને કોઈ અધિકારક્ષેત્ર હોઈ શકે નહીં અને એવો પ્રશ્ન ઉદ્ભવતો પણ નથી. આ વડી અદાલતના વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદા મુજબ, ૧૯૭૪ એ.સી.જે. ૫૫ (ગુજ.), કમિશનર અધિનિયમ હેઠળ કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર કોઈપણ રકમ જમીન મહેસૂલના બાકી તરીકે વસૂલ કરી શકે છે. ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીને અધિનિયમ હેઠળ જવાબદાર ઠેરવી શકાય નહીં.

(ઈ) કામદારોના વળતર માટેના કમિશનરે એવો નિષ્કર્ષ કરીને કે અરજદાર વીમા કંપની અધિનિયમની કલમ ૩૯ ના વ્યાપ હેઠળ આવતી વ્યક્તિ ગણાશે, અને તેથી અરજદાર વીમા કંપની એવોર્ડ સંતોષવા માટે જવાબદાર ગણાશે, પોતાને

સંપૂર્ણપણે ખોટી દિશામાં દોરી લીધી છે. રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે આ અધિનિયમની સમગ્ર યોજનાનો સંપૂર્ણ ભૂલભર્યો અર્થઘટન છે અને કામદારોના વળતર માટેના કમિશનરે પોતાની પાસે ન સોંપવામાં આવેલ અધિકારક્ષેત્ર હડપી લીધું છે. કૃપા કરીને ઉપરોક્ત ચુકાદાના ફકરા ૧૯ જુઓ, જે ૧૯૭૬ લેબ. એલ.સી. ૭૨૩ (એ.પી.) માં અહેવાલિત છે.

(૨) સ્પેશ્યલ સિવિલ એપ્લિકેશની નં.૪૦૪૭ / ૧૯૮૩.

(એ) અરજદાર કહે છે અને રજૂ કરે છે કે વર્કમેન'સ કંપન્સેશન માટેના કમિશનરે અરજદાર વીમા કંપની વિરુદ્ધ કોઈ પુરસ્કાર આપવો જોતો ન હતો, કારણ કે વીમાના કરાર હેઠળની જવાબદારી ઉપજી નહોતી અને વર્કમેન'સ કંપન્સેશન માટેના કમિશનરનો સંક્ષિપ્ત રીતે આપવામાં આવેલ નિર્ણય કરારજન્ય સ્વીકારેલી જવાબદારી માટે અરજદાર વીમા કંપનીને જવાબદાર ઠેરવવા માટે પૂરતો છે અથવા પૂરતો ગણાવી શકાય એવો નહોતો.

(બી) કર્મચારી વળતર માટેના કમિશનરે આ બાબતની મૂલવણી કરવી જોઈએ હતી કે અરજદાર વીમા કંપનીએ સ્વીકારેલી કરારજન્ય જવાબદારી ત્યારે જ આકર્ષિત થઈ શકે, જ્યારે તે સાબિત થાય કે મૂળ દાવેદારને થયેલી ઈજા કોઈપણ રીતે વીમા પોલિસીની આવરણ હેઠળ આવતી હતી અને આવા નિષ્કર્ષાત્મક પુરાવા વિના, અરજદાર વીમા કંપની એવોર્ડની પરિસ્થિતિ કરવા જવાબદાર બને એવો કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકતો નથી.

(૩) વિશેષ દિવાણી અરજી નં. ૫૯૨૯ / ૧૯૮૪ ની.

(એ) કે વર્કમેનના વળતરના કમિશનર સંપૂર્ણપણે ભૂલપૂર્વક આ નિષ્કર્ષે આવ્યા છે કે મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ, જેના માતા-પિતા ડબલ્યુ.સી. નં.૨૩/૮૧ ના દાવેદારો છે, તે ચંદન રોલિંગ મિલ્સનો કર્મચારી હતો, જેના સંદર્ભે અરજદાર વીમા કંપનીને વળતરની ભરપાઈ માટે જવાબદારીમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે.

(બી) કર્મચારી વળતર માટેના કમિશનરે એ બાબતની મૂળવણી કરવી જોતિ હતી કે દાવેદારોએ પોતે જ દાવા અરજીમાં વિશેષરૂપે એવો આક્ષેપ કર્યો છે કે મૃત્યુ પામેલ ગિરિશકુમાર નાયર સામાવાળા નં. ૧, અર્થાત્ ધવનુજ ફેબ્રિકેટર્સ એન્ડ લેબર કોન્ટ્રાક્ટર પાસે મિસ્ટ્રી તરીકે નોકરી કરતા હતા. મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ ધવનુજ ફેબ્રિકેટર્સના કર્મચારી હતા તે અંગેની આ સ્વીકારેલી હકીકતને ધ્યાનમાં લેતા, કર્મચારી વળતર માટેના કમિશનરે મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિ ચંદન રોલિંગ મિલ્સના પણ કર્મચારી હતા એવો નિષ્કર્ષ કાઢી ગંભીર ભૂલ કરી છે.

(સી) કર્મચારીઓના વળતર માટેના કમિશનરે પોલિસીની શરતો અને અપવાદોની મૂળવણી કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે, જેમાં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું છે કે વીમિત વ્યક્તિના કોન્ટ્રાક્ટરોના કર્મચારીઓ પ્રત્યેની વીમિત જવાબદારી અંગે વીમા કંપની જવાબદાર રહેશે નહીં. વીમિત વ્યક્તિના કોન્ટ્રાક્ટરોના કર્મચારીઓ પ્રત્યેની જવાબદારીને પોલિસીએ ખાસ કરીને બાકાત

રાખી હોવાના તથ્યને ધ્યાનમાં લેતાં, કર્મચારીઓના વળતર માટેના કમિશનરે અરજદાર વીમા કંપની એવોર્ડની પૂર્તિ કરવા જવાબદાર છે એવો ઠરાવ કરવો ન જોઈએ હતો.

(ડી) શ્રમિકોના વળતર માટેના કમિશનરે આ બાબતનું મૂલવવું જોઈતું હતું કે નિર્વિવાદ રીતે મૃતક ઠેકેદારનો કર્મચારી હતો, જે ચંદન રોલિંગ મિલ્સ માટે કામ કરતો હતો, અને ઉક્ત અપવાદ અનુસાર અરજદાર વીમા કંપનીએ ઠેકેદારના આવા કર્મચારીઓ સંબંધિત જવાબદારીને ખાસ કરીને આવરી લીધી નથી.

(ઈ) કર્મચારી વળતર માટેના કમિશનરે એ મૂલવવું જોઈએ હતું કે અરજદાર વીમા કંપનીની જવાબદારી, જો ક્યારેય હોય તો, માત્ર વીમા કરાર હેઠળ જ હતી અને તે વીમા કરારમાં, જેના આધારે અરજદાર વીમા કંપની ઉપર જવાબદારી સ્થિર કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો, ઠેકેદારોના કામદારોના જોખમ માટેનું આવરણ ખાસ કરીને બાકાત રાખવામાં આવ્યું હતું. બાબતને આ દૃષ્ટિએ જોતા, કર્મચારી વળતર માટેના કમિશનરે અરજદાર વીમા કંપની વિરુદ્ધ કોઈપણ એવોર્ડ આપવો જોઈએ નહોતો.

(જ) વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૬૫૬૨ ની ૧૯૮૪.

(એ) કામદારોના વળતર માટેના કમિશનરે એ વાતની મૂલવણી કરવી જોઈએ હતી કે અનુમોદન નં. ૩૪૮, જે નીચે મુજબ છે, તેના મુજબ અરજદાર – વીમા

કંપની વીમિત નિયોજક પર લાદવામાં આવનાર કોઈપણ વ્યાજ અને/અથવા દંડ માટે જવાબદાર નથી.

આ દ્વારા એવો સમજ અને કરાર કરવામાં આવે છે કે આ પોલિસી હેઠળ પ્રદાન કરવામાં આવેલ આવરણ, વર્કમેન'સ કંપન્સેશન અધિનિયમ, ૧૯૨૩ તથા ઉક્ત અધિનિયમના અનુવર્તી સુધારાઓ હેઠળ નિર્ધારિત આવશ્યકતાઓનું તેણે/તેઓએ પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા દર્શાવવાના કારણે તેના/તેમના ઉપર લાદવામાં આવનાર કોઈપણ વ્યાજ અને/અથવા દંડ અંગે વીમાધારક/વીમાધારકોને વળતર આપવાને વિસ્તરશે નહીં.

(બી) કર્મકારોના વળતર માટેના કમિશનરે અરજદાર – વીમા કંપની પણ દંડરૂપે રૂપિયા ૫૦/- ચૂકવવા માટે જવાબદાર રહેશે અને ઉપરાંત પ્રતિ વર્ષ ૬ % ના દરે વ્યાજ ચૂકવવા માટે પણ જવાબદાર રહેશે એવા નિષ્કર્ષે આવીને પોતાને સંપૂર્ણપણે ભ્રમિત કર્યું છે.

(સી) કામદારોના વળતર માટેના કમિશનરે આ બાબતનું મૂલવવું જોઈએ હતું કે અરજદાર વીમા કંપનીની જવાબદારી અધિનિયમ હેઠળ અનુમાનિત એવી જવાબદારી નહોતી અને તે જવાબદારી માત્ર કરારજન્ય જવાબદારી હતી, જેના દ્વારા અરજદાર – વીમા કંપનીએ વીમાધારક દ્વારા ઉપજાવવામાં આવી શકે તેવી જવાબદારીના સંબંધમાં નિયોજક – વીમાધારકને ક્ષતિપૂર્તિ આપવાની હતી.

(ડી) કામદારોને વળતરની બાબતમાં કમિશનરે વધુમાં આ બાબતનું મૂલવણું જોઈએ હતું કે, કારણ કે જવાબદારી અરજદાર વીમા કંપનીએ સ્વીકારી હતી, તેથી પોલિસીની બધી શરતો અને નિયમો લાગુ પડશે અને એકવાર કરારે દંડ અને વ્યાજ અંગે અરજદાર – વીમા કંપનીની જવાબદારીને સ્પષ્ટપણે બાકાત રાખી હોય, ત્યારબાદ કામદારોને વળતરની બાબતમાં કમિશનરે અરજદાર – વીમા કંપની વિરુદ્ધ તેવી કોઈ રકમ મંજૂર કરવી જોઈતી નહોતી.

(પ) મજૂર વળતર માટેના કમિશનરે અરજદાર – વીમા કંપનીને પોલિસી હેઠળ જવાબદાર ઠેરવવામાં ભૂલ કરી છે, કારણ કે અરજદાર – વીમા કંપનીની જવાબદારી ક્યારેય આકર્ષિત થતી નહોતી તે સત્ય છે. રજૂ કરવામાં આવે છે કે નોંધપોથી પર એવો કોઈ પુરાવો નથી કે મૃતકનું મૃત્યુ તેની નોકરીને કારણે થયું હતું, અને આવી સંક્ષિપ્ત કાર્યવાહી દરમિયાન મજૂર વળતર માટેના કમિશનરનો નિર્ણય કરારજન્ય જવાબદારી લાદી શકતો નહોતો. તેથી, મજૂર વળતર માટેના કમિશનરે અરજદાર વીમા કંપની વિરુદ્ધ કોઈ પણ પુરસ્કાર આપવો ન જોતો.

(એફ) કામદારોના વળતર માટેના કમિશનરે વધુમાં આ બાબતની મૂળવણી કરવી જોઈતી હતી કે અરજદાર – વીમા કંપનીની જવાબદારી માત્ર પોલિસી હેઠળ આવરી લેવાયેલી જવાબદારી તથા જે જવાબદારી ઉપસ્થિત થઈ શકે તે માટે નિયોજકને ક્ષતિપૂર્તિ આપવાની જ હતી. કામદારોના વળતર માટેના કમિશનરે આ બાબતની મૂળવણી કરવી જોઈતી હતી કે પોલિસી હેઠળ આવરી લેવાયેલી

જવાબદારી હકીકતમાં જ ઉપસ્થિત થઈ હતી તે દર્શાવતું કોઈ પુરાવું નહોતું અને તેથી કમિશનરે અરજદાર – વીમા કંપની વિરુદ્ધ કોઈપણ એવોર્ડ આપવો જોઈતો નહોતો.

(જી) કામદારોના વળતર માટેના કમિશનરે, અરજદાર – વીમા કંપનીને જવાબદાર ઠરાવીને, આ માનનીય અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠોના ગૌતમ ટ્રાન્સપોર્ટ વિ. જીલુબા ના કેસમાં ૧૯૮૯ એ.સી.જે. ૫૮૭ માં અહેવાલિત તેમજ ૧૯૯૨ (૨) જી.એલ.એચ. ૫૨૯ ના નિર્ણયોના સ્પષ્ટપણે વિરુદ્ધ ગયો છે, જેમાં વિશેષરૂપે ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે અરજદાર – વીમા કંપનીને દંડ અને વ્યાજ માટે જવાબદાર ઠરાવી શકાય નહીં.

(એચ) અરજીકર્તા વીમા કંપની વિરુદ્ધ દંડ અને વ્યાજ બાબતે શ્રમિક વળતર કમિશનરે કોઈપણ વળતર આદેશ પસાર કરવો ન જોઈતો હતો.

(પ) સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલેકેશની નં. ૧૮૭૯ / ૧૯૮૮.

(એ) કે વર્કમેનના વળતર માટેના કમિશનરે અરજદાર – વીમા કંપની દ્વારા જારી કરવામાં આવેલી પોલિસીનો ખોટો અર્થઘટન કર્યો છે અને તેથી આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં ભૂલ કરી છે કે અરજદાર – વીમા કંપનીએ કામદારની જવાબદારી આવરી લેતી પોલિસી જારી કરી હતી.

(બી) કામદાર વળતર માટેના કમિશનરે એ બાબતની મૂલવણી કરવી જોઈતી હતી કે અરજદાર વીમા કંપની દ્વારા જારી કરાયેલ પોલિસી સમુદ્ધી હલ વીમા પોલિસી હતી, જે જહાજને થયેલ નુકસાન અથવા ખોટને આવરી લેતી હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે સ્વીકાર્ય રીતે આ પોલિસી કામદાર વળતર અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળની પોલિસી નથી, અને એકવાર આવી કોઈ પોલિસી ન હોય ત્યારે આવા કરારનું અનુમાન કરી શકાય નહીં.

(સી) કર્મચારીઓના વળતર માટેના કમિશનરે અરજદાર – વીમા કંપની વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ અનુમાન કાઢી શકાય એવો નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં વધુમાં ગંભીર ભૂલ કરી છે.

(ડી) કામદારો માટે વળતરની આયુક્તએ આ બાબતની મૂલવણી કરવી જોઈતી હતી કે કામદારોના સંબંધમાં કોઈ કાયદેસર ફરજિયાત વીમો આવશ્યક નથી અને સ્પષ્ટ આવરણ ઉપલબ્ધ ન હોય ત્યારે અરજદાર – વીમા કંપની વિરુદ્ધ આવા આવરણ અંગે કોઈ એવો અનુમાન ઊભો કરી શકાય નહીં.

(ઈ) વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન માટેના કમિશનરે નોંધ પર કોઈપણ પુરાવો હાજર ન હોવા છતાં રૂપિયા ૧૮૦/- નો પ્રીમિયમ કામદારના જોખમને આવરી લેશે એવો નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં ભૂલ કરી.

(એફ) કામદારોના વળતર માટેના કમિશનરે એ મૂલવવું જોઈએ હતું કે અરજદાર – વીમા કંપનીએ તેના અધિકારીની તપાસ કરી હતી, જેણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે રૂપિયા.૧૮૦/- નો વસૂલ કરાયેલ પ્રીમિયમ માત્ર જહાજના કર્મચારી સભ્યોને વ્યક્તિગત અકસ્માત આવરણ આપે છે. વધુમાં એ પણ રજૂ કરવામાં આવે છે કે ઉક્ત સાક્ષીએ વિશેષરૂપે એવું પણ જણાવ્યું હતું કે જહાજ અંગે કોઈ કામદારોના વળતરની વીમા પોલિસી અરજદાર – વીમા કંપની દ્વારા જારી કરવામાં આવી નહોતી. આ વિશિષ્ટ પુરાવાના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, કામદારોના વળતર માટેના કમિશનરે અરજદાર – વીમા કંપનીને એવોર્ડની રકમ ચૂકવવા માટે જવાબદાર ગણવી જોઈએ નહોતી.

(જી) કર્મચારીઓના વળતર માટેના કમિશનરે વધુમાં આ બાબતનું મૂલવવું જોઈએ હતું કે અરજદાર દ્વારા તપાસવામાં આવેલ સાક્ષીએ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે ટેરિફ એડવાઈઝરી કમિટી દ્વારા જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકાઓ મુજબ કૂના સભ્યોની વ્યક્તિગત અકસ્માત જવાબદારી આવરી લેવામાં આવે છે. કર્મચારીઓના વળતર માટેના કમિશનરે વધુમાં આ બાબતનું મૂલવવું જોઈએ હતું કે જ્યાં સુધી વ્યક્તિગત અકસ્માત આવરણનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં માત્ર રૂપિયા ૧૦/- નું પ્રીમિયમ વસૂલપાત્ર છે, અને તે પણ કૂના નામવિહોણા સભ્યોના જોખમને માત્ર રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/- ની મહત્તમ રકમ સુધી જ આવરી લેશે.

(એચ) કામદાર વળતર માટેના કમિશનરે વધુમાં આ બાબતની મૂલવણી કરવી જોઈતી હતી કે કૂ સભ્યના મૃત્યુની પરિસ્થિતિમાં અરજદાર – વીમા કંપની દ્વારા

અપાયેલ પોલિસી હેઠળ મહત્તમ જવાબદારી રૂ.૧૦,૦૦૦/- હોઈ શકે. તેથી, કામદાર વળતર માટેના કમિશનરે આ બાબતની મૂલવણી કરવી જોઈતી હતી કે અરજદાર - વીમા કંપનીને રૂ.૧૦,૦૦૦/-થી વધુ કોઈપણ રકમ માટે જવાબદાર ઠરાવી શકાય નહીં.

(૧) કર્મચારી વળતર માટેના આયુક્તે વધુમાં એનું મૂલવણું જોઈએ હતું કે અરજદાર વીમા કંપનીને કૂ સભ્યોના મૃત્યુ અંગે કોઈ જાણ કરવામાં આવી નહોતી. કર્મચારી વળતર માટેના આયુક્તે નિયોજક/વીમાધારકના જબાની નિવેદનનો વિચાર કર્યો નથી, જેમાં તેણે પોતાના જબાની નિવેદનમાં સ્પષ્ટ સ્વીકાર્યું છે કે આંક ૩૬, જે કથિત રીતે મૃતકના મૃત્યુ અંગે અરજદાર - વીમા કંપનીને આપવામાં આવેલી જાણ છે, તે બિનહસ્તાક્ષરી હતી અને તેથી તેને પુરાવામાંથી કાઢી નાખવામાં આવી હતી. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અરજદાર વીમા કંપનીને કોઈ કૂ સભ્યના મૃત્યુ અંગે કોઈ જાણ કરવામાં આવી હતી એવું દર્શાવતો કોઈપણ પુરાવો ન હોય ત્યારે, અરજદાર - વીમા કંપની કોઈપણ પુરસ્કારની રકમ ચૂકવવા જવાબદાર બને એવો પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકતો નહોતો અને થતો નથી, અને વ્યક્તિગત અકસ્માત વીમા પોલિસી હેઠળ રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/- ની રકમ પણ અરજદાર વીમા કંપની વિરુદ્ધ અપાઈ શકતી નહોતી. ૧૪. બીજી બાજુ, દાવેદાર સામાવાળાઓના વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી કે કર્મચારી વળતર માટેના આયુક્તના પડકારવામાં આવેલા આદેશો વિરુદ્ધ કર્મચારી વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળ પ્રદાન કરાયેલા

અપીલના વૈકલ્પિક ઉપાયનો ઉપયોગ કર્યા વિના, બંધારણની કલમો ૨૨૬ અથવા ૨૨૭ હેઠળ અરજદાર કંપની દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી આ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપ્લિકેશનીઓ ચલપાત્ર નથી. ખાસ કરીને ત્યારે, જ્યારે અરજદાર કંપનીએ આ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપ્લિકેશનીઓમાં કર્મચારી વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ અથવા તેની અન્ય કોઈ જોગવાઈની માન્યતાને પડકારેલી નથી. એટલું જ નહીં, પરંતુ આ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપ્લિકેશનીઓમાં અરજદાર કંપનીનો એવો પણ કેસ નથી કે પડકારવામાં આવેલા આદેશો વિરુદ્ધ કર્મચારી વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળ પ્રદાન કરાયેલ અપીલનો ઉપાય પૂરતો અને અસરકારક નથી. જે કાર્યવાહી દરમિયાન આ પડકારવામાં આવેલા આદેશો કરવામાં આવ્યા હતા, તેમાં અરજદાર કંપની પક્ષકાર હતી અને આદેશ તેની વિરુદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે અને તેથી તેને કર્મચારી વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળ આ આદેશો વિરુદ્ધ અપીલ કરવાનો હક છે. આ દલીલના સમર્થનમાં, દાવેદાર – સામાવાળાઓના વિદ્વાન વકીલે સર્વોચ્ચ અદાલતના દુર્ગા પ્રસાદ વિ. નવીન ચંદ્ર, જે જે.ટી. ૧૯૯૬ (૩) એસ.સી. ૫૬૪ માં અહેવાલિત છે, તે નિર્ણય ઉપર આધાર મૂક્યો. ૧૫. વીમા કંપનીના વિદ્વાન વકીલ શ્રી મહેતાએ દલીલ કરી કે કર્મચારી વળતર માટેના આયુક્તને કંપની વિરુદ્ધ આ મામલો નક્કી કરવાની કોઈ અધિકારિતતા સોંપવામાં આવી નહોતી અને કર્મચારી વળતર માટેના આયુક્ત દ્વારા અધિકારિતતાનો ઉપયોગ સ્પષ્ટપણે ગેરકાયદેસર અને કાયદાકીય આદેશના

વિરુદ્ધ છે. અરજદારે કલમ ૩૦ હેઠળ અપીલ કરવાની કોઈ ઉપાય ઉપલબ્ધ છે એવો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે કલમ ૩૦ હેઠળ અપીલ કરવાની બાબત માત્ર એવા કિસ્સાઓમાં જ ઊભી થઈ શકે, જ્યાં કર્મચારી વળતર માટેના આયુક્તે તેને સોંપવામાં આવેલી અધિકારિતતાનો ઉપયોગ કર્યો હોય. એક વખત કર્મચારી વળતર માટેના આયુક્તમાં કોઈ અધિકારિતતા જ સોંપવામાં આવી નથી, ત્યારે અપીલ કરવાનો બીજો ઉપાય છે એવો પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકતો નથી અને થતો નથી. વધુમાં એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે જ્યારે વીમા કંપનીને પોલિસી હેઠળ પ્રતિરક્ષા ઉપલબ્ધ હોય, ત્યારે કર્મચારી વળતર માટેના આયુક્તને નિયોજક અને તેની વીમા કંપની વચ્ચેનો વિવાદ નક્કી કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી અને જ્યારે એવો મુદ્દો કર્મચારી વળતર માટેના આયુક્ત દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે, ત્યારે કલમ ૩૦ હેઠળ અપીલ થતી નથી. આ રજૂઆતને વધુ આગળ ધપાવતા એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે કલમ ૩૦ દ્વારા આપવામાં આવેલ અપીલનો હક પણ નિયોજક માટે મર્યાદિત હક છે, કારણ કે વડી અદાલતમાં અપીલ નોંધાય તે પહેલાં પુરસ્કારની રકમ પૂર્વચુકવણી રૂપે જમા કરાવવી આવશ્યક છે. વધુમાં એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે એકવાર કર્મચારી વળતર માટેના આયુક્ત દ્વારા અધિકારિતતાનો સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસર ઉપયોગ થયો હોય, ત્યારે વીમા કંપનીએ રકમ જમા કરાવીને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ ની જોગવાઈઓ હેઠળ અપીલ કરવી જરૂરી બને એવો પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકતો નથી. તેથી, જો વડી અદાલતની પર્યવેક્ષણ

સત્તા હેઠળ આવતી કોઈપણ અદાલત દ્વારા અધિકારિતતાનો ગેરકાયદેસર ઉપયોગ થયો હોય, તો અરજદાર હંમેશા વડી અદાલતનો સંપર્ક કરી શકે છે અને તેની પર્યવેક્ષણ સત્તા હેઠળની કોઈપણ અદાલત(ઓ), ટ્રિબ્યુનલ્સ દ્વારા થયેલા અધિકારિતતાના ગેરકાયદેસર ઉપયોગને પડકારી શકે છે, અને તેથી ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળની વર્તમાન અરજી સક્ષમ અને ચલપાત્ર છે. ૧૬. મેં પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલો દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતો પર વિચારપૂર્વક ધ્યાન આપ્યું છે. બંને પક્ષોના વકીલો દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોને સમજવા અને તેનું મૂલવવું કરવા માટે, કર્મચારી વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની સંબંધિત જોગવાઈઓ તથા તેના હેઠળ ઘડાયેલા નિયમો ઉપર એક નજર કરવી વધુ યોગ્ય અને યોગ્ય જણાય છે : કલમ ૨ – વ્યાખ્યાઓ ;

(૧)(બી) "કમિશનર" : નો અર્થ ધારા ૨૦ હેઠળ નિયુક્ત કરાયેલા કામદારોના વળતર માટેના કમિશનર થાય છે.

(૧)(સી) "વળતર" : નો અર્થ આ અધિનિયમ દ્વારા જે રીતે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે મુજબનું વળતર.

(૧)(ઈ) "નિયોજક" : તેમાં, સંસ્થાકૃત હોય કે ન હોય તેવી વ્યક્તિઓની કોઈ પણ સંસ્થા, તેમજ કોઈ નિયોજકનો કોઈ પણ વ્યવસ્થાપક પ્રતિનિધિ અને મૃત્યુ પામેલા નિયોજકનો કાનૂની પ્રતિનિધિનો સમાવેશ થાય છે, અને જ્યારે કોઈ કામદારની સેવા, તે કામદારે જે વ્યક્તિ સાથે સેવા અથવા શિષ્યવૃત્તિનો કરાર

કર્ચો હોય તે વ્યક્તિ દ્વારા અસ્થાયી રીતે અન્ય વ્યક્તિને ધીર પર આપવામાં આવી હોય અથવા ભાડે સોંપવામાં આવી હોય, ત્યારે કામદાર તેના માટે કામ કરતો હોય તે સમયગાળા દરમિયાન એવો અન્ય વ્યક્તિ એવો અર્થ ધરાવે છે.

(૧)(એફએફ) "સગીર" : તેનો અર્થ એવો વ્યક્તિ થાય છે જેણે ૧૮ વર્ષની વય પ્રાપ્ત કરી નથી.

(૧)(કે) "સીમેન" : નો અર્થ કોઈપણ જહાજના કર્મચારી દળનો ભાગ બનેલી કોઈપણ વ્યક્તિ થાય છે, પરંતુ તેમાં જહાજના કમાનનો સમાવેશ થતો નથી.

(૧)(એમ) "વર્કમેન" : તેનો અર્થ એવો કોઈપણ વ્યક્તિ થાય છે (એવી વ્યક્તિને બાદ કરતાં જેના રોજગારનું સ્વરૂપ આકસ્મિક હોય અને જેને નોકરીદાતાના વેપાર અથવા ધંધાના હેતુઓ સિવાય અન્યથા રોજગાર આપવામાં આવેલ હોય) જે છે,

(૧) ભારતીય રેલવે અધિનિયમ, ૧૮૯૦ (૧૮૯૦નો ૯), ની કલમ ૩ માં વ્યાખ્યાયિત મુજબનો એવો રેલવે સેવક, જે રેલવેના કોઈ પણ વહીવટી, જિલ્લા અથવા ઉપવિભાગીય કાર્યાલયમાં કાયમી રીતે નિયુક્ત ન હોય અને અનુસૂચિ ૨ માં દર્શાવેલ કોઈ પણ એવી ક્ષમતામાં નિયુક્ત ન હોય, અથવા

(૨) શિક્ષૂલ.૨ માં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલી તેવી કોઈપણ ક્ષમતામાં રોજગાર પામેલ.

આ અધિનિયમ પસાર થવા પહેલાં કે પછી રોજગારનો કરાર કરવામાં આવ્યો હોય અને એવો કરાર સ્પષ્ટ હોય કે અનુમાનિત, મૌખિક હોય કે લેખિત, તે છતાં તેમાં સંઘના સશસ્ત્ર દળોના સભ્ય તરીકે કાર્યરત કોઈપણ વ્યક્તિનો સમાવેશ થતો નથી; અને ઈજા પામેલા શ્રમિક અંગેનો કોઈપણ ઉલ્લેખ, જ્યાં એવો શ્રમિક મૃત્યુ પામ્યો હોય ત્યાં, તેના આધારિતો અથવા તેમાથી કોઈ એક અંગેના ઉલ્લેખનો પણ સમાવેશ કરશે.

કલમ ૩ : નોકરદાતાની વળતર માટેની જવાબદારી :

(૧) જો કોઈ કામદારે પોતાની નોકરીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા અને નોકરીના પ્રવાહમાં બનેલા અકસ્માતથી વ્યક્તિગત ઈજા ભોગવી હોય, તો તેનો નિયોજક આ પ્રકરણની જોગવાઈઓ અનુસાર વળતર ચૂકવવા માટે જવાબદાર રહેશે;

પરંતુ એ શરતે કે નિયોજક એવી રીતે જવાબદાર રહેશે નહીં –

(એ) કોઈપણ એવી ઈજા બાબતે, જેના પરિણામે કામદારને ત્રણ દિવસથી વધુ સમયગાળા માટે સંપૂર્ણ અથવા આંશિક અપંગતા થતી નથી,

(બી) કોઈ પણ ઈજા અંગે, જેનું પરિણામ મૃત્યુમાં થયું નથી, અને જે એવી અકસ્માતથી કારિત થયેલી છે જે સીધી રીતે આને આભારી છે –

(૧) તે સમયે કામદાર દારૂ અથવા માદક દ્રવ્યોના પ્રભાવ હેઠળ હતો; અથવા

(૨) કામદારની સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરવાનો હેતુ રાખીને સ્પષ્ટપણે આપવામાં આવેલ આદેશનો, અથવા તે હેતુસર સ્પષ્ટપણે બનાવવામાં આવેલ નિયમનો, કામદારે જાણબૂઝીને અવગણ કર્યો હોય; અથવા

(૩) કામદારની સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરવા માટે પૂરી પાડવામાં આવેલ હોવાનું જે કામદારને જાણીતું હતું તેવા કોઈપણ સલામતી રક્ષણકવચ અથવા અન્ય ઉપકરણને કામદાર દ્વારા ઇચ્છાપૂર્વક દૂર કરવું અથવા તેની અવગણના કરવી;

(૫) અહીં સમાવવામાં આવેલ કોઈ પણ બાબત એવી માનવામાં આવશે નહીં કે તે કામદારને કોઈ ઇજાના સંદર્ભમાં વળતરના કોઈ અધિકાર પ્રદાન કરે છે, જો તેણે તે ઇજાના સંદર્ભમાં નોકરીદાતા અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ દીવાની અદાલતમાં નુકસાનભરપાઈ માટે દાવો દાખલ કર્યો હોય, અને કોઈ પણ ઇજાના સંદર્ભમાં કામદાર દ્વારા કોઈ પણ અદાલતમાં નુકસાનભરપાઈ માટેનો દાવો ચલાવી શકાય એવો રહેશે નહીં,

(એ) જો તેણે કમિશનર સમક્ષ ઇજાના સંબંધમાં વળતરના દાવાની શરૂઆત કરી હોય, અથવા

(બી) જો આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ અનુસાર ઇજા બાબતે વળતર ચૂકવવાની જોગવાઈ ધરાવતો કરાર કામદાર અને તેના નિયોજક વચ્ચે કરવામાં આવ્યો હોય.

કલમ જએ : બાકી થતી વખતે ચુકવવાપાત્ર વળતર અને ડિફોલ્ટ માટે દંડ

(૧) કલમ જ હેઠળનું વળતર જેવું જ બાકી થાય તેમ જલ્દીથી ચૂકવવામાં આવશે.

(૨) જે કિસ્સાઓમાં નોકરીદાતા, માગણી મુજબની હદ સુધી વળતર આપવા માટેની જવાબદારી સ્વીકારતો નથી, તેવા કિસ્સામાં તે સ્વીકારેલી જવાબદારીના પ્રસંગના આધાર પર કામચલાઉ ચુકવણી કરવા માટે બંધાયેલ રહેશે, અને તેવી ચુકવણી, જે સ્થિતિ હોય તે અનુસાર, કમિશનર સમક્ષ જમા કરાવવામાં આવશે અથવા કામદારને કરવામાં આવશે, અને તે કામદારને કોઈ વધુ દાવો કરવાની હકને અસ્વીકાર્ય બનાવ્યા વિના રહેશે.

(૩) જ્યાં કોઈ માલિક આ અધિનિયમ હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર વળતર બાકી થવાની તારીખથી એક મહિનાની અંદર તેનું ચુકવણી કરવામાં ચૂક કરે છે, ત્યાં કમિશનર બાકી રકમ ઉપરાંત બાકી રકમ પર દર વર્ષે છ ટકાના દરે સરળ વ્યાજ સાથે, અને જો કમિશનરના મતે વિલંબ માટે કોઈ ચુકિતસંગત કારણ ન હોય, તો આવી રકમના પચાસ ટકાથી વધુ ન હોય તેવી વધારાની રકમ દંડરૂપે માલિક પાસેથી વસૂલ કરવામાં આવે તેવી દિશા આપી શકે છે.

કલમ ૧૨ : કરારબંધી – (૧) જ્યાં કોઈ વ્યક્તિ (આ કલમમાં આગળ જેને મુખ્ય તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવે છે) તેના વેપાર અથવા ધંધાની પ્રવૃત્તિ દરમિયાન

અથવા તેના હેતુઓ માટે, અન્ય કોઈ વ્યક્તિ સાથે (આ કલમમાં આગળ જેને ઠેકેદાર તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવે છે) એવા કોઈ કામનું, જે સંપૂર્ણપણે અથવા તેના કોઈ ભાગરૂપે મુખ્યના વેપાર અથવા ધંધાનો સામાન્ય ભાગ હોય, ઠેકેદાર દ્વારા અથવા તેના અધીન નિષ્પાદન કરવા માટે કરાર કરે છે, ત્યાં તે કામના નિષ્પાદનમાં રોકાયેલા કોઈપણ કામદારને એવી કોઈ વળતર રકમ ચૂકવવા માટે મુખ્ય જવાબદાર રહેશે, જે તે કામદાર જો તેના દ્વારા સીધો રોજગારિત હોત તો ચૂકવવા માટે તે જવાબદાર બન્યો હોત; અને જ્યાં મુખ્ય પાસેથી વળતરનો દાવો કરવામાં આવે છે, ત્યાં આ અધિનિયમ એવો લાગુ પડશે જાણે નોકરીદાતાના ઉલ્લેખોના સ્થાને મુખ્યના ઉલ્લેખો મુકવામાં આવ્યા હોય, જોકે વળતરની રકમની ગણતરી તે નોકરીદાતા હેઠળ કામદારને મળતા વેતનના સંદર્ભે કરવામાં આવશે, જેના દ્વારા તે તત્કાળ રોજગારિત છે.

(૨) જ્યાં મુખ્ય નિયોજક આ કલમ હેઠળ વળતર ચૂકવવા માટે જવાબદાર હોય, ત્યાં તેને ઠેકેદાર પાસેથી વળતરરૂપે ભરપાઈ મેળવવાનો હક રહેશે; તેને ઠેકેદાર પાસેથી વળતરરૂપે ભરપાઈ મેળવવાનો હક રહેશે (અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ પાસેથી, જેમની પાસેથી કામદાર વળતર વસૂલ કરી શક્યો હોત, અને જ્યાં એવો ઠેકેદાર, જે પોતે મુખ્ય નિયોજક હોય, આ કલમ હેઠળ વળતર ચૂકવવા અથવા મુખ્ય નિયોજકને વળતરરૂપે ભરપાઈ આપવા માટે જવાબદાર હોય, ત્યાં તેને પોતાની સાથે ઠેકેદારના સંબંધમાં રહેલી કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી, જેમની પાસેથી કામદાર વળતર વસૂલ કરી શક્યો હોત, વળતરરૂપે ભરપાઈ મેળવવાનો

હક રહેશે, અને આવી કોઈપણ ભરપાઈ મેળવવાના હક તથા તેની રકમ અંગેના તમામ પ્રશ્નો, કરારના અભાવે, કમિશનર દ્વારા નક્કી કરવામાં આવશે.

(૩) આ કલમમાં સમાવિષ્ટ કશી જ બાબતનું એવું અર્થઘટન કરવામાં આવશે નહીં કે જેથી કામદારને મુખ્ય વ્યક્તિના બદલે ઠેકેદાર પાસેથી વળતર વસૂલ કરવામાં અવરોધ ઊભો થાય.

(૪) આ કલમ એવો કોઈપણ કેસમાં લાગુ પડશે નહીં જેમાં અકસ્માત તે પરિસર પર, તેમાં અથવા તેની આસપાસ બન્યો ન હોય, જ્યાં મુખ્ય નિયોકતાએ, જેમ લાગુ પડે તેમ, કામ કરવાનું ઉપાડ્યું હોય અથવા સામાન્ય રીતે કરતું હોય, અથવા જે અન્ય રીતે તેના નિયંત્રણ અથવા વહીવટ હેઠળ હોય.

કલમ ૧૩ : પરાયા વ્યક્તિ વિરુદ્ધ નોકરદાતાના ઉપાયો – જ્યાં કોઈ કામદારે એવી પરિસ્થિતિઓ હેઠળ થયેલી કોઈ ઈજાને બાબતે વળતર વસૂલ કર્યું હોય કે જે પરિસ્થિતિઓ હેઠળ વળતર ચૂકવનાર વ્યક્તિ સિવાયની કોઈ બીજી વ્યક્તિ ઉપર તે બાબતે હાનિભરપાઈ ચૂકવવાની કાનૂની જવાબદારી ઊભી થતી હોય, ત્યાં જે વ્યક્તિએ વળતર ચૂકવ્યું હોય અથવા જે કોઈ વ્યક્તિને કલમ ૧૨ હેઠળ વળતરચૂકવણી અંગેની ભરપાઈ ચૂકવવા માટે કહેવામાં આવી હોય, તેને ઉપરોક્ત મુજબ હાનિભરપાઈ ચૂકવવા માટે જવાબદાર એવી વ્યક્તિ પાસેથી ભરપાઈ મેળવવાનો હક રહેશે.

કલમ ૧૪ : નિયોજકનું દિવાળિયાપણું – (૧) જ્યાં કોઈ નિયોજકે આ અધિનિયમ હેઠળ કોઈ કામદાર પ્રત્યેની કોઈ જવાબદારી બાબતે કોઈ વીમાકર્તાઓ સાથે કોઈ કરાર કર્યો હોય, ત્યાં નિયોજક દિવાળિયો બને અથવા તેના લેણદારો સાથે સમાધાન કે વ્યવસ્થા યોજના કરે, અથવા, જો નિયોજક કોઈ કંપની હોય, તો કંપનીનું સમાપન થવાનું શરૂ થયું હોય, તે સ્થિતિમાં, કંપનીઓના દિવાળિયાપણાં અથવા સમાપન સંબંધિત તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદામાં રહેલી કોઈપણ જોગવાઈ હોવા છતાં, તે જવાબદારી સંબંધે વીમાકર્તાઓ સામેના નિયોજકના હકો કામદારમાં હસ્તાંતરિત થશે અને તેમાં નિહિત થશે, અને આવા કોઈપણ હસ્તાંતરણ પછી વીમાકર્તાઓને તે જ હકો અને ઉપાયો પ્રાપ્ત થશે અને તેઓ એ જ જવાબદારીઓ હેઠળ રહેશે જાણે તેઓ જ નિયોજક હોય, તેમ છતાં, વીમાકર્તાઓ કામદાર પ્રત્યે નિયોજક હેઠળ જેટલી જવાબદારી ધરાવતા હોત તેનાથી વધુ જવાબદારી હેઠળ રહેશે નહીં.

(૨) જો કામદાર પ્રત્યે વીમાકર્તાઓની જવાબદારી, કામદાર પ્રત્યે નોકરીદાતાની જવાબદારી કરતાં ઓછી હોય, તો કામદાર નોકરીદાતા સામે બાકી રહેલી રકમ માટે દિવાળિયા અથવા લિક્વિડેશનની કાર્યવાહી દરમિયાન પોતાનો દાવો સાબિત કરી શકે છે.

(૩) ઉપકલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત જેવો કોઈપણ મામલામાં, જો નિયોજક દ્વારા કરારની કોઈપણ શરતો અથવા નિયમોનું પાલન ન થવાને કારણે (પ્રિમિયાનું

ચૂકવણું કરવાની જોગવાઈ સિવાય) નિયોજક અને વીમાદાતાઓ વચ્ચેનો કરાર અમાન્ય અથવા રદયોગ્ય હોય, તો તે ઉપકલમની જોગવાઈઓ એ રીતે લાગુ પડશે જાણે કરાર અમાન્ય અથવા રદયોગ્ય ન હોત, અને વીમાદાતાઓને કામદારને ચૂકવેલી રકમ માટે દેવાળિયાપણાની કાર્યવાહી અથવા લિક્વિડેશનમાં પુરાવો રજૂ કરવાનો હક રહેશે; પરંતુ શરત એ છે કે, જે મામલામાં કામદાર દેવાળિયાપણાની અથવા લિક્વિડેશનની કાર્યવાહી શરૂ થયાની જાણ થયા પછી શક્ય તેટલી વહેલી તકે અકસ્માત બન્યાની અને તેનાથી થયેલી કોઈપણ પરિણામરૂપ અશક્તતાની જાણ વીમાદાતાઓને આપવામાં નિષ્ફળ જાય, તેવા કોઈપણ મામલામાં આ ઉપકલમની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે નહીં.

(જ) પ્રેસિડન્સી ટાઉન્સ ઇન્સોલ્વન્સી અધિનિયમ, ૧૯૦૯ ની કલમ ૪૯ (૧૯૦૯ નો ૩), અથવા પ્રોવિન્શિયલ ઇન્સોલ્વન્સી અધિનિયમ, ૧૯૨૦ ની કલમ ૬૧ (૧૯૨૦/ ૫), અથવા પ્રોવિન્શિયલ ઇન્સોલ્વન્સી અધિનિયમ, ૧૯૨૦ ની કલમ ૬૧ (૧૯૨૦ નો ૫), અથવા ઇન્ડિયન કંપનીઝ અધિનિયમ, ૧૯૧૩ ની કલમ ૨૩૦ (૧૯૧૩ નો ૭) હેઠળ, જે દેવાઓને દીવાલિયા થયેલ વ્યક્તિની મિલકતના વિતરણમાં અથવા વિસર્જન હેઠળ રહેલ કંપનીની અસ્કયામતોના વિતરણમાં અન્ય તમામ દેવાઓ પર અગ્રતા આપી ચૂકવવાના ગણવામાં આવે છે, તે દેવાઓમાં, જે કોઈ વળતર બાબતે ચૂકવવાની બાકી રકમ હોય અને જેના માટેની જવાબદારી દીવાલિયાપણાના નિર્ધારણના આદેશની તારીખ પહેલાં અથવા, જેવી પરિસ્થિતિ હોય તેવી, કંપનીના વિસર્જનના

પ્રારંભની તારીખ પહેલાં ઉપજી હોય, તેવી રકમનો પણ સમાવેશ થયેલ ગણાશે, અને તે મુજબ તે અધિનિયમો અમલમાં રહેશે.

(પ) જ્યાં વળતર અર્ધ-માસિક ચુકવણી હોય, ત્યાં તેના સંબંધે બાકી થતી રકમ આ કલમના હેતુઓ માટે એવી એકમુષ્ટ રકમ ગણવામાં આવશે કે જેના બદલામાં તે અર્ધ-માસિક ચુકવણી, જો મુક્તિકરણીય હોય, તો કલમ ૭ હેઠળ તે હેતુ માટે અરજી કરવામાં આવી હોત તો મુક્ત કરાવી શકાત, અને આવી રકમ અંગે કમિશનરનું પ્રમાણપત્ર તેનો નિર્ણાયક પુરાવો ગણાશે.

(ઙ) ઉપકલમ (જ) ની જોગવાઈઓ એવી કોઈપણ રકમના મામલે લાગુ પડશે, જે માટે વીમાકર્તા ઉપકલમ (૩) હેઠળ સાબિત કરવાનો હકદાર હોય, પરંતુ તે સિવાય, જ્યાં દેવાળિયો અથવા સમાપન હેઠળની કંપનીએ વીમાકર્તાઓ સાથે એવો કરાર કર્યો હોય જેમનો ઉલ્લેખ ઉપકલમ (૧) માં કરવામાં આવ્યો છે, ત્યાં તેવી જોગવાઈઓ લાગુ પડશે નહીં.

(૭) આ કલમ તેવા સંજોગોમાં લાગુ પડશે નહીં, જ્યાં કોઈ કંપનીનું સ્વૈચ્છિક રીતે સમાપન માત્ર પુનર્ગઠનના હેતુસર અથવા બીજી કંપની સાથે વિલીનીકરણના હેતુસર કરવામાં આવે.

કલમ ૧૫ : માલિકો અને ખલાસીઓ સંબંધિત વિશેષ જોગવાઈઓ—

નીચે દર્શાવેલ ફેરફારોને આધિન રહી, જહાજોના માસ્ટર અથવા નાવિક એવા કામદારોના મામલામા આ અધિનિયમ લાગુ પડશે, અત્રે કે:

(૧) અકસ્માત અંગેની સૂચના અને વળતર માટેનો દાવો, જ્યાં ઇજાગ્રસ્ત વ્યક્તિ જહાજનો માસ્ટર ન હોય તેવા કિસ્સામાં, માસ્ટર પર એમની સેવા કરી શકાય જાણે કે તે નિયોજક હોય, પરંતુ જ્યાં અકસ્માત બન્યો હોય અને અશક્તતાનો પ્રારંભ જહાજ પર થયો હોય, ત્યાં કોઈપણ સીમેન માટે અકસ્માત અંગે કોઈ સૂચના આપવી આવશ્યક રહેશે નહીં.

કલમ ૧૯ : કમિશનરોને સંદર્ભ –

(૧) આ અધિનિયમ હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહી દરમિયાન કોઈપણ વ્યક્તિની પક્ષકાર વળતર માટેની જવાબદારી અંગે કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થાય (જેમાં ઇજા પામેલ વ્યક્તિ કામદાર છે કે નથી તે અંગેનો કોઈ પ્રશ્ન પણ સમાવેશ પામે છે) અથવા વળતરની રકમ કે અવધિ અંગે (જેમાં અક્ષમતાના સ્વરૂપ અથવા વ્યાપ અંગેનો કોઈ પ્રશ્ન પણ સમાવેશ પામે છે), તો કરારના અભાવે, તે પ્રશ્નનો નિર્ણય કમિશનર દ્વારા કરવામાં આવશે.

(૨) આ અધિનિયમ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ જે કોઈ પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવો, તેનું નિરાકરણ કરવું અથવા તેની બાબતમાં કાર્યવાહી કરવી કમિશનરને આવશ્યક કરાયેલ હોય, તેવા કોઈપણ પ્રશ્નનો નિરાકરણ કરવા, નિર્ણય કરવા અથવા તેની

બાબતમાં કાર્યવાહી કરવા, અથવા આ અધિનિયમ હેઠળ ઉપજેલ કોઈ જવાબદારીનો અમલ કરાવવા, કોઈ દીવાની અદાલતને અધિકારિતા રહેશે નહીં.

કલમ ૨૦ : કમિશનરોની નિમણૂક.

(૧) રાજ્ય સરકાર સત્તાવાર રાજપત્રમાં જાહેરનામા દ્વારા, જાહેરનામામાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલ એવા વિસ્તાર માટે, કોઈપણ વ્યક્તિને કામદારોના વળતરના કમિશનર તરીકે નિયુક્ત કરી શકશે.

(૨) જ્યાં કોઈ વિસ્તારમાં એકથી વધુ કમિશનરની નિમણૂક કરવામાં આવી હોય, ત્યાં રાજ્ય સરકાર સામાન્ય અથવા વિશેષ આદેશ દ્વારા, તેમની વચ્ચે કારોબારના વહેંચણીનું નિયમન કરી શકે છે.

(૩) કોઈપણ કમિશનર આ અધિનિયમ હેઠળ નિર્ણય માટે તેને સંદર્ભિત કરવામાં આવેલા કોઈપણ મુદ્દાનો નિર્ણય કરવા હેતુસર, તપાસ હેઠળના મુદ્દા સાથે સંબંધિત કોઈપણ બાબત અંગે વિશેષ જ્ઞાન ધરાવતી એક અથવા વધુ વ્યક્તિઓને તપાસ હાથ ધરવામાં પોતાની સહાય માટે પસંદ કરી શકે છે.

(૪) દરેક કમિશનરને ભારતીય દંડ સંહિતા (૧૮૬૦ નો ૪૫) ના અર્થની અંદર જાહેર સેવક માનવામાં આવશે.

કલમ ૨૪ પક્ષકારોની હાજરી : કમિશનર સમક્ષ અથવા કમિશનરને સમક્ષ કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવવાની અથવા કરવામાં જવાની આવશ્યકતા

ધરાવતી કોઈપણ હાજરી, અરજી અથવા કાર્યવાહી (પક્ષકારની એવી હાજરી સિવાય કે જે તેની સાક્ષી તરીકે પૂછપરછ કરવા માટે જરૂરી હોય) તેવી વ્યક્તિની તરફેથી કાનૂની વ્યવસાયી દ્વારા અથવા વીમા કંપનીના અધિકારી દ્વારા અથવા નોંધાયેલ મજૂર સંઘના અધિકારી દ્વારા અથવા ફેક્ટરીઝ અધિનિયમ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૮ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ નિયુક્ત નિરીક્ષક દ્વારા (૧૯૪૮ નું ૬૩), અથવા માઈન્સ અધિનિયમ, ૧૯૫૨ ની કલમ ૫ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ નિયુક્ત નિરીક્ષક દ્વારા (૧૯૫૨ નું ૩૫), અથવા આ બાબતમાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિર્ધારિત અન્ય કોઈ અધિકારી દ્વારા, અને આવી વ્યક્તિ દ્વારા લેખિત સત્તાપત્રથી અધિકૃત કરવામાં આવેલ હોય તેવા દ્વારા, અથવા કમિશનરની પરવાનગીથી, તે રીતે અધિકૃત કરાયેલ કોઈ અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા, કરવામાં આવી શકે છે અથવા કરવામાં જઈ શકે છે.

કલમ ૨૭ કેસો રજૂ કરવાની સત્તા : કમિશનર, જો તેને યોગ્ય લાગે, તો કાયદાનો કોઈપણ પ્રશ્ન વડી અદાલતના નિર્ણય માટે રજૂ કરી શકે છે અને, જો તે એવું કરે, તો તે એવા નિર્ણયને અનુરૂપ તે પ્રશ્નનો નિર્ણય કરશે.

કલમ ૩૦ – અપીલો : (૧) કમિશનરના નીચે મુજબના આદેશો વિરુદ્ધ વડી અદાલતમાં અપીલ કરવામાં આવશે, એટલે કે,

(એ) અડધા માસિક ચુકવણીના મુકિતભોગ તરીકે અથવા અન્યથા, વળતરરૂપે એકમુશ્ત રકમ ફાળવતો આદેશ, અથવા એકમુશ્ત રકમ માટેના દાવાને સંપૂર્ણ રીતે અથવા અંશતઃ નામંજૂર કરતો આદેશ;

(એએ) વ્યાજ અથવા દંડ ફટકારતો આદેશ હેઠળ

કલમ જએ;

(બી) અર્ધમાસિક ચુકવણીના વિમોચનની મંજૂરી આપવાનો ઇનકાર કરતો આદેશ;

(સી) અવસાન પામેલા કામદારના આશ્રિતો વચ્ચે વળતરની વહેંચણી માટે જોગવાઈ કરતો આદેશ, અથવા પોતાને એવો આશ્રિત હોવાનું આક્ષેપ કરનાર વ્યક્તિના કોઈપણ દાવાને નામંજૂર કરતો આદેશ;

(ડી) કલમ ૧૨ ની ઉપકલમ (૨) ની જોગવાઈઓ હેઠળ વળતરની રકમ અંગેના કોઈ પણ દાવાને મંજૂર કરતો અથવા નામંજૂર કરતો આદેશ, અથવા

(ઈ) કરારના સ્મરણપત્રની નોંધણી કરવાનો ઇનકાર કરતો અથવા તે જની નોંધણી કરતો અથવા શરતોને આધીન રહી તે જની નોંધણી કરવાની જોગવાઈ કરતો કોઈ આદેશ: પરંતુ, અપીલમાં કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન સંકળાયેલો ન હોય ત્યાં સુધી કોઈ પણ આદેશ વિરુદ્ધ અપીલ ચાલશે નહીં અને, ખંડ (બી) માં ઉદ્દેખિત પ્રકારના આદેશ સિવાયના આદેશના કિસ્સામાં, અપીલમાં વિવાદિત

રકમ ત્રણસો રૂપિયાથી ઓછી ન હોય ત્યાં સુધી અપીલ ચાલશે નહીં: વધુમાં આ શરતે કે, જે કોઈ કિસ્સામાં પક્ષકારોએ કમિશનરના નિર્ણયને માન્ય રાખવા સંમતિ આપી હોય, અથવા જેમાં કમિશનરનો આદેશ પક્ષકારો વચ્ચે થયેલ સમજૂતીને અમલમાં મૂકતો હોય, તેમાં કોઈ અપીલ ચાલશે નહીં. વધુમાં આ શરતે કે ખંડ (એ) હેઠળ નિયોજક દ્વારા કરવામાં આવતી કોઈ અપીલ ત્યાં સુધી ચાલશે નહીં જ્યાં સુધી અપીલના સ્મરણપત્ર સાથે કમિશનરનું એવું પ્રમાણપત્ર જોડાયેલું ન હોય કે અપીલકર્તાએ અપીલગ્રસ્ત આદેશ હેઠળ ચૂકવવાની રકમ તેમના પાસે જમા કરાવી છે.

(૨) આ કલમ હેઠળની અપીલ માટેની મર્યાદાની અવધિ સાઠ દિવસ રહેશે.

(૩) ભારતીય મર્યાદા અધિનિયમ, ૧૯૦૮ (૧૯૦૮ નો ૯), ની ધારા ૫ ની જોગવાઈઓ આ ધારા હેઠળની અપીલો પર લાગુ પડશે.

કલમ ૩૦એ અપીલના નિર્ણય સુધી અમુક ચુકવણીઓ રોકી રાખવા બાબત –

જ્યાં નિયોક્તા કલમ ૩૦ ની ઉપકલમ (૧) ના ખંડ (બી) હેઠળ અપીલ કરે છે, ત્યાં કમિશનર અપીલના નિર્ણય સુધી, અને જો વડી અદાલત દ્વારા તે માટે નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હોય તો તે મુજબ, તેની પાસે જમા કરાવેલી કોઈપણ રકમની ચુકવણી રોકી શકે છે.

કલમ ૩૨ રાજ્ય સરકારને નિયમો બનાવવા માટેની સત્તા –

(૧) રાજ્ય સરકાર આ અધિનિયમના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો બનાવી શકે છે.

(૨) વિશેષરૂપે, અને ઉપરોક્ત સત્તાની સામાન્ય વ્યાપકતાને કોઈ હાનિ પહોંચાડ્યા વિના, આવા નિયમો નીચે દર્શાવેલ તમામ અથવા કોઈપણ બાબતો માટે જોગવાઈ કરી શકે છે, નામતઃ,

(સી) આ અધિનિયમ હેઠળના કેસોના નિકાલમાં કમિશનરો દ્વારા અનુસરવાની પ્રક્રિયા અને આવા કેસોમાં પક્ષકારો દ્વારા અનુસરવાની પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરવા માટે.

૧૭. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૨ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી સત્તાઓના પ્રયોગમાં, ગુજરાત સરકારે એટલે કે, ગુજરાત વર્કમેન'સ કમ્પન્સેશન નિયમો, ૧૯૬૭ બનાવ્યા હતા. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ અથવા આ નિયમો હેઠળના કેસોના નિકાલમાં કમિશનર દ્વારા અનુસરવાની પ્રક્રિયા અને આવા કેસોમાં પક્ષકારો દ્વારા અનુસરવાની પ્રક્રિયા, નિયમો, ૧૯૬૭ ના ભાગ-૬ માં સમાયેલ નિયમો મુજબ વિનિયંત્રિત થશે. આ અરજીઓમાં ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓના નિર્ણય માટે સંબંધિત નિયમો નીચે મુજબ છે;

નિયમ ૨૩ અરજદારની તપાસ –

(૧) કલમ ૨૨ માં ઉલ્લેખિત સ્વરૂપની અરજી પ્રાપ્ત થતા, કમિશનર અરજદારની શપથ ઉપર તપાસ કરી શકશે, અથવા તે અરજીને આ હેતુ માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા અધિકૃત કરાયેલા કોઈ અધિકારીને મોકલી શકશે અને આવા અધિકારીને અરજદાર તથા તેના સાક્ષીઓની તપાસ કરીને તેના સંબંધિત નોંધપોથી કમિશનરને મોકલવા દિશા આપી શકશે.

(૨) ઉપનિયમ (૧) હેઠળ કરવામાં આવેલી કોઈપણ પૂછપરછનો સાર, કલમ ૨૫ માં પુરાવાની નોંધણી માટે નિર્ધારિત કરેલી રીત અનુસાર નોંધવામાં આવશે.

નિયમ ૨૪ અરજીનો સંક્ષિપ્ત નામંજૂર આદેશ – (૧) કમિશનર, નિયમ ૨૩ હેઠળ અરજદારની, જો કોઈ હોય તો, પૂછપરછના અરજિપત્ર અને તેના અભિલેખનો વિચાર કર્યા બાદ, જો નોંધવામાં આવનાર કારણોસર તેમનું એવું મત હોય કે તેના પર આગળ વધવા માટે પૂરતા આધારો નથી, તો અરજીને સંક્ષિપ્ત રીતે નામંજૂર કરી શકે છે.

(૨) ઉપનિયમ (૧) હેઠળની અરજીનો માત્ર નિકાલ કરવામાં આવ્યો હોય તે માત્રથી અરજદારને તે જ વિષયના સમાધાન માટે નવી અરજિ રજૂ કરવામાંથી અટકાવવામાં આવશે નહીં.

નિયમ ૨૫ અરજી અંગે પ્રાથમિક તપાસ – જો અરજીને નિયમ ૨૪ હેઠળ નામંજૂર કરવામાં આવી ન હોય, તો કમિશનર, નોંધવાના કારણોસર, અન્ય કોઈ

પક્ષકારને તેનો પ્રતિરક્ષણ કરવા કહેવા પહેલાં અરજદારને અરજીના સમર્થનમાં પુરાવો રજૂ કરવા કહી શકે છે અને આવા પુરાવા પર વિચારણા કર્યા પછી જો કમિશનરનું એવું મત હોય કે માંગવામાં આવેલી રાહત આપવા માટે કોઈ મામલો બનતો નથી, તો તે તેમ કરવા બદલ પોતાના કારણોના સંક્ષિપ્ત નિવેદન સાથે અરજી નામંજૂર કરી શકે છે.

નિયમ ૨૬ વિરુદ્ધ પક્ષકારને નોટિસ – જો કમિશનર નિયમ ૨૪ અથવા નિયમ ૨૫ હેઠળ અરજી ફગાવી ન દે, તો તે જે પક્ષકાર સામે અરજદાર રાહતનો દાવો કરે છે (આગળ "વિરુદ્ધ પક્ષકાર" તરીકે ઉલ્લેખિત) તેને અરજીની એક નકલ, તેમજ તે અરજીનો નિકાલ જે તારીખે કરશે તેની નોટિસ સાથે, મોકલશે અને પક્ષકારોને તે તારીખે તેઓ રજૂ કરવા ઈચ્છતા હોય તેવા કોઈપણ પુરાવા પેદા કરવા માટે કહી શકશે.

નિયમ ૨૭ વિરોધી પક્ષની હાજરી અને પૂછપરછ – (૧) વિરોધી પક્ષ અરજીમાં ઉઠાવવામાં આવેલા દાવા અંગે લખિત નિવેદન રજૂ કરી શકે છે, અને જો કમિશનર દ્વારા એવી માંગ કરવામાં આવે તો, તે પ્રથમ સુનાવણી સમયે અથવા તે પહેલાં, અથવા કમિશનર પરવાનગી આપે તેવી મુદતમાં, આવું લખિત નિવેદન રજૂ કરશે, અને આવું દરેક લખિત નિવેદન નોંધપોથીનો ભાગ બનશે.

(૨) જો વિરોધી પક્ષ દાવાનો વિરોધ કરે, તો કમિશનર દાવા અંગે તેની પૂછપરછ આગળ ધપાવી શકે છે, અને જો કોઈ લેખિત નિવેદન દાખલ કરવામાં આવ્યું ન હોય, તો તે આવું કરવાનું રહેશે, તથા તે પૂછપરછને લેખિત સ્વરૂપે નોંધશે.

નિયમ ૨૮ મુદ્દાઓની રચના – (૧) પક્ષકારોના કોઈપણ લેખિત નિવેદન અને તેમની પૂછપરછના કોઈપણ અભિલેખને વિચાર્યા પછી, કમિશનર એ નિશ્ચિત કરશે કે હકીકત અથવા કાનૂન સંબંધિત કઈ તાત્વિક રજૂઆતો બાબતે પક્ષકારો વચ્ચે મતભેદ છે, અને ત્યારબાદ તે એવા મુદ્દાઓ ઘડવા અને નોંધવા માટે આગળ વધશે, જેઓ પર કેસનો યોગ્ય નિર્ણય તેના મત મુજબ આધારિત જણાય છે.

(૨) મુદ્દાઓની નોંધ કરતી વખતે, કમિશનર એવા મુદ્દાઓ વચ્ચે ભેદ કરશે કે જે તેમના અભિપ્રાય મુજબ હકીકતના પ્રશ્નો સાથે સંબંધિત છે અને એવા મુદ્દાઓ કે જે કાનૂની પ્રશ્નો સાથે સંબંધિત છે.

નિયમ ૨૯ કાયદાના પ્રશ્નો ઊભા થાય ત્યારે હકીકતના મુદ્દાઓની સુનાવણી મુલતવી રાખવાની સત્તા, જ્યારે તે જ મામલામાં કાયદા અને હકીકત બંનેના મુદ્દાઓ ઊભા થાય અને કમિશનરની એવી માન્યતા હોય કે મામલો માત્ર કાયદાના મુદ્દાઓના આધારે જ નિપટાવી શકાય, ત્યારે તે પહેલા તે મુદ્દાઓની સુનાવણી કરી શકે છે અને તે હેતુસર, જો તે યોગ્ય માને, તો કાયદાના મુદ્દાઓનું

નિર્ધારણ થયા બાદ સુધી હકીકતના મુદ્દાઓના નિર્ધારણને મુલતવી રાખી શકે છે.

નિયમ ૩૨ ચુકાદો – (૧) કમિશનર આદેશો પસાર કરતી વખતે, સંક્ષિપ્તમાં ચુકાદો, ઘડવામાં આવેલા દરેક મુદ્દા અંગેનું પોતાનું નિષ્કર્ષ તથા તેવા નિષ્કર્ષ માટેના પોતાના કારણો નોંધશે.

(૨) કમિશનર પોતાના ચુકાદા પર હસ્તાક્ષર કરીને તારીખ નોંધે તે સમયે પોતાનો નિર્ણય જાહેર કરશે, અને ત્યારબાદ કોઈ આકસ્મિક ચૂક અથવા છૂટથી ઉત્પન્ન થયેલી લિપિકીય અથવા અંગગણિતીય ભૂલના સુધારાને બાદ કરતાં ચુકાદામાં કોઈ ઉમેરો અથવા ફેરફાર કરવામાં આવશે નહીં.

નિયમ ૩૯ કલમ ૧૨(૨) હેઠળ વળતર-ભરપાઈનો દાવો કરવામાં આવે ત્યારે અનુસરવાની પ્રક્રિયા (૧) જ્યાં વિરોધી પક્ષ એવો દાવો કરે છે કે જો તેની પાસેથી વળતર વસૂલ કરવામાં આવે, તો તેને કલમ ૧૨ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ, કેસનો પક્ષકાર ન હોય તેવી કોઈ વ્યક્તિ પાસેથી વળતર-ભરપાઈ મેળવવાનો હક પ્રાપ્ત થાય, ત્યારે તેને અરજીનો બચાવ કરવા પ્રથમ વખત કહેવામાં આવે ત્યારે, તેવા દાવાની નોટિસ જરૂરી ફી સાથે કમિશનર સમક્ષ રજૂ કરવી અને ત્યારબાદ કમિશનરે તેવી વ્યક્તિને પ્રપત્ર-૧ માં નોટિસ જારી કરવી.

(૨) ઉપનિયમ (૧) હેઠળ નોટિસની બજવાણી કરવામાં આવેલ કોઈપણ વ્યક્તિ, અરજદારના વળતર અંગેના દાવાનો અથવા વિરોધી પક્ષને ક્ષતિપૂર્તિ મેળવવાનો જે દાવો હોય તેનો વિવાદ કરવો ઇચ્છે, તો તે કેસની સુનાવણી માટે નિર્ધારિત કરાયેલ તારીખે અથવા કેસને જે કોઈ તારીખ સુધી મુલતવી રાખવામાં આવ્યો હોય તે તારીખે કમિશનર સમક્ષ હાજર રહેશે અને, જો તે એમ હાજર રહે, તો તેને કાર્યવાહીનો પક્ષકાર હોય તેવા તમામ અધિકારો પ્રાપ્ત થશે. જો તે એમ હાજર ન રહે, તો વિરોધી પક્ષ વિરુદ્ધ કરવામાં આવી શકે તેવા કોઈપણ એવોર્ડની વૈધતા તેણે સ્વીકારી લીધી હોવાનું અને તેની પાસેથી વસૂલ કરી શકાય તેવા કોઈપણ વળતર માટે વિરોધી પક્ષને ક્ષતિપૂર્તિ આપવા બાબતની પોતાની જવાબદારી તેણે સ્વીકારી લીધી હોવાનું માનવામાં આવશે.

પરંતુ એ શરતે કે, જો આ રીતે નોટિસ અપાયેલ કોઈ વ્યક્તિ અનુપસ્થિત હાજર થાય અને કમિશનરને સંતોષ આપે કે તે કોઈ પૂરતા કારણસર હાજર થવાથી અટકાયો હતો, તો કમિશનર અરજદાર અને ઉપરોક્ત સામાવાળા પક્ષકારને નોટિસ આપ્યા પછી એવી વ્યક્તિને સાંભળશે, અને કમિશનરને જે શરતો ન્યાયસંગત લાગે તેવી શરતો ઉપર એવી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ કરવામાં આવેલ કોઈપણ પુરસ્કારને રદ કરી શકશે અથવા તેમાં ફેરફાર કરી શકશે.

(૩) ઉપનિયમ (૧) હેઠળ નોટિસ આપવામાં આવેલ કોઈપણ વ્યક્તિ, અરજદારના વળતરના દાવાને કે વિરોધી પક્ષના વળતરપાત્ર ઠરાવવાના દાવાને

પડકારવાની તેની ઈચ્છા હોય કે ન હોય, જો એવો દાવો કરે કે કોન્ટ્રાક્ટર હોવાને કારણે તે પોતે જ મુખ્ય નિયોજક છે અને જે વ્યક્તિ તેની સાથે કોન્ટ્રાક્ટરના સંબંધમાં ઉભી છે અને જેણે કામદારોને વળતર વસૂલ કરી શક્યા હોત તેવી વ્યક્તિ પાસેથી તેને વળતરપાત્ર થવાનો હક છે, તો તે ઉપનિયમ (૧) હેઠળની નોટિસમાં નિર્ધારિત તારીખે અથવા તે પહેલાં, આવશ્યક ફી સાથે એવો દાવો દર્શાવતી નોટિસ કમિશનર સમક્ષ રજૂ કરશે અને ત્યારબાદ કમિશનર એવા વ્યક્તિને ફોર્મ એમ-(૪) માં નોટિસ બહાર પાડશે. ઉપનિયમ (૩) હેઠળ નોટિસ આપવામાં આવેલ કોઈપણ વ્યક્તિ, અરજદારના વળતરના દાવાને, અથવા ઉપનિયમ (૩) હેઠળ વળતરપાત્ર ઠરાવવાના દાવાને પડકારવા ઈચ્છે, તો તે ફોર્મ કે માં નોટિસમાં નિર્ધારિત તારીખે અથવા કેસ જે કોઈ તારીખ સુધી મુલતવી રાખવામાં આવ્યો હોય તે તારીખે કમિશનર સમક્ષ હાજર રહેશે અને જો તે આવી રીતે હાજર રહે, તો તેને કાર્યવાહીમાં પક્ષકારના તમામ હકો મળશે. જો તે આવી રીતે હાજર ન રહે, તો મૂળ વિરોધી પક્ષ અથવા ઉપનિયમ (૧) હેઠળ નોટિસ આપવામાં આવેલ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ કરવામાં આવનાર કોઈપણ એવોર્ડની માન્યતા તેણે સ્વીકારી લીધી હોવાનું માનવામાં આવશે અને એવો એવોર્ડ જેના વિરુદ્ધ કરવામાં આવ્યો હોય તે પક્ષકારને, તેની પાસેથી વસૂલ કરી શકાય તેવા કોઈપણ વળતર અંગે, વળતરપાત્ર ઠરાવવાની પોતાની જવાબદારી પણ તેણે સ્વીકારી લીધી હોવાનું માનવામાં આવશે.

પરંતુ શરતે કે, જો આમ સમન્સ આપવામાં આવેલ કોઈ વ્યક્તિ ત્યારબાદ હાજર થાય અને કમિશનરને સંતોષ આપે કે તે કોઈ પૂરતા કારણસર હાજર થવાથી અવરોધિત હતો, તો કમિશનર, નોંધ પર રહેલા તમામ પક્ષકારોને સૂચના આપ્યા પછી, એવી વ્યક્તિને સાંભળશે અને કમિશનરને જે શરતો ન્યાયસંગત લાગે તે શરતો પર એવી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ કરવામાં આવેલ કોઈપણ પુરસ્કારને રદ કરી શકશે અથવા તેમાં ફેરફાર કરી શકશે.

(૫) એવી કોઈપણ કાર્યવાહીમાં, જેમાં ઉપનિયમ (૧) અથવા ઉપનિયમ (૩) હેઠળ કોઈ વ્યક્તિને નોટિસ તામિલ કરવામાં આવી હોય, ત્યારે કમિશનર, જો તે વળતર જાણવે, તો તે પોતાના ચુકાદામાં એવી દરેક વ્યક્તિ અંગે આ નિષ્કર્ષ નોંધશે કે તે વિરોધી પક્ષકારોમાંથી કોઈને વળતરપૂર્તિ આપવા જવાબદાર છે કે નથી, અને જો હોય તો જેને વળતરપૂર્તિ આપવા તે જવાબદાર હોય તે પક્ષકારનો ઉલ્લેખ કરશે.

૧૮. આ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલિકેશનીઓમાં અરજદાર કંપનીએ વર્કમેનસ કંપન્સેશન એક્ટ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ ની સંવિધાનિક માન્યતાને પડકારેલી નથી (જેને આગળથી અધિનિયમ, ૧૯૨૩ તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવે છે).

૧૯. અરજદાર કંપની તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ આ બાબતનો વિવાદ કરતા નથી કે કર્મચારી વળતર કમિશનર દ્વારા, અર્ધ-માસિક ચુકવણીના મુક્તિકરણરૂપે હોય કે અન્યથા, વળતર તરીકે એકમુષ્ટ રકમ આપવા બાબતનો

આદેશ, અથવા એકમુષ્ટ રકમ માટેના દાવાને સંપૂર્ણપણે અથવા ભાગરૂપે નામંજૂર કરતો આદેશ, ૧૯૨૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦ ની ઉપકલમ (૧) ના ખંડ (એ) હેઠળ અપીલપાત્ર છે, જો કે અપીલમાં કાનૂનનો કોઈ મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન સામેલ ન હોય તો નહીં.

૨૦. અરજદાર વીમા કંપની દરેક દાવા કેસમાં પક્ષકાર હતી, તે બાબત પણ વિવાદાસ્પદ નથી. આ બાબત પણ વિવાદાસ્પદ નથી કે કર્મચારી વળતર આચુકતે આ કેસોમાં અરજદાર – વીમા કંપની વિરુદ્ધ એવોર્ડ – આદેશ પસાર કર્યો હતો.

૨૧. અરજદાર વીમા કંપની આ બાબતોમાં પીડિત પક્ષ હતી અને કામદારો વળતર કમિશનરના પુરસ્કાર/ આદેશ વિરુદ્ધ અપીલ કરવાનો અધિકાર કંપનીને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળ ઉપલબ્ધ હતો. આ જુદી બાબત છે કે એવી અપીલ આ અદાલત દ્વારા માત્ર તેવા કિસ્સામાં જ ગ્રાહ્ય રાખી શકાતી હતી, જેમાં તેમાં કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન સંકળાયેલો હોય, અને જ્યાં સુધી અપીલના મેમોરેન્ડમ સાથે કમિશનરનું તે અસરવાળું પ્રમાણપત્ર સંલગ્ન ન હોય કે અપીલકર્તાએ અપીલગ્રસ્ત આદેશ હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર રકમ તેના પાસે જમા કરાવી છે.

૨૨. અરજદાર વીમા કંપનીએ આ બાબતોમાં અપીલ દાખલ ન કરવાના કારણરૂપે આપેલું સ્પષ્ટીકરણ એ છે કે કંપની વિરુદ્ધ કામદારોના વળતર

કમિશનરનો આદેશ અધિકારક્ષેત્ર વિનાનો છે; તેથી અપીલનો ઉપાય સ્વીકારી અપીલ પ્રાથમિકતા આપવા અંગેનો કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી અને ઊભો થઈ શકતો નથી. વધુમાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ દ્વારા અપાયેલ અપીલનો અધિકાર નિયોજક માટે હસિત અધિકાર છે, કારણ કે આ અદાલત દ્વારા અપીલ નોંધવામાં આવે તે પહેલાં ફટકારાયેલ રકમનું પૂર્વચુકવણી કરવું આવશ્યક છે. એકવાર કામદારોના વળતર કમિશનર દ્વારા અધિકારક્ષેત્રનો સ્પષ્ટપણે ગેરકાયદેસર ઉપયોગ થયેલો હોય, ત્યારે વીમા કંપનીએ રકમ જમા કરાવી અને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ ની જોગવાઈઓ હેઠળ અપીલ પ્રાથમિકતા આપવી જરૂરી બને એવો કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકતો નથી. ઉપરોક્ત દલીલના સમર્થનમાં અરજદાર વીમા કંપનીએ આ અદાલતની કે કોઈ અન્ય વડી અદાલતની અથવા ભારતની માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની કોઈ સત્તાપ્રમાણિત નિસ્ખત રજૂ કરી નથી.

૨૩. હું મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતના નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિ. સૈકુદ્દીન અને અન્ય, ૧૯૯૨ એસીજે ૭૩૬, ના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકું છું. સૈકુદ્દીનના કેસમાં ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીએ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળ વર્કમેન વળતર કમિશનર દ્વારા આપવામાં આવેલા આદેશ વિરુદ્ધ અપીલ દાખલ કરી હતી, જેના દ્વારા વિદ્વાન કમિશનરે રૂ. ૨૩,૧૦૦/- જેટલું વળતર ત્રણેય સામાવાળાઓ સામે (જેમાં ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીનો પણ સમાવેશ થાય છે) આપવાનું નિર્ધારિત કર્યું હતું, જેઓને તે જ રકમ ચૂકવવા માટે સંયુક્ત તથા

અલગઅલગ રીતે જવાબદાર ઠેરવવામાં આવ્યા હતા. દાવેદારો-સામાવાળાઓના વકીલે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળની અપીલની ગ્રાહ્યતા અંગે પ્રાથમિક આક્ષેપ ઉઠાવ્યો હતો કે આવી અપીલ ત્યારે સુધી ચલાવી શકાતી નથી જ્યાં સુધી અપીલના મેમોરેન્ડમ સાથે કમિશનરનું એવું પ્રમાણપત્ર જોડાયેલું ન હોય કે અપીલકર્તાએ અપીલ હેઠળ પડકારવામાં આવેલા આદેશ મુજબ ચૂકવવાપાત્ર રકમ તેની પાસે જમા કરાવી છે, અને વર્તમાન કેસમાં અપીલકર્તાએ પડકારાયેલ આદેશ હેઠળ આપેલ રકમ જમા કરાવી નહોતી. અદાલતે તે જ અદાલતના વિભાગીય ખંડપીઠના ન્યૂ ઇન્ડિયા આશ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ વર્કમેન વળતર કમિશનર, ૧૯૭૩ એસીજે ૪૨૮ (એમપી) ના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ઇન્શ્યોરન્સ કંપની દ્વારા કરવામાં આવેલી અપીલમાં, જે નોકરીદાતા નથી, અધિનિયમની કલમ ૩૦ હેઠળની અપીલમાં જમા કરવાની શરત લાગુ પડતી નથી. અધિનિયમની કલમ ૩૦ ના પરતુકમાં રકમ જમા કરવાની જે મર્યાદા દર્શાવવામાં આવી છે તે સ્પષ્ટપણે માત્ર નોકરીદાતા દ્વારા કરવામાં આવેલી અપીલ સુધી મર્યાદિત છે અને ઇન્શ્યોરન્સ કંપની નોકરીદાતા ન હોવાથી તે મર્યાદા ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીને લાગુ પડતી નથી. તે કેસમાં ઉઠાવવામાં આવેલ પ્રાથમિક આક્ષેપ આ વિભાગીય ખંડપીઠના નિર્ણયના આધારે નકારી કાઢવામાં આવ્યો હતો. ન્યૂ ઇન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ વર્કમેન વળતર કમિશનર, ૧૯૭૩ એસીજે ૪૨૮ (એમપી) માં, ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીએ વર્કમેન

વળતર કમિશનર, ઇન્ડોર દ્વારા આપવામાં આવેલા તે આદેશને રદ કરવા માટે વડી અદાલતમાં રિટ અરજી દાખલ કરી હતી, જેમાં અરજદારને (ત્યાંના) સામાવાળા દાવેદારને રૂ. ૮,૪૦૦/- વળતર ચૂકવવા માટે જવાબદાર ઠેરવવામાં આવ્યો હતો. દાવેદારની તરફથી પ્રાથમિક આક્ષેપ લેવામાં આવ્યો હતો કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળ અપીલનો ઉપાય ઉપલબ્ધ હતો અને ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીએ આવી અપીલ દાખલ કરી નહોતી, તેથી રિટ અરજી પ્રારંભિક તબક્કે જ ફગાવી દેવી જોઈએ. એવો દલીલાત્મક તર્ક આગળ રાખવામાં આવ્યો હતો કે ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીને વર્કમેન વળતર કમિશનર દ્વારા આપવામાં આવેલા વળતરના એવોર્ડ સામે અપીલ દાખલ કરવાનો કોઈ અધિકાર નહોતો. આ દલીલનો ઇનકાર કરતાં અદાલતે નોંધ્યું હતું :

અમે અરજદારના વિદ્વાન વકીલની આ દલીલ સાથે સંમત થઈ શકતા નથી. કામદારોના વળતર અધિનિયમની કલમ ૩૦ના શબ્દો અત્યંત વ્યાપક છે અને તેઓ અપીલનો હક કોઈ નિશ્ચિત પક્ષકાર સુધી મર્યાદિત કરતા નથી. તેથી, આદેશથી પીડિત કોઈપણ વ્યક્તિ અપીલ દાખલ કરવા હકદાર છે. રકમ જમા કરાવવાની જે મર્યાદા પરંતુકમાં સમાવિષ્ટ છે તે સ્પષ્ટપણે માત્ર માલિક દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ સુધી જ મર્યાદિત છે. કારણ કે વીમા કંપની માલિક નથી, તેથી તે મર્યાદા પણ વીમા કંપની પર લાગુ પડતી નથી. જેમ અમે ઉપર ઠરાવ્યું છે, વીમા કંપની યોગ્ય પક્ષકાર છે અને હકીકતમાં કાર્યવાહીનો

પક્ષકાર હોવાને કારણે, તે કંપની તે નિર્ણયથી પીડિત હોવાથી અપીલ દાખલ કરવા હકદાર હતી.

"નિયોજક", ની વ્યાખ્યા અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૨ ની ઉપકલમ (૧) ના ખંડ (ઈ) માં કરવામાં આવી છે, જેમાં સંસ્થાપિત હોય કે ન હોય તેવી વ્યક્તિઓની કોઈપણ સંસ્થા, નિયોજકનો કોઈપણ વ્યવસ્થાપક એજન્ટ અને અવસાન પામેલા નિયોજકનો કાનૂની પ્રતિનિધિનો સમાવેશ થાય છે, અને જ્યારે કામદારએ જે વ્યક્તિ સાથે સેવા અથવા શિષ્યવૃત્તિનો કરાર કર્યો હોય તે વ્યક્તિ દ્વારા કામદારની સેવાઓ તાત્કાલિક રીતે અન્ય વ્યક્તિને ધિરાણે અથવા ભાડે આપવામાં આવે, ત્યારે કામદાર તે અન્ય વ્યક્તિ માટે કામ કરતો હોય તે દરમિયાન "નિયોજક" નો અર્થ એવી અન્ય વ્યક્તિ થાય છે. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૨(૧)(ઈ) વાંચવાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે વીમાકર્તા કામદારનો નિયોજક નથી. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ ની જોગવાઈમાં આવેલ ઉપબંધ સ્પષ્ટપણે નક્કી કરે છે કે ઉક્ત કલમના ખંડ (એ) હેઠળ નિયોજક દ્વારા કરવામાં આવતી કોઈ અપીલ (ભાર મૂકેલ) ત્યારે સુધી દાખલ થવાની પાત્ર બનશે નહીં, જ્યાં સુધી અપીલના સ્મરણપત્ર સાથે કામદાર વળતર કમિશનરનું એવું પ્રમાણપત્ર સંલગ્ન ન હોય કે અપીલકર્તાએ અપીલ કરાવેલા આદેશ હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર રકમ તેની પાસે જમા કરાવી છે. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૨(૧)(ઈ) અને કલમ ૩૦ ને સાથે વાંચતાં અદાલતના મનમાં કોઈ શંકા રહેતી નથી કે ઉક્ત કલમના ખંડ (એ) હેઠળ નિયોજક દ્વારા કોઈ અપીલ ત્યારે સુધી

દાખલ થવાની પાત્ર બનશે નહીં, જ્યાં સુધી તે કામદાર વળતર કમિશનર પાસે ફરમાવેલ વળતરની રકમ જમા ન કરાવે. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ ના ખંડ (એ) હેઠળની અપીલ જાળવાપાત્ર રહે તે માટે કામદાર વળતર કમિશનર પાસે વળતરની રકમ જમા કરવાની શરત, જ્યાં વીમાકર્તા અપીલકર્તા હોય ત્યાં આગ્રહપૂર્વક લાદી શકાતી નથી. તેથી અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમો ૨(૧) (ઈ) અને ૩૦ કાનૂની સ્થિતિ સ્પષ્ટ કરે છે, અને જ્યાં વીમાકર્તાને કામદાર વળતર કમિશનરના એવોર્ડ/આદેશથી વ્યથિતતા અનુભવાય અને તે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ ના ખંડ (એ) હેઠળ અપીલ કરે, ત્યારે તેના પર કામદાર વળતર કમિશનર પાસે ફરમાવેલ વળતરની રકમ જમા કરવાની કોઈ કાનૂની ફરજ રહેતી નથી. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ ના ખંડ (એ) હેઠળની અપીલમાં ફરમાવેલ વળતરની રકમ જમા કરવાની શરત એવા વીમાકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલ અપીલ પર લાગુ પડતી નથી, જે નિયોજક નથી. જો અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમો ૨(૧)(ઈ) અને ૩૦ નો અર્થ એવો કાઢવાનો થાય કે કામદાર વળતર કમિશનર પાસે ફરમાવેલ વળતરની રકમ જમા કરાવવી એ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ ના ખંડ (એ) હેઠળ વીમા કંપનીની અપીલ જાળવાપાત્ર રહે તેની પૂર્વશરત છે, તો આ અદાલતને આ જોગવાઈઓમાં કંઈક વધારાનું વાંચવું પડશે, જે વિધાનમંડળનો આશય નહોતો. વિધાનમંડળે પોતાના વિવેકથી કામદાર વળતર કમિશનર પાસે ફરમાવેલ વળતરની રકમ જમા કરવાની શરત અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળ નિયોજક દ્વારા કરવામાં

આવતી અપીલની જાળવાપાત્રતા માટે પૂર્વશરત તરીકે મૂકી છે. જો વિધાનમંડળનો આશય એવો હોત કે ફરમાવેલ વળતરની રકમ જમા કરવાની આ શરત અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ ના ખંડ (એ) હેઠળની બધી અપીલો પર, અપીલકર્તા કોઈપણ હોય, લાગુ પડે, તો તે કલમ ૩૦ માં જ એવી જોગવાઈ કરીને અથવા અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૨(૧)(ઈ) માં નિયોજકની વ્યાખ્યામાં વીમાકર્તાનો સમાવેશ કરીને કરી શકાય તેમ હતું. કોઈપણ કલ્પનાથી વીમાકર્તાને નિયોજક માનવામાં અથવા સ્વીકારવામાં આવી શકતો નથી. તે માત્ર એક કરાર હેઠળ જ પ્રસ્તુત થાય છે, એટલે કે કામદાર વળતર કરાર, જે વીમા પોલિસીના સ્વરૂપમાં નિયોજક અને વીમા કંપની વચ્ચે કરવામાં આવે છે, જેમાં તે (વીમા કંપની) કામદારના નિયોજકની કામદાર વળતર સંબંધિત જે જવાબદારી નિર્ધારિત અને ફરમાવેલ થાય તેનું પરતચુકવણી કરવાની જવાબદારી સ્વીકારે છે. તેથી એવા આ કેસોમાં, જેમાં અરજદારો, વીમા કંપનીએ, ખંડ હેઠળ અપીલો દાખલ કરી હોય

અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ ના ખંડ (એ) હેઠળ, કામદાર વળતર બાબતના એવોર્ડ વિરુદ્ધ, એનાયત કરાયેલ રકમ જમા કરાવવી આવશ્યક નહોતી. કામદાર વળતર કમિશનરે એનાયત કરેલ વળતરની રકમ કમિશનર પાસે જમા કરાવ્યાનું પ્રમાણપત્ર જોડાયેલ ન હોવા છતાં, આ અપીલો ચલનક્ષમ રહી હોત. જોકે, જ્યારે વીમા કંપનીએ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ ના ખંડ (એ) હેઠળ નિયોજક માટે અને તેની તરફથી અપીલ કરી હોય, ત્યારે

અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ ની ઉપકલમ (૧) ના પરંતુક (૩) નો અમલ થશે અને તેનું કારણ અત્યંત સ્પષ્ટ છે. ભલે વીમાકર્તાનો હેતુ પોતાની જ જવાબદારીમાંથી મુક્ત થવાનો હોય, તેમ છતાં અપીલ નિયોજક માટે અને તેની તરફથી પણ દાખલ કરવામાં આવે છે. વીમાકૃત વ્યક્તિ જે કાર્ય પોતે કરી શકતી નથી, અર્થાત્ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ ના તૃતીય પરંતુકની આવશ્યકતાનું પાલન કર્યા વિના અપીલ દાખલ કરવી, તે જ કાર્ય તેની તરફથી બીજું કોઈ પણ કરી શકતું નથી. તેથી, અધિનિયમની કલમ ૩૦(૧) નો તૃતીય પરંતુક આવી અપીલોને શાસિત કરે છે. ઓડિશા વડી અદાલતે ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. શંકર બહેરા અને અન્ય, (૧૯૮૮) ૧ ટીએસી ૪૯૬ ના કેસમાં એવું ઠરાવ્યું હતું કે વીમાકર્તા દ્વારા દાખલ અપીલ રકમ જમા કરાવ્યા વિના ચલનક્ષમ છે. ત્યારબાદ હું કેરળ વડી અદાલતના ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કંપની વિ. એમ. જયારમે નાયક અને અન્ય એક, ૧૯૮૨ એસીજે ૩ ના કેસના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકું. આ કેસમાં વીમા કંપનીએ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧)(એ) હેઠળ કામદાર વળતર કમિશનરના એવોર્ડ સામે અપીલ દાખલ કરી હતી. વીમા કંપનીએ એનાયત કરાયેલ રકમ જમા કરાવી નહોતી અને ન તો અપીલના સ્મૃતિપત્ર સાથે પ્રમાણપત્ર રજૂ કર્યું હતું. ઓડિશા વડી અદાલતના સેન્ટ્રલ એન્જિનિયરિંગ કોર્પોરેશન વિ. દોરાઈ રાજ, ૧૯૫૮-૬૫ એસીજે ૧૯ ના કેસના નિર્ણય પર આધાર રાખીને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે અપીલ ચલનક્ષમ નથી. સેન્ટ્રલ એન્જિનિયરિંગ કોર્પોરેશન (ઉપરોક્ત) ના

કેસમાં, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧)(એ) હેઠળ કામદાર વળતર કમિશનરના એવોર્ડ સામે નિંયોજક દ્વારા વડી અદાલતમાં અપીલ કરવામાં આવી હતી. તે કેસમાં કામદાર પક્ષના વકીલે અપીલની ચલનક્ષમતાને લઈને પ્રાથમિક આક્ષેપ ઉઠાવ્યો હતો. તેની દલીલ એવી હતી કે જણાવેલ અધિનિયમની કલમ ૩૦(૧) ના તૃતીય પરંતુક મુજબ આવશ્યક હોય તેમ, જે આદેશ વિરુદ્ધ અપીલ કરવામાં આવી છે તે મુજબ ચૂકવવાપાત્ર રકમ નિયોજક-અપીલકર્તાએ તેની પાસે જમા કરાવી હોવાનો કમિશનરનો પ્રમાણપત્ર અપીલના ચાદીપત્ર સાથે જોડાયેલ ન હોવાથી, અપીલ ચાલતી નથી; કારણ કે, તેના મત મુજબ, આ પરંતુક ફરજિયાત છે અને માત્ર માર્ગદર્શક નથી. તે કેસમાં ઓડિશા વડી અદાલત સમક્ષ વિચારણા માટે જે પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો તે એવો હતો કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧) નો તૃતીય પરંતુક ફરજિયાત છે કે માર્ગદર્શક. અદાલતે, કલકત્તા વડી અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખીને અને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત તથા પટણા વડી અદાલતના નિર્ણયોના ઉલ્લેખ બાદ, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧) નો તૃતીય પરંતુક ફરજિયાત હોવાનું ઠરાવ્યું. ચુકાદાના પેરા નં. ૩ માં અદાલતે કરેલ કેટલીક ટિપ્પણીઓ નીચે મુજબ ઉદ્ઘૃત કરવામાં આવે છે

કલમ ૩૦નો સિદ્ધાંત એવો છે કે જો અપીલ એવી હોય કે જેના કારણે કામદારને ફાળવાયેલ વળતર મેળવવાનો તેનો અધિકાર જોખમમાં મુકાય, તો વળતરની રકમ જમા કરાવવાના માધ્યમથી કામદાર માટે સુરક્ષા પૂરી પાડવી આવશ્યક બને

છે અને આવી જમા અપીલની ગ્રાહ્યતા માટે અનિવાર્ય ગણાય. જો, બીજી તરફ, કામદારને ફાળવાયેલ વળતર મેળવવાનો અધિકાર અપીલમાં સર્વથા વિવાદનો વિષય બનતો જ ન હોય, તો કામદારને ફાળવાયેલ વળતર પ્રાપ્ત કરવામાં કોઈ જોખમ રહેતું નથી અને તેથી આવી અપીલ કરનાર કોઈપણ વ્યક્તિને વળતરની રકમ જમા કરાવવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી.

તે મામલો સ્પષ્ટપણે ભિન્ન છે, કારણ કે ત્યાં નિયોજક અપીલકર્તા હતો અને અપીલ ગ્રાહ્ય નહોતી, કારણ કે જેના વિરુદ્ધ અપીલ કરવામાં આવી હતી તે વળતર રકમની જમા કરાવ્યાનું પ્રમાણપત્ર અપીલના સ્મરણપત્ર સાથે સંલગ્ન કરવામાં આવ્યું નહોતું. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧) ના ત્રીજા ઉપબંધ અનુસાર, જ્યાં નિયોજકે કમિશનરના એવોર્ડને અપીલમાં પડકાર્યો હોય ત્યાં તેના તરફથી એવોર્ડ હેઠળ ચૂકવવાને પાત્ર વળતર રકમ જમા કરાવવી ફરજિયાત બનાવવામાં આવી છે. ન્યૂ ઇન્ડિયા આશ્યોરન્સ કંપની વિરુદ્ધ એમ. જયરામા નાઈક અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં, કેરળ વડી અદાલત સમક્ષ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧)(એ) હેઠળની અપીલ વીમા કંપની દ્વારા કરવામાં આવી હતી. કામદાર સામાવાળાની તરફથી પ્રારંભિક આક્ષેપ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો, એટલે કે અપીલ ગ્રાહ્ય નથી, કારણ કે અપીલકર્તા-વીમા કંપનીએ કમિશનર સમક્ષ વળતર તરીકે ફાળવવામાં આવેલી રકમ જમા કરાવી નથી અને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧) ના ત્રીજા

ઉપબંધ મુજબ જરૂરી એવા કમિશનર દ્વારા આપવામાં આવેલ તે બાબતનું પ્રમાણપત્ર અપીલના સ્મરણપત્ર સાથે રજૂ કર્યું નથી. અપીલકર્તા-વીમા કંપનીના જણાવ્યા મુજબ, તે ઉપબંધ તેવા વીમા કંપની દ્વારા કરવામાં આવેલી અપીલને નિયંત્રિત કરતો નથી, જેને કામદાર વળતર કમિશનર સમક્ષની કાર્યવાહી દરમિયાન પક્ષકાર તરીકે જોડવામાં આવી હોય. તે મામલામાં વીમા કંપનીએ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧)(એ) હેઠળ દાખલ કરેલી પોતાની અપીલમાં સમગ્ર એવોર્ડને પડકાર્યો હતો. અપીલકર્તા-વીમા કંપનીના જણાવ્યા મુજબ, તે મામલામાં જે કમિશનરના આદેશ વિરુદ્ધ અપીલ કરવામાં આવી હતી તે ગેરકાયદેસર હતો અને અધિનિયમની જોગવાઈઓ અથવા કોઈપણ કાયદા દ્વારા સમર્થિત નહોતો. અપીલકર્તા વીમા કંપનીએ સમગ્ર વળતર એવોર્ડને રદ કરાવવા પ્રયત્ન કર્યો હતો. તે એવો મામલો હતો જેમાં કામદારે (માલવાહક વાહનના ડ્રાઈવરે) અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની જોગવાઈઓ હેઠળ, તે દુર્ભાગ્યપૂર્ણ દિવસે જે ટ્રક તે ચલાવી રહ્યો હતો તેની સામે બસ અથડાતાં તેને થયેલી વ્યક્તિગત ઈજાઓ માટે વળતરનો દાવો કર્યો હતો. એવું જણાય છે કે અકસ્માત રોજગારથી ઉત્પન્ન થયો હતો અને રોજગાર દરમિયાન જ થયો હતો તે બાબતે કોઈ વિવાદ નહોતો. તેમાં ઉઠાવવામાં આવેલા બે મુદ્દા કામદાર દ્વારા મેળવવામાં આવતાં વેતન અને તેની અક્ષમતાનું સ્વરૂપ કાયમી હતું કે આંશિક, તે સંબંધિત હતા. આ હકીકતોના આધાર પર કેરળ વડી અદાલતે તે મામલામાં પોતાનો નિર્ણય આપ્યો છે. અદાલતે ઓરિસ્સા વડી અદાલતના સીઈ કોર્પોરેશન વિ.

દોરાઈ રાજ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણય તથા એમ.પી. વડી અદાલતના નોર્ધર્ન ઇન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કંપની વિરુદ્ધ કમિશનર ફોર વર્કમેન્સ કંપન્સેશન (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે. આ ચુકાદાના પરિષ્કેદ નં. ૭, ૮ અને ૯ નો ભાગ પ્રસ્તુત બાબતે સંબંધિત છે અને તે આ મુજબ છે:

પરિષ્કેદ નં. ૭ : તેથી, મોટર વાહન અધિનિયમની કલમ ૯૬ હેઠળ વીમાકર્તા કોઈપણ આધાર પર, અને ખાસ કરીને અહીં ઉઠાવવામાં આવેલા આવા આધારો પર તો વધુ જ નહીં, વીમાધારકની દાવા કરાયેલ વળતર માટેની જવાબદારીનો વિવાદ ઉઠાવી કાર્યવાહીનો બચાવ કરી શકતો નથી; અર્થાત્, કર્મચારીના માસિક વેતનની રકમ અંગેનો મુદ્દો ઊભો કરવો, અથવા ઇજાના સ્વરૂપ અંગેનો મુદ્દો ઊભો કરવો. આ એવા તર્કો છે કે જે તે જોગવાઈ હેઠળ નોકરીદાતાએ રજૂ કરવા જેવા છે અને જો તે અંગેના નિષ્કર્ષો તેના વિરુદ્ધ જાય, તો તે અધિનિયમની કલમ ૩૦માં જોગવાઈ મુજબ આદેશ સામે અપીલ કરી શકે છે. આ કેસમાં અમને આ પ્રશ્ન સાથે કોઈ લેવાદેવા નથી કે, કારણ કે વીમાધારકની જવાબદારી કાનૂની જોગવાઈથી વીમાકર્તા પર પસાર કરવામાં આવે છે, તેથી વીમાકર્તા કમિશનર, ટ્રિબ્યુનલ અથવા અદાલત સમક્ષ, જે પ્રકરણમાં જે યોગ્ય હોય તે મુજબ, વીમાધારકને ઉપલબ્ધ એવા આધારો રજૂ કરીને કાર્યવાહીનો બચાવ કરી શકે કે નહીં અને વીમા કંપની વીમાધારક નોકરીદાતાને ઉપલબ્ધ એવા આધારો પર વળતર આપવાના પુરસ્કાર સામે અપીલ કરી શકે કે નહીં. તે પ્રશ્નનો નિર્ણય કર્યા વિના, અમે એમ માની લઈએ છીએ કે તે શક્ય છે. પરંતુ ત્યારબાદ વીમાકર્તા

માત્ર વીમાધારક, એટલે કે નોકરીદાતા,ના સ્થાને પ્રવેશે છે, અને બચાવ વીમાકર્તા તરીકે નહીં પરંતુ વીમાધારકના નામે અને તેના સ્થાને હોય છે. આવા આધારો પર કરવામાં આવેલી અપીલ, જો સફળ થાય, તો કર્મચારીના નોકરીદાતા પાસેથી પણ વળતર વસૂલ કરવાનો અધિકાર સંકટમાં મૂકી દેશે. આવી અપીલમાં વીમાકર્તા જે માગે છે તે એ છે કે વીમાધારકને વળતર ચૂકવવા માટે જવાબદાર ન ગણવામાં આવે, અને પરિણામે વીમાકર્તાને પણ જવાબદાર ન ગણવામાં આવે. જે મુખ્ય રાહત માગવામાં આવે છે તે ઉપર પ્રથમ ઉદ્દેખિત રાહત છે અને બીજી રાહત તે રાહત મંજૂર થવાનું અનુસંગિક પરિણામ છે. તેથી, આવી અપીલ વીમાકર્તા દ્વારા નોકરીદાતાના હિતે અને તેની તરફથી તથા તેના સ્થાને કરવામાં આવે છે; ભલે વીમાકર્તાનો હેતુ પોતાની જ જવાબદારીમાંથી મુક્ત થવાનો હોય, તો પણ વીમાધારક પોતે જે કરી શકતો નથી, એટલે કે અધિનિયમની કલમ ૩૦ના ત્રીજા પરંતુકની આવશ્યકતાઓનું પાલન કર્યા વિના અપીલ દાખલ કરવી, તે કાર્ય બીજો કોઈ તેના વતી કરી શકતો નથી. તેથી અધિનિયમની કલમ ૩૦નો ત્રીજો પરંતુક આવી અપીલોને નિયંત્રિત કરે છે.

પરિષ્દ ૮ આ મુદ્દા અંગે સી.ઈ. કોર્પોરેશન વિરુદ્ધ દોરાઈ રાજ માં જણાવાયેલા કાનૂની સિદ્ધાંત સાથે અમે સહમત છીએ :

કલમ ૩૦નો સિદ્ધાંત એવો છે કે જો અપીલ એવી હોય કે જેના કારણે કામદારે તેને અપાયેલા વળતર પરનો તેનો હક જોખમમાં મુકાઈ જાય, તો વળતરની રકમ

જમા કરાવી કામદાર માટે સુરક્ષા ઉપલબ્ધ કરવી આવશ્યક બને છે, અને આવી જમા રકમ તે અપીલની ગ્રાહ્યતા માટે અનિવાર્ય ગણાશે. બીજી તરફ, જો અપાયેલ વળતર પર કામદારનો હક અપીલમાં જરાય પ્રશ્નરૂપ બનતો ન હોય, તો કામદારને અપાયેલ વળતર મળવામાં કોઈ જોખમ રહેતું નથી અને તેથી આવી અપીલ કરનાર કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી વળતરની રકમ જમા કરાવવાની માંગ કરવાની કોઈ આવશ્યકતા રહેતી નથી.

પરા ૯ : અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલ મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતના નોર્ધર્ન ઇન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિ. વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન માટેના કમિશનર મામલાના નિર્ણયમાં, ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીએ એવી દલીલ સાથે વડી અદાલતના રિટ અધિકારક્ષેત્રનો આશ્રય લીધો હતો કે વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળની કાર્યવાહીમધ્યે ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીને પક્ષકાર બનાવવામાં આવવી ન જોઈતી. મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે ઇન્શ્યોરન્સ કંપની યોગ્ય પક્ષકાર હતી. પ્રાથમિક આક્ષેપ એવો હતો કે, કારણ કે ઇન્શ્યોરન્સ કંપની અધિનિયમની કલમ ૩૦ હેઠળ અપીલ દાખલ કરી શકતી હતી, તેથી રિટ અધિકારક્ષેત્રનો આશ્રય લેવાઈ શકતો નહોતો, અને તેના જવાબમાં એવો અભિપ્રાય રજૂ થયો કે ઇન્શ્યોરન્સ કંપની અપીલ દાખલ કરીને વળતરના એવોર્ડને પડકારી શકતી નથી; તે બાબતે તે વડી અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે કલમ ૩૦ની શબ્દરચના મુજબ, આદેશથી વ્યથિત કોઈપણ વ્યક્તિ અપીલ

કરવા પાત્ર છે, અને તે સંદર્ભમાં એવું અવલોકન કર્યું હતું કે તૃતીય ઉપબંધ માત્ર નોકરીદાતા દ્વારા પ્રસ્તુત કરવામાં આવેલી અપીલને જ શાસિત કરશે. માત્ર વીમાધારકને ઉપલબ્ધ આધાર પર વીમાકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલ અપીલ પર તૃતીય ઉપબંધની લાગુ પડતાની બાબતનો પ્રશ્ન તે મામલામાં ઉદ્ભવ્યો નહોતો.

આ નિર્ણયનું ગુણોત્તર એ છે કે જ્યાં વીમા કંપનીએ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧)(એ) હેઠળ કામદારને વળતર આપતા કામદાર વળતર કમિશનરના એવોર્ડ સામે અપીલ દાખલ કરી હતી, ત્યાં તેણે ઉપલબ્ધ એવા આધારોથી પોતાના વતી તેમજ નિયોજકના વતી તે એવોર્ડને પડકાર્યો હતો, જે આધાર માત્ર વીમાધારકને ઉપલબ્ધ હોય. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧)(એ) હેઠળ વીમા કંપની દ્વારા અપીલ જાળવાપાત્ર થવા માટે પૂર્વશરતરૂપે નિયત કરાયેલા વળતરની રકમ જમા કરાવવાની માગણી માત્ર એવા કિસ્સામાં જ થાય, જ્યાં કામદારને મળેલ વળતરનો અધિકાર જોખમમાં મુકાતો હોય, અન્યથા નહીં. નિશ્ચિતપણે, જ્યાં વીમા કંપનીએ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧)(એ) હેઠળ પોતાની તરફથી દાખલ કરેલી અપીલમાં કામદાર વળતર કમિશનરના એવોર્ડને સંપૂર્ણરૂપે અને એવા આધારોથી પણ પડકાર્યો હોય, જે માત્ર વીમાધારકને જ ઉપલબ્ધ હોય, ત્યાં કામદારને અપાયેલ વળતરનો તેનો અધિકાર જોખમમાં મુકાય છે અને આવા કિસ્સામાં કામદારના હિત માટે વળતરની રકમ જમા કરાવી સુરક્ષા પૂરું પાડવી આવશ્યક બને છે અને એવી જમા અપીલની જાળવાપાત્રતા માટે અનિવાર્ય ગણાશે. આ કેસોમાં વીમા

કંપનીએ એવો કોઈ આધાર કે ફરીયાદ કરી નથી કે કામદારે દાખલ કરેલી અરજી નિયોજક વિરુદ્ધ જાળવાપાત્ર નહોતી અથવા અન્યથા પણ વળતરની રકમ નિયોજક વિરુદ્ધ આપી શકાતી નહોતી. ગોધરાના સિવિલ જજ (એસડી) અને પદસિદ્ધ કામદાર વળતર કમિશનરે પસાર કરેલા આદેશને વીમા કંપનીએ, જ્યાં સુધી તેનો સંબંધ છે, આ વિશેષ સિવિલ અરજીઓમાં પડકાર્યો છે. વિશેષ સિવિલ અરજી નં. ૫૯૨૯/૮૩ માં કરાયેલ પ્રાર્થનાઓ નીચે મુજબ વાંચાય છે :

પરિચ્છેદ નં. ૧૪ : તેથી, અરજદાર પ્રાર્થના કરે છે કે લોર્ડશીપ્સ કૃપાપૂર્વક સર્ટિઓરારીનો રિટ અને/ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય રિટ, આદેશ અથવા નિર્દેશ જારી કરવા પ્રસન્ન થાય અને નીચે મુજબ કરે :

(એ) ગોધરા ખાતે કામદારોના વળતર માટેના સિવિલ જજ (એસડી) તથા પદેન કમિશનર દ્વારા કામદારોના વળતર કેસ નં. ૨૩ / ૧૯૮૧ માં તા. ૪.૨.૮૩ના રોજ પસાર કરાયેલ આદેશ, જેટલી હદ સુધી અરજદાર-કંપનીને સંબંધિત છે, તેટલી હદ સુધી રદ કરવામાં આવે;

(બી) આ અરજીના પ્રવેશ, સુનાવણી અને અંતિમ નિકાલ બાકી હોય ત્યાં સુધી, ગોધરાના સિવિલ ન્યાયાધીશ (એસડી) અને કામદારોના વળતર માટેના પદેન કમિશનરની અદાલતમાં ચાલતા વર્કમેન વળતર કેસ નં. ૨૩ / ૧૯૮૧ ની વધુ કાર્યવાહી સ્થગિત કરવામાં આવે;

(સી) આ અરજીના ખર્ચા માટે જોગવાઈ કરવી;

(ડી) કેસની પરિસ્થિતિઓમાં યોગ્ય ગણાય તેવો આદેશ અથવા આદેશો પસાર કરવો.

આ એવો કેસ નથી જેમાં અરજદાર – વીમા કંપનીએ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧)(એ) હેઠળ, કામદારોના વળતર માટેના કમિશનરના આદેશ વિરુદ્ધ અપીલ દાખલ કરી હોય અને તે જ અપીલ અદાલતે ફક્ત આ આધારે ફગાવી દીધી હોય કે અપીલનું સ્મારક કમિશનર દ્વારા આપવામાં આવેલા એવા પ્રમાણપત્ર સાથે સંલગ્ન નથી કે જેમાં દર્શાવવામાં આવ્યું હોય કે અપીલકર્તાએ (અહીંની વીમા કંપનીએ) અપિલિત આદેશ હેઠળ ચુકવવાની રકમ તેની પાસે જમા કરાવી છે. આ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશનીઓમાં અરજદાર વીમા કંપનીની ફરિયાદ એવી નથી કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧)(એ) દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ અપીલનો અધિકાર રદ કરવામાં આવેલ અધિકાર છે, કારણ કે અપીલ નોંધાય તે પહેલાં ફરમાવેલી રકમનું પૂર્વચુકવણી કરવું આવશ્યક બનાવવામાં આવ્યું છે. અરજદાર – વીમા કંપનીએ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશનીએ પરિષેદ નં. ૧૩ માં કરેલા નિવેદનોનો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે, જે નીચે મુજબ છે :

પરા ૧૩ : અરજદાર જણાવે છે કે કોઈ અપીલ દાખલ કરી શકાતી નથી, કારણ કે અરજદારનો વિવાદ એવો હતો કે કામદારોના વળતર અધિનિયમ હેઠળ તેને

પક્ષકાર બનાવી શકાય નહીં અને તેની સામે કોઈ એવોર્ડ પસાર કરી શકાય નહીં. અરજદાર અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ અપીલ દાખલ કરી શકતો નથી. અન્યથા પણ, કામદારોના વળતર માટેના કમિશનર દ્વારા પસાર કરાયેલો આક્ષેપિત આદેશ રદબાતલ અને શૂન્ય છે, અધિનિયમની પરિધિ બહારનો છે અને તેથી તેણે હાલની અરજ દાખલ કરીને આ માનનીય અદાલતનો આશરો લીધો છે.

જોકે, હાલમાં આ તબક્કે અરજદાર વીમા કંપનીના વકીલે કામદારોને વળતર માટેના કમિશનરના આદેશ વિરુદ્ધ, કાયદાથી પ્રદાન થયેલ અપીલના અધિકારનો પ્રથમ ઉપયોગ કયા વિના, બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ અદાલતનો આશ્રય લેવા માટે આ ચુકિત રજૂ કરી છે, તે એક અલગ બાબત છે; પરંતુ ઉપરોક્ત દાવાપત્રોમાંથી અમે જે વાંચીએ છીએ તે મુજબ, અપીલના ઉપાયને બાજુ પર રાખવા માટે આ આધાર દર્શાવવામાં આવ્યો નહોતો।

આ સંદર્ભમાં અરજદાર – વીમા કંપની દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ મુદ્દો, જો તે ઉઠાવવામાં આવ્યો હોય તો પણ, આ અદાલત હાલના કેસમાં અરજદાર દ્વારા અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧)(એ) હેઠળ પ્રદાન કરાયેલા અપીલના કાનૂની ઉપાયને બાજુ પર મૂકી દેવાના કૃત્યમાં કોઈ ન્યાયસંગતતા શોધતી નથી. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧) ના ત્રીજા ઉપબંધમાં, માત્ર એટલા આધાર પર કે તેમાં અપીલના અધિકારનો ઉપયોગ કરતા પહેલાં નોકરીદાતા દ્વારા

કામદારોના વળતર કમિશનરે ફાળવેલ વળતરની રકમ જમા કરાવવાની આવશ્યકતા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, તે અસંવિધાનિક નથી. કેરળ વડી અદાલતને ટી. નારાયણન નાયર વિ. યુનિયન / ઇન્ડિયા, ૧૯૯૦ (૨) ટીએસી ૫૧૭ ના કેસમાં આ પ્રશ્ન પર વિચાર કરવાનો અવસર મળ્યો હતો અને તેથી એમ ઠરાવ્યું હતું ;

નિયોજકના દૃષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે તો, આજકાલ નાણાં ધારણ કરતી સત્તા અથવા સંસ્થાઓ પાસેથી જરૂરી આર્થિક સહાય મેળવવી તેના માટે મુશ્કેલ નથી. ભલે તે થોડું અસુવિધાજનક હોય, સામાન્ય નિયોજક પાસે તે સ્વરૂપની ચુકવણીઓ પૂર્ણ કરવા માટે જરૂરી સાધનો ઉપલબ્ધ હોય છે. આ પ્રક્રિયામાં થતી અસુવિધા કાનૂની જોગવાઈને રદ કરવા માટે કોઈ કારણ બની શકતી નથી.

આગળનો સંદર્ભ મદ્રાસ વડી અદાલતના નાથમણી ગાઉન્ડર વિ. સ્ટેટ ઓફ તમિલ નાડુ, ૧૯૮૬ (૨) એલએલજે ૪૨૩ કેસના નિર્ણયનો પણ હોઈ શકે છે, જેમાં અદાલતે આ પ્રમાણે ઠરાવ્યું હતું;

જો વિધાનમંડળ કોઈ નિશ્ચિત મામલામાં અપીલની જોગવાઈ કરતી નથી અથવા નિશ્ચિત શરતોને આધીન અપીલની જોગવાઈ કરે છે, તો તે યોગ્ય વિધાન છે. ભલે કોઈ અધિનિયમ અપીલનો અધિકાર નકારે, તોય તે અધિનિયમને દોષપૂર્ણ વિધાન માનવામાં આવી શકતો નથી. અપીલનો અધિકાર અધિનિયમજન્ય

અધિકાર છે અને તેનો ઉપયોગ, વ્યાપ અને પરિણામો તે જ અધિનિયમ દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે, જે તેને સર્જે છે

અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળ જોગવાયેલ અપીલનો અધિકાર માત્ર ત્યારે જ ઉપલબ્ધ છે જ્યારે અપીલમાં કાનૂનનો કોઈ મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન સંકળાયેલ હોય. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ એક કલ્યાણલક્ષી વિધાન છે; સામાન્ય રીતે એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે તેની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન એવું કરવામાં આવે કે અધિનિયમના ઉદ્દેશ અને હેતુની પ્રગતિ થાય. અધિનિયમ ૧૯૨૩, તેના ઉપનિવેશીય મૂળ હોવા છતાં, તેમાં કર્મચારી કલ્યાણનો સ્વર રહેલો હતો, જેમાં સંવિધાનના ભાગ- ૪ પર આધારિત સામાજિક ન્યાયની ધારણાત્મક વિષયવસ્તુનો ઉમેરો કરવામાં આવ્યો છે. અધિનિયમ

૧૯૨૩ એક વિશેષ વિધાન છે, કલ્યાણકારી વિધાન છે. વિધાનમંડળે, પોતાની વિવેકપૂર્ણ બુદ્ધિથી, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧)(એ) હેઠળ માલિકને અપીલનો હક બે આવશ્યક શરતોના પાલનને આધીન રહીને આપેલો છે, એટલે કે, (૧) અપીલમાં કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન સંકળાયેલો હોવો જોઈએ અને (૨) અપીલના મેમો સાથે કમિશનર દ્વારા આપવામાં આવેલું તે અર્થનું પ્રમાણપત્ર જોડાયેલું હોવું જોઈએ કે અપીલકર્તાએ વિવાદિત આદેશ હેઠળ ચુકવપાત્ર રકમ તેની પાસે જમા કરાવી છે. હેતુ કામદાર વળતર કમિશનરના નિર્ણયને અંતિમતા આપવાનો છે. આ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલેશનીઓમાં

અરજદાર – વીમા કંપનીનો એવો કેસ નથી કે દાવેદારોને કામદાર વળતર કમિશનર દ્વારા અપાયેલ વળતરની રકમ તેની પાસે જમા કરાવવા માટે તેની પાસે નાણાંકીય સગવડ નથી અને ત્યારબાદ અપીલ કરી શકે તેમ નથી.

અરજદાર – વીમા કંપની પાસે પૂરતી સોલ્વન્સી છે અને કામદાર વળતર કમિશનર પાસે અપાયેલ વળતરની રકમ જમા કરાવવામાં અને ત્યારબાદ કમિશનરના આદેશ/એવોર્ડ સામે અધિનિયમ ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧)(એ) હેઠળ અપીલી અદાલત (અહીં આ કેસમાં, આ અદાલત) સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવામાં તેને કોઈ મુશ્કેલી ન હોત. રાજસ્થાન વડી અદાલતે કૃષ્ણા લાઈમ વર્ક્સ વિ. પ્રેસાઈડિંગ ઓફિસર, વર્કમેન'સ કમ્પન્સેશન કમિશનર, ૧૯૯૦ (૧) એલએલજે ૩૦૨ કેસમાં, વર્કમેન'સ કમ્પન્સેશન અધિનિયમ, ૧૯૨૩ માં અપીલના ઉપાયના પ્રશ્ન સાથે વ્યવહાર કરતાં, આ રીતે ઠરાવ્યું :

કામદારોનું વળતર અધિનિયમ એક કલ્યાણકારી કાયદેસર રચના છે અને કોઈ શરતની પૂર્ણતા પર અપીલની જોગવાઈને અપૂરતા અપીલ અધિકાર તરીકે ગણાવી શકાતી નથી. વેપારીએ પોતાનો વ્યવસાય એવી રીતે નિયમિત રાખવો જોઈએ કે જેમાં કાયદાની વૈધાનિક જોગવાઈઓનું પાલન સુનિશ્ચિત થાય. કામદારોનું વળતર અધિનિયમ હેઠળ કમિશનરના આદેશ વિરુદ્ધ, જે અપીલ કાયદાના મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન પર વડી અદાલતમાં જાય છે, તે સીઝરથી સીઝર સુધીની અપીલ નથી અથવા પૂરતી કાનૂની તાલીમ અને પૃષ્ઠભૂમિ વગરના વિભાગીય શ્રેણીબદ્ધતાના વ્યક્તિઓથી બનેલા વિભાગીય અધિકરણો સમક્ષ

અપીલ કે પુનરીક્ષણ નથી. કલમની જોગવાઈઓ ફરજિયાત છે અને અપીલના અધિકાર અંગેની વૈધાનિક જોગવાઈ કામદારની સુરક્ષા માટે વળતરની રકમ જમા કરવાની શરતથી મર્યાદિત કરવામાં આવેલી છે.

આ હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓમાં, અરજદાર – વીમા કંપનીની આ દલીલ કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦(૧)(એ) તેને માત્ર અપહરણ પામેલો અપીલનો અધિકાર આપે છે, તે ટકાઉ નથી અને આ અદાલત દ્વારા તેને સ્વીકારવી મુશ્કેલ છે.

૨૪. હવે હું અરજદાર – ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીએ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ની કલમ ૩૦ હેઠળ પ્રદાન કરાયેલ કાનૂની અપીલનો આશરો લીધા વિના ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬/ ૨૨૭ હેઠળ સીધા જ આ અદાલતનો આશરો લેવા માટે પોતાના કૃત્યને યોગ્ય ઠેરવતાં આપેલા અન્ય આધાર અને કારણો તરફ આપું છું. તે નીચે મુજબ છે :

(એ) મજૂરોના વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ તેને પક્ષકાર બનાવી શકાય નહીં અને તેની વિરુદ્ધ કોઈ એવોર્ડ પસાર કરી શકાય નહીં.

(બી) અરજદાર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની જોગવાઈઓ હેઠળ અપીલ દાખલ કરી શકતો નથી.

(સી) અન્યથા પણ, વર્કમેન્સ કમ્પેન્સેશનના કમિશનર દ્વારા પારિત કરવામાં આવેલ વિવાદિત આદેશ અધિનિયમની બહારનો હોવાથી રદબાતલ અને શૂન્ય છે.

અરજદાર – વીમા કંપની દ્વારા લેખિત રજૂઆતોમાં કરવામાં આવેલી રજૂઆતો એવી છે કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની જોગવાઈઓ મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની જોગવાઈઓથી સંપૂર્ણપણે ભિન્ન છે. જુના અધિનિયમ, ૧૯૩૯ ની કલમો ૯૫ અને ૯૬ ની જોગવાઈઓ હેઠળ, વાહનના ઉપયોગ સાથે સંકળાયેલા ચોક્કસ વર્ગના કામદારો માટે કાયદેસર વીમા આવરણ આપવામાં આવે છે. જુના અધિનિયમ, ૧૯૩૯ ની કલમ ૯૬ એ જોગવાઈ કરે છે કે વીમાકર્તા ચુકાદા-દેવાદાર તરીકે એવોર્ડનું સંતોષન કરવા માટે જવાબદાર રહેશે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે જ્યારે દાવો માત્ર કામદાર વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની જોગવાઈઓ હેઠળ જ કરવામાં આવ્યો હોય અને તેમાં મોટર વાહન અધિનિયમનો કોઈ સંબંધ ન હોય, ત્યારે એવોર્ડનું સંતોષન કરવાની કોઈ કાયદેસર જવાબદારી વીમાકર્તા પર આવતી નથી. આ બાબત પર વિશેષ ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ પણ આવા કોઈ ફરજિયાત કાયદેસર વીમાની જોગવાઈ કરતું નથી. વધુમાં એવો આગ્રહ કરવામાં આવે છે કે વિધાનમંડળે એવોર્ડનું સંતોષન કરવાની કાયદેસર જવાબદારી વીમા કંપની પર માત્ર તેવા જ પ્રસંગે મૂકી છે જ્યાં નિયોજક દેવાળિયો થયો હોય અને અન્ય કોઈ પ્રસંગે નહીં. આ માટે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૪ પર આધાર મૂકવામાં

આવ્યો છે. આ રજૂઆતોના સમર્થનમાં, અરજદાર – વીમા કંપનીએ લેખિત રજૂઆતોમાં ઉલ્લેખિત ન્યાયનિર્ણયો પર આધાર મૂક્યો છે અને આ તબક્કે તે નિર્ણયોની નોંધ લેવી યોગ્ય ગણું છું.

રૂપ.સર્વપ્રથમ હું મદ્રાસ વડી અદાલતના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરી શકું છું, જે ચારાગ કેમિકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ વિ. આર.જી. ગણેશન, ૧૯૮૧ એ.સી.જે. ૫૩૨ ના કેસમાં આપવામાં આવ્યો હતો. મૃત કામદારના આધારિત સામાવાળાએ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૦ હેઠળ વળતર માટે વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશનના કમિશનર સમક્ષ અરજી દાખલ કરી હતી. અપીલકર્તાએ આ અરજીનો વિરોધ આ આધાર પર કર્યો હતો કે તેણે અપીલકર્તાની સંસ્થામાં કાર્યરત વ્યક્તિઓના, જેમાં મૃત કામદારનો પણ સમાવેશ થાય છે, નામે વીમા પોલિસીઓ લીધી હતી અને કામદારના મૃત્યુ બદલ સામાવાળાને વીમા કંપની પાસેથી રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/- ની રકમ વળતર તરીકે પ્રાપ્ત થઈ હતી અને તે રકમ પ્રાપ્ત કર્યા પછી સામાવાળા માટે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની જોગવાઈઓ હેઠળ અન્ય કોઈ વળતરનો દાવો કરવો ખુલ્લો રહેતો નથી. અન્ય આધાર પણ ઉઠાવવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ તે હાલના કેસ સાથે સંબંધિત ન હોવાથી તે અહીં છોડવામાં આવે છે. કમિશનર સમક્ષ તે કેસમાં અપીલકર્તાએ વીમા કંપનીને પક્ષકાર તરીકે જોડવા માટે અરજી દાખલ કરી હતી. નોટિસ મળ્યા પછી, વીમા કંપનીએ અપીલકર્તાની આ અરજીનો આ આધાર પર વિરોધ કર્યો કે કાર્યવાહીનો પક્ષકાર તરીકે તેની હાજરી આવશ્યક નથી, કારણ કે પોલિસી હેઠળ પક્ષકારોના દાવાઓનું સમાધાન થઈ

ચૂક્યું હતું અને તેની દ્વારા જારી કરાયેલ પોલિસી અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની જોગવાઈઓ હેઠળની નહોતી. અંતે, કમિશનર સમક્ષ ચાલી રહેલી કાર્યવાહીમાં વીમા કંપનીને પક્ષકાર તરીકે જોડવામાં આવી નહોતી. દાવાના ગુણદોષ પર વિચારણા કર્યા બાદ, વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશનના કમિશનરે દાવેદારને અપીલકર્તા નિયોજક દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર વળતર તરીકે રૂપિયા ૯,૭૨૦/- ની ગણતરી કરી હતી. તેની યોગ્યતા તે કેસમાં અપીલકર્તા દ્વારા વડી અદાલત સમક્ષ અપીલમાં પડકારવામાં આવી હતી. તે બાબતમાં અપીલકર્તાના વકીલની રજૂઆત એવી હતી કે વળતર મેળવવા માટે વીમા કંપનીની કાર્યવાહીનો પક્ષકાર તરીકે હાજરી આવશ્યક છે, નહીં તો વર્તમાન કેસની જેમ મૃત કામદારના આધારિતોને એક જ અકસ્માતમાંથી ઉત્પન્ન થતા વળતરના દાવાના આધારે, તેમ કહીએ તો, બમણો લાભ મેળવવાનો માર્ગ મોકળો થઈ જશે. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમો ૧૨, ૧૩, ૧૪ અને ૧૯ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કરીને અને તે અંગે વિચારણા કરીને, અદાલતે આ મુજબ ઠરાવ્યું;

કલમ ૧૨ બનાવવાનો હેતુ એવો જણાય છે કે, મુખ્ય નિયોજકના કામના અમલીકરણમાં મુખ્ય નિયોજક અને ધાયલ અથવા મૃત કામદાર વચ્ચે મધ્યવર્તી વ્યક્તિઓ હોય તેવી પરિસ્થિતિઓ માટે જોગવાઈ કરવી; અધિનિયમની કલમ ૧૨ નો એવો કોઈ ઉપયોગ જણાતો નથી કે જ્યાં મુખ્ય નિયોજકના હેઠળ કોઈ કોન્ટ્રાક્ટર અથવા ઉપ-કોન્ટ્રાક્ટર કામ કરતો ન હોય. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩ હેઠળ, ધાયલ કામદાર અથવા મૃત કામદારના આધારિતો નિયોજક સામે

વળતરની માંગ કરી શકે છે અને વીમા કંપનીએ વીમાધારકને વળતરરૂપ ચુકવણી કરવાની બાબત અધિનિયમની કલમ ૧૨(૨) હેઠળ ઉપસ્થિત થતી નથી. અધિનિયમની કલમ ૧૨(૧) ની જોગવાઈઓના અમલથી ધાયલ કામદાર અથવા મૃત કામદારના આધારિતોને વળતર ચૂકવવા માટે બાધ્ય એવા મુખ્ય નિયોજક અથવા કોન્ટ્રાક્ટરને, અધિનિયમની કલમ ૧૨ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ વળતરપૂર્તિનો દાવો કરવાનો હક રહે છે. ધાયલ કામદારને વળતર ચૂકવવાની તાત્કાલિક અને વાસ્તવિક જવાબદારી તેવા કામદારના તાત્કાલિક નિયોજક પર રહે છે અને જે કોઈ વ્યક્તિ કલમ ૧૨(૧) ની કાયદેસરની જોગવાઈઓના બળે તેવા નિયોજક માટે અને તેની તરફથી ચુકવણી કરે, તેને તેની ઉપકલમ (૨) હેઠળ વળતરપૂર્તિ મેળવવાનો હક રહેશે.

કલમ ૧૩ એ એવા નિયોતા ને, જેને અધિનિયમની કલમ ૩ હેઠળ અથવા કલમ ૧૨ હેઠળ કર્મચારીને અથવા મૃત કર્મચારીના આશ્રિતોને વળતર ચૂકવવું પડ્યું હોય, તેને વીમાપત્રની શરતો અનુસાર ખાતરીધારકને તે જ રકમ ચૂકવવા માટે જવાબદાર વીમાકર્તા સામે નુકસાનીની વસૂલાત માટે વળતરપૂર્તિના હકથી કાર્યવાહી કરવાની સગવડ આપે છે. આ જોગવાઈમાં, કલમ ૧૨ હેઠળ વળતરપૂર્તિ કરવી પડેલ મુખ્ય, ઠેકેદાર અથવા વ્યક્તિને નુકસાની ચૂકવવા માટે જવાબદાર તૃતીય વ્યક્તિઓ સામેનો હક અમલમાં મુકવા માટે કોઈ વિશિષ્ટ રીત અથવા સ્વરૂપ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું નથી. તેથી, અધિનિયમની કલમ ૧૩ હેઠળ માન્ય કરાયેલ હકનો અમલ માત્ર દીવાની કાર્યવાહીનો આશ્રય લઈને જ

કરી શકાય. આ કલમ હેઠળ, રોજગારમાંથી ઉપજેલા અને રોજગાર દરમ્યાન થયેલા અકસ્માતથી કર્મચારીને થયેલી ઇજાને લગતી કોઈપણ નુકસાની ચૂકવવા માટે જવાબદાર વીમા કંપનીએ, જેમણે વળતર ચૂકવ્યું હોય અથવા અધિનિયમની કલમ ૧૨ હેઠળ વળતરપૂર્તિ કરવી પડી હોય, તેવી વ્યક્તિને વળતરપૂર્તિ આપવી પડે છે. આ કલમ પોતે કર્મચારીને અથવા મૃત કર્મચારીના આશ્રિતોને વીમા કંપની સામે નુકસાનીની વસૂલાત માટે કાર્યવાહી કરવાનો કોઈ હક સર્જતી નથી. શક્ય છે કે વીમાપત્રની શરતો મુજબ, રોજગારમાંથી ઉપજેલા અને રોજગાર દરમ્યાન થયેલા અકસ્માતથી કર્મચારીને થયેલી વ્યક્તિગત ઇજાને લગતી નુકસાની ખાતરીધારકને ચૂકવવા માટે વીમા કંપની પ્રાથમિક રીતે જવાબદાર હોય. પરંતુ તેથી અપીલકર્તાને અધિનિયમની કલમ ૧૨(૨) હેઠળ કમિશનર સમક્ષ અરજી કરીને અથવા અન્યથા વીમાકર્તા સામે વળતરપૂર્તિનો દાવો કરવાની સગવડ પ્રાપ્ત થતી નથી.

કલમ ૧૪ એવી આકસ્મિક પરિસ્થિતિ માટે જોગવાઈ કરે છે જ્યારે નિયોજક દેવાળિયો બને અથવા નિયોજક કંપની હોય તો તેનું વિસર્જન થવાની પ્રક્રિયા ચાલુ હોય. આવી પરિસ્થિતિમાં, જવાબદારીના સંદર્ભમાં વીમાકારકો સામે એવા નિયોજકના હકોનું સંરક્ષણ થવું જોઈએ અને આ કલમ એ જોગવાઈ કરે છે કે આવા હકો કામદારને હસ્તાંતરિત થશે અને તેમાં નિહિત થશે. વીમાકારક નિયોજકના સ્થાને પ્રતિસ્થાપિત ગણાશે અને તેને નિયોજક જેવા જ હકો અને ઉપાયો મળશે તેમજ નિયોજક જેવી જ જવાબદારીઓ લાગુ પડશે. તેમ છતાં,

વીમાકારકની જવાબદારી પોલિસીની શરતો અનુસાર નિયંત્રિત અને મર્યાદિત રહેશે. આવા કિસ્સામાં, ઈજાગ્રસ્ત કામદાર અથવા મૃત્યુ પામેલા કામદારના આશ્રિતો અધિનિયમ હેઠળ તેમના દ્વારા બાકી અને ચુકવવાપાત્ર વળતરની વસૂલાત માટે સીધો વીમાકારકો સામે આશ્રય લઈ શકે, પરંતુ માત્ર ત્યારે જ જ્યારે કલમ ૧૪ માં નિર્દિષ્ટ પરિસ્થિતિઓ અસ્તિત્વમાં હોય, અન્યથા નહીં. કલમ ૧૪ માત્ર ત્યારે જ કાર્યરત થાય છે જ્યારે નિયોજક દેવાળિયો બને અથવા નિયોજક, જો કંપની હોય, તો તેના વિસર્જનની કાર્યવાહી શરૂ થઈ હોય અને એવી ઘટનામાં, દાવેદારોને સીધું વીમાકારક પાસેથી વળતર મેળવવાનો અધિકાર હોઈ શકે છે, જે આવી પરિસ્થિતિમાં નિયોજકના સ્થાન પર ગણાશે અને તેને નિયોજક જેવા જ હકો અને ઉપાયો મળશે તેમજ એ જ જવાબદારીઓ લાગુ પડશે જાણે કે તે નિયોજક જ હોય. તેથી, અધિનિયમની કલમ ૧૪ નો અપીલકર્તા દ્વારા આ આગ્રહ કરવા માટે આશ્રય લઈ શકાય નહીં કે કાર્યવાહીમાંથી વીમાકારકને પક્ષકાર બનાવવો જ જોઈએ.

અધિનિયમની કલમ ૧૯ તરફ આગળ ધ્યાન દોરવામાં આવી શકે છે અને તે મુજબ કમિશનરે તે માટે નિર્દિષ્ટ બાબતો અથવા પ્રશ્નોનો નિર્ણય કરવો આવશ્યક છે. કમિશનરે જે પ્રશ્નો નિર્ણય કરવો હોય તે અધિનિયમ હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહીમાંથી ઉદ્ભવેલો હોવો જોઈએ અને તે કોઈ વ્યક્તિની વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી અથવા વળતરની રકમ કે અવધિ સંબંધિત હોવો જોઈએ. જે પ્રશ્નો કામદારોના વળતર માટેના કમિશનરના નિર્ણયક્ષેત્રમાં આવે છે, તે

અધિનિયમની કલમ ૧૯(૨) હેઠળ દીવાની અદાલતના અધિકારક્ષેત્રમાંથી બાકાત રાખવામાં આવ્યા છે. અધિનિયમની કલમ ૧૯ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરવાની પ્રક્રિયામાં, કમિશનરને નિઃસંદેહ સોગંદ પર પુરાવા લેવા, સાક્ષીઓની હાજરી સુનિશ્ચિત કરવા અને દસ્તાવેજો રજૂ કરાવવા વગેરે હેતુઓ માટે દીવાની અદાલતની તમામ સત્તાઓ સોંપવામાં આવી છે. વળતર ચુકવણી સંબંધિત કરારોનું નોંધણીકરણ કરવાની, કાનૂનનો કોઈપણ પ્રશ્ન વડી અદાલતના નિર્ણય માટે મોકલવાની અને યોગ્ય કેસોમાં આદેશોની સમીક્ષા કરવાની સત્તા પણ પ્રદાન કરવામાં આવી છે. પરંતુ તેમ છતાં, આવી સત્તાઓમાં વીમા કંપની પાસેથી નિયોજકને હાનિપૂર્તિ પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રશ્ન નક્કી કરવાનો વિચાર આવરી લેવાયેલો નથી. વાસ્તવમાં, પોલિસીની શરતોના બળ પર નિયોજક અથવા વીમિત વ્યક્તિને વીમાકર્તા પાસેથી જે કોઈ રકમ પ્રાપ્ત થવાની હોય તેને કડક અર્થમાં અધિનિયમના અર્થમાં વળતર કહી શકાય નહીં. પોલિસી હેઠળ વીમિત વ્યક્તિને રકમ ચૂકવવાની વીમાકર્તાની જવાબદારી આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ ઉદ્ભવે છે એવું કહી શકાય નહીં. તેથી, એવું જણાય છે કે અધિનિયમની જોગવાઈઓ નિયોજકને વીમા કંપની સામે હાનિપૂર્તિ પ્રાપ્ત કરી શકે તે હેતુસર કાર્યવાહીનો પક્ષકાર તરીકે વીમા કંપનીને જોડવા માટે અરજી કરવાની મંજૂરી આપતી નથી. અધિનિયમની જોગવાઈઓનું તેની યોજના અને વિધાનના આશયના પ્રકાશમાં વાંચન કરીને પરીક્ષણ કરવાથી એ ખુલ્લો કે કામદારોના વળતર કમિશનર સમક્ષની કાર્યવાહીમાં, અપીલકર્તા જેવો નિયોજક

વીમા કંપની પાસેથી હાનિપૂર્તિ મેળવવાના ઉદ્દેશથી વીમા કંપનીને પક્ષકાર તરીકે જોડવા માટે પ્રાર્થના કરતી અરજી કરી શકતો નથી.

મદ્રાસ વડી અદાલત સમક્ષ આવેલા કેસમાં, નોકરદાતાએ વીમા કંપનીને પક્ષકાર તરીકે જોડવા માટે પ્રાર્થના કરી હતી. કર્મચારી – કામદારે કાર્યવાહી દરમિયાન વીમા કંપનીને જોડેલી નહોતી. ઉપરાંત, વીમા કંપનીએ પોલિસી મુજબ કામદારને ચૂકવવાપાત્ર વળતરની રકમ ચૂકવી દીધી હતી. કેસના આ તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં અદાલતે કાર્યવાહી દરમિયાન વીમા કંપનીને પક્ષકાર તરીકે જોડવા બાબતે નોકરદાતાની પ્રાર્થના નામંજૂર કરી હતી.

૨૬. નેશનલ ઇન્સ્યોરન્સ કો. લિ., કલકત્તા વિ. જબુનબી અને અન્યના કેસમાં, ૧૯૮૪ એસીજે ૭૪૧, મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતે ઠરાવ્યું કે,

કલમ ૧૪ ની જોગવાઈઓના વાંચનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે નોકરીદાતાની દેવાળિયાપણાની સ્થિતિમાં, વીમા કંપની દ્વારા વીમિત કરાયેલી જવાબદારી અંગે કામદારને વીમા કંપની વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરવાનો હક આપીને તે જોગવાઈ કરે છે. આને ધ્યાનમાં લેતાં, જ્યાં સુધી નોકરીદાતાઓ દેવાળિયા થયા ન હોય ત્યાં સુધી વીમા કંપનીને જવાબદાર ઠેરવી શકાય નહીં. હાલના કેસમાં, નોકરીદાતાઓ દેવાળિયા થયા હોવાનું કમિશનર સમક્ષ ન તો કોઈ વાદ છે અને ન તો તે અંગે કોઈ નિષ્કર્ષ નોંધાયેલ છે. આથી, વળતરનું ચુકવણું કરવા અંગેની કોઈ

જવાબદારી, અથવા તેનો કોઈ ભાગ, અપીલકર્તા – વીમા કંપની પર લાદી શકાય નહીં.

આ કેસના તથ્યો એવા છે કે અરજદાર – સામાવાળા નં. ૧ જબુનબીના સ્વર્ગસ્થ પતિ અબ્દુલ સત્તાર બિન-અરજદાર નં. ૧ અને રની નોકરીમાં હતા, અને પોતાની નોકરી દરમિયાન તેમને થયેલી ઇજાના કારણે તેમનું રજમી સપ્ટેમ્બર ૧૯૭૨ના રોજ અવસાન થયું હતું. અરજદારે (અહીં સામાવાળા નં. ૧) વળતર માટે અરજી કરી હતી. જબલપુરના કર્મચારી વળતર આયુક્ત-સહ-શ્રમ અદાલતે સામાવાળા નં. ૨ અને ૩ વિરુદ્ધ રૂ. ૧૦,૦૦૦/-નું વળતર મંજૂર કર્યું હતું અને રૂ. ૮,૦૦૦/-ની રકમ નોકરદાતાઓ દ્વારા અગાઉથી જમા કરાવવામાં આવી હોવાથી બાકી રહેલી રૂ. ૨,૦૦૦/-ની રકમ સામાવાળા નં. ૨ અને ૩ તેમજ અપીલકર્તા વીમા કંપનીએ ચૂકવવાની હોય તેવો આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો. મૃત્યુ પછીના ૩૦ દિવસની અંદર વળતર જમા ન કરવાના કારણે રૂ. ૫,૦૦૦/-ની રકમ દંડરૂપે પણ ફટકારવામાં આવી હતી.

૨૭. આર.બી. મૂંઢ્રા એન્ડ કંપની વિરુદ્ધ ભાનવરી, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૦ રાજસ્થાન ૧૧૧ ના મામલામાં, રાજસ્થાન વડી અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે ૧૯૨૩ના અધિનિયમ હેઠળ નિયુક્ત કમિશનરને, ૧૯૨૩ના અધિનિયમની કલમ ૧૪ના ક્ષેત્રમાં મામલો આવતો ન હોય ત્યાં સુધી, કામદારને વીમા કંપની સામે વળતર ફાળવવાની કોઈ અધિકારિતા રહેશે નહીં. ઉક્ત કલમ નોકરીદાતા

દેવાળિયા બને ત્યારે અને તેણે આ અધિનિયમ હેઠળની કોઈપણ જવાબદારી બાબતે કોઈ વીમાકર્તા સાથે કરાર કર્યો હોય ત્યારે વીમાકર્તાની જવાબદારી અંગે વ્યવસ્થા કરે છે. ચુકાદાના લખાણના પરિચ્છેદ નં. ૧૮ નો ઉલ્લેખ કરવો ઉપયોગી રહેશે, જે આ પ્રમાણે છે;

બીજી દલીલ બાબતે, અધિનિયમ, જેમ કે તેની પ્રસ્તાવનામાંથી જણાય છે, તે ચોક્કસ વર્ગના નોકરીદાતાઓ દ્વારા તેમના કામદારોને અકસ્માતથી થયેલી ઈજા બદલ વળતર ચૂકવવાની જોગવાઈ કરવા માટે બનાવવામાં આવ્યો હતો. 'નોકરીદાતા' શબ્દની વ્યાખ્યા અધિનિયમમાં કરવામાં આવી છે અને વીમા કંપની તે વ્યાખ્યાના કાર્યક્ષેત્રમાં આવતી નથી. તેથી, અધિનિયમ હેઠળ નિયુક્ત કમિશનરને, કામદારને વીમા કંપની સામે વળતર ફટકારવાની કોઈ અધિકારિતા નહીં હોય, સિવાય કે મામલો અધિનિયમની કલમ ૧૪ હેઠળ આવતો હોય, જે નોકરીદાતા દિવાળિયો બને ત્યારે વીમાકર્તાઓની જવાબદારી અંગે છે, જ્યાં તેણે આ અધિનિયમ હેઠળની કોઈપણ જવાબદારી બાબતે કોઈ વીમાકર્તા સાથે કરાર કર્યો હોય. સ્પષ્ટ છે કે, કલમ ૧૪ નો આ કેસમાં કોઈ લાગુ પડતો નથી. તેમ છતાં, વિદ્વાન વકીલ મોટર વાહન અધિનિયમની કલમ ૯૬(૧) અને (૨) ની જોગવાઈઓ પર આધાર રાખે છે. કલમ ૯૬(૧) મુજબ, જ્યારે ચોક્કસ પરિસ્થિતિઓમાં વીમાધારક વિરુદ્ધ હુકમનામું પસાર થાય છે ત્યારે વીમાકર્તાને ચુકાદા-દેવુંદાર માનવામાં આવે છે. પરંતુ તેમાં સ્વયં વીમાકર્તા વિરુદ્ધ હુકમનામું પસાર કરવાની કલ્પના કરવામાં આવી નથી. કલમ ૯૬(૨) એ જોગવાઈ કરે છે

કે ઉપકલમ (૧) હેઠળ વીમાકર્તા જવાબદાર નહીં બને, જ્યાં સુધી જે કાર્યવાહીમાંથી ચુકાદો આપવામાં આવે છે તેની શરૂઆત પહેલાં અથવા પછી, વીમાકર્તાને અદાલત મારફતે એવી કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી હોવાની જાણ ન કરવામાં આવી હોય, અથવા એવા કોઈપણ ચુકાદા બાબતે, જ્યાં સુધી અપીલ બાકી હોવાને કારણે તેની અમલવારી સ્થગિત રાખવામાં આવી હોય. મારા મત મુજબ, આ જોગવાઈઓ અપીલકર્તાને તેની આ રજૂઆતમાં જરાય મદદ કરતી નથી કે અધિનિયમ હેઠળનો કમિશનર, ભલે સામાવાળા નં. ૧ ની વિનંતિએ વીમા કંપનીને કાર્યવાહીમાં પક્ષકાર બનાવવામાં આવી હોય, તોય વીમા કંપની વિરુદ્ધ હુકમનામું પસાર કરવા સત્તાધિકૃત છે. તેથી, આ દલીલમાં કોઈ બળ નથી અને તે નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

આ મુદ્દા અંગે વીમા કંપનીના અપીલકર્તાના વકીલે લેખિત દલીલોમાં કેરળ, અલ્હાબાદ અને મદ્રાસ વડી અદાલતના નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કર્યો. કેરળ વડી અદાલતે ૩૨ એફએલઆર ૩૭૧ માં અહેવાલિત ચુકાદામાં ઠરાવ્યું હતું કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૪ માં કલ્પાયેલ નિયોજકની દેવાળિયાપણાની સ્થિતિ સિવાય વીમાકર્તા (વીમા કંપની) વિરુદ્ધ સીધો કોઈ એવોર્ડ પસાર કરી શકાતો નથી. અલ્હાબાદ વડી અદાલતે (૧૯૮૧) એફજેઆર ૧૬૫ માં અહેવાલિત ચુકાદામાં ઠરાવ્યું હતું કે વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન માટેના કમિશનરને, જેમાં નિયોજકે વીમો કરાવ્યો હોય તેવી વીમા કંપની દ્વારા વળતર ચુકવણી

કરવાનો દિશાનિર્દેશ આપવાનો અધિકારક્ષેત્ર નથી. મદ્રાસ વડી અદાલતે એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ મદ્રાસ ૩૧૮ માં અહેવાલિત કેસમાં ઠરાવ્યું હતું કે કલમ ૧૩ હેઠળ માંગવામાં આવેલા વળતર અંગે નિયોજક અને તૃતીય પક્ષ વચ્ચેનો વિવાદ પણ વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન માટેના કમિશનર દ્વારા નક્કી કરી શકાય નહીં, કારણ કે તે મર્યાદિત અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતું ન્યાયાધિકરણ છે અને જે બાબત માટે સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી એવી બાબતે તેને અધિકારક્ષેત્ર નથી. અપીલકર્તાના વકીલ દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલો છેલ્લો નિર્ણય આ અદાલતનો નોર્ધર્ન ઇન્ડિયા મોટર ઓનર્સ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિરુદ્ધ મગન શનાજી સોલંકી અને અન્ય, ૧૯૭૪ એસીજે ૫૫ નો ચુકાદો છે. તે કેસમાં આ અદાલત સમક્ષ વિચારણા માટેનો મુદ્દો એવો હતો કે વીમા કંપનીને કોઈપણ વળતર ચૂકવવા માટે ક્યારેય જવાબદાર ઠરાવી શકાતી નથી અને વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન અધિનિયમ હેઠળના કમિશનરને વીમા કંપની વિરુદ્ધ એવો આદેશ પસાર કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર નથી. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની યોજના અને ખાસ કરીને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમો ૩, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૯ અને ૩૧ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓનું વિચારણાપૂર્વક મૂલવણ કર્યા પછી, આ અદાલતે ચુકાદાના ફકરા નં. ૩ માં આ પ્રમાણે અવલોકન કર્યું હતું,

પરા નં. ૩ : ઉપરોક્ત યોજનામાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે કર્મચારી વળતર યોજના કર્મચારીના રોજગાર દરમિયાન અને રોજગારના કારણે સર્જાતા અકસ્માતોના કિસ્સામાં નોકરીદાતાની નિરપવાદ જવાબદારી માટે જોગવાઈ કરે છે; કલમ

૩(પ) હેઠળ કર્મચારીને વૈકલ્પિક ઉપાયરૂપે બેદરકારી આધારિત દાવા દ્વારા નાગરિક અદાલતમાં કાર્યવાહી કરવાનો અથવા નોકરીદાતાની નિરપવાદ જવાબદારીના આધારે કાયદેસરનું વળતર વસૂલ કરવા માટે અધિનિયમ હેઠળ કાર્યવાહી કરવાનો વિકલ્પ ઉપલબ્ધ છે. કલમ ૩(પ) પ્રતિબંધ ઊભો કરે છે અને જો કર્મચારીએ ઇજાના સંબંધમાં કમિશનર સમક્ષ વળતરના દાવાની સ્થાપના કરી હોય, તો તેવી કોઈપણ ઇજા અંગે નુકસાનભરપાઈ માટેનો દાવો કાયદાની અદાલતમાં કર્મચારી દ્વારા ચલાવી શકાય એવો રહેશે નહીં. એ જ કારણસર અધિનિયમની કલમ ૧૯ કમિશનરને અધિનિયમ હેઠળ નોકરીદાતાની આ નિરપવાદ જવાબદારી નક્કી કરવા માટેની એકમાત્ર સત્તા તરીકે સ્થાપિત કરે છે અને અધિનિયમ હેઠળ ઉપજેલી તેવી જવાબદારીનો અમલ કરાવે છે, અને નોકરીદાતાની આ નિરપવાદ જવાબદારી અંગે નાગરિક અદાલતનો અધિકારક્ષેત્ર અપવર્જિત કરવામાં આવે છે."

વીમા કંપનીની આ રજૂઆત અંગે વિચાર કરતાં કે કલમ ૧૯ હેઠળ નાગરિક અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર બાકાત કરવામાં આવ્યું છે અને તેથી, તે બાકાતગીને કડક અર્થઘટનથી સમજવી આવશ્યક છે, અદાલતે અવલોકન કર્યું.

કલમ ૧૯(૧) એટલી વ્યાપક છે કે તે કમિશનરને અધિનિયમ હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહી દરમિયાન ઉદ્ભવતા એવા પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવા માટે અધિકારક્ષેત્ર આપે છે કે કોઈપણ વ્યક્તિ ઉપર વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી છે કે નહીં. તે

ફક્ત નોકરીદાતા ઉપર વળતર ચૂકવવાની જવાબદારીના નિર્ધારણ સુધી મર્યાદિત નથી; નિશ્ચિતપણે, કર્મકાર વળતર યોજનાની હેઠળની આ જવાબદારી એક નિર્વિવાદ જવાબદારી છે, જેનો નિર્ધારણ કમિશનરે કરવો જ પડે. પરંતુ આ જવાબદારી કોઈપણ વ્યક્તિની હોઈ શકે છે. તેથી, એવી વ્યક્તિઓ પણ, જેઓએ ક્ષતિપૂર્તિ ચૂકવવાની હોઈ શકે, અથવા જેઓને વિધાનિક કલ્પનાથી નોકરીદાતા સમાન સ્થિતિમાં માનવામાં આવે છે, તેમની નિર્વિવાદ જવાબદારીનો નિર્ધારણ પણ માત્ર કમિશનર જ કરશે અને તે હદ સુધી કલમ ૧૯(૨) હેઠળની દીવાની અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર બાકાત ગણાશે. આવી કાનૂની કલ્પના અધિનિયમ હેઠળ પણ ઊભી થઈ શકે અને અનુવર્તી અધિનિયમથી પણ ઊભી થઈ શકે. તે તો માત્ર કમિશનરના અધિકારક્ષેત્રનો વિસ્તાર જ ગણાશે. તે અદાલત દ્વારા કાયદામાં કોઈ ખામી પૂરવાની બાબત નહીં ગણાય. અદાલત તો માત્ર વિધાનમંડળના જાહેર અભિપ્રાયને અસરકારક બનાવશે, જેણે કમિશનરને એટલું વિશાળ અધિકારક્ષેત્ર આપ્યું છે અને કર્મકારની નોકરીમાંથી તથા નોકરીના પ્રવાહમાં અકસ્માત ઊભો થયો હોય એવા અકસ્માતના કેસોમાં નિર્વિવાદ જવાબદારીના પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવા માટે તેને એકમાત્ર સત્તાધિકારી બનાવ્યો છે. મોટર વાહન અકસ્માતના કેસોમાં આવી કાનૂની કલ્પના અનુવર્તી વિધાનયોજનાને કારણે ઊભી થઈ શકે. એકવાર સંસદે આ વિષય પર વિધાન કરી દીધું હોય અને આ અધિનિયમમાં કાયદેસરની કલ્પના દાખલ કરી હોય, ત્યારે અદાલત આ કાયદેસરની કલ્પનાને અસરકારક

બનાવવાનો ઇનકાર કરીને, જ્યાં સુધી અધિનિયમ, ૧૯૨૩ નો પ્રશ્ન છે, વિધાનમંડળથી પાછળ રહી શકે નહીં. અમે અગાઉ કલમો ૧૨, ૧૩ અને ૧૪ નો ઉલ્લેખ કર્યો છે, જ્યાં નોકરીદાતા સિવાયની વ્યક્તિઓની જવાબદારીનું નિર્ધારણ થઈ શકતું હતું. જ્યાં ઠેકેદાર તાત્કાલિક નોકરીદાતા હતો અને કામ મુખ્ય નોકરીદાતાના વેપાર અથવા ધંધાનો સામાન્ય ભાગ હતું, ત્યાં કલમ ૧૨(૧) હેઠળ મુખ્ય નોકરીદાતાએ જ વળતર ચૂકવવાનું રહેતું અને કલમ ૧૨(૨) હેઠળ તે ક્ષતિપૂર્તિનો દાવો કરી શકતો, જેનો નિર્ધારણ કમિશનર દ્વારા થવાનો હતો. કલમ ૧૩ પણ એવી ક્ષતિપૂર્તિના નિર્ધારણની જોગવાઈ કરે છે, જ્યારે સંબંધિત મુખ્ય નોકરીદાતા સિવાયની કોઈ અન્ય વ્યક્તિ ઉપર કાનૂની જવાબદારી ઊભી કરતી પરિસ્થિતિઓમાં થયેલી ઇજાના સંબંધે નોકરીદાતાને વળતર ચૂકવવું પડ્યું હોય. કલમ ૧૪ એ નોકરીદાતાની દેવાળિયા હાલતમાં, વીમા કંપની દ્વારા વીમાથી સુરક્ષિત બનાવવામાં આવેલી જવાબદારીના સંબંધે કામદારને વીમા કંપની વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરવાનો અધિકાર આપી જોગવાઈ કરી છે. તેથી, ભલે વીમા કંપનીએ નોકરીદાતા સાથે કરાર કર્યો હોય, તો પણ કલમ ૧૪ ના કારણે તે કરારને કાયદેસર અસર આપવામાં આવી હતી, જેના દ્વારા કામદારને વીમા કંપની વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરવાનો અધિકાર સર્જાયો હતો, અને આ જવાબદારીનો નિર્ધારણ અધિનિયમ હેઠળ કમિશનર દ્વારા થઈ શકે છે.

આ અદાલત સમક્ષનો મામલો મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ હેઠળ ઊભો થયો હતો અને પ્રશ્ન એ હતો કે કર્મચારી વળતર કમિશનર વીમા કંપની વિરુદ્ધ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ કાર્યવાહી કરી શકે કે નહીં. આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે કાનૂની કલ્પના દ્વારા વીમા કંપની હુકમદેવુંદાર બને છે અને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ નોકરીદાતાની જવાબદારી માટે દ્વારવરને લગતું કાયદેસર વીમા આવરણ ઉપલબ્ધ છે, જે કર્મચારીને ઇજા થવા અથવા મૃત્યુના કિસ્સામાં ચૂકવવાપાત્ર વળતર સંબંધે લાગુ પડે છે. કર્મચારી વળતર કમિશનરને વીમા કંપની વિરુદ્ધ આદેશ પસાર કરવાની અધિકારિતા છે. આર.બી. મૂન્દ્રા એન્ડ કંપની વિ. મ્સ્ટ. ભાનવરીના મામલામાં રાજસ્થાન વડી અદાલતે અપનાવેલો અભિપ્રાય, ઉપરોક્ત મામલામાં આ અદાલતે અપનાવેલા અભિપ્રાયના વિરુદ્ધ છે. આ મામલામાં અદાલતે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૯(૧) ની જોગવાઈઓનો વિચાર કર્યો હતો અને નોંધ્યું હતું કે તે એટલી વ્યાપક છે કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહીમાં ઊભા થતા, કોઈપણ વ્યક્તિની વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી સંબંધિત પ્રશ્નનો નિર્ધાર કરવા કમિશનરને અધિકારિતા આપે. તે માત્ર નોકરીદાતાની વળતર ચૂકવવાની જવાબદારીના નિર્ધાર પૂરતી મર્યાદિત નથી. નિશ્ચિતરૂપે, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળની જવાબદારી પરિપૂર્ણ જવાબદારી છે અને તેની યોજના કમિશનરે નિર્ધારિત કરવાની રહે છે. પરંતુ તેથી કોઈપણ વ્યક્તિની આવી જવાબદારી, એટલે કે એવી વ્યક્તિઓની પણ, જેઓને વળતરરૂપ ચૂકવણી કરવી પડતી હોય અથવા જેઓને ધારાસભ્ય

કલ્પનાથી નોકરીદાતા જેવી જ સ્થિતિમાં માનવામાં આવતાં હોય, તેમની પરિપૂર્ણ જવાબદારીનો નિર્ધાર પણ માત્ર કમિશનર દ્વારા જ કરવામાં આવશે અને તે હદ સુધી અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૯(૨) હેઠળ નાગરિક અદાલતની અધિકારિતા બાકાત રહેશે. અરજદાર – વીમા કંપનીના વિદ્વાન વકીલે ધ નોર્થર્ન ઇન્ડિયા મોટર ઓનર્સ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં આ અદાલતના નિર્ણયને ભિન્ન ઠેરવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે, પરંતુ આ ચુકાદાના પરિચ્છેદ નં. ૪નું વકીલશ્રીએ કરેલું વાંચન સંપૂર્ણપણે સાચું નથી. લેખિત રજૂઆતોમાં અરજદાર વીમા કંપની તરફથી એવું રજૂ કરવું યોગ્ય નથી કે આ ચુકાદાનો વર્તમાન હાથ ધરાયેલા મામલાના તથ્યો સાથે કોઈ સંબંધ નથી અને ઉક્ત ચુકાદાનું તત્ત્વનિષ્કર્ષ આ મામલાના તથ્યો પર લાગુ કરી શકાય તેમ નથી. નોર્થર્ન ઇન્ડિયા મોટર ઓનર્સ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ.ના મામલામાં આ અદાલત સમક્ષ વિવાદાસ્પદ મુદ્દો મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૮ દ્વારા કલ્પિત કામદાર સંબંધિત હતો અને મોટર વાહનની સંડોવણીને કારણે તે કામદારને થયેલી ઈજા સંબંધિત હતો. વર્તમાન મામલામાં વિવાદાસ્પદ મુદ્દો, ધ નોર્થર્ન ઇન્ડિયા મોટર ઓનર્સ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં, આ અદાલત સમક્ષ સીધો મુદ્દો ન હતો, પરંતુ વળતર સંબંધે નોકરીદાતા સિવાયની કોઈપણ વ્યક્તિની જવાબદારીના નિર્ધાર અંગે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૯ હેઠળ કર્મચારી વળતર કમિશનરની અધિકારિતા અંગેનો વિશાળ પ્રશ્ન તેમાં હતો. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૯(૧) ના અવલોકન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તે

હેઠળ કમિશનની સત્તા, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહીમાં ઊભા થતા, કોઈપણ વ્યક્તિની વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી સંબંધિત કોઈપણ પ્રશ્નના નિકાલ સુધી વિસ્તરે છે. વીમા કંપનીએ (વીમાકર્તાએ) નોકરીદાતાને "વર્કમેન'સ કમ્પનસેશન ઇન્શ્યોરન્સ" નામની વીમા પોલિસી જારી કરી હતી. આ પોલિસીનું શીર્ષક –

કામદારોનું વળતર વીમા, કામદારોનું વળતર અધિનિયમ ૧૯૨૩, ભારતીય જીવલેણ અકસ્માત અધિનિયમ, ૧૯૫૫, સામાન્ય કાયદો.

આવી નીતિનો અમલકારી ભાગ આ મુજબ વાંચાય છે :

હવે આ પોલિસી દ્વારા સાક્ષીપૂર્વક જાહેર કરવામાં આવે છે કે જો વીમા અવધિ દરમિયાન કોઈપણ સમયે વીમાધારકની તાત્કાલિક સેવામાં રહેલો કોઈ કર્મચારી, વીમાધારકના ધંધામાં તેની નોકરીમાંથી અને નોકરી દરમિયાન ઉત્પન્ન થયેલા અકસ્માત અથવા રોગના કારણે વ્યક્તિગત ઇજા પામે અને આવી ઇજા બદલ વીમાધારક પર વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી, અનુસૂચીમાં દર્શાવેલ કાયદા(ઓ) હેઠળ અથવા સામાન્ય કાયદા હેઠળ, આવે, તો અહીં સમાવેલ અથવા અહીં ઉપર નોંધાયેલ શરતો, અપવાદો અને નિયમોને આધીન રહી, કંપની વીમાધારકને એવી તમામ રકમો અંગે વળતર આપશે જેના માટે વીમાધારક એવી રીતે જવાબદાર બને અને તે ઉપરાંત આવા વળતર અંગેના કોઈપણ દાવાનો બચાવ કરવામાં, કંપનીની સંમતિથી થયેલા તમામ ખર્ચ અને

ખર્ચાઓ માટે પણ જવાબદાર રહેશે. હંમેશા આ શરતે કે કાયદા(ઓ)માં કોઈ ફેરફાર થાય અથવા તેના સ્થાને અન્ય વિધાન લાવવામાં આવે તેવા સંજોગોમાં પણ આ પોલિસી અમલમાં રહેશે, પરંતુ કંપનીની જવાબદારી તે મર્યાદાથી વધુ રહેશે નહીં જેટલી માટે કંપની જવાબદાર બનતી જો કાયદા(ઓ)માં કોઈ ફેરફાર કરવામાં આવ્યો ન હોત.

અતએવ, આ પોલિસી હેઠળ વીમા કંપનીએ કામદારને તેની નોકરીમાંથી ઉદ્ભવતી અને નોકરી દરમિયાન અકસ્માત અથવા રોગથી થયેલી કોઈપણ ઇજાને કારણે ચૂકવવાપાત્ર વળતર બાબતે નાયકની જવાબદારી સ્વીકારી છે, ભલે તે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ હોય કે ઇન્ડિયન ફેટલ એક્ટ, ૧૮૫૫ હેઠળ હોય કે સામાન્ય કાયદા હેઠળ હોય. કંપની, વીમિત વ્યક્તિ જે તમામ રકમો માટે આવી રીતે જવાબદાર બને, તે તમામ રકમો સામે વીમિતને વળતર આપશે. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૯ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ કમિશનરને, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ નાયક દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર વળતર તે માટે હકદાર વ્યક્તિને ચુકવવા માટે વીમા કંપનીને દિશાનિર્દેશ આપવાની સત્તાની વ્યાપ્તિ, અને તેના દ્વારા જારી કરાયેલ વીમા પોલિસી હેઠળ આવી ભરપાઈ ચૂકવવાની વીમા કંપનીની જવાબદારી, જો કે કલમ ૧૪ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ આવરી લેવાયેલી કોઈ અનિશ્ચિત પરિસ્થિતિ ઊભી ન થઈ હોય, એ વિચારણા માટેનો મુદ્દો છે. આ મુદ્દો કર્ણાટક વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ સમક્ષ, ૧૯૮૬ એસીજે ૧૦૭૯ માં, યુનાઇટેડ ઇન્ડિયા ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્સ્યોરન્સ કો. લિ.

વિ. એમ/એસ મશીનરી મેન્યુફેક્ચરર્સ કોર્પ. લિ. અને અન્યના મામલામાં સીધો વિચારણા માટે ઊભો થયો હતો. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમો ૩, ૪, ૪એ, ૧૪, ૧૯ અને ૨૪ ની જોગવાઈઓ તથા પોતાની જ અગાઉની એક નિષ્ણાતિને ધ્યાનમાં લીધા પછી, કર્ણાટક વડી અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૯ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ, તે અધિનિયમ મુજબ કોઈપણ વ્યક્તિની વળતર ચૂકવવાની જવાબદારીનો નિકાલ કરવા અથવા તેનો નિર્ણય કરવાની કમિશનરની સત્તા, તેના દ્વારા જારી કરાયેલ વર્કમેનસ કંપન્સેશન પોલિસી હેઠળ વીમા કંપનીની જવાબદારીના નિકાલ અથવા નિર્ણય સુધી વિસ્તરે છે, જેથી વીમિત નાયક દ્વારા ભરપાઈ કરવાપાત્ર બનેલી કામદારને થયેલી વ્યક્તિગત ઇજાના વળતરનું ચુકવણું કરી શકાય. કર્ણાટક વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે શ્રી રામ માઈનિંગ કો. વિ. સહાયક કમિશનર અને વર્કમેનસ કંપન્સેશન માટેના કમિશનર, આઈએલઆર (કર્ણાટક) ૧૯૮૧ (૧) ૨૦૮ માં, અધિનિયમની ઉપકલમ ૧૯ ના વાચન પરથી આ રીતે અર્થઘટન કર્યું હતું :

આ પ્રમાણે, કલમ ૧૯(૧) ના વાંચનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અધિનિયમ હેઠળ કમિશનરની અધિકારિતા માત્ર નોકરીદાતા વિરુદ્ધ જ મર્યાદિત નથી. તે સ્પષ્ટપણે વળતર ચૂકવવાની કોઈપણ વ્યક્તિની જવાબદારીનું પરિકલ્પન કરે છે.

ફરીથી તે જ અદાલતની વિભાગીય પીઠે યુનાઇટેડ ઇન્ડિયા ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ મશીનરી મેન્યુફેક્ચરર્સ કોર્પોરેશન લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, ૧૯૨૩ ના અધિનિયમની કલમો ૧૪(૧) અને ૧૯(૧) નું પાલન કરતાં, તેમનો આ રીતે અર્થઘટન કર્યો છે,

"પરા ૩ : સંદર્ભે: અધિનિયમની કલમ ૧૯ ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ કમિશનરની સત્તા.

અધિનિયમની કલમ ૧૯ની ઉપકલમ (૧) આ પ્રમાણે વાંચાય છે:

ન લીધેલું

ઉપરોક્ત જોગવાઈઓના અવલોકન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તે હેઠળ કમિશનરની સત્તા અધિનિયમ હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહી દરમિયાન ઊભા થતા, કોઈ વ્યક્તિ પર વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી અંગેના કોઈપણ પ્રશ્નના નિરાકરણ સુધી વિસ્તરે છે. પરંતુ, અપીલકર્તા (વીમા કંપની) તરફથી તેના વિદ્વાન વકીલ શ્રી આર.વી. વસંથા કુમાર દ્વારા એવો તર્ક રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો કે ઉપકલમમાં વપરાયેલ 'કોઈ વ્યક્તિ' અભિવ્યક્તિનો વ્યાપ, અધિનિયમ હેઠળ માલિકની જવાબદારી આવરી લેતી અને કામદારને થયેલી વ્યક્તિગત ઈજા માટે વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી પૂરી કરવાની, વર્કમેન્સ કમ્પનસેશન પોલિસી હેઠળ વળતર ભરપાઈ કરવા જવાબદાર વીમાકર્તાને આવરી લઈ શકતો નથી.

અમારી દષ્ટિએ, આ તર્ક નીચે હાલમાં દર્શાવતા કારણોસર માન્ય રાખી શકાતો નથી.

પરિચ્છેદ ૪ : નોકરીદાતા ઉપર, કર્મચારીને તેની નોકરીમાંથી ઉદ્ભવતા અને નોકરીના દરમિયાન બનેલા અકસ્માતથી થયેલી વ્યક્તિગત ઇજા બાબતે વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી, અધિનિયમની કલમ ૩ હેઠળ ઊભી થાય છે. કર્મચારીને થયેલી ચોક્કસ ઇજા અંગે કેટલું વળતર ચૂકવવાનું થાય તે બાબત, ત્યારબાદ અધિનિયમની કલમ ૪ સાથે તેની અનુસૂચિ ૪ વાંચવાથી નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, અને આ બાબતમાં શંકાને કોઈ સ્થાન રહેતું નથી. આવા વળતરની રકમની ચૂકવણીમાં કોઈ વિલંબ ન થવો જોઈએ, તે અધિનિયમની કલમ ૪એની જોગવાઈ દ્વારા સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે. તેથી, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે કર્મચારીને થયેલી વ્યક્તિગત ઇજા બદલ અધિનિયમ હેઠળ નોકરીદાતા દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર વળતરની રકમનું ત્વરિત ચૂકવણી થવી, કર્મચારી અથવા તેના આશ્રિતોના સામાજિક સુરક્ષાના હિતમાં, અધિનિયમની કલમો ૪ અને ૪એ દ્વારા સિદ્ધ કરવાનું હેતુ છે. જો નોકરીદાતા, તેણે લીધેલી વીમા પોલિસી હેઠળ, તેમનો વીમાકર્તા (વીમા કંપની) પાસેથી, જે પ્રમાણે બાબત લાગુ પડે તે મુજબ, કર્મચારી અથવા તેના આશ્રિતોને ચૂકવવાપાત્ર એવી વળતરની રકમ વસૂલવાનો હક્ક ધરાવતો હોય, તો પ્રશ્ન એ છે કે શું આવી વીમા કંપનીને અધિનિયમની કલમ ૧૮ની ઉપકલમ (૧) માં આવેલા 'કોઈપણ વ્યક્તિ' શબ્દપ્રયોગની અંદર આવતી ગણવામાં ન આવી શકે, જેના વિરુદ્ધ વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી

પણ તે હેઠળની કાર્યવાહી ચલાવતા કમિશનર દ્વારા નિર્ધારિત કરી શકાય. જો અધિનિયમની ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ, જે હિતલક્ષી વિધાન છે, તે દ્વારા સિદ્ધ કરવાના હેતુને યોગ્ય મહત્વ આપવામાં આવે, તો અમને એવો વિચાર કર્યા વિના રહી શકાય નહીં કે ઉપકલમમાં વપરાયેલ 'કોઈપણ વ્યક્તિ' શબ્દપ્રયોગના વ્યાપમાં વીમા કંપની પણ આવે છે. વધુમાં, અધિનિયમની કલમ ૧૮ની ઉપકલમ (૧) માં વપરાયેલ 'કોઈપણ વ્યક્તિ' શબ્દપ્રયોગના વ્યાપમાં વીમા કંપનીને પણ સમાવેશ કરવાની જ વિધાનમંડળની મનોવૃત્તિ હતી, તે અધિનિયમની કલમ ૨૪ માં ઉપલબ્ધ સંકેત પરથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે. તે કલમ આ પ્રમાણે છે.

નોંધવામાં આવેલ નથી

ઉપરોક્ત કલમમાં આવેલ જે અભિવ્યક્તિ પર અમે ભાર મૂક્યો છે, તે અમને એવો વિચાર કરાવે છે કે જ્યારે જ્યારે અધિનિયમમાં 'કોઈપણ વ્યક્તિ' એવી અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યારે સંદર્ભ તે માટે અનુમતિ આપે તો, વિધાનમંડળનો એવો આશય રહ્યો છે કે તે અભિવ્યક્તિના કાર્યક્ષેત્રમાં વીમા કંપનીનો પણ સમાવેશ થવો જોઈએ.

પરંતુ ૬ અંગે: અધિનિયમની કલમ ૧૪ ની ઉપકલમ (૧) નો વ્યાપ અને લાગુ પડતાપણું.

અધિનિયમની કલમ ૧૪ની ઉપકલમ (૧) આ મુજબ છે,

લીધું નથી.

અપીલકર્તા ( વીમા કંપની ) તરફથી વિદ્વાન વકીલે અમને ઉપરોક્ત ઉપકલમનું એવું અર્થઘટન કરવા વિનંતી કરી હતી કે નોકરીદાતા દેવાળિયો બને અથવા સમાધાન કરે અથવા ગોઠવણની યોજના કરે, અથવા નોકરીદાતા કંપની હોય તો તેના વિલોપનની પ્રક્રિયા શરૂ થતાં અને અન્યથા નહીં, ત્યારે અધિનિયમ હેઠળ નોકરીદાતા દ્વારા કામદારને તેની નોકરીમાંથી અને નોકરીના દરમિયાન થયેલી વ્યક્તિગત ઈજા બદલ ચૂકવવાપાત્ર વળતરની જવાબદારી વીમા કંપની પર આવે છે. અમને આ દલીલ સ્વીકારવામાં બહુ મુશ્કેલી અનુભવાય છે.

પરિષ્દે ૭ : ઉપરોક્ત ઉપકલમના વાંચનથી એવું જણાય છે કે તેમાં, આવા કામદારના હિતાર્થે કરાયેલા વીમા કરાર હેઠળ, માલિકને વીમાકર્તા સામે જે હકો અને ઉપાયો ઉપલબ્ધ હોઈ શકે છે, તેવા હકો અને ઉપાયો કામદારને હસ્તાંતરિત થવા અને તેમાં નિહિત થવા અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, જો એવો માલિક દિવાળિયો બને અથવા તેના લેણદારો સાથે સમજૂતી અથવા ગોઠવણની યોજના કરે અથવા, જો માલિક કોઈ કંપની હોય, તો કંપનીના વિસર્જન સંબંધિત કાર્યવાહી શરૂ થઈ હોય, તો કંપનીઓના દિવાળાપણાં અથવા વિસર્જનને લગતા તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદામાં રહેલી કોઈ બાબત હોવા છતાં. આ વાત યાદ રાખવાની છે કે દિવાળાપણાં અથવા કંપનીના વિસર્જન સંબંધિત

કાયદા હેઠળ, જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ દિવાળિયો બને અથવા કોઈ કંપનીના વિસર્જનની કાર્યવાહી શરૂ થાય, ત્યારે કરાર હેઠળ તૃતીય પક્ષ સામે અમલમાં મૂકી શકાય તેવા તે વ્યક્તિ અથવા કંપનીના તમામ હકો અને ઉપાયો, પ્રથમ કિસ્સામાં સત્તાવાર ગ્રહીત અથવા સત્તાવાર સોંપણીગ્રાહી પાસે અને બીજા કિસ્સામાં સત્તાવાર વિસર્જક પાસે હસ્તાંતરિત થાય છે અને તેમાં નિહિત થાય છે. કામદારના હિતને હાનિકારક સાબિત થઈ શકે તેવી આવી અનિચ્છનીય પરિસ્થિતિ દૂર કરવા માટે જ અધિનિયમની કલમ ૧૪ માં જોવા મળતી એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, અન્ય કોઈ હેતુ માટે નહિ. આવી જોગવાઈનો એવો અર્થ કાઢવો કે જેમાં વીમાધારક-માલિકને વીમા કરાર હેઠળ વળતર મેળવવાનો હક છીનવી લેવાયો હોય, જો સુધી તે દિવાળિયો ન બને અથવા તેના લેણદારો સાથે સમજૂતી અથવા ગોઠવણની યોજના ન કરે, અથવા જો માલિક-વીમાધારક કંપની હોય, તો જ્યાં સુધી તેના વિસર્જનની કાર્યવાહી શરૂ ન થાય, ત્યાં સુધી, એ જોગવાઈમાં એવી વાત વાંચવા સમાન છે જે તેની સ્વભાવસિદ્ધ વ્યાપ્તિથી પર છે. તેથી, અમે ઠરાવીએ છીએ કે કલમ ૧૪ ની જોગવાઈ, કામદારોના વળતર અધિનિયમ હેઠળ કામદાર પ્રત્યે માલિકની જવાબદારી આવરી લેવા માટે ખાસ કરીને બહાર પાડવામાં આવેલા વીમા કરાર હેઠળની પોતાની જવાબદારીમાંથી વીમા કંપની (અપીલકર્તા)ને મુક્ત થવા સક્ષમ બનાવતી નથી, માત્ર આ આધાર પર કે વીમાધારક માલિક દિવાળિયો બન્યો નથી, અથવા તેણે તેના લેણદારો સાથે સમજૂતી કે ગોઠવણની યોજના કરી નથી, અથવા કંપની હોવા નાતે તેના

વિસર્જન સંબંધિત નટપટિઓ શરૂ થઈ નથી. તેથી, અપીલકર્તા તરફથી રજૂ કરાયેલ બંને શરતો અસફળ જાય છે."

નોર્ધર્ન ઇન્ડિયા મોટર ઓનર્સ ઇન્સ. કો. વિ. મનગન શનાજી સોલંકી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, આ અદાલતે વીમા કંપનીના વકીલની આ દલીલનો વિચાર કરતાં કે એમ.વી. અધિનિયમ, ૧૯૩૯ ની કલમ ૯૬(૧) માં સંસદે આ વૈધાનિક કાનૂની કલ્પના અધિનિયમિત કર્યા પછી પણ, ૧૯૨૩ ના અધિનિયમની દૃષ્ટિએ જવાબદારીમાં કોઈ ફેરફાર થતો નથી, કારણ કે ૧૯૨૩ ના અધિનિયમમાં એવો વિશિષ્ટ સુધારો કરવામાં આવ્યો નથી, ચુકાદાના પેરા નં. ૭ માં આ મુજબ અવલોકન કર્યું હતું :

એવો સુધારો અધિનિયમની કલમ ૧૯(૧) માં વિશેષરૂપે કરવામાં આવવો ક્યારેય આવશ્યક નહોતો, કારણ કે અગાઉ દર્શાવ્યા મુજબ તેની ભાષા એટલી વ્યાપક હતી કે તે અધિનિયમ હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહીમાંથી ઉદ્ભવતા, કોઈપણ વ્યક્તિને વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી અંગેના પ્રશ્નનું નિર્ધારણ કરી શકે. કમિશનર દ્વારા નિર્ધારિત થવાનો આવશ્યક એવો કોઈપણ પ્રશ્ન અથવા અધિનિયમ હેઠળ ઉપસ્થિત થયેલી જવાબદારીનો અમલ કરાવવા સંબંધે, કલમ ૧૯(૨) મુજબ નાગરિક અદાલતનો અધિકારક્ષેત્ર સ્પષ્ટપણે બહાર રાખવામાં આવ્યો હતો.

શ્રમિક વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩નું અર્થઘટન શ્રમિકના હિતમાં ઉદાર રીતે કરવું જોઈએ, જેથી ગરીબ વ્યક્તિને આ હિતકારી સામાજિક-આર્થિક કાયદાનો ત્વરિત લાભ અને ફાયદો મળી શકે. કલ્યાણકારી રાજ્યમાં, શ્રમિકના હિતમાં તકનીકીતાઓથી મુક્ત ઉદાર અર્થઘટનથી કાયદેસરની જોગવાઈઓનો માનવીય અને સામાજિક-આર્થિક હેતુ વાસ્તવમાં સિદ્ધ થાય છે, જે શ્રમિકોને શોષણમાંથી આર્થિક મુક્તિ અપાવવા માટે બનાવવામાં અને અમલમાં મૂકવામાં આવી છે. નિયોજકે શ્રમિક વળતર વીમો લીધો હતો, જેથી રોજગાર દરમિયાન અને રોજગારના કારણે ઊભા થયેલા અકસ્માતથી ઈજા થવા પામે ત્યારે ગરીબ શ્રમિકને અને તેવી ઈજાના પરિણામે મૃત્યુ થાય ત્યારે તેના આધારિતોને આ હિતકારી સામાજિક-આર્થિક કાયદાનો ત્વરિત લાભ અને ફાયદો મળી શકે. આ પોલિસી નિયોજકે શ્રમિકોના હિત માટે લીધી હતી. નિયોજકે લીધેલા શ્રમિક વળતર વીમા હેઠળ શ્રમિકો હિતભોગીઓ છે. નિયોજકે સંપૂર્ણ કાળજી અને સાવચેતી રાખી હતી અને શ્રમિકોને ખાતરી આપી હતી કે જો તેમની પૈકી કોઈને રોજગાર દરમિયાન અને રોજગારના કારણે ઊભા થયેલા અકસ્માતથી કોઈ વ્યક્તિગત ઈજા થાય, તો તે અથવા તેના આધારિતોને, જે લાગુ પડે તે મુજબ, વીમા કંપની પાસેથી વળતર મળશે. તકનીકી દૃષ્ટિએ કહીએ તો તે નિયોજક અને વીમા કંપની વચ્ચેનો કરાર હોઈ શકે, પરંતુ તે શ્રમિકોના હિત માટે છે. શ્રમિકો સીધા રીતે શ્રમિક વળતર વીમાના કરારપક્ષકારોમાંથી એક નથી, પરંતુ નિયોજકે આ વીમો લેવો પાછળનો આશય, ઉદ્દેશ્ય અને હેતુ એ હતો કે જો રોજગાર

દરમિયાન અને રોજગારના કારણે ઊભા થયેલા અકસ્માતમાં તેને વ્યક્તિગત ઈજા થાય, તો અધિનિયમ, ૧૯૨૩ના અધ્યાય ૨ની જોગવાઈઓ અનુસાર શ્રમિકને અથવા તેના આધારિતોને વીમાકર્તા પાસેથી વળતર મેળવવા માટે સીધો સ્ત્રોત ઉપલબ્ધ થાય. તેથી, આવી શ્રમિક કલ્યાણકારી કાયદેસરની જોગવાઈઓના અમલીકરણમાં, તે વર્ગને વધુ ત્વરિત અને ઓછી ખર્ચાળ રાહત આપવા માટે અદાલતો અને રાજ્ય બંને દ્વારા ઉદાર માનવતાવાદી અભિગમ અપનાવવો આવશ્યક છે. આ અત્યંત મહત્વનું છે કે રાજ્ય કે ન્યાયિક અથવા અર્ધ-ન્યાયિક અધિકારી આવા કેસોને કરાર, ગીરવે, પૂર્વઅધિકાર ખરીદી અથવા ઉપભોગાધિકારના કેસો તરીકે ન ગણે, પરંતુ શ્રમિકોને રાહત પૂરી પાડવાના કાયદાકીય આશયની મૂલવણી કરે. તે માટે અદાલતની એકમાત્ર ચિંતા એ હોવી જોઈએ કે તેમને સારગર્ભિત ન્યાય, વાસ્તવિક ન્યાય, ત્વરિત ન્યાય અને અસરકારક ન્યાય આપવામાં અને અમલમાં મૂકવામાં આવે અને કોઈ તકનીકીતા અથવા પ્રક્રિયાના નિયમો તેમાં અવરોધરૂપ ન બને. જો એવું નહીં કરવામાં આવે, તો આવી શ્રમિક સંબંધિત કાયદેસરની જોગવાઈઓનો મૂળ હેતુ જ નિષ્ફળ જશે. કારણ કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ એક કલ્યાણકારી કાયદો છે, તેથી સામાન્ય રીતે એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે તેની જોગવાઈઓને ઉદાર અર્થઘટન અપાશે જેથી અધિનિયમના હેતુ અને ઉદ્દેશ્યને આગળ ધપાવી શકાય. અધિનિયમ, ૧૯૨૩માં અથવા તે હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમોમાં "કોઈપણ વ્યક્તિ" ની વ્યાખ્યા આપવામાં આવી નથી. "કોઈપણ" શબ્દનો અર્થ નીચે મુજબ છે :

કંઈક; ઘણા પૈકી એક; અનિશ્ચિત સંખ્યા. જે કોઈ પણ પ્રકાર અથવા માત્રાનો હોય, તે પૈકી ભેદભાવ વિના કોઈ એક.

‘એની’ શબ્દના અર્થોમાં વૈવિધ્ય છે અને તેનો ઉપયોગ “બધા” અથવા “દરેક” દર્શાવવા માટે તેમજ “કેટલાક” અથવા “એક” દર્શાવવા માટે પણ થઈ શકે છે, અને કોઈ નિશ્ચિત કાયદામાં તેનો અર્થ તે કાયદાના સંદર્ભ અને વિષયવસ્તુ પર આધાર રાખે છે. તે ઘણીવાર “એકર”, “દરેક” અથવા “બધા” નો સમાનાર્થક હોય છે. તેની વ્યાપકતા સંદર્ભ દ્વારા મર્યાદિત થઈ શકે છે.

“કોઈપણ” – વિશેષણ. એક, એક અથવા વધુ, અમુક, શું તેના માટે કોઈ કારણ છે? અમને ભાગ્યે જ કોઈ મશરૂમ મળ્યાં // દરેક, જે કોઈ હોય તે, તમને ગમે તે પસંદ કરો, કોઈપણ પોલીસકર્મી તમને કહેશે // અમર્યાદિત, તમે કોઈપણ રકમનું રોકાણ કરી શકો છો એકવચન અને બહુવચન સર્વનામ – કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા વસ્તુ, કોઈપણ વ્યક્તિઓ અથવા વસ્તુઓ. (વેબ્સ્ટર’સ ડિક્શનરી, ૧૯૯૦ આવૃત્તિ).

“કોઈપણ” – એક, કોઈ એક, કોઈ એક, અથવા થોડાં, નિર્દેશ અથવા ઓળખ વગરનું એક અથવા વધુ, દરેક, બધા, કોઈ અનિર્દિષ્ટ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓ; કોઈપણ વ્યક્તિ.

[ધ રેન્ડમ હાઉસ ડિક્શનરી, કોલેજ આવૃત્તિ].

સામાજિક કલ્યાણકારી અને હિતકારી અધિનિયમને ઉદાર અને હિતકારી અર્થઘટન આપવું જોઈએ. જો અધિનિયમ જનહિત માટે રચાયેલ હોય, તો તેની દરેક જોગવાઈને ન્યાયસંગત અને ઉદાર અર્થઘટન મળવું જોઈએ. તેનો એવો દષ્ટિકોણ રાખીને અર્થ કાઢવો જોઈએ કે અધિનિયમના હેતુની સિદ્ધિ સુનિશ્ચિત થાય. નેશનલ ટેક્સટાઈલ વર્ક્સ યુનિયન વિ. પી.આર. રામકૃષ્ણન, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૩ એસ.સી. ૭૫ ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે હિતકારી જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરતાં અધિનિયમનો પ્રબળ હેતુ, વિધાનમંડળની મનશા અને આધારભૂત નીતિને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ; જ્યાં અધિનિયમ કામદારોને સ્પષ્ટપણે કોઈ હક આપતો ન હોય, પરંતુ કોઈ નકારાત્મક મનશાનો સંકેત પણ આપતો ન હોય, ત્યાં અધિનિયમનું અર્થઘટન કામદારોના હિતમાં કરવું જોઈએ. ૧૯૨૩ નો અધિનિયમ સામાજિક રીતે હિતકારી અધિનિયમ છે. ૧૯૨૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૯(૧) હિતકારી જોગવાઈ હોવાથી તેને હિતકારી અર્થઘટન મળવું જોઈએ અને જો બે અર્થઘટનો સંભવિત હોય, તો જેમાં કલ્યાણકારી હેતુને વધુ આગળ વધે તેને પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ. સામાન્ય રીતે, વિધાનમંડળની મનશા અધિનિયમના સાદા શબ્દાર્થમાંથી જાણી શકાય છે; પરંતુ જ્યાં ભાષા બે પ્રકારના અર્થઘટન માટે સક્ષમ હોય, ત્યાં જે અર્થઘટન સામાજિક હિતકારી અધિનિયમના સંરક્ષણને વિશાળ બનાવે અને જે કારણ તથા ન્યાય સાથે સુસંગત હોય, તેને પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ. જે અર્થઘટનથી સ્પષ્ટ અન્યાય, અસુવિધા અને અસમાનતા

સર્જાય તે ટાળવું જોઈએ. તેમ જ, જે અર્થઘટન ન્યાયસંગત અને સમતાપૂર્ણ હોય, પૂર્ણ થવાના હેતુને આગળ વધારે અને સમસ્યાઓના નિરાકરણમાં સહાયરૂપ થાય, તેને પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ. બાબાજી કોન્ડાજી ગરાડ વિરુદ્ધ નાસિક મર્યન્ટ્સ કોઓપ. બેંક લિ., એ.આઈ.આર. ૧૯૮૪ એસ.સી. ૧૯૨ ના કેસમાં અધિનિયમના અર્થઘટનના "અધિનિયમની સમતા" નિયમનો વિચાર કરતાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું.

ભૂતકાળમાં અર્થઘટનની એક પદ્ધતિ એવી હતી કે ઉપચારાત્મક અધિનિયમનો વ્યાપ ‘અધિનિયમની ન્યાયસંગત ભાવના’ના આધારે કાર્યવાહી કરીને વિસ્તૃત કરવામાં આવતો. હે વિ. લોર્ડ પ્રોવોસ્ટ ઓફ પર્થ, (૧૮૬૩) ૪ મેકગ. એચએલ (એસસી) ૫૩૫ માં, લોર્ડ વેસ્ટબરીએ નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે ‘અધિનિયમની ન્યાયસંગત ભાવના’ તરીકે જાણીતી અર્થઘટનની પદ્ધતિ “અમારા પ્રારંભિક અધિનિયમોના સંદર્ભમાં અત્યંત સામાન્ય હતી, અને તે સમયે પાર્લામેન્ટના અધિનિયમો જે સિદ્ધાંત અને રીત અનુસાર ઘડવામાં આવતા હતા, તેના સાથે ખૂબ સુસંગત હતી.” નિઃસંદેહ, આજકાલ અર્થઘટનની આ પદ્ધતિ અપ્રચલિત બની ગઈ છે. યદ્યપિ ‘અધિનિયમની ન્યાયસંગત ભાવના’ એવો પ્રયોગ અપ્રચલિત બની ગયો છે, તેમ છતાં તે હજુ થોડાંક સમાન સ્વરૂપમાં પ્રચલિત છે; એ અર્થમાં કે જો સ્પષ્ટ હોય કે ન્યાયના સિદ્ધાંતો એવી કોઈ બાબત કરવાની માંગ કરે છે જે પાર્લામેન્ટના અધિનિયમમાં સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરેલ નથી, તો ન્યાયાલય તે અધિનિયમના શબ્દોથી અલગ રહી તેની ભાવના અને અર્થને

ધ્યાનમાં લેશે. આ સંદર્ભમાં, ઇન રે બેથલેમ હોસ્પિટલ, (૧૮૭૫) એલઆર ૧૯ ઇક્વીટી ૪૫૭; ૨૩ ડબ્લ્યુઆર ૬૪૪ : ૪૪ એલજે ચ. ૪૦૬ માં જેસલ એમ.આર.ના શબ્દો સ્મરણીય છે કે ‘અધિનિયમની ન્યાયસંગત ભાવના’નો અર્થ એવો પણ થઈ શકે કે “અધિનિયમનું તેના શબ્દો અનુસાર નહીં, પરંતુ તેના આશય અનુસાર અર્થઘટન કરવું.

૧૯૨૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૯ માં "કોઈપણ વ્યક્તિ" શબ્દોના ઉપયોગથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી નક્કી કરવાની કમિશનરની અધિકારિતા માત્ર નિયોજકની જવાબદારી સુધી મર્યાદિત નથી. આ જવાબદારી કોઈપણ વ્યક્તિની હોઈ શકે છે. તેથી, જે વ્યક્તિએ ચૂકવણી કરવી પડે, વળતરપૂર્તિ કરવી પડે, અથવા કાનૂની કલ્પિત જોગવાઈના પરિણામે જેને નિયોજક સમક્ષ માનવામાં આવે, તેવી વ્યક્તિ પણ કલમ ૧૯ ના વ્યાપક્ષેત્રમાં આવે છે અને તેથી તેની જવાબદારી પણ કમિશનર દ્વારા નક્કી કરવી આવશ્યક છે. કલમ ૧૯ માં વિચારીને એટલી વ્યાપક ભાષાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે કે જેથી વિવિધ પ્રકારની જવાબદારીઓના નિર્ધારણનો સમાવેશ થાય અને માત્ર અધિનિયમ હેઠળ શુદ્ધપણે ઊભી થતી નિયોજકની જવાબદારી પૂરતી જ બાબત સુધી તે મર્યાદિત ન રહે. કલમ ૧૯ હેઠળ કમિશનરની અધિકારિતા જવાબદારીઓના સમગ્ર વ્યાપને આવરી લે છે.

૨૮. મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૪૭ (અધિનિયમ, ૧૯૩૯ ની જૂની કલમ ૯૫) પોલિસીની આવશ્યકતાઓ અને જવાબદારીની મર્યાદાઓ માટે જોગવાઈ કરે છે. આ કલમ આ પ્રમાણે છે;

કલમ ૧૪૭ : (૧) આ અધ્યાયની આવશ્યકતાઓનું પાલન કરવા માટે, વીમાની પોલીસી એવી પોલીસી હોવી જોઈએ કે જે –

(એ) એવો વ્યક્તિ દ્વારા જારી કરવામાં આવે છે જે અધિકૃત વીમાકર્તા છે; અને

(બી) પોલિસીમાં નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓના વર્ગોને ઉપકલમ (૨) માં નિર્દિષ્ટ હદ સુધી વીમિત કરે છે –

(૧) જાહેર સ્થળે વાહનના ઉપયોગથી થયેલ અથવા તેનામાંથી ઉદ્ભવેલ કોઈપણ વ્યક્તિના મૃત્યુ અથવા શારીરિક ઈજા, અથવા તૃતીય પક્ષની કોઈપણ મિલ્કતને થયેલ નુકસાન સંબંધે તેના પર આવતી કોઈપણ જવાબદારી સામે;

(૨) જાહેર સ્થળે વાહનના ઉપયોગથી સર્જાયેલ અથવા તેમાંથી ઉદ્ભવેલ જાહેર સેવા વાહનના કોઈપણ મુસાફરના મૃત્યુ અથવા શારીરિક ઈજા સામે.

પરંતુ એ શરતે કે પોલિસી આવશ્યક ગણાશે નહીં –

(૧) પોલિસી દ્વારા વીમિત વ્યક્તિના કર્મચારીના મૃત્યુ બાબતે, જે તેના રોજગારથી ઉત્પન્ન થયેલું હોય અને રોજગારના પ્રવાહમાં થયેલું હોય, તેવી

જવાબદારી આવરી લેવા માટે, અથવા એવા કર્મચારીને થયેલી શારીરિક ઈજા બાબતે, જે તેના રોજગારથી ઉત્પન્ન થયેલી હોય અને રોજગારના પ્રવાહમાં થયેલી હોય, તેવી જવાબદારી આવરી લેવા માટે, કામદાર વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ (૧૯૨૩નું ૮) હેઠળ ઉદ્ભવતી એવી જવાબદારી સિવાય, એવા કોઈપણ કર્મચારીના મૃત્યુ અથવા શારીરિક ઈજા બાબતે,

(એ) વાહન ચલાવવામાં પ્રવૃત્ત હોય, અથવા

(બી) જો તે જાહેર સેવા વાહન હોય, તો તે વાહનના સંચાલક તરીકે નિમાયેલ હોય અથવા તે વાહનના ટિકિટોની તપાસ કરવામાં રોકાયેલ હોય, અથવા

(સી) જો તે માલવાહક વાહન હોય, તો વાહનમાં વહન કરવામાં આવતું હોય, અથવા

(૨) કોઈપણ કરારજન્ય જવાબદારીને આવરી લેવા માટે.

જ્યાં સુધી આ અદાલતનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી હવે આ મુદ્દો વધુ રેસ ઇન્ટેગ્રા રહ્યો નથી કે વીમાકૃતના કર્મચારીઓની જે શ્રેણી મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૪૭ (મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૮ ની જૂની કલમ ૮૫) હેઠળ આવે છે, તેવા વર્ગ દ્વારા અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ વળતરના દાવા બાબતે કામદારોના વળતર આયોગને વીમા કંપની વિરુદ્ધ હુકમનામું પસાર

કરવાની અધિકારક્ષેત્રતા છે. [જુઓ નોર્દર્ન ઇન્ડિયા મોટર ઓનર્સ ઇન્સ. કંપની વિ. મગન શાનાજી સોલંકી (સુપ્રા)]. મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૪૭ નું વાચન સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે કાયદાનું અવલોકન એ છે કે તૃતીય પક્ષ વીમામાં એવી જવાબદારી આવરી લેવાય જે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ ઊભી થઈ શકે. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ એવી જવાબદારી તેવા સંજોગોમાં પણ ઊભી થઈ શકે છે કે અકસ્માત કારખાનાની પરિસર/સ્થળે અથવા ખાનગી સ્થળે બન્યો હોય; જો અકસ્માત રોજગાર દરમિયાન બન્યો હોય, તો માલવાહક વાહનમાં વહન કરવામાં આવતા એવા કર્મચારીના મૃત્યુ અથવા દેહિક ઇજા બાબતે, અકસ્માત કારખાનાની પરિસરમાં બન્યો હોવા છતાં, જો તે કર્મચારી (કામદાર) ને તેની નોકરીમાંથી ઉપજેલા અને નોકરી દરમિયાન બનેલા અકસ્માતથી મૃત્યુ અથવા દેહિક ઇજા પહોંચી હોય, તો વીમા કંપની વીમાધારકની જવાબદારીનું વળતર ચૂકવવા બંધાયેલ છે. તેથી, કામદારોની એક જ શ્રેણીમાં, નોકરીમાંથી ઉપજેલા અને નોકરી દરમિયાન બનેલા અકસ્માતથી કામદારને થયેલ મૃત્યુ અથવા દેહિક ઇજા બાબતે, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ વીમા કંપની વિરુદ્ધ વળતરના દાવાના પ્રશ્નમાં વર્ગીકરણ સર્જાશે. વીમાકૃત માલવાહક વાહનમાં વહન કરવામાં આવેલ કામદારના કિસ્સામાં, તે કારખાનાની પરિસરમાં હોય કે જાહેર સ્થળે, રોજગાર દરમિયાન બનેલા અકસ્માતથી તેના મૃત્યુ અથવા દેહિક ઇજા અંગે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ વીમા કંપની વિરુદ્ધ વળતરની માંગણી કરી શકાય છે અને એવો કેસ હોય ત્યારે કામદારોના વળતર

આયોગને વીમા કંપની વિરુદ્ધ હુકમનામું (એવોર્ડ) પસાર કરવાની અધિકારક્ષેત્રતા છે. પરંતુ તેની વિરુદ્ધ સ્થિતિમાં, એ જ કામદારના કિસ્સામાં, કારખાનાની પરિસરમાં તેની નોકરીમાંથી ઉપજેલા અને નોકરી દરમિયાન બનેલા અકસ્માતથી તેના મૃત્યુ અથવા દેહિક ઈજા થાય, તો અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ વીમા કંપની વિરુદ્ધ વળતરની માંગણી કાયમ રાખી શકાય તેવી નહીં બને, ભલે નોકરીદાતાએ લીધેલી કામદારોના વળતર વીમા પોલિસી હેઠળ તે આવરી લેવાતો હોય. કાયદાઓના અર્થઘટનનો આ એક મૂળભૂત સિદ્ધાંત છે કે જે અર્થઘટનથી કોઈ જોગવાઈમાં અસમંજસ, અન્યાય, અસુવિધા અથવા વિસંગતિ ઊભી થાય તેવું અર્થઘટન ટાળવું જોઈએ. તેથી, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૯(૧) માં વપરાયેલા "કોઈપણ વ્યક્તિ" શબ્દપ્રયોગનો એવો સંકુચિત અર્થ કરવાનો કોઈ કારણ નથી કે જેમાંથી વીમા કંપનીને બહાર રાખવામાં આવે. જો અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૯(૧) માં વપરાયેલ "કોઈપણ વ્યક્તિ" શબ્દપ્રયોગનો એવો સંકુચિત અર્થ કરવામાં આવે કે જેમાંથી વીમા કંપનીને બહાર રાખવામાં આવે, તો તે એક જ વર્ગની અંદર વિરુદ્ધભાવી ભેદભાવનું પરિણામ લાવશે.

અતએવ, અરજદાર વીમા કંપની દ્વારા એવી દલીલ કરવી યોગ્ય નથી કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ તેને પક્ષકાર બનાવવામાં આવી શકતી નહોતી અને વર્તમાન મામલે કામદાર વળતર કમિશનર દ્વારા તેની વિરુદ્ધ કોઈ વળતરનો એવોર્ડ પસાર કરી શકાયો ન હોત. આ અદાલતે નોર્ટર્ન ઇન્ડિયા મોટર ઓનર્સ

ઈન્શ્યોરન્સ કો. વિ. મગન શનાજી સોલંકી (ઉપરોક્ત) માં ઠરાવ્યા મુજબ, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૯(૧) એટલી વ્યાપક છે કે તે કમિશનરને અધિનિયમ હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહીમાંથી ઊભા થતા, કોઈપણ વ્યક્તિની વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી સંબંધિત પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવાની અધિકારિતા પ્રદાન કરે છે. તે માત્ર નોકરીદાતાની વળતર ચૂકવવાની જવાબદારીના નિર્ધારણ સુધી મર્યાદિત નથી. આ જવાબદારી કોઈપણ વ્યક્તિની હોઈ શકે છે. તેથી, એવી વ્યક્તિઓ પણ જેઓએ વળતરરૂપ ભરપાઈ આપવાની હોય અથવા જેઓને વિધાનિક કલ્પના દ્વારા નોકરીદાતાની સમકક્ષ સ્થિતિમાં માનવામાં આવ્યા હોય, તેમની નિર્વિવાદ જવાબદારીનો નિર્ધારણ માત્ર કમિશનર દ્વારા જ કરવામાં આવશે અને તે હદ સુધી કલમ ૧૯(૨) હેઠળ નાગરિક અદાલતની અધિકારિતા બાકાત રહેશે; આવી માન્ય કલ્પના અધિનિયમ હેઠળ અથવા અનુગામી કોઈપણ અધિનિયમ દ્વારા પણ ઊભી થઈ શકે છે. તે તો માત્ર કમિશનરની અધિકારિતાનો વિસ્તાર કરવાનું હશે. આ એવું નહીં ગણાય કે અદાલત કાયદામાં રહેલી કોઈ ખામી પૂરી કરી રહી છે. અદાલત તો માત્ર વિધાનમંડળના ઘોષિત આશયને અસરકારક બનાવશે, જેણે કમિશનરને એટલી વ્યાપક અધિકારિતા સોંપી છે અને જ્યારે અકસ્માત કામદારની નોકરીમાંથી અને નોકરી દરમિયાન ઊભો થયો હોય ત્યારે અકસ્માતના મામલાઓમાં નિર્વિવાદ જવાબદારીનો પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે તેને એકમાત્ર સત્તાધિકારી તરીકે રચ્યો છે અને તેને એકમાત્ર સત્તાધિકારી તરીકે રચ્યો છે.

૨૯. અરજદાર વીમા કંપની અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળની કાર્યવાહી માં પક્ષકાર હતી અને વર્તમાન કેસમાં કામદારોના વળતર કમિશનરે તેના વિરુદ્ધ પણ પુરસ્કાર આપ્યો છે, તેથી તેને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળ અપીલ કરવાનો અધિકાર છે. અરજદાર વીમા કંપનીના વિદ્વાન વકીલ એવો કોઈ મુદ્દો સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયા કે વર્તમાન કેસમાં કંપની દ્વારા અપીલ કેવી રીતે દાખલ કરી શકાતી ન હતી.

આથી હું સ્પષ્ટ રીતે આ મતનો છું કે, ૧૯૨૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૯(૧) હેઠળ કોઈપણ વ્યક્તિની તે અધિનિયમ અંતર્ગત વળતર ચૂકવવાની જવાબદારીનો નિકાલ કરવા અથવા તેનો નિર્ધાર કરવા બાબતે કર્મચારી વળતર કમિશનરની અધિકારક્ષેત્ર, તેના દ્વારા જારી કરાયેલ કર્મચારી વળતર વીમા હેઠળ વીમા કંપનીની જવાબદારીના નિકાલ અને નિર્ધાર સુધી વિસ્તરે છે, એટલે કે રોજગારીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા અને રોજગારી દરમિયાન બનેલા અકસ્માતને કારણે કામદારના મૃત્યુ અથવા તેને થયેલી વ્યક્તિગત ઈજા બદલ, વીમાધારક નિયોક્તા દ્વારા ભરપાઈ કરવાની રહેલી વળતરની રકમ ચૂકવવાની જવાબદારી સુધી.

૩૦. હવે હું માનનીયના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકું છું

દુર્ગા પ્રસાદ વિરુદ્ધ નવીન ચંદ્ર, જે.ટી. ૧૯૯૬ (૩) એસ.સી. ૫૬૪ માં સર્વોચ્ચ અદાલત. આ કેસમાં સામાવાળાએ નિર્દિષ્ટ પાલન માટે દાવો દાખલ કર્યો હતો

અને અપીલકર્તાના પુરાવા પૂર્ણ થયા પછી, સામાવાળાએ દાવાનો વિરોધ ન કરવાની મનોદશા દર્શાવી અને મુલતવી રાખવાની માંગણી કરી. મુલતવી રાખવાની અરજી નામંજૂર કરવામાં આવી અને દલીલો સાંભળ્યા પછી, ચુકાદો અનામત રાખવામાં આવ્યો અને ૧૪.૧.૧૯૯૪ના રોજ ઉચ્ચારવામાં આવ્યો. સામાવાળાએ ૨૭.૧.૧૯૯૪ના રોજ સી.પી.સી.ના આદેશ ૯, નિયમ ૧૩ હેઠળ હુકમનામું રદ કરવા માટે અરજી કરી. અન્ય સામાવાળાઓ દ્વારા પણ સમાન અરજી દાખલ કરવામાં આવી. તે અરજી લંબિત હતી તે દરમિયાન, અપીલકર્તાએ અરજીની પોષણક્ષમતાને લઈને વાંધો ઉઠાવતી અને તેને પ્રાથમિક મુદ્દા તરીકે સાંભળવાની માંગ કરતી અરજી કરી. તે અરજી નીચલી અદાલતે ૭.૧૦.૧૯૯૫ના રોજ નામંજૂર કરી. તે આદેશ સામે, અપીલકર્તાએ બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ રિટ અરજી દાખલ કરી અને તે નામંજૂર કરવામાં આવી. અપીલકર્તાએ વડી અદાલતના આદેશને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ પડકાર્યો. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું કે :

આક્ષેપિત આદેશ, આદેશ ૪૩, નિયમ ૧ ને કલમ ૧૦૪ સી.પી.સી. સાથે વાંચતા અથવા ૯૬ સી.પી.સી. હેઠળ પણ અપીલપાત્ર નથી. પરંતુ તેમ છતાં, પુનરીક્ષણ જાળવી શકાય તેમ રહેશે અને આદેશનું પુનરીક્ષણ થઈ શકે કે નહીં તે મુદ્દો ગુણદોષના આધારે વડી અદાલત દ્વારા વિચારવાનો વિષય છે. પરંતુ તે ઉપાયનો લાભ લેવા બદલે, અપીલકર્તાએ અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ અધિકારક્ષેત્ર આવાહિત કર્યું છે, જે યોગ્ય નથી અને સી.પી.સી. હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાને

અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ જાળવવા અયોગ્ય એવા ઉપાયનો આશરો લઈને બાજુ પર મૂકી શકાતી નથી. આ પરિસ્થિતિઓમાં, અમે આ આદેશમાં હસ્તક્ષેપ કરવાનું અસ્વીકારીએ છીએ. અપીલકર્તાને કાયદા હેઠળ જેવો ઉપાય ઉપલબ્ધ હોય તેવો ઉપાય લેવાનો અધિકાર ખુલ્લો છે.

અહીં મને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના પાંચ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ દ્વારા આપવામાં આવેલા ચાર નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય લાગે છે. આ શ્રેણીમાં પહેલો કેસ કે.એસ. રશીદ એન્ડ / વિ. ઇન્કમ ટેક્સ ઇન્વેસ્ટિગેશન કમિશનર એન્ડ અધર્સ, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૪ એસ.સી. ૨૦૭ છે, જે ટેક્સેશન ઓફ ઇન્કમ (ઇન્વેસ્ટિગેશન કમિશન) અધિનિયમ, ૧૯૪૭ હેઠળની કાર્યવાહીમાંથી ઉદ્ભવ્યો હતો. ઉપરોક્ત અધિનિયમ, જે વિશેષ સ્વરૂપનો હતો, તેમાં અધિનિયમની જોગવાઈઓના કોઈપણ ભંગ અથવા ઉલ્લંઘન માટે પૂરતા ઉપાયો પ્રદાન કરવામાં આવ્યા હતા અને ઉપરોક્ત કેસમાં અરજદાર દ્વારા દાખલ કરાયેલ રિટ અરજી સામાવાળાઓ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ પ્રાથમિક વાંધાના આધારે નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રાથમિક વાંધાઓમાંથી એક એવો હતો કે, કારણ કે અરજદારને અધિનિયમ હેઠળ ઉપાયો ઉપલબ્ધ હતા, તેથી બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ અથવા ૨૨૭ હેઠળનો ઉપાય ઉપલબ્ધ નહોતો. અપીલમાં, વડી અદાલતે રિટ અરજી નામંજૂર કરવાનો જે આદેશ કર્યો

હતો તે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે યથાવત્ રાખ્યો હતો, અને અદાલતના અવલોકનો આ મુજબ હતા,

આ કેસના હેતુ માટે એટલું કહેવું પૂરતું છે કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ પ્રદાન કરવામાં આવેલ ઉપચાર વિવેકાધીન ઉપચાર છે અને વડી અદાલતને હંમેશા કોઈપણ રિટ આપવાનો ઈનકાર કરવાની વિવેકસત્તા રહે છે, જો તે આ બાબતે સંતોષ પામે કે પીડિત પક્ષકારને અન્યત્ર પૂરતો અથવા યોગ્ય રાહત મળી શકે છે.

આગલો કેસ છે, યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ ટી.આર.

વર્મા, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૭ એસ.સી. ૮૮૨. આ કેસમાં સામાવાળાની સેવા સમાપ્ત કરવામાં આવી હતી અને તેના દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ અરજી વડી અદાલતે મંજૂર કરી હતી. ભારત સંઘ દ્વારા દાખલ કરાયેલી અપીલમાં, વૈકલ્પિક ઉપાય ઉપલબ્ધ હોવાના આધારે વડી અદાલતનો ચુકાદો રદ કરવામાં આવ્યો હતો અને આ સંદર્ભમાં, હું સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલી નીચેની નોંધોને ઉલ્લેખિત કરવું ઇચ્છું છું :

આ બાબત સુસ્થાપિત છે કે જ્યારે કોઈ મુકદ્દમાબાજ માટે વૈકલ્પિક અને સમાન રીતે અસરકારક ઉપાય ખુલ્લો હોય, ત્યારે તેને તે ઉપાય અનુસરવા માટે બાધ્ય કરવો જોઈએ અને અધિકારલક્ષી રિટ જારી કરવા માટે વડી અદાલતના વિશેષ અધિકારક્ષેત્રનો આશ્રય લેવો જોઈએ નહીં. એ સાચું છે કે અન્ય કોઈ ઉપાયનું

અસ્તિત્વ અદાલતના રિટ જારી કરવાની અધિકારક્ષમતાને અસર કરતું નથી; પરંતુ, રશીદ અહમદ વિરુદ્ધ મ્યુનિસિપલ બોર્ડ, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૦ એસ.સી. ૧૬૩ માં આ અદાલતે નોંધ્યું હતું તેમ, પૂરતા કાનૂની ઉપાયનું અસ્તિત્વ રિટ મંજૂર કરવાની બાબતમાં વિચારણા માટે લેવાપાત્ર બાબત છે. અને જ્યાં એવો ઉપાય ઉપલબ્ધ હોય, ત્યાં અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની અરજિયક્ષિ હસ્તક્ષેપ કરવાથી ઇનકાર કરવો વિવેકાધિકારનો યોગ્ય ઉપયોગ ગણાશે, જો સુધી તે માટે યોગ્ય આધાર ઉપલબ્ધ ન હોય.

આગલો મામલો સ્ટેટ / યુ.પી. વિરુદ્ધ મહંમદ નૂહ, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૮ એસ.સી. ૮૬ છે. આ મામલામાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે કે; "વ્યથિત પક્ષકાર પાસે અન્ય અને પૂરતો ઉપાય ઉપલબ્ધ છે તે હકીકત, પોતાના આધિન નીચલી અદાલતોની કાર્યવાહી અને નિર્ણય રદ કરવા માટે સર્ટિયોરારીનો રિટ જારી કરવો જોઈએ કે નહીં તે અંગે નિષ્કર્ષે પહોંચતી વખતે, ઉચ્ચ અદાલત પોતાના વિવેકાધિકારના ઉપયોગમાં વિચારણા હેઠળ લઈ શકે છે અને સામાન્ય રીતે, જો કોઈ અન્ય વૈધાનિક ઉપાયો ઉપલબ્ધ હોય, તો વ્યથિત પક્ષકાર તે ઉપાયો સમાપ્ત ન કરે ત્યાં સુધી ઉચ્ચ અદાલત હસ્તક્ષેપ કરવાથી ઇનકાર કરશે."

છેલ્લો કેસ બસંત કુમાર સરકાર અને અન્ય વિરુદ્ધ ઈંગલ રોલિંગ મિલ્સ લિમિટેડ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૧૨૬૦, છે, જે ઔદ્યોગિક વિવાદ

સંબંધિત હતો અને તે કેસના તથ્યોનો સંક્ષિપ્ત ઉલ્લેખ કરવો લાભદાયક છે. ઈંગલ રોલિંગ મિલ્સ લિ., કુમાર્ધુબી એન્જિ. વર્ક્સ લિ., અને કુમાર્ધુબી ફાયર કલે એન્ડ સિલિકા વર્ક્સ લિ.ના કામદારોને ઈ.એસ.આઈ. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૧ (૩) ની વૈધતા અંગે, આ કલમ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૪ નો ભંગ કરતી હોવાનું અને અતિશય પ્રતિનિયુક્તિના દોષથી પીડિત હોવાનું કારણ દર્શાવી, વડી અદાલત સમક્ષ પડકાર કર્યો હતો. એવું જણાય છે કે કામદારોના લાભોમાં કપાત કરતાં કેટલીક નોટિસો જારી કરવામાં આવી હતી. જણાવેલ જોગવાઈની વૈધતા માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે યથાવત્ રાખી હતી, પરંતુ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે કામદારો માટે યોગ્ય માર્ગ એ હતો કે તેઓ ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમની કલમ ૧૦ હેઠળ અથવા અધિનિયમની કલમો ૫૭૪ અને ૭૫ હેઠળ નોટિસો અને પરિપત્રોને પડકારે. આ સંદર્ભમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના અવલોકનોનો ઉલ્લેખ કરવો વધુ યોગ્ય છે;

આ અપીલોનો નિરાકરણ કરતાં પહેલાં, એક વધુ મુદ્દો એવો છે જેના ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે. અમે અગાઉ જ ઉલ્લેખ કર્યો છે કે સામાવાળા નં. ૩ દ્વારા કલમ ૧(૩) હેઠળ જાહેરનામું બહાર પાડી ૨૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૬૦ ને એવી તારીખ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી હતી કે જેના દિવસે અધિનિયમની કેટલીક જોગવાઈઓ બિહાર રાજ્યના અમુક વિસ્તારોમાં અમલમાં આવવાની હતી, તે પછી સામાવાળા નં. ૧ ના મુખ્ય કાર્યકારી અધિકારીએ રાજ્ય સરકારના જાહેરનામાને અમલમાં મૂકતા નોટિસો બહાર પાડી અને અપીલકર્તાઓને જાણ કરી કે ઉક્ત

જાહેરનામાના પરિણામે, ભૂતકાળમાં તેમને આપવામાં આવતા તબીબી લાભો હવે તેમને અધિનિયમની સંબંધિત જોગવાઈઓ હેઠળ પ્રાપ્ત થશે. અપીલકર્તાઓએ વડી અદાલત સમક્ષ દલીલ કરી હતી કે આ નોટિસો અમાન્ય હતી અને તેને રદ કરવી જોઈએ. આ દલીલના સમર્થનમાં રજૂ કરાયેલ તર્ક એવો હતો કે ત્રણેય અપીલોમાં સામાવાળા નં. ૧ ને અપીલકર્તાઓને તેઓ દ્વારા આપવામાં આવતા લાભોમાં કાપ મુકવાનો અધિકાર ન હતો અને ઉક્ત લાભો, અધિનિયમ હેઠળ અમલમાં મૂકાયેલ યોજનાનાં લાભો સમાન ન તો ગુણાત્મક રીતે હતા અને ન તો પરિમાણાત્મક રીતે. વડી અદાલતે એવું ઠરાવ્યું છે કે સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલી નોટિસો અને પરિપત્રો અમાન્ય હતા કે નહીં, તે પ્રશ્નનો વિચાર બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ કરી શકાય તેમ નથી; તે એવો મુદ્દો છે જેને અપીલકર્તાઓ ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમની કલમ ૧૦ હેઠળ વિવાદના સ્વરૂપમાં યોગ્ય રીતે ઉઠાવી શકે. એ સાચું છે કે અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ વડી અદાલતને આપવામાં આવેલી સત્તાઓ અત્યંત વ્યાપક છે, પરંતુ શ્રી ચેટર્જી દ્વારા એવું સૂચવવામાં આવ્યું નથી કે આ સત્તાઓના વ્યાપમાં આ દલીલ જે પ્રકારનો ઔદ્યોગિક વિવાદ ઊભો કરવા માંગે છે તેવો વિવાદ પણ આવરી શકાય. તેથી, આ દલીલના ગુણદોષ અંગે કોઈ મત વ્યક્ત કર્યા વિના, અમે વડી અદાલતના આ નિષ્કર્ષને સમર્થન આપીએ છીએ કે અપીલકર્તાઓને ઉક્ત બાબતમાં પોતાની ફરિયાદ રજૂ કરવા માટે ઉપલબ્ધ યોગ્ય ઉપાય ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમની કલમ ૧૦ નો આશરો લેવો છે

અથવા, શક્ય હોય તો, અધિનિયમની કલમો ૭૪ અને ૭૫ હેઠળ રાહત મેળવવી.

ચંપાલાલ બિનાની વિરુદ્ધ સી.આઈ.ટી. વેસ્ટ બંગાલ, ૧૯૭૧ (૩) એસ.સી.સી. ૨૦ માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે જ્યારે આવકવેરા અધિનિયમ હેઠળ ઉપચાર ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવ્યો હોય ત્યારે અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની રિટ અરજી જાળવાપાત્ર રહેતી નથી. આવકવેરા અધિનિયમ વિભાગીય સત્તાધિકારીઓ દ્વારા લેવાયેલા અયોગ્ય પગલાં વિરુદ્ધ રાહત મેળવવા માટે સંપૂર્ણ અને સ્વયંસંપૂર્ણ વ્યવસ્થા પ્રદાન કરે છે અને સામાન્ય રીતે આવા પગલાંથી પોતાને પીડિત માનતી પક્ષકારને તે વ્યવસ્થાનો આશરો લેવાનો ઇનકાર કરવાની અને તે પગલાં વિરુદ્ધ સીધી વડી અદાલતનો આશરો લેવાની મંજૂરી આપી શકાતી નથી. આ જ મત માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે અસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર વિ.

ડનલોપ ઇન્ડિયા લિ. એ.આઈ.આર. ૧૯૮૫ એસસી ૩૩૦, નીચે મુજબ :

અનુચ્છેદ ૨૨૬ નો હેતુ કાયદેસર પ્રક્રિયાઓને ટૂંકાવવાનો અથવા તેમને બાજુ પર રાખવાનો નથી. માત્ર ત્યાં જ, જ્યાં કાયદેસર ઉપાયો અસાધારણ પરિસ્થિતિઓની માંગણીઓ પૂર્ણ કરવા માટે સંપૂર્ણપણે અનુરૂપ ન હોય, જેમ કે જ્યારે કાયદાની જ બંધારણીય માન્યતા જ પ્રશ્નમાં હોય અથવા જ્યાં ખાનગી અને જાહેર અયોગ્યતાઓ એટલી અવિભાજ્ય રીતે એકમેકમાં ગૂંથાયેલી હોય અને

જાહેર હાનિનું નિવારણ તથા જાહેર ન્યાયની સ્થાપના માટે તે આવશ્યક બને, ત્યારે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ નો આશ્રય લેવાઈ શકે; પરંતુ ત્યારે અદાલત પાસે કાયદા દ્વારા ઉપલબ્ધ કરાયેલા વૈકલ્પિક ઉપાયને બાજુ પર રાખવા માટે સારા અને પૂરતા કારણો હોવા જોઈએ. નિશ્ચિતપણે, આવકને લગતા તેવા પ્રશ્નો, જેમાં કાયદેસર ઉપાયો ઉપલબ્ધ હોય, આવા પ્રશ્નો નથી."

ટિટિધર પેપર મિલ્સ કો. લિ. વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા રાજ્યના કેસમાં, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૩ એસ.સી. ૬૦૩, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નોંધ્યું હતું; હવે એ સુસ્થાપિત રીતે માન્ય છે કે જ્યાં કોઈ અધિકાર અથવા જવાબદારી કાયદા દ્વારા સર્જવામાં આવે છે, અને તે કાયદો તેના અમલ માટે વિશેષ ઉપાય પ્રદાન કરે છે, ત્યાં ફક્ત તે કાયદા દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ ઉપાયનો જ અવલંબ કરવો આવશ્યક છે.

એમ/એસ જ્યોર્જ પીટર (સી) વિ. ઇટ્સ વર્કમેન, ૧૯૬૨(૧) એલએલજે ૪૮૪ માં, પેમેન્ટ ઓફ વેજિસ ઓથોરિટીના આદેશ વિરુદ્ધ પ્રમાણપત્ર લેખ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં ઓથોરિટીએ દાવેદારોનો દાવો મંજૂર કરીને કંપનીને રૂ.૨૧,૪૭૪-૨-૬ ની ચૂકવણી સંબંધિત દાવાઓના કારણે જવાબદાર ઠેરવી હતી. કંપનીએ પેમેન્ટ ઓફ વેજિસ અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ અપીલ કરવાને બદલે કેરળ વડી અદાલતમાં લેખ અરજી દાખલ કરી હતી. કેરળ વડી

અદાલતની ખંડપીઠે એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો કે અરજદારને ઉપલબ્ધ વૈકલ્પિક ઉપાયને ધ્યાનમાં લેતા પ્રમાણપત્ર લેખ ટકાઉ નહોતો. એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે પેમેન્ટ ઓફ વેજિસ અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ અપીલ દાખલ કરવામાં થયેલી નિષ્ફળતા, નોકરીદાતાને બંધારણના અનુ.૨૨૬ હેઠળ વૈકલ્પિક વિવેકાધીન રાહતનો દાવો કરવાથી વંચિત રાખે છે. કેરળ વડી અદાલતની ખંડપીઠે પેમેન્ટ ઓફ વેજિસ અધિનિયમ હેઠળના એક અન્ય મામલામાં પણ વૈકલ્પિક ઉપાયના પ્રશ્નનો ફરીથી વિચાર આર.એન. શેનોય વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા, ૧૯૮૪ લેબ. આઈ.સી. ૧૪૯૩ માં કર્યો હતો, જેમાં વેતનમાં કરાયેલા કપાતોને પડકારવામાં આવ્યા હતા. અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે લેખ અરજી ટકાઉ નહોતી, કારણ કે અરજદારને અપીલનો અસરકારક ઉપાય ઉપલબ્ધ હતો. વધુમાં એવું પણ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે જો વ્યક્તિગત કર્મચારીઓને આવી અરજીઓથી આ અદાલતને છલકાવી દેવાની પરવાનગી આપવામાં આવે, તો તે આવા હેતુઓ માટે પેમેન્ટ ઓફ વેજિસ અધિનિયમ હેઠળ પ્રદાન કરાયેલ ચંત્રાણાને માત્ર બિનઅસરકારક જ નહીં બનાવે, પરંતુ આ અદાલતના લેખ અધિકારક્ષેત્રનો દુરુપયોગ પણ સર્જશે.

પિયારા સિંહ વિ. કમિશનર, વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન અન્ડર વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન (એસ.આર. સબ. ૪૪), પટિયાલા એન્ડ અનધર, ૧૯૮૭ લેબ. આઈ.સી. ૮૧૮ માં, નોકરીદાતાએ પંજાબ અને હરિયાણા વડી અદાલત સમક્ષ વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન કમિશનરના એવોર્ડ વિરુદ્ધ સર્ટિઓરારીની રિટ દાખલ કરી હતી,

જેના અંતર્ગત અરજીકર્તાના કર્મચારી તરીકે કામ કરતી વખતે થયેલી ઇજાઓ બદલ કર્મચારીને વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ રૂ. ૫૬૪૩.૨૦ આપવામાં આવ્યા હતા, જોકે આક્ષેપિત એવોર્ડ વિરુદ્ધ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ અપીલનો અધિકાર ઉપલબ્ધ હતો, પરંતુ આપવામાં આવેલ વળતરની રકમનું ચૂકવણી કરવું અપીલ સ્વીકારવામાં આવે તે માટે પૂર્વશરત હતી. તે કેસમાં અરજીકર્તા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે, એ જ અદાલતના એસ.બી. નિર્ણય બારુ રામ વિરુદ્ધ લેબર ઓફિસર, ૧૯૮૩ (૮૫) પન. એલ.આર. ૩૧૭ (૧૯૮૪ લેબ. આઈ.સી. ૮૦) પર આધાર રાખીને દલીલ કરી હતી કે, વળતરની રકમ જમા કરાવવી પૂર્વશરત હોવાથી, અપીલનો ઉપાય પૂરતો વૈકલ્પિક ઉપાય કહી શકાય નહિ. તે કેસમાં વિદ્વાન વકીલે બારુ રામ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અદાલતના નીચેના અવલોકન પર આધાર મૂક્યો હતો.

હિમ્મતલાલ હરિલાલ મહેતાના કેસમાં (ઉપરોક્ત) (હિમ્મતલાલ હરિલાલ મહેતા વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૪ એસ.સી. ૪૦૩) એવો નિર્ધાર કરવામાં આવ્યો છે કે, જ્યાં કોઈ પક્ષકાર તેના મૂળભૂત અધિકારનું ઉલ્લંઘન થયાની આક્ષેપ સાથે અદાલતમાં આવ્યો હોય અને કલમ ૨૨૬ હેઠળ રાહત માંગી હોય, ત્યાં પૂરતો વૈકલ્પિક ઉપાય ઉપલબ્ધ હતો તે કારણસર અદાલત પ્રેરોગેટિવ રિટ જારી નહીં કરે એવો સિદ્ધાંત લાગુ પડી શકતો નથી. વધુમાં, અધિનિયમ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલ ઉપાય કઠિન અને બોજારૂપ સ્વભાવનો છે અને અપીલકર્તા તેનો લાભ લઈ શકે તે પહેલાં તેને કરની સમગ્ર રકમ જમા

કરાવવી પડે છે; આવી જોગવાઈને પૂરતો વૈકલ્પિક ઉપાય ગણાવી શકાય તેમ નથી. આ સત્તાનિર્ણયનું તત્વ હાલમાં વિચારાધીન કેસને લાગુ પડે છે અને અરજદાર અધિનિયમની કલમ ૩૦ હેઠળ અપીલનો વૈકલ્પિક ઉપાય લઈ શકે છે તે આધારે રિટ અરજી ફગાવી શકાતી નથી.

અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે પિયારા સિંહ વિ. કમિશનર, કામદાર વળતર (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં આ મુજબ ઠરાવ્યું હતું;

આપવામાં આવેલા બે કારણોમાંથી એકપણ કારણના આધાર પર માનનીય એકલ ન્યાયાધીશે પ્રતિપાદિત કરેલો નિયમ ટકાવી શકાય તેમ નથી.

અરજદારના વિદ્વાન વકીલે પણ આ મત સ્વીકાર્યો નહોતો કે અધિનિયમ હેઠળ વળતર મંજૂર કરવાની બાબતમાં કોઈ મૂળભૂત અધિકારનું ઉદ્ધંધન સંકળાયેલું હશે. જ્યાં સુધી બીજા કારણનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી આ મુદ્દો સર્વોચ્ચ અદાલતના સેલ્સ ટેક્સ ઓફિસર, જોધપુર વિરુદ્ધ શિવ રતન જી. મોહન્ટા, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૬ એસ.સી. ૧૪૨ ના નિર્ણય દ્વારા નિશ્ચિત થઈ ચૂક્યો છે, જેમાં સમાન દલીલને નીચેના શબ્દોમાં નામંજૂર કરવામાં આવી હતી :

અમારું મત એવું છે કે વડી અદાલતે અરજીની સુનાવણી સ્વીકારવાની ના પાડી હોવી જોઈતી હતી. આ કેસમાં અનુરુદ્ધ ૨૨૬ હેઠળની અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવો યોગ્ય ઠરે તેવા કોઈ અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓ

અસ્તિત્વમાં નથી. અનુચ્છેદ ૨૨૬નો હેતુ એવો રહ્યો નથી કે જ્યારે પણ કોઈ આકારણીધારક આકારણી આદેશને એ આધારે પડકારે કે વેચાણ આયાતની પ્રક્રિયામાં થયું હતું અને તેથી કરમાંથી મુક્ત હતું, ત્યારે વડી અદાલતને મૂળ અથવા અપીલીય આકારણી સત્તાધિકારીમાં રૂપાંતરિત કરી દેવામાં આવે. આકારણીધારકની તરફથી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે અપીલ દાખલ કરતી વખતે તેમને વેચાણકર જમા કરવો પડ્યો હોત. માનીએ કે આવું હોય તો પણ, શું તેનો અર્થ એ થાય કે જે જે કેસમાં આકારણીધારકને વેચાણકર જમા કરવો પડે, તે દરેક કેસમાં તે વેચાણકર અધિનિયમ હેઠળ ઉપલબ્ધ ઉપાયોનો બાજુપ્રહાર કરીને અવગણના કરી શકે? નિશ્ચિતરૂપે નહીં. અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ અરજીની સુનાવણી સ્વીકારવા યોગ્યતા ઠરે તે માટે કેસમાં કેંક વધુ હોવું આવશ્યક છે; એવું કેંક, જે વેચાણકર અધિકારીની અધિકારક્ષેત્રની જડ સુધી પહોંચતું હોય; એવું કેંક, જે દર્શાવે કે આકારણીધારકને અધિનિયમમાં પ્રદાન કરાયેલા ઉપાયો અપનાવવા માટે મજબૂર કરવું, તેના પ્રત્યે સ્પષ્ટ અને દૃશ્યમાન અન્યાય સમાન બનશે.

પરિણામે, અપીલ સ્વીકારવામાં આવી શકે તે પહેલાં આપવામાં આવેલ વળતર જમા કરાવવું આવશ્યક છે — આ માત્ર હકીકતના આધારે, અપીલના કાયદેસર ઉપાયને બાજુએ મૂકી રિટ અરજીએ સુનાવણી પામવા માટે કોઈ આધાર ઊભો થતો નથી. ઉપરાંત, વર્કમેનસ કંપન્સેશન અધિનિયમ એ કલ્યાણકારી કાયદેસર વ્યવસ્થા છે, જેનો હેતુ કામદારોને તેમની નોકરીના પ્રવર્તનમાં તેમને થયેલી

ઈજાઓના કિસ્સામાં ત્વરિત ઉપાય પ્રદાન કરવાનો છે. વિધાનમંડળે પોતાના વિવેકથી નક્કી કર્યું છે કે માલિક દ્વારા મામલો અપીલમાં ઉઠાવવામાં આવે તે પહેલાં કામદારોને આપવામાં આવેલ વળતર પ્રાપ્ત થવું જ જોઈએ. બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળની અરજીની સુનાવણી કરવાથી સ્પષ્ટપણે આ કાયદાની મંજૂરી અને હેતુ નિષ્ફળ જશે, અને માત્ર દુર્લભ તથા અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં જ, જ્યાં આદેશ પોતાના મુખ પરથી જ કોઈ કાયદાના ઉલ્લંઘન અથવા અધિકારક્ષેત્રના મૂળભૂત અભાવને દર્શાવે છે, ત્યાં અદાલત બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ કાયદેસર ઉપાયને બાજુએ મૂકી અરજીની સુનાવણી કરવા યોગ્ય ગણાશે. તેથી, અમારું વિચારીને બનેલું મત એવું છે કે બારુ રામના કેસમાં (પૂર્વોક્ત) (૧૯૮૪ લેબ. આઈ.સી. ૮૦) લેવાયેલ નિર્ણય યોગ્ય રીતે આપવામાં આવ્યો ન હતો અને અમે તેને રદ કરીએ છીએ.

હાલના કેસમાં, અપીલ જાળવી રાખી શકાય તે પહેલાં આપવામાં આવેલ વળતર જમા કરાવવું પડે છે, આ હકીકત સિવાય કોઈ અસાધારણ પરિસ્થિતિ દર્શાવવામાં આવી નથી, તેથી આ અરજી વિચારણા માટે સ્વીકારવાની અમને કોઈ કારણ દેખાતું નથી; અનુરૂપ રીતે, ખર્ચા સાથે આ અરજી નામંજૂર કરવામાં આવે છે અને અરજદારને અધિનિયમ હેઠળ ઉપલબ્ધ સામાન્ય ઉપાય તરફ દોરી દેવામાં આવે છે."

પી.એલ. પિલ્લૈયામી વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, ૧૯૯૧ લેબ. આઈ.સી.  
૩૦જના કેસમાં, મદ્રાસ વડી અદાલતે નોંધ્યું હતું;

અહીંના દ્વિતીય સામાવાળા દ્વારા તા. ૨૫.૧૧.૧૯૮૮ના રોજ પારિત કરાયેલા  
વિવાદિત આદેશ દ્વારા અહીંના તૃતીય સામાવાળાની, મૃત કામદારના આશ્રિત  
તરીકે વળતર ચૂકવણી મેળવવા અંગેની માંગણીને માન્ય રાખવામાં આવી છે.  
ઉક્ત આદેશ વિરુદ્ધ કર્મચારી વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ની કલમ ૩૦(સી)  
હેઠળ અપીલ થાય છે. અરજદારના સોગંદનામામાં અપીલના સ્વરૂપે ઉપલબ્ધ  
વૈધાનિક ઉપચારના અસ્તિત્વનો કોઈ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી; તેમજ  
અરજદારે તે ઉપચારનો આશ્રય શા માટે લીધો નથી તે અંગે પણ કોઈ  
સ્પષ્ટીકરણ આપવામાં આવ્યું નથી. સોગંદનામામાં એવું કોઈ કથન નથી કે  
વૈધાનિક અપીલ અસરકારક નથી અથવા અહીંના અરજદારને તાત્કાલિક રાહત  
આપવા માટે તે અતિ વિલંબકારક છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે અસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર  
ઓફ સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ વિ. જે.એચ. ઇન્ડસ્ટ્રીઝ, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૯  
એસ.સી. ૧૮૮૯ માં ઠરાવ્યું છે કે, જ્યાં સુધી વૈકલ્પિક ઉપચાર અસરકારક ન  
હોય અથવા અરજદારને ત્વરિત રાહત આપવા માટે અતિ વિલંબકારક ન હોય,  
ત્યાં સુધી બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની અધિકારિતાનો આશ્રય લેવો  
નહીં. આથી, વર્તમાન રિટ અરજી ચલણક્ષમ નથી, કારણ કે અરજદારને  
અધિનિયમની કલમ ૩૦(સી) હેઠળ અપીલના સ્વરૂપે વૈકલ્પિક ઉપચાર  
ઉપલબ્ધ છે.

સુશ્મા લતા વિરુદ્ધ મોટર અકસ્માત દાવા અધિકરણ, જયપુર અને અન્ય, ૧૯૮૯ એ.સી.જે. ૩૫૨ માં, રાજસ્થાન વડી અદાલતે ઠરાવ્યું હતું;

અમે નોંધીએ છીએ કે મોટર વાહન અધિનિયમની ધારા ૧૧૦-ડી હેઠળ ઉક્ત એવોર્ડ વિરુદ્ધ આ અદાલતમાં અપીલ દાખલ થાય છે અને ઉક્ત અપીલ દાખલ કરવાની મર્યાદાનો સમયગાળો ૯૦ દિવસનો છે. રિટ અરજી સાથે દાખલ કરાયેલ એવોર્ડની પ્રમાણિત નકલ દર્શાવે છે કે અરજદારે ૧૭મી માર્ચ ૧૯૮૬ના રોજ એવોર્ડની પ્રમાણિત નકલ આપવા માટે અરજી રજૂ કરી હતી અને ઉક્ત પ્રમાણિત નકલ ૨મી એપ્રિલ ૧૯૮૬ના રોજ આપવાના માટે તૈયાર હતી. એવોર્ડની પ્રમાણિત નકલ મેળવવામાં લાગેલા સમયને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે તો મોટર વાહન અધિનિયમની ધારા ૧૧૦-ડી હેઠળ અપીલ દાખલ કરવાની મર્યાદાનો સમયગાળો અરજદારે ૧૫મી જુલાઈ ૧૯૮૬ના રોજ આ રિટ અરજી દાખલ કરીને આ અદાલતનો આશરો લીધો તેનાં ઘણાં પહેલાં જ સમાપ્ત થઈ ગયો હતો. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, ઉક્ત એવોર્ડ વિરુદ્ધ અપીલ દાખલ કરવાની મર્યાદાનો સમયગાળો પૂર્ણ થયા પછી જ અરજદારે રિટ અરજી દાખલ કરીને આ અદાલતનો આશરો લીધો હતો. અમારી દૃષ્ટિએ, જ્યારે મોટર વાહન અધિનિયમની ધારા ૧૧૦-ડી હેઠળ અપીલનો ઉપાય તેણીને ઉપલબ્ધ હતો અને તેણીએ નિર્ધારિત મર્યાદાના સમયગાળામાં અપીલ દાખલ કરીને ઉક્ત ઉપાયનો લાભ લેવામાં

નિષ્ફળતા દર્શાવી હતી, ત્યારે તેને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ અદાલતના અધિકારક્ષેત્રનો આશરો લેવા પરવાનગી આપી શકાય નહીં.

મેનેજિંગ ડિરેક્ટર, જે એન્ડ કે પી.સી.સી. વિરુદ્ધ વર્કમેનના વળતર માટેના કમિશનર, ૧૯૯૨ એ.સી.જે. ૩૬૨ ના કેસમાં, જે એન્ડ કેની વડી અદાલતે એવું ઠરાવ્યું કે ;

ઉપર ચર્ચિત તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતાં, જ્યારે અધિનિયમ હેઠળ અપીલનો ઉપાય તેને ઉપલબ્ધ હતો અને જેમાં આ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલા મુદ્દાઓ પૂરતા પ્રમાણમાં ઉઠાવી શકાય તેમ હતા, ત્યારે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ અદાલતના રિટ અધિકારક્ષેત્રને આવાહિત કરવા માટે અરજદાર પાસે ભાગ્યે જ કોઈ કારણ અથવા આધાર હતો. અરજદારે મર્યાદા અવધિને પાર કરવા અને ફરમાવેલી રકમની જમા ટાળવા માટે હાલની અરજી દાખલ કરીને એક બહાનું ઉભું કર્યું હતું.

ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળના ઉપચારનો અવલંબ લેવાના મુદ્દા અંગે સર્વોચ્ચ અદાલતના લોર્ડશીપ્સે બાબુરામ પ્રકાશ ચંદ્ર મહેશ્વરી વિ. અંતરિમ જિલ્લા પરિષદ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૯ એસસી ૫૫૬ તરીકે અહેવાલિત કેસમાં વિચારણા કરી છે. આ કેસમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે કોઈ વિવાદી માટે વૈકલ્પિક અને સમાન રીતે અસરકારક ઉપચાર ખુલ્લો હોય, ત્યારે તેને તે

ઉપચારનો અનુસરણ કરવા માટે કહેવું જોઈએ અને રિટ જારી કરવા માટે વડી અદાલતના વિશેષ અધિકારક્ષેત્રનો આશ્રય લેવો ન જોઈએ. ઉપરોક્ત ચુકાદામાં વધુમાં એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે વૈધાનિક ઉપચારના અસ્તિત્વથી રિટ જારી કરવા માટેની વડી અદાલતની અધિકારિતા પર અસર થતી નથી, પરંતુ પૂરતા કાનૂની ઉપચારનું અસ્તિત્વ રિટ મંજૂર કરવી કે નહીં તે બાબતમાં વિચારવા જેવી બાબત છે, અને જ્યાં એવો ઉપચાર અસ્તિત્વમાં હોય ત્યાં, સારા આધાર ન હોય ત્યાં સુધી, રિટ અધિકારક્ષેત્રમાં હસ્તક્ષેપ કરવાથી ઈનકાર કરવો એ વિવેકાધિકારનો યોગ્ય ઉપયોગ ગણાય. તેમ છતાં, તેમના લોર્ડશીપ્સે વૈધાનિક ઉપચારનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ કરવાની ઉપરોક્ત સિદ્ધાંત અંગે બે સુપ્રતિષ્ઠિત અપવાદોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે; જેમાં પ્રથમ એવો છે કે જ્યાં કાયદાની એવી જોગવાઈ હેઠળ, જે અધિકારાતીત હોય, કોઈ અધિકરણ સમક્ષ કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં આવે, ત્યાં તેનાથી પીડિત પક્ષકાર માટે યોગ્ય રિટ જારી કરવા અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ વડી અદાલતનો દરવાજો ખટખટાવવો ખુલ્લો રહે છે; અને બીજું એ કે જ્યાં વિવાદિત આદેશ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ઉલ્લંઘન સાથે કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં આ સિદ્ધાંત લાગુ પડતો નથી. અરજદાર-વીમા કંપનીનો કેસ બાબુરામ પ્રકાશ ચંદ્ર મહેશ્વરી (ઉપરોક્ત)ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના લોર્ડશીપ્સે દર્શાવેલા બે પૈકી કોઈપણ અપવાદમાં આવતો નથી, જેથી વિવાદિત આદેશ સામેના વૈધાનિક અપીલના ઉપચારને બાજુ પર રાખીને બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ સીધી રિટ અરજી સ્વીકારવામાં આવે. ઉપર ચર્ચાયેલ

હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓના પ્રકાશમાં, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળ અપીલનો ઉપચાર અરજદારને ઉપલબ્ધ હોવા છતાં, અને આ અદાલત સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓ ત્યાં પૂરતા પ્રમાણમાં રજૂ કરી શકાતા હોવા છતાં, અરજદાર-વીમા કંપનીએ બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ અદાલતના અસાધારણ રિટ અધિકારક્ષેત્રનો આશ્રય લેવાનો બહુ ઓછો કારણ, આધાર કે ન્યાયસંગતતા હતી. કોઈપણ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલિકેશનમાં અરજદાર વીમા કંપનીએ તેમાં વિવાદિત કરાયેલા વર્કમેનસ કોમ્પન્સેશન કમિશનરના આદેશની પ્રમાણિત નકલ રજૂ કરી નથી. જો અમે વિવાદિત આદેશની તારીખ, આ અદાલતમાં સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલિકેશન દાખલ કરવાની તારીખ અને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળની અપીલ માટે નિર્ધારિત મર્યાદા જોએ, તો એવું જણાય છે કે અરજદાર-વીમા કંપનીએ મર્યાદાની અવધિમાંથી બહાર નીકળવા તથા નિર્ધારિત રકમ જમા કરાવવાનું ટાળવા માટે આ અરજીઓ દાખલ કરીને એક બહાનું ઊભું કર્યું છે. અધિકારિતાનો મુદ્દો, જેની શરતો પર અરજદાર-કંપનીના વકીલ દ્વારા દલીલ કરવામાં આવી છે, તે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૪ એ એમ સમજી લેવામાં આવી હતી કે નિયોતા દેવાળિયો બને અથવા તેના દેણદારો સાથે ગોઠવણીની યોજના કરે અથવા સમાધાન કરે, અથવા જ્યાં નિયોતા કંપની હોય ત્યાં વિસર્જન કાર્યવાહી શરૂ થાય, તે સિવાય અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ કર્મચારીઓ પ્રત્યેની વીમાકંપનીની જવાબદારીને તે બહાર રાખે છે. ઉપર ચર્ચાયેલ હકીકતો અને વિવિધ વડી

અદાલતો તથા આ અદાલતના નિર્ણયોમાંથી ઉદ્ભવતી કાનૂની સ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતાં, અરજદાર વીમા કંપની તરફથી આ દલીલ કરવી યોગ્ય નથી કે વર્કમેનસ કોમ્પન્સેશન કમિશનરને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની જોગવાઈઓ હેઠળ અહીંના સામાવાળા કામદારના હિતમાં વળતરના એવોર્ડ પસાર કરવાની મૂળભૂત અધિકારિતા જ નહોતી. વધુમાં, આ મુદ્દો પણ અરજદાર-વીમા કંપની અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળ ઉપલબ્ધ અપીલમાં અનુકૂળ રીતે ઉઠાવી શકતી હતી. અરજદાર ભ્રમના આધારે આગળ વધ્યો છે અથવા અદાલતને મૂળભૂત રીતે અધિકારિતા નહોતી, તેથી, ભલે વિવાદિત એવોર્ડ અથવા આદેશ સામે અપીલની જોગવાઈ હોય, તો પણ તે ચલાવી શકાય તેવી નથી. જો કોઈ સત્તાધિકારીને બાબતમાં અધિકારિતા જ ન હોય અને છતાં તેણે કાર્યવાહી કરીને અંતે પક્ષકાર વિરુદ્ધ નિર્ણય આપ્યો હોય, તો સંબંધિત પક્ષકાર તેવા સત્તાધિકારીના ઉપરોક્ત આદેશ/ ચુકાદા અથવા એવોર્ડને, અધિકારિતાના અભાવ સહિતના તમામ આધાર ઉપર, કાયદા હેઠળ તેવા આદેશ/ ચુકાદા અથવા એવોર્ડ સામે આપવામાં આવેલી અપીલમાં પડકારી શકે છે. અરજદાર-વીમા કંપનીએ વિવાદિત એવોર્ડ અથવા આદેશ સામે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળ આપવામાં આવેલ અસરકારક વૈકલ્પિક અપીલના ઉપચારને બાજુ પર રાખવા અને ટાળવા માટે જે કારણો દર્શાવ્યા છે, તેમાંનું એકપણ કારણ તર્ક અથવા ન્યાયસંગતતા સામે ટકી શકતું નથી. વધુમાં, અરજદાર કામદાર અથવા તેના આશ્રિતો દ્વારા દાખલ કરાયેલ વળતરની માંગ, જેવો કેસ હોય તે

પ્રમાણે, વર્કમેનસ કોમ્પન્સેશન કમિશનર સમક્ષ, નિયોતા માટે ઉપલબ્ધ તમામ આધાર ઉપર પડકારી શકતો હતો. વર્કમેનસ કોમ્પન્સેશન કમિશનર સમક્ષના કેસમાં, મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૮૮ મુજબ નિયોતા દ્વારા લેવાતી વૈધાનિક વીમા પોલિસીથી આવરી લેવાયેલા કામદાર સિવાયના કામદારને, તેની નોકરીમાંથી અને નોકરી દરમિયાન ઊભા થયેલા અકસ્માતમાં થયેલી ઇજાના વળતરની કામદાર અથવા તેના આશ્રિતોની માંગના કેસમાં, બચાવ કદાચ મોટર વાહન અકસ્માત દાવા કેસ જેમ મર્યાદિત ન હોય. કહેવાની જરૂર નથી કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હિતકારી કાયદો છે અને વર્કમેનસ કોમ્પન્સેશન વીમો નિયોતા દ્વારા એ માટે લેવાય છે કે કામદારને તેની નોકરીમાંથી અને નોકરી દરમિયાન ઊભા થયેલા અકસ્માતમાં ઇજા થવા પામે તો તેને થયેલી ઇજાનું વળતર, અથવા તેના મૃત્યુ પામે તો તેના આશ્રિતોને, તાત્કાલિક મળી રહે. નિર્વિવાદ રીતે, નિયોતા દ્વારા લેવાયેલા વર્કમેનસ કોમ્પન્સેશન વીમા હેઠળ અરજદાર વીમા કંપની ઉપર એ ફરજ છે કે નોકરીમાંથી અને નોકરી દરમિયાન ઊભા થયેલા અકસ્માતમાં થયેલી ઇજાને કારણે કામદાર અથવા તેના આશ્રિતોને, જેવો કેસ હોય તે પ્રમાણે, અપાયેલ વળતરની રકમ માટે વળતરપૂર્તિ કરે. અરજદારના વકીલની દલીલ સ્વીકારવામાં આવે અને એવું ઠરાવવામાં આવે કે નિયોતા દ્વારા વર્કમેનસ કોમ્પન્સેશન વીમો લેવામાં આવ્યો હોવા છતાં, દાવા કેસમાં વર્કમેનસ કોમ્પન્સેશન કમિશનર વીમા કંપની વિરુદ્ધ કોઈ એવોર્ડ આપી શકશે નહીં, તો એક અસંગત પરિસ્થિતિ ઊભી થશે. વર્કમેનસ કોમ્પન્સેશન

કમિશનર દ્વારા નિયોતા વિરુદ્ધ આપવામાં આવેલ એવોર્ડ, દાવા કેસના કોઈપણ પક્ષકાર દ્વારા તેમજ તૃતીય પક્ષ દ્વારા, ભલે તે વીમા કંપની હોય, દીવાની અદાલતમાં પ્રશ્નપાત્ર બનતો નથી. નિયોતા સામે વર્કમેનસ કોમ્પન્સેશન કમિશનર દ્વારા કામદાર અથવા તેના આશ્રિતોના હિતમાં આપવામાં આવેલી વળતરની રકમ વીમા કંપની પાસેથી મેળવવા માટે નિયોતા લાંબી દીવાની કાર્યવાહીનો આશ્રય લેવા માટે મજબૂર થશે. બીજી એક કાર્યવાહી એવી ઊભી થશે, જેમાં કામદાર અથવા તેના આશ્રિતોના હિતમાં અને વીમિત વિરુદ્ધ વર્કમેનસ કોમ્પન્સેશન કમિશનર દ્વારા આપવામાં આવેલા એવોર્ડની માન્યતા અને યોગ્યતા અંગે વીમા કંપની પ્રશ્ન ઉઠાવી શકશે નહીં; અને જ્યાં નિયોતા કોઈ ચુકિતપૂર્ણ અને સંભવિત કારણસર દાવેદાર અથવા દાવેદારોને તરત જ વળતરની રકમ ચૂકવી શકતો ન હોય, ત્યાં દાવેદાર અથવા દાવેદારોને ત્યાં સુધી ચુકવણીની રાહ જોવી પડશે જ્યાં સુધી નિયોતા લાંબી દીવાની કાર્યવાહી તેના પક્ષમાં અદાલત દ્વારા નક્કી થયા પછી વીમા કંપની પાસેથી તે રકમની પરતફેર ન મેળવે. તેવી સ્થિતિમાં, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની જોગવાઈઓ હેઠળ કામદાર અથવા તેના આશ્રિતોને ચૂકવવાપાત્ર અને આપવામાં આવેલી વળતરની રકમ બાબતે, નિયોતા દ્વારા કરાયેલ વળતરપૂર્તિના દાવાનો પ્રતિરક્ષણ કરવા માટે, દીવાની દાવામાં વીમા કંપની કયો બચાવ લઈ શકે તે હું સમજી શકતો નથી. તેના વિપરીત, વર્કમેનસ કોમ્પન્સેશન કમિશનર સમક્ષ વીમા કંપની કાયદા અને હકીકતના તે તમામ વૈધ બચાવો લઈ શકે છે, જે નિયોતાને ઉપલબ્ધ હોય. જેમ

અગાઉ આ કાર્યવાહી દરમિયાન નોંધ્યું છે, મોટર વાહન અધિનિયમ હેઠળની વૈધાનિક પોલિસીના કેસ સિવાય, વીમા કંપની માટે તે બધા બચાવો લેવું ખુલ્લું હોઈ શકે છે, જે અન્યથા મોટર વાહન અકસ્માત દાવા કેસોમાં તેના માટે અનુમત્ય ન હોય, જ્યાં તેને માત્ર વૈધાનિક બચાવો જ ખુલ્લા હોય. વીમા કંપનીના પણ વ્યાપક હિતમાં એ છે કે જ્યાં દાવા પ્રકરણમાં તેને પક્ષકાર તરીકે જોડવામાં આવી નથી ત્યાં તે પોતે પક્ષકાર તરીકે જોડાવા અરજી કરે અથવા જ્યાં તેને પક્ષકાર તરીકે જોડવામાં આવી હોય ત્યાં તે કેસનો ગુણદોષના આધારે પ્રતિસ્પર્ધા કરે. કામદાર અથવા તેના આધારિતોએ તેને પક્ષકાર તરીકે જોડેલી હોય કે નોકરીદાતાની વિનંતિ પરથી તેને દાવા કાર્યવાહીનો પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યો હોય, તે અગત્યનું નથી. આ એવો કેસ છે જેમાં નોકરીદાતા (વીમાધારક) અને વીમા કંપની (વીમાકર્તા) વચ્ચેના સર્વ વિવાદો પણ નિરાકરણ માટે નિર્ધારિત કરી નિર્ણય કરવા યોગ્ય છે અને કામદાર વળતર કમિશનર અસરકારક તથા ફળદાયી પુરસ્કાર અથવા આદેશ પસાર કરશે. આ વ્યાપક સિદ્ધાંતો, પાસાં અને અધિનિયમ, ૧૯૨૩નું હિતકારી સ્વરૂપ ધ્યાનમાં લેવામાં આવવું જોઈએ અને અદાલતે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ની કલમો ૧૪ અને ૧૯ની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન એવું કરવું જોઈએ કે જેથી આ હિતકારી કાયદાના લાભાર્થીઓને ન્યાય આગળ વધે અને પ્રાપ્ત થાય. અન્યથા પણ, અરજદાર વીમા કંપનીએ ઉઠાવેલો આ તકરાર માત્ર ટેકનિકલ તકરાર જ છે; કારણ કે પોલિસી હેઠળ આવરી લેવાયેલા કામદાર અથવા તેના આધારિતોને, જે રીતે કેસ હોય તે

મુજબ, અપાયેલ વળતરની રકમ ચૂકવવાની અંતિમ જવાબદારીમાંથી કોઈ મુક્તિ તેને પ્રાપ્ત થતી નથી. કામદાર વળતર અધિનિયમ એક કલ્યાણકારી કાયદો છે અને જ્યારે તે કોઈ શરત સાથે અપીલનો હક આપે છે, ત્યારે આવી જોગવાઈને અપૂરતો અપીલનો હક ગણાવી શકાય નહીં. આગળ એવું પણ નિરીક્ષણ કરી શકાય કે જે વેપારી કોઈ ઉદ્યોગ, કારખાનું અથવા સ્થાપના ચલાવે છે, તે પોતાના વ્યવસાયનું નિયંત્રણ એવી રીતે કરશે એવી અપેક્ષા હોય છે કે જેથી તે કાયદાની વૈધાનિક જોગવાઈઓનું પાલન કરી શકે અને જ્યારે પણ કોઈ સંભાવ્ય પરિસ્થિતિ ઊભી થાય ત્યારે અધિનિયમ હેઠળની પોતાની ફરજ બજાવી શકે. રોજગારી દરમિયાન અને રોજગારીમાંથી ઉત્પન્ન થતી કોઈપણ જવાબદારી સામે, ઉદ્યોગ, કારખાનું અથવા સ્થાપનામાં કામ કરતા કામદારોને આવરી લેતી એવી જોખમની વીમા પોલિસી લઈ સુરક્ષા મેળવી શકાય. એક સાવચેત વેપારી પાસે એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે અકસ્માત બને ત્યારે તે કામદાર વળતર વીમાના બળે જોખમ આવરી લેવાયેલું રહે તે માટે આવા પગલાં લે. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિઓમાં, મારું મત છે કે આ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપ્લિકેશનીઓમાં ઉઠાવવામાં આવેલા બધા પ્રશ્નોનું અસરકારક નિરાકરણ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ કામદાર વળતર કમિશનરે પસાર કરેલા વિવાદિત આદેશ વિરુદ્ધ દાખલ કરવામાં આવતી એવી અપીલમાં થઈ શકે છે, જે નોંધપાત્ર કાનૂની પ્રશ્નો પર આ અદાલતમાં થાય છે. વધુમાં, આ અરજીઓમાં કોઈ મૂળભૂત અધિકારના અમલીકરણ માટે રાહત માંગવામાં આવી નથી અને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ

ઉપલબ્ધ ઉપચારનો ઉપયોગ ટાળવા માટે નોકરીદાતા-વાદીઓને આ અદાલતમાં આવવાની મંજૂરી આપવાથી અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલ યાંત્રિક વ્યવસ્થા સંપૂર્ણપણે નિષ્પ્રભ બની જશે અને તેનું પરિણામ આ અદાલતના રિટ અધિકારક્ષેત્રનો દુરુપયોગ થવામાં આવશે; તથા અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હિતકારી કાયદો હોવાને કારણે અને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ની કલમ ૩૦ની જોગવાઈ માત્ર ફરજિયાત જ નથી પરંતુ સારા કારણોસર કામદારની સુરક્ષા માટે વળતરની રકમ જમા કરાવવાની શરતથી મર્યાદિત અપીલનો હક આપતી હિતાવહ જોગવાઈ પણ છે; અને બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની કાર્યવાહી સામાન્ય ઉપચારનો વિકલ્પ નથી.

૩૧. આ કેસોમાં અરજદાર – વીમા કંપનીએ કર્મચારી વળતર કમિશનર સમક્ષ અધિકારક્ષેત્રનો મુદ્દો ગંભીરતાપૂર્વક અને અસરકારક રીતે દબાવ્યો નહોતો. યદ્યપિ અરજદાર – વીમા કંપની દ્વારા દાખલ કરાયેલા લેખિત જવાબોમાં અધિકારક્ષેત્રનો મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો, તેમ છતાં તે દબાવવામાં આવ્યો નહોતો, કારણ કે અરજદાર – વીમા કંપનીએ આ પ્રશ્ન અંગે મુદ્દો ઘડાવ્યો નહોતો. અરજદાર – વીમા કંપની દ્વારા લેખિત જવાબો દાખલ થયા પછી મુદ્દાઓ ઘડવામાં આવ્યા હતા અને કર્મચારી વળતર કમિશનરે અધિકારક્ષેત્રનો મુદ્દો ઘડ્યો નહોતો, પરંતુ ત્યારબાદ પણ કોઈપણ તબક્કે અરજદાર – વીમા કંપનીએ આ બાબતોમાં તેના વિરુદ્ધ પુરસ્કાર પસાર કરવાનો કર્મચારી વળતર

કમિશનરને અધિકારક્ષેત્ર છે કે નહીં તે પ્રશ્ન અંગે મુદ્દો ઘડાવવા માટે કોઈ અરજી પણ કરી નહોતી.

ગુજરાત કર્મચારીઓના વળતર નિયમો, ૧૯૬૭ ના નિયમ ૨૭ વિપક્ષી પક્ષકારને, અત્રે અરજદાર-વીમા કંપનીને, જેને સ્વીકાર્ય રીતે કર્મચારીઓના વળતર કમિશનર સમક્ષના દાવા કેસોમાં પક્ષકાર તરીકે સ્થાન હતું, લેખિત નિવેદનો દાખલ કરવાનો અધિકાર આપે છે. નિયમો ૧૯૬૭ નો નિયમ ૨૮ મુદ્દાઓ ઘડવા બાબતે જોગવાઈ કરે છે. કમિશનરે લેખિત નિવેદનો અને પક્ષકારોના પરીક્ષણના અભિલેખને વિચાર્યા બાદ, તથ્ય અથવા કાયદાના તે મુખ્ય પ્રસ્તાવોને નિર્ધારિત કરવા જોઈએ જેમાં પક્ષકારો વચ્ચે મતભેદ હોય અને ત્યારબાદ તે એવા મુદ્દાઓ ઘડી અને નોંધે જેના ઉપર કેસનો યોગ્ય નિર્ણય તેની દૃષ્ટિએ આધારિત જણાય. આ નિયમ વધુમાં જોગવાઈ કરે છે કે મુદ્દાઓ ઘડતી વખતે કર્મચારીઓના વળતર કમિશનર તે મુદ્દાઓ વચ્ચે ભેદ કરશે જે તેની દૃષ્ટિએ તથ્યના પ્રશ્નોને લગતા છે અને જે કાયદાના પ્રશ્નોને લગતા છે. નિયમોનો નિયમ ૨૯ વધુમાં એવી જોગવાઈ કરે છે કે જ્યાં કમિશનરની એવી માન્યતા હોય કે કેસનો નિકાલ માત્ર કાયદાના મુદ્દાઓ ઉપર થઈ શકે, ત્યાં તથ્યના મુદ્દાઓના વિચારણાને મુલતવી રાખી શકાય. નિયમ ૩૨ ઘડાયેલા દરેક મુદ્દા અંગે કમિશનર દ્વારા નિષ્કર્ષોની નોંધ કરવા બાબતે જોગવાઈ કરે છે. નિયમો, ૧૯૬૭ ની યોજનાને એક નજરે જોતા, અધિકારક્ષેત્રનો મુદ્દો કાયદાનો પ્રશ્ન છે અને અરજદાર-વીમા કંપનીએ ઉક્ત મુદ્દો ઘડાવવા માટે દબાણ કરવું જોઈએ હતું.

જોકે મુદ્દો પક્ષકારોના નિવેદનોના આધારે ઘડવાનો હોય છે, પરંતુ સંબંધિત પક્ષકારએ જો ઉક્ત મુદ્દો ઘડાવવા માટે દબાણ ન કર્યું હોય, તો તે એવી પરિસ્થિતિ છે જ્યાંથી આવશ્યક અનુમાન નીકળે છે કે પક્ષકારે અધિકારક્ષેત્રની દલીલ દબાવી નથી. પરિસ્થિતિ ભિન્ન હોત જો અરજદારએ અધિકારક્ષેત્રનો મુદ્દો ઘડાવવા દબાણ કર્યું હોત અને કર્મચારીઓના વળતર કમિશનરે તે ઘડવાનો ઇનકાર કર્યો હોત. મુદ્દાઓ ઘડાયા પછીથી લઈને કર્મચારીઓના વળતર કમિશનર દ્વારા દાવા કેસોના નિર્ણય સુધી કોઈપણ સમયે અરજદાર-વીમા કંપનીએ અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્ન અંગે મુદ્દો ઘડવા માટે કોઈ અરજી દાખલ કરી નથી. નિયમો, ૧૯૬૭ નો નિયમ ૨૯ જોગવાઈ કરે છે કે જ્યાં કાયદાનો મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો હોય અને જેના આધારે કેસનો નિકાલ થઈ શકે, ત્યાં કર્મચારીઓના વળતર કમિશનર તથ્યના મુદ્દાઓના વિચારણાને મુલતવી રાખી શકે. અરજદાર-વીમા કંપનીએ આ સ્પષ્ટ જોગવાઈ હોવા છતાં, અધિકારક્ષેત્રનો મુદ્દો ઘડાવવા માટે અરજી કરી નથી તેમજ કર્મચારીઓના વળતર કમિશનર સમક્ષ એવો મુદ્દો પ્રાથમિક મુદ્દા તરીકે નક્કી કરવા માટે પણ દબાણ કર્યું નથી. અધિકારક્ષેત્રનો મુદ્દો ઉઠાવવો જ જોઈએ હતો અને જ્યાં લેખિત નિવેદનમાં તે ઉઠાવ્યા છતાં પણ તે મુદ્દો ઘડાયો ન હોય, ત્યાં અરજદાર વીમા કંપનીએ પ્રથમ ઉપલબ્ધ તકમાં તે મુદ્દો ઘડાવવા પ્રાર્થના કરવી જોઈએ હતી, અને તે તક મુદ્દાઓ ઘડાયા બાદ તરત જ ઉપલબ્ધ હતી. અરજદાર-વીમા કંપનીએ કર્મચારીઓના વળતર કમિશનરને મુદ્દાઓની સુનાવણી આગળ ધપાવવા અને

ગુણદોષના આધારે નિર્ણય આપવા મંજૂરી આપી. માત્ર ત્યારે જ, જ્યારે ગુણદોષના આધારે નિર્ણય અરજદાર-વીમા કંપનીના વિરોધમાં આપવામાં આવ્યો, ત્યારે તેણે આ વડી અદાલત સમક્ષ આ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપ્લિકેશની દાખલ કરીને અધિકારક્ષેત્રનો મુદ્દો ઉઠાવ્યો. ઉપર ચર્ચાયેલ હકીકતોમાં અરજદાર વીમા કંપનીએ કર્મચારીઓના વળતર કમિશનરને તેના વિરોધમાં એવોર્ડ પસાર કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર નથી એવી દલીલનો પરિત્યાગ કર્યો હતો. હવે અરજદાર-વીમા કંપનીને બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ અદાલત સમક્ષ આ મુદ્દો ઉઠાવવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં. અરજદાર વીમા કંપનીએ તેને અધિકારક્ષેત્રના અભાવનો વાસ્તવિક કેસ માન્યો નથી; અન્યથા, તેણે કર્મચારીઓના વળતર કમિશનર સમક્ષ આ મુદ્દો ઘડાવવા દબાણ કર્યું હોત. મોટાભાગના કેસોમાં અરજદાર-વીમા કંપનીએ કોઈ પુરાવો પણ રજૂ કર્યો નથી. તેથી હાલનો કેસ એવો છે કે જેમાં, ભલે નિવેદનોમાં અધિકારક્ષેત્રની દલીલ ઉઠાવવામાં આવી હોય, છતાં અરજદાર-વીમા કંપનીએ ન તો અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્ન અંગે મુદ્દો ઘડાવવા પ્રાર્થના કરી અને ન તો મોટાભાગના કેસોમાં કોઈ પુરાવો પણ રજૂ કર્યો. તેથી, આ આધારે અરજદાર-વીમા કંપની દ્વારા હાલના કેસોમાં તેના વિરોધમાં એવોર્ડ પસાર કરવાની કર્મચારીઓના વળતર કમિશનરની અધિકારક્ષેત્રના અભાવ સંબંધિત ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલ ઉઠાવવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં.

ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ અદાલતને પ્રાપ્ત અસાધારણ અધિકારક્ષેત્ર, જે વિવેકાધીન સ્વરૂપનું છે અને જેનો ઉપયોગ માત્ર ન્યાયના હિતને આગળ વધારવા માટે જ થાય છે, તેનો ઉપયોગ નિશ્ચિતપણે અરજીકર્તા વીમા કંપનીના હિતમાં કરી શકાય નહીં, જેણે કામદારોના વળતર કમિશનર સમક્ષ અધિકારક્ષેત્રનો મુદ્દો કોઈ તાત્વિક મહત્વનો અને વિચારણા લાયક છે એવું માન્યું જ નહોતું. ભારતના સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૨૨૬ ન્યાયને આગળ વધારવા માટે રચાયેલ છે, તેને નિષ્ફળ બનાવવા માટે નહીં. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, કામદારોના વળતરનું વીમા નોકરીદાતા-વીમાધારકે લીધેલું હતું અને આ પોલિસી અરજીકર્તા-વીમા કંપનીએ વીમાધારકને સ્પષ્ટ સમજણ સાથે અને સંપૂર્ણ જાણકારીપૂર્વક એ સમજ સાથે આપી હતી કે, જો વીમાધારકની નોકરીમાંથી ઉદ્ભવતા અને નોકરીના પ્રવાહ દરમિયાન બનેલા અકસ્માતમાં કામદારે ઈજા પામે અથવા તેનું મૃત્યુ થાય, તો કામદારોના વળતર કમિશનર દ્વારા કામદારને અથવા પરિસ્થિતિ મુજબ તેના આધારિતોને આપવામાં આવેલ વળતર માટે તે વળતરભરપાઈ આપવાની જવાબદારી તેની રહેશે. ભલે તે કરારજન્ય ફરજનો મામલો હોય, છતાં પણ તેવો કરાર પક્ષકારો વચ્ચે તૃતીય વ્યક્તિના લાભ માટે, અત્રે કામદાર અથવા પરિસ્થિતિ મુજબ તેના આધારિતોના હિત માટે કરવામાં આવ્યો છે. આવા કેસોમાં, આ અદાલત કરારજન્ય ફરજોના સૂક્ષ્મ સિદ્ધાંતને અનુસરશે નહીં, પરંતુ આવા મામલાઓનો નિર્ણય કરતી વખતે કરારનો હેતુ અને ઉદ્દેશ તેમજ કલ્યાણકારી કાયદાનો હેતુ અને ઉદ્દેશ ધ્યાનમાં

રાખવો પડશે. આ અદાલત સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ બેસીને, અને ભલે કામદારોના વળતર કમિશનરને અરજીકર્તા-વીમા કંપની વિરુદ્ધ વળતર આદેશ આપવાનો અધિકાર નહોતો એવો આ વાંધો કંઈક તત્ત્વ ધરાવતો હોય, તો પણ હાલના કેસમાં ન્યાયનો ભંગ થયો નથી, તેથી ઉક્ત અનુચ્છેદ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરવો યોગ્ય ગણાતો નથી. જો કોઈ સંદર્ભ આવશ્યક હોય, તો માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના એ.એમ. એલિસન વિ. બી.એલ. સેન, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૭ એસ.સી. ૨૨૭ માં અહેવાલિત અને બલવંતરાય વિ. એમ.એન. નાગ્રશ્ત્રા, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૦ એસ.સી. ૪૦૭ માં અહેવાલિત એવા બે નિર્ણયોને સંદર્ભિત કરી શકાય. ટ્રિબ્યુનલ અથવા સત્તાધિકારી પાસે અધિકારક્ષેત્રનો અભાવ હોય તેવા કેસોમાં પણ, ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ અથવા ૨૨૭ હેઠળ આ અદાલતે હસ્તક્ષેપ કરવો ફરજિયાત નથી. હકીકત એવી છે કે આવા લગભગ તમામ કેસોમાં અરજીકર્તા-વીમા કંપનીએ કામદારોના વળતર કમિશનર દ્વારા આપવામાં આવેલા વળતરની રકમનો મોટાભાગનો હિસ્સો, અથવા તો કમિશનર સમક્ષ અથવા આ અદાલતમાં જમા કરાવ્યો છે અને તે રકમ મુદ્દતિય જમા તરીકે જમા છે તથા પરિસ્થિતિ મુજબ કામદાર અથવા તેના આધારિતોને તેના પર વ્યાજ પ્રાપ્ત થઈ રહ્યું છે. અરજીકર્તા-વીમા કંપનીએ વળતરની રકમ કોઈ અનુગ્રહરૂપે જમા કરાવી નથી, પરંતુ તેના પોતાના જ કેસ મુજબ વીમાધારકને વળતરભરપાઈ આપવાની તેની કરારજન્ય ફરજ છે. હવે અંદાજે ૧૨ થી ૧૩ વર્ષના આટલા લાંબા અંતરાલ પછી જો આ અરજીઓ મંજૂર

કરવામાં આવે અને કામદારોના વળતર કમિશનરનો અરજીકર્તા-વીમા કંપની વિરુદ્ધનો આદેશ રદ કરવામાં આવે, તો પરિણામે, મૃત્યુના કેસમાં કામદારના આધારિતોને અને ઇજાના કેસમાં કામદારને કંપનીને વ્યાજની રકમ પાછી આપવી પડશે અને આગળ કંપની જમા કરાવેલી રકમ ઉપાડી લેશે, અને આ ગરીબ લોકોને ઉક્ત રકમની વસુલાત માટે નોકરીદાતા વિરુદ્ધ નવી કાર્યવાહી શરૂ કરવી પડશે. શું તેને ન્યાયના હિતમાં ગણાવી શકાય? અને તેનો સ્પષ્ટ જવાબ નકારાત્મક જ રહેશે. અત્રે કેરળ વડી અદાલતની ડ્વિ-ન્યાયાધીશ પીઠના યુનાઈટેડ ઇન્ડિયા ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિ. વિરુદ્ધ જોસેફ મરિયમ, ૧૯૭૯ એ.સી.જે. ૩૪૯ માં અહેવાલિત નિર્ણયનો સંદર્ભ કરવો યોગ્ય છે, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે કર્મચારીને વળતર આપવા બાબતે નોકરીદાતાની જવાબદારી વીમાકર્તા સામે ફક્ત અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૪(૧) માં નિર્દિષ્ટ પરિસ્થિતિઓમાં જ અમલમાં મૂકી શકાય, અને જ્યાં આવી શરતો પૂર્ણ થતી ન હોય, ત્યાં કામદારોના વળતર કમિશનર વીમાકર્તા સામે કોઈ દિશાનિર્દેશ આપી શકતા નથી. તેમ છતાં, અદાલતે વીમાકર્તાને કોઈ રાહત આપવાનો ઇનકાર કર્યો, કારણ કે વળતરની રકમ તેની દ્વારા અદાલતમાં જમા કરાવવામાં આવી હતી. ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ બેસતી આ અદાલત ન્યાયના હિતને આગળ વધારવા માટે છે, તેને નિષ્ફળ બનાવવા માટે નહીં. વધુમાં, આ કેસોમાં કામદારોના વળતરનું વીમા નોકરીદાતાએ લીધેલું હોવાથી, જો આ અદાલત આવા મામલાઓમાં હસ્તક્ષેપ કરવા ઇનકાર કરે તો

અરજીકર્તા-વીમા કંપનીને કોઈ અન્યાય થતો નથી. સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્ટેટ / મહારાષ્ટ્ર એન્ડ અર્સ. વિરુદ્ધ પ્રભુ, ૧૯૯૪ (૨) એસ.સી.સી. ૪૮૧ માં અહેવાલિત કેસમાં ઠરાવ્યું હતું કે, હેબિયસ કોર્પસ જેવા હક્કરૂપે જારી થતા રિટ્સ અને સર્ટિઓરારી તથા મેન્ડેમસ જેવા વિવેકાધીન સત્તાના ઉપયોગથી જારી થતા રિટ્સ વચ્ચે ભેદ છે. અદાલતે આગળ એવું પણ ઠરાવ્યું હતું કે વડી અદાલત સરકારના કાર્ય પર નિયંત્રણ રાખે છે અને યોગ્ય, ન્યાયસંગત તથા વાજબી રીતે ફરજ બજાવવામાં આવે તે બલપૂર્વક સુનિશ્ચિત કરીને આજ્ઞાપાલન અને કાનૂની શાસન અમલમાં મૂકે છે. જ્યાં સરકાર અથવા કોઈ સત્તાધિકારી નિયમો અથવા કાયદાની વિરુદ્ધમાં આદેશ કરે, ત્યાં તેવા આદેશને અદાલત તેના અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગથી સુધારી શકે છે. પરંતુ તેમાં અંતર્નિહિત સિદ્ધાંતોમાંનો એક એવો છે કે સત્તાનો ઉપયોગ ન્યાયના હિત માટે થવો જોઈએ. તે માટેનો એક માપદંડ એવો છે કે, જો આદેશ રદ કરવામાં આવે તો સમાજને વધુ મુશ્કેલી ઊભી થાય, તો અદાલત સત્તાનો ઉપયોગ કરવાથી વિમુખ રહી શકે. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ એ સામાજિક-આર્થિક કાયદો છે અને હાલના કેસોમાં જો આ અદાલત માત્ર અરજીકર્તા-વીમા કંપની દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા અધિકારક્ષેત્રના અભાવના આધારે હસ્તક્ષેપ કરે, તો નિશ્ચિતપણે સત્તાનો ઉપયોગ ન્યાયના હિત માટે ગણાશે નહીં. આ કેસોમાં અરજીકર્તા-વીમા કંપની આ અદાલતના અંતરાત્માને સંતોષી શકી નથી કે કામદારોના વળતર વીમા હેઠળ વીમાધારકને કામદાર અથવા પરિસ્થિતિ મુજબ તેના આધારિતોને અપાયેલા વળતરની રકમ

બાબતે વળતરભરપાઈ કરવાની તેની ફરજ કેવી રીતે અને કયા આધાર પર સમાપ્ત થયેલી માનવી. અરજીકર્તા-વીમા કંપનીએ વીમાધારક પાસેથી પ્રીમિયમ આ ખાતરી આપવા માટે લીધેલું છે કે, જો નોકરીમાંથી ઉદ્ભવતા અને નોકરીના પ્રવાહ દરમિયાન બનેલા અકસ્માતમાં કામદારને ઈજા થાય અથવા તેનું મૃત્યુ થાય અને તેના પરિણામે કામદાર અથવા પરિસ્થિતિ મુજબ તેના આધારિતોને વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી તેના પર આવે, તો તે તેની વળતરભરપાઈ કરશે. તેને આ ખાતરીને અનુસરવું જ પડશે અને પોતાની ફરજોમાંથી પીછેહઠ કરવા માટે આવા બધા તકનીકી બચાવો ઉઠાવવા ન જોઈએ. વીમા કંપની કોઈ સામાન્ય વેપારી કે વ્યવસાયી નથી, પરંતુ તે રાષ્ટ્રીયકૃત કંપની છે અને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૨ ના અર્થમાં રાજ્ય, અથવા રાજ્યની એજન્સી અથવા સાધન છે. કામદારોના

વળતર વીમો, જેમ અગાઉ જણાવવામાં આવ્યું છે, સામાજિક-આર્થિક કાનૂનના હેતુને સિદ્ધ કરવા માટે લેવામાં આવેલ હોવાથી, નિશ્ચિતપણે આ એવો કેસ છે જેમાં અરજદાર – વીમા કંપનીને પક્ષકાર તરીકે જોડવામાં આવવી જોઈતી હતી અને તેને તેના બચાવના મુદ્દાઓ ગુણદોષના આધારે ઉઠાવવાની તથા કર્મચારી અથવા તેના પરાવલંબીઓના હિતમાં, જે સ્થિતિ લાગુ પડે તે મુજબ, કામદાર વળતર કમિશનર દ્વારા ફાળવવામાં આવેલ વળતરની રકમ ચૂકવવા માટેની તમામ તક આપવામાં આવવી જોઈએ હતી. અકસ્માતના કારણે અને નોકરીમાંથી ઉદ્ભવેલા તથા નોકરી દરમિયાન થયેલી ઈજા અથવા મૃત્યુ બદલ કામદારો

અથવા તેમના પરાવલંબીઓના વળતરના તમામ ન્યાયસંગત દાવાઓનો પ્રતિવાદ કરવા માટે વીમા કંપની અસ્તિત્વમાં છે એવો તેનો હેતુ અને ઉદ્દેશ નથી. તેથી, ઉપર જણાવેલ તથ્યોને ધ્યાનમાં લેતાં, અરજદાર વીમા કંપનીનો ગુણદોષના આધારે તો કોઈ જ કેસ બનતો નથી અને અન્યથા પણ આ એવો યોગ્ય કેસ નથી જેમાં ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ અદાલતે આ બાબતોમાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ.

૩૨. હવે હું અપીલકર્તા વીમા કંપની દ્વારા લેખિત રજૂઆતોમાં કરવામાં આવેલી બીજી દલીલ પર વિચાર કરું છું કે કર્મચારી વળતર કમિશનરને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૪એ હેઠળ વીમા કંપની વિરુદ્ધ વ્યાજ અને દંડની ચુકવણી અંગે આદેશ આપવાનો અધિકારક્ષેત્ર નથી.

અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૪એ જોગવાઈ કરે છે કે કલમ ૪ હેઠળનું વળતર જેવું બાકી ચૂકવવાપાત્ર થાય, તેવું જલદી ચૂકવવું જોઈએ. આ કલમ નોંકરદાતા પર વધુ એક ફરજ મૂકે છે કે જ્યાં વળતર માટેની સમગ્ર જવાબદારી તેના દ્વારા વિવાદિત કરવામાં આવે છે, ત્યાં જે જવાબદારીનો પ્રસંગ તે સ્વીકારે છે તેના આધારે અસ્થાયી ચુકવણી કરવી. આ ચુકવણી વર્કમેનસ કમ્પન્સેશન કમિશનરની કચેરીમાં રકમ જમા કરાવીને અથવા કામદારને ચૂકવીને કરવી જરૂરી છે. પરંતુ જો અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ બાકી થયેલ વળતર, તે બાકી ચૂકવવાપાત્ર થયાની તારીખથી એક મહિનાની અંદર, ચૂકવવામાં ચૂક થાય, તો

કમિશનર એવી દિશા આપી શકે છે કે બાકી રકમ ઉપરાંત, બાકી રકમ પર વાર્ષિક ૬ % ના દરે સાદું વ્યાજ અને, જો કમિશનરના મતે વિલંબ માટે કોઈ યોગ્ય કારણ ન હોય, તો આવી રકમના ૫૦%થી વધુ ન હોય એવી વધારાની રકમ દંડ સ્વરૂપે નોંધવામાં આવી શકે છે.

અરજદાર – વીમા કંપનીની દલીલ એવી છે કે વ્યાજ અને દંડની ચુકવણી માટેની જવાબદારી માત્ર નિયોજકની જ હોઈ શકતી હતી, વીમા કંપનીની નહીં. વીમા કંપની નિયોજક નથી અને તેથી, તેને નિયોજકની સમકક્ષ ગણાવી શકાય નહીં.

૩૩. વિશેષ સી.એ. નં. ૪૦૪૭/૮૩ માં દાવેદાર કામદારના હિતમાં ન તો વ્યાજ અને ન દંડ ફાળવવામાં આવ્યો છે. વિશેષ સી.એ. નં. ૩૬૨૪/૮૩ માં માત્ર ૧૭.૧૨.૧૯૮૧ થી વાર્ષિક ૬% ના દરે વ્યાજ જ ફાળવવામાં આવ્યું છે. વિશેષ સી.એ. નં. ૫૯૨૯/૮૩ માં ફરીથી દાવા અરજિ દાખલ થયાની તારીખથી વસૂલાત થાય ત્યાં સુધી માત્ર વાર્ષિક ૬ % ના દરે વ્યાજ જ ફાળવવામાં આવ્યું છે. સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલેશનની નં. ૬૫૬૨/૮૪ માં વાર્ષિક ૬ % ના દરે વ્યાજ તથા વળતરની રકમના ૨૫ % ના દરે દંડ કરવાનો આદેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેવી જ રીતે, સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલેશનની નં. ૧૮૭૯/૮૮ માં ફાળવવામાં આવેલી વળતરની રકમના ૯ % ના દરે વ્યાજ અને ૫૦ % ના દરે દંડ કરવાનો આદેશ કરવામાં આવ્યો છે.

૩૪. આ મુદ્દે મતભેદ જોવા મળે છે કે વીમા કંપનીને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૪એ હેઠળ કામદારને વર્કમેન'સ કમ્પન્સેશન કમિશનરે ફટકારેલી દંડરકમ અને વ્યાજ માટે વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી સાથે બાંધવામાં આવી શકે કે નહીં. આ શ્રેણીમાં પ્રથમ સંદર્ભ એમ.પી. વડી અદાલતના ઓમ પ્રકાશ વિ. રામકલ અને અન્ય, ૧૯૮૭ એ.સી.જે. ૮૦૩ ના કેસના નિર્ણયનો કરવો યોગ્ય છે. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩૦ હેઠળની અપીલમાં એવોર્ડના એક ભાગની કાયદેસરતા વિવાદમાં હતી, જેમાં વીમાકર્તાને જવાબદારીમાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યો હતો અને જણાવેલ અધિનિયમની કલમ ૪એ હેઠળ દંડરકમ અને વ્યાજની ચુકવણી માટેની જવાબદારી નિયોજક પર મૂકવામાં આવી હતી. અદાલતે ઠરાવ્યું હતું;

વીમા પોલિસી, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ વીમાકર્તાની જવાબદારીને, તે અધિનિયમ હેઠળ ઉદ્ભવતી અન્ય જવાબદારીઓને સ્પષ્ટપણે બાકાત રાખીને અને જોખમને માત્ર 'વળતર' ની ચૂકવણી સંબંધિત જવાબદારી સુધી મર્યાદિત કરીને, પ્રતિબંધિત કરતી નથી. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, તેમાં એવું કહેવાતું નથી કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૪અ(૩) હેઠળ 'દંડ' અથવા તો 'વ્યાજ' માટે પણ જે પુરસ્કાર આપવામાં આવે તે માટે વીમાકર્તા જવાબદાર રહેશે નહીં. આ દૃષ્ટિકોણ મને પોલિસીના પરિચ્છેદ ૧ ના સંદર્ભમાં આવેલ પ્રાવધાન વાંચતાં સ્વીકારવો પડે છે, જેમાં વીમિતને વળતર આપવા માટે વીમાકર્તાની ફરજ નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે અને તે "દાવેદારના ખર્ચ અને વ્યય સહિતની તમામ

રકમો સામે, જે વીમિત કાયદેસર રીતે ચૂકવવા માટે જવાબદાર બને છે" એવી છે. આ સ્પષ્ટ બાબત પર વિશેષ ભાર મૂકવાની જરૂર નથી કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૪અ(૩) હેઠળ 'દંડ' અને 'વ્યાજ' બાબતે 'નિયોજક' ની અથવા તે બાબતમાં 'વીમાકર્તા' ની જવાબદારી નિઃસંદેહ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળની એક 'જવાબદારી' છે અને જ્યારે કમિશનર દ્વારા કલમ ૪અ(૩) હેઠળ પુરસ્કાર આપવામાં આવે છે, ત્યારે 'નિયોજક' અને તે બાબતમાં 'વીમાકર્તા' પોલિસીના પરિચ્છેદ નં. ૧ મુજબ તે ચૂકવવા માટે 'કાયદેસર રીતે' જવાબદાર બને છે; તેથી આવી જવાબદારી અંગે નિયોજકને વળતર આપવાની વીમાકર્તાની ફરજ પોલિસી પોતે જ હેઠળ અનુસરે છે.

ઓરિયન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સના કેસમાં

કો. લિ. વિરુદ્ધ મેટિયાસ બર્લા અને અન્ય એક, ૧૯૮૬ એ.સી.જે. ૭૩૨. ઓરિસ્સા વડી અદાલતે ચુકાદાના પરા નં. ૭ માં એવું ઠરાવ્યું હતું કે,

કલમ ૪અ(૩) પર એક નજર નાંખવી માત્રથી જ એટલું દર્શાવવા માટે પૂરતી છે કે તેનો અમલ માલિક વિરુદ્ધ કરી શકાય છે. આ જોગવાઈમાં આવેલ 'માલિક' શબ્દોના ઉપયોગને, અધિનિયમની કલમ ૩૧માં આવેલા 'કોઈપણ વ્યક્તિ' શબ્દસમૂહથી, જે વળતરની વસૂલાત સાથે સંબંધિત છે, અલગ રીતે જોતા, તે દષ્ટિકોણને વધુ પુષ્ટિ મળે છે કે આ જોગવાઈનો અમલ માલિક વિરુદ્ધ કરી શકાય છે. દંડાત્મક જોગવાઈ હોવાને કારણે, તેનું કડક અર્થઘટન કરવાનું રહે છે.

વીમાકર્તા, જે માલિકને વળતર આપવાની જવાબદારી માટે વળતરપૂર્તિ કરવાની જવાબદારી સ્વીકારે છે, તે માલિક નથી. માત્ર આ ટૂંકા આધાર પર જ, શ્રી બસુનો એવો વિવાદ કે વીમાકર્તા સામે દાવો કરાયેલ વ્યાજ અને લાદવામાં આવેલ દંડ અનુમતિ વગરનો છે, અખંડનીય બને છે.

કર્ણાટક વડી અદાલતે ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિ. વિ. જેવરમ્મા અને અન્ય, ૧૯૮૮ એ.સી.જે. ૬૭૧ ના મામલામાં, અધિનિયમની કલમ ૪૨(૩) હેઠળ આદેશિત દંડની ચુકવણી અંગે વીમા કંપનીની જવાબદારીના પ્રશ્નનો વિચાર કરતાં જણાવ્યું હતું કે, "આ મામલામાં વિચારવા યોગ્ય વધુ એક મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન છે. તે એ છે કે, જ્યારે વીમા પોલિસી ખાસ કરીને અને માત્ર ઈજા પામેલ વ્યક્તિને થયેલી ઈજા અથવા મૃત્યુના જોખમને આવરી લેવા માટે લેવામાં આવી હોય, ત્યારે શું વીમાકર્તા દંડ ચૂકવવા માટે જવાબદાર થાય છે? સાવધાનીપૂર્વકની તપાસ પછી, અમારો મત એવો છે કે વીમા કંપની આવરી લેવાયેલા જોખમ માટે ચૂકવવાપાત્ર માત્ર વળતર જ ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે, અને દંડ માટે નહીં, જો સુધી પોલિસીની શરતોમાં દંડની ચુકવણીનો પણ વિશેષરૂપે સમાવેશ કરવામાં આવ્યો ન હોય. દંડ, વળતરનો અનિવાર્ય ભાગ નથી. વળતર એ થયેલ નુકસાન અથવા ઈજાના સંબંધમાં, જેમાં મૃત્યુનો પણ સમાવેશ થાય છે, ચૂકવવાપાત્ર નાણાકીય હર્જનો છે. પરંતુ દંડ એ અધિનિયમ હેઠળ નિર્ધારિત કાનૂની અવધિની અંદર વળતર ચૂકવવાની ફરજના ભંગ બદલ ચૂકવવાપાત્ર દંડાત્મક પરિહાર છે. દંડ, વળતરથી સ્પષ્ટપણે ભિન્ન છે. વર્તમાન

મામલામાં, અમને જણાય છે કે વીમા પોલિસીમાં એવી કોઈ વિશિષ્ટ શરત અથવા નિબંધ નથી, જે વીમા કંપનીને વળતર સિવાય દંડ ચૂકવવા માટે બાધ્ય કરે. અમારો મત છે કે વર્તમાન મામલામાં વીમા કંપની દંડ ચૂકવવા માટે જવાબદાર નથી."

ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. હસમત ખાતૂન અને અન્ય, ૧૯૮૯ એ.સી.જે. ૮૬૨ ના મામલામાં દિલ્લી વડી અદાલતે નોંધ્યું હતું કે,

અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩ મુજબ, જો કામદારે તેની નોકરીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા અને નોકરી દરમિયાન થયેલા અકસ્માતને કારણે વ્યક્તિગત ઈજા ભોગવી હોય, તો નોકરીદાતાએ અધિનિયમ મુજબ વળતર ચૂકવવું ફરજિયાત બનાવવામાં આવ્યું છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો કલમ ૩(૧) માં ઉલ્લેખિત બે શરતો પૂર્ણ થતી હોય, તો નોકરીદાતાની જવાબદારી સાબિત કરવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી. ચુકવવાપાત્ર વળતરની રકમ કલમ ૪ અને અનુસૂચિ-૧ દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. તેથી, અધિનિયમ એવી માંગણી કરતું નથી કે વળતરની માત્રા પુરાવાના આધારે નક્કી કરવામાં આવે. અધિનિયમની કલમો ૩ અને ૪ ને સાથે વાંચતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે આ જવાબદારીની એવી શ્રેણી છે કે જે કાયદા દ્વારા સર્જાયેલ પૂર્ણ જવાબદારીના સ્વરૂપની છે. આ ફરજિયાત જોગવાઈઓનો હેતુ સ્પષ્ટ છે. વધતી ઔદ્યોગિકીકરણ પ્રક્રિયા સાથે કામદારો જીવનના જોખમોને વધુ પ્રમાણમાં સામનો કરે છે. ઔદ્યોગિક અકસ્માતનો ભોગ

બનેલા વ્યક્તિને અપકૃત્યના કાયદા હેઠળના દીવાણી વિવાદોના વિચારણા આધીન રાખી શકાતો નથી. મૃત્યુ કે શારીરિક ઇજાના બંને પ્રસંગોમાં પીડિતને તાત્કાલિક રાહત માટે ઝડપી, સસ્તી અને અસરકારક વ્યવસ્થા જરૂરી છે. આ જોગવાઈઓને વધુ અસરકારક બનાવવા માટે કલમ જામે માં એવી જોગવાઈ છે કે વળતર જ્યારે ચુકવવાપાત્ર બને ત્યારે જલદીથી જ ચૂકવવું પડશે. નોકરીદાતા જવાબદારી સ્વીકારતો ન હોય તોય તેને કામચલાઉ ચુકવણી કરવાની જવાબદારી રહે છે. વળતર તે ચુકવવાપાત્ર બન્યાની તારીખથી એક મહિનાની અંદર ચૂકવવું આવશ્યક છે. જો નોકરીદાતા ચૂકમાં રહે, તો કમિશનર વળતરની રકમ ઉપરાંત દર વર્ષની ૬ ટકા સાદી વ્યાજ ચૂકવવાનો આદેશ આપી શકે છે. જો વળતરની ચુકવણી કરવામાં એક મહિનાથી વધુનો વિલંબ નોકરીદાતાના કારણે થાય, અને તે વિલંબ માટે કોઈ ચુક્તિપૂર્ણ કારણ ન હોય, તો કમિશનરને વળતરની રકમના ૫૦ ટકા કરતાં વધુ ન હોય એટલી દંડરકમ લાદવાનો અધિકાર છે. અધિનિયમ હેઠળ પ્રાપ્ત થયેલું વળતર કોઈપણ મૂલ્યાંકન, ભારણ અથવા જમીને આધીન નથી. અધિનિયમ હેઠળ આપવામાં આવેલી રકમ જમીન મહેસૂલની બાકી વસૂલી તરીકે વસૂલ કરી શકાય છે. અધિનિયમ એવો કોઈપણ કરાર અથવા સમજૂતી પ્રતિબંધિત કરે છે જેના દ્વારા કામદાર વ્યક્તિગત ઇજાના બદલામાં નોકરીદાતાથી વળતર મેળવવાના પોતાના કોઈપણ અધિકારનો ત્યાગ કરે, જેટલા અંશે એવો કરાર અથવા સમજૂતી અધિનિયમ હેઠળ વળતર ચૂકવવાની કોઈપણ વ્યક્તિની જવાબદારી દૂર કરવા અથવા ઘટાડવા માટે

અભિપ્રેત હોય. એવો કોઈપણ કરાર અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ રદબાતલ અને અમાન્ય છે. તેથી, એવું જોઈ શકાય છે કે જો કે કામદારોના વળતર અધિનિયમ હેઠળની જવાબદારીનું ઉદ્ભવસ્થાન અપકૃત્યના કાયદામાં છે, તેમ છતાં ઉપરોક્ત વિવિધ જોગવાઈઓ દ્વારા અધિનિયમથી સર્જાયેલ કાનૂની જવાબદારી બાબતે અત્યંત મહત્વપૂર્ણ અને નવીન સુધારાઓ કરવામાં આવ્યા છે.

બીજી તરફ, તૃતીય પક્ષના હિતાર્થે, મુસાફરો માટે, કર્મચારીઓ માટે અને મિલકત/ વાહનને થયેલા નુકસાન અંગે વાહનોના વીમા સંબંધિત મોટર વાહન અધિનિયમની જોગવાઈઓ, મોટાભાગે કરારના ક્ષેત્રમાં આવે છે, સિવાય ત્યાં જ્યાં મોટર વાહન અધિનિયમની કલમ ૯૫ અને ૯૬ દ્વારા જવાબદારી સર્જવામાં આવી હોય. ત્યાં પણ સ્વીકારવામાં આવેલ સિદ્ધાંત એવો છે કે કાયદા દ્વારા સર્જાયેલી લઘુત્તમ જવાબદારી એવી છે કે જેને કરાર દ્વારા બાકાત રાખી શકાય નહીં. પરંતુ, મુખ્ય જવાબદારીથી આગળનો વિષય વીમા કંપની અને વાહનના માલિક વચ્ચેના કરાર પર છોડી દેવામાં આવ્યો છે. વીમા કંપનીની જવાબદારી કલમ ૯૬ દ્વારા નિયમિત થાય છે, જે મુજબ વાહનના માલિક/ અન્યાયકારક કૃત્ય કરનાર વિરુદ્ધ ઉચ્ચારાયેલા ચુકાદા હેઠળની જવાબદારી માટે વીમા કંપની જવાબ આપશે. વાહનના માલિકની જવાબદારી પુરાવા, મૌખિક તેમજ પરિસ્થિતિજ, દ્વારા સ્થાપિત કરવી આવશ્યક છે. અદાલત/ મોટર અકસ્માત દાવા અધિકરણને, કોઈ નિશ્ચિત કેસમાં, પીડિતને થયેલા મૃત્યુ અથવા ઈજાના

પરિણામે તેના આશ્રિતોને થયેલા આર્થિક નુકસાનના આધારે, કેટલી ન્યાયસંગત વળતરરાશિ થાય તે નક્કી કરવું આવશ્યક છે. વીમા કંપનીની જવાબદારી કાયદા દ્વારા અથવા વીમા કરાર દ્વારા મર્યાદિત કરી શકાય છે. વળતરની રકમ કાયદાની સામાન્ય પ્રક્રિયા દ્વારા વસૂલ કરી શકાય તેવી છે. કાયદેસર નિર્ધારિત અવધિમાં ચુકવણી કરવાની કોઈ કલ્પના કે જોગવાઈ નથી, અને તે અવધિમાં ચુકવણી ન કરવાના કારણે દંડ લાદવાની પણ કોઈ જોગવાઈ નથી. તેથી, ઔદ્યોગિક અકસ્માતમાં જવાબદારીની કલ્પના મોટર વાહનો દ્વારા સર્જતા સામાન્ય અકસ્માતની કલ્પના કરતાં સંપૂર્ણપણે ભિન્ન છે.

જવાબદારીના ક્ષેત્રોમાં અતિઆવર્તન સર્જતું હોય એવું માત્ર એક જ ક્ષેત્ર છે. વીમા પોલિસી, વાહન ચલાવવાના કામમાં રોકાયેલા અથવા વાહનમાં લઈ જવામાં આવતા કોઈ કર્મચારીના મૃત્યુ અથવા શારીરિક ઈજા અંગે, કામદાર વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ ઊભી થતી જવાબદારીને આવરી લઈ શકે છે. જો માલવાહક વાહનમાં છથી વધુ નહીં એવા કર્મચારીઓ લઈ જવામાં આવતા હોય, તો કોઈ એક અકસ્માત માટે વીમા કંપનીની જવાબદારી રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત કરી શકાય છે, “જેમાં, જો કોઈ હોય, તો કામદાર વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ ઊભી થતી જવાબદારીઓનો પણ સમાવેશ થાય છે.” અતિઆવર્તનના આ બે પ્રસંગો અધિનિયમની કલમ ૮૫ માં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. તેથી, આ બે અધિનિયમોની સંબંધિત જોગવાઈઓની યોજના અને વ્યાપ્તિ ધ્યાનમાં લેતા, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે કર્મચારીના મૃત્યુ અથવા શારીરિક

ઈજાના પ્રસંગે ચૂકવાપાત્ર સામાન્ય વળતર જ એવું છે, જે કલમ ૯૫ માં દર્શાવ્યા મુજબ કાયદાની જોગવાઈઓ અથવા કરારને આધીન છે. કામદાર વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ વિશેષ વ્યાજ અથવા દંડ માટેની જોગવાઈનો પરિપ્રેક્ષ્ય અને હેતુ સંપૂર્ણપણે ભિન્ન છે અને પક્ષકારો વચ્ચેના કરારમાં અંતર્ભૂત સામાન્ય વીમા કાયદાને અજાણ્યો છે. મોટર વાહન અધિનિયમ હેઠળ કેટલાક કેસોમાં જવાબદારીની મર્યાદા પક્ષકારો વચ્ચેના કરાર દ્વારા નક્કી કરી શકાય છે, પરંતુ એવો કોઈપણ કરાર કામદાર વળતર અધિનિયમ હેઠળ રદબાતલ અને અમાન્ય છે. ઉક્ત અધિનિયમોમાં રહેલા ભિન્ન પરિપ્રેક્ષ્ય અને જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતાં, કામદાર વળતર અધિનિયમના સંદર્ભમાં કલમ ૯૫ માં આવેલ ‘જવાબદારી’ શબ્દનો અર્થ માત્ર સામાન્ય વળતર તરીકે જ સમજવાનો છે અને તેમાં કામદાર વળતર અધિનિયમની કલમ જ એ હેઠળ અપાતું વિશેષ વ્યાજ અને દંડનો સમાવેશ થતો નથી.

મારા દ્વારા ટિપ્પણી કરાયેલ આ બે કલમોનું નિર્માણ સ્પષ્ટ રીતે ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જનરલ ઇન્સ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિ. મટિયાસ બર્લા, ૧૯૮૬ એ.સી.જે. ૭૩૨ (ઓરિસ્સા) અને ૧૯૮૮ એ.સી.જે. ૬૭૭; સિક ઓરિએન્ટલ ઇન્સ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિ. જેવરમ્મા, ૧૯૮૮ એ.સી.જે. ૬૭૧ (કર્ણાટક) દ્વારા સમર્થિત જણાય છે. તેમ છતાં, વિસંગત અભિપ્રાય મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતના એકલ ન્યાયાધીશ દ્વારા ઓમ પ્રકાશ વિ. રામકલી, ૧૯૮૭ એ.સી.જે. ૮૦૩ (એમ.પી.) માં સ્વીકારવામાં આવ્યો છે. માનનીય ન્યાયાધીશે

એવો ઠરાવ કર્યો છે કે એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૫માં વપરાયેલ “જવાબદારી” શબ્દ વિશેષ વ્યાજ અને દંડ ચુકવવાની જવાબદારીને આવરી લે છે અને જો ઇન્સ્યોરન્સ કંપની એવી જવાબદારી ટાળવા માંગતી હોય, તો તેણે વીમા કરારમાં એવી શરતનો પ્રાવધાન કરવો જોઈએ. વિશેષ વ્યાજ અને દંડ ચુકવવાની જવાબદારી તેણે પોતાના ઉપર લીધી નથી તે દર્શાવવાનો ભાર ઇન્સ્યોરન્સ કંપની પર છે. માનનીય ન્યાયાધીશે મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતના તથા અન્યના અનેક નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરીને તેમથી ભેદ દર્શાવ્યો છે વડી અદાલતો. તેમ છતાં, આદરપૂર્વક, એ નોંધવું જરૂરી છે કે વિદ્વાન ન્યાયાધીશે મોટર વાહન અધિનિયમ અને કામદાર વળતર અધિનિયમ હેઠળની જવાબદારીનું સ્વરૂપ તથા જવાબદારીઓના પ્રકારોનું વિશ્લેષણ કર્યું નથી. તે જ રીતે, કામદાર વળતર અધિનિયમ હેઠળ કાયદેસર રકમની ફરજિયાત ચુકવણી માટેનો ઉદ્દેશ અને તેની કાર્યપદ્ધતિ પણ વિદ્વાન ન્યાયાધીશના ધ્યાન પર લાવવામાં આવી નથી. જ્યારે કામદાર વળતર અધિનિયમે જમીન મહેસૂલની બાકી રકમ તરીકે વસૂલાતના માર્ગે વળતર વસૂલ કરવાનો પૂર્ણ ઉપાય સ્પષ્ટ રીતે પ્રદાન કર્યો છે; જ્યારે કામદાર વળતર અધિનિયમે વળતરની રકમનું હસ્તાંતરણ થતું અટકાવ્યું છે અથવા તે પર કોઈ બોજો મૂકવામાં આવતો અટકાવ્યો છે; જ્યારે લઘુત્તમ વળતર કાયદા દ્વારા પોતે જ નિશ્ચિત કરવામાં આવ્યું છે: ત્યારે વિદ્વાન ન્યાયાધીશે જે રીતે કલમ ૯૫ માં આવેલા 'જવાબદારી' શબ્દનું અત્યંત વ્યાપક અર્થઘટન કર્યું છે, તેવી કોઈ આવશ્યકતા મને જણાતી નથી. વીમા કંપની પર

નકારાત્મક ભાર મૂકવો અને પોતાને વ્યાજ અને દંડ ચૂકવવાની જવાબદારીમાંથી બહાર રાખવો, મોટર વાહન અધિનિયમ હેઠળના વાહન વીમાની જોગવાઈઓ અથવા વીમાના સામાન્ય કાયદા હેઠળ સમર્થિત નથી. આદરપૂર્વક, ઓમ પ્રકાશ વિ. રામકલી, ૧૯૮૭ એ.સી.જે. ૮૦૩ (એમ.પી.) માં અહેવાલિત વિદ્વાન ન્યાયાધીશના તર્કથી હું પ્રેરિત થતો નથી.

ઉપર જણાવેલા કારણોસર, હું ધારણ કરું છું કે વીમા કંપની કલમ જઅ(૩) હેઠળ વ્યાજ અને દંડ ચૂકવવા માટે જવાબદાર નથી. તેની જવાબદારી માત્ર વળતર ચૂકવવાની જ છે.

પરંતુ, એવું માન્ય રાખીએ તો પણ કે વ્યાજ તેમજ દંડ ચૂકવવા માટે વીમા કંપની જવાબદાર છે, કલમ જએ ની જ આવશ્યકતાઓ દર્શાવે છે કે તે કલમ દ્વારા લાદવામાં આવેલ બાંહેધરીનો નિર્વાહ માત્ર નિયોજક જ કરી શકે. ઉક્ત કલમ હેઠળનું વળતર તે ચૂકવવાનું બાકી થાય તત્ક્ષણે ચૂકવવાનું રહે છે. ચૂકવણી કયા દિવસે બાકી થયેલી ગણાય તે માત્ર માલિક / નિયોજકને જ જાણી શકાય, કારણ કે મૃત્યુ અથવા ઇજા સર્જનાર અકસ્માતની તારીખ તે એકલોજ જાણતો હોય છે. રકમ કયા દિવસે ચૂકવવાપાત્ર બને છે તે પણ તે એકલોજ જાણતો હોવાથી, નિયત દિવસથી એક મહિનાની અંદર વળતર ચૂકવવું ફરજિયાત છે તે પણ તે જ વ્યક્તિ જાણે છે. વિલંબ માટે તે દરવર્ષે ૬ ટકાના દરે સાદું વ્યાજ ચૂકવવા જવાબદાર છે, પરંતુ જો તે વિલંબ માટે યોગ્ય કારણદર્શન કરવામાં નિષ્ફળ જાય,

તો દંડ નિયોજક પાસેથી વસૂલ કરવામાં આવશે. તેથી, જો નિયોજક દંડ ટાળવા માંગતો હોય, તો તેને વિલંબ માટેનું યોગ્ય કારણદર્શન રજૂ કરવું જ પડશે. વિલંબના કારણો અને તેના માટેનું કારણદર્શન નિયોજકના જ જ્ઞાનક્ષેત્રમાં હોવાથી, વિલંબ માટેનું કારણદર્શન અન્ય કોઈ આપી શકતું નથી. વર્કમેનસ કમ્પન્સેશન અધિનિયમની કલમ જઅ ની જોગવાઈઓ ફરજિયાત સ્વરૂપની હોવાથી અને ઔદ્યોગિક સુરક્ષાના વિશિષ્ટ હેતુથી ઘડવામાં આવેલી હોવાથી, તે મોટર વાહન અધિનિયમની જોગવાઈઓ ઉપર પ્રભુત્વ રાખશે.

આ કેસના તથ્યોના આધારે, કોઈપણ રીતે ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીને કમિશનર દ્વારા અપાયેલા વ્યાજ અને દંડની ચૂકવણી માટે જવાબદાર ઠેરવી શકાય નહીં. ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીને રૂ.૧૫.૮૫ના રોજ બનેલી અકસ્માતની જાણ માત્ર રૂ.૮.૮૫ના રોજ થઈ હતી. વળતરની ચૂકવણી કયા સમયે બાકીદાર બની હતી તે બાબતે તેમને જાણ નહોતી. એક મહિનાનો સમય ક્યારે પૂર્ણ થશે તે બાબતે પણ તેમને જાણ નહોતી. તેથી, અકસ્માતની તારીખથી એક મહિનાની અંદર ચૂકવણી ન કરવા માટે તેમની પાસે માન્ય ન્યાયસંગત કારણ હતું. ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીને જાણ થતાં જ તેમણે વર્કમેનસ કમ્પન્સેશન અધિનિયમ મુજબ જરૂરી મુજબ વળતરની રકમ જમા કરાવી દીધી હતી.

ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિરુદ્ધ ભુકન અને અન્ય, ૧૯૮૯ એ.સી.જે. ૯૨૩, ના કેસમાં, મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતે વીમા કંપની દ્વારા ઉઠાવવામાં

આવેલા બે વિવાદોનો વિચાર કરતાં, (૧) અધિનિયમની ૧૯ ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતાં દાવેદારે પોતાના દાવાની અરજી મોટર અકસ્માત દાવા અધિકરણ સમક્ષ કરવી જોઈએ હતી અને કર્મકારોના વળતર માટેના કમિશનર સમક્ષ નહીં, (૨) વીમાકર્તા દંડ ચૂકવવા માટે જવાબદાર નથી, તેમ ઠરાવ્યું;

"નિઃસંદેહ, બે સ્વતંત્ર ન્યાયાધિકરણો છે, એટલે કે, મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ હેઠળનું મોટર વાહન અકસ્માત દાવા ન્યાયાધિકરણ અને વર્કમેન'સ કમ્પેન્સેશન કમિશનર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળનો કર્મચારી વળતર કમિશનર, અને વળતર માટેના દાવાઓ અંગે બંનેને સમવર્તી અધિકારક્ષેત્ર પ્રાપ્ત છે.

એવા કેસમાં, જ્યાં મોટર વાહનમાં નોકરી કરતાં દાવેદારને સંબંધિત વાહનના અકસ્માતને કારણે નોકરીના પ્રવાહ દરમિયાન ઈજાઓ થાય અને તે વાહન વીમાકૃત હોય, તેવી પરિસ્થિતિમાં, વળતર માટેની અરજી મોટર અકસ્માત દાવા પંચ સમક્ષ મોટર હેઠળ અથવા રજૂ કરી શકાય છે

મોટર વાહન અધિનિયમ હેઠળ અથવા ૧૯૨૩ ના અધિનિયમ હેઠળ કમિશનર સમક્ષ, તેમ છતાં, દાવેદારને માત્ર આ બેમાંથી કોઈ એક મંચનો આશરો લેવાનો વિકલ્પ ઉપલબ્ધ છે.

કામદારોના વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૯ ફક્ત દીવાની અદાલતના અધિકારક્ષેત્રને જ અવરોધે છે અને ટ્રિબ્યુનલને નહીં. આવી સ્થિતિમાં,

કમિશનરના અધિકારક્ષેત્ર અંગે કંપનીના વિંદ્ધાન વકીલ દ્વારા ઉઠાવવામા આવેલ વાંધામાં કોઈ બળ નથી અને તે દ્વારા નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

જ્યાં સુધી બીજા આધારોનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી મોટર વાહનના અકસ્માતોમાં વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી વાહનના માલિક પર રહે છે, પરંતુ જ્યાં વાહન વીમિત હોય ત્યાં પોલિસીની શરતો અને નિયમો અનુસાર મંજૂર થયેલ વળતરનું પરિપૂરણ કરવું વીમાકર્તાનું કર્તવ્ય બને છે. વીમિત વ્યક્તિની ઉક્ત જવાબદારી મોટર વાહન અધિનિયમની કલમ ૯૬ની જોગવાઈઓ હેઠળ આવરી લેવામાં આવી છે. તેથી, જો વીમાકર્તાની મુખ્ય રકમ માટેની જવાબદારી ઊભી થાય અને તે જ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ની કલમ ૪૨(૩)ની જોગવાઈઓના અર્થમાં સમયસર જમા કરવામાં ન આવે અથવા ચૂકવવામાં ન આવે, અર્થાત્ જાણ કરવાની તારીખથી એક મહિનાની અંદર ન કરવામાં આવે, તો વીમાકર્તા દંડ ચૂકવવા માટે જવાબદાર બને છે.

વર્તમાન મામલામાં અકસ્માત ૨૬.૮.૧૯૮૦ના રોજ થયો હતો અને ત્યારબાદ તરત જ વીમાધારક દ્વારા વીમા કંપનીને તેની જાણ કરવામાં આવી હતી અને તે જ બાબતનો વીમા કંપનીએ સ્વીકાર પણ કર્યો છે. પરંતુ વીમાકર્તાએ તે પછી એક મહિનાની અંદર રકમ જમા કરાવી નથી, તેથી માનનીય કમિશનરે વર્કમેન્સ કોમ્પેન્સેશન અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૪૨(૩) ની જોગવાઈઓ મુજબ યોગ્ય રીતે દંડ ફટકાર્યો છે.

આ અદાલતની ખંડપીઠે ગૌતમ ટ્રાન્સપોર્ટ, ભાવનગર વિ. જીલુબેન હુસેનભાઈ અને અન્ય, ૧૯૮૯ એસીજે ૫૮૭ ના કેસમાં સમાન પ્રશ્નનો વિચાર કરતી વખતે એવો ઠરાવ કર્યો હતો;

"શ્રી. દામાણીએ પોતાની દલીલને સમર્થન આપવા માટે મોટર વાહનો અધિનિયમની કલમ ૯૫નો ઉલ્લેખ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો કે વીમા કંપની કામદારોના વળતર અધિનિયમ હેઠળની જવાબદારી બાબતે પણ વીમાધારકને વળતર આપવા માટે જવાબદાર રહેશે. આ જોગવાઈ આ મામલાના હેતુ માટે સંબંધિત ઠરશે નહીં અને ભલે અમે એવું માનીએ કે પોલિસીની શરતો નક્કી કરવા માટે મોટર વાહનો અધિનિયમની કલમ ૯૫ને ધ્યાનમાં લઈ શકાય, તો પણ વીમાનો કરાર એ વળતરના કરારનો છે તે સ્પષ્ટ હકીકતને નજરઅંદાજ કરી શકાય નહીં.

વીમા કંપની, જ્યારે વીમા પોલિસી જારી કરે છે, ત્યારે તે માત્ર એટલું જ આશ્વાસન આપે છે કે તે તેના દ્વારા જારી કરાયેલ વીમા પોલિસીથી આવરી લેવાયેલા જોખમના પ્રકારમાંથી ઉદ્ભવી શકે તેવી તમામ જવાબદારીઓ માટે વીમાધારકને વળતર આપશે. દંડ માટેની જવાબદારી કામદારોના વળતર અધિનિયમની કાનૂની જોગવાઈઓના સ્પષ્ટ ઉલ્લંઘનના કારણે ઊભી થાય છે અને જો વીમાધારક કોઈ કાનૂની આવશ્યકતાનું સ્પષ્ટ ઉલ્લંઘન કરે, તો તેવી સ્થિતિમાં વીમા કંપની પર વીમાધારકને વળતર આપવાની જવાબદારી લાદી

શકાય નહીં. વળતરની સંવિધિ સ્વભાવતઃ એ પણ અનુમાનિત કરે છે કે જેને વળતર આપવામાં આવે છે તેણે એવી રીતે વર્તવું પડે કે જેથી નુકસાનમાં ઘટાડો થાય. જો પોતાની બેદરકારીથી તે કાનૂની આવશ્યકતાનું ઉલ્લંઘન કરીને વધારાની જવાબદારી ઉપજાવે, તો તે કારણસર વીમા કંપનીને વીમાધારકને વળતર આપવા કહેવામાં આવી શકશે નહીં. જો એવો અભિપ્રાય સ્વીકારવામાં આવે, તો તે વીમાધારકને કાનૂની આવશ્યકતાનું ઉલ્લંઘન કરવા માટે સર્વત્રાહી છૂટ આપે, અને અમુક અણધાર્યા કિસ્સાઓમાં તો એવી પરિસ્થિતિ પણ ઊભી થઈ શકે કે જેમાં વીમાધારક અને દાવેદાર મળીને વળતરદાતા, એટલે કે વીમા કંપની પાસેથી નોંધપાત્ર રકમ કપટપૂર્વક મેળવી લે. કામદારોના વળતર અધિનિયમ અથવા મોટર વાહન અધિનિયમની જોગવાઈઓનો, જ્યાં સુધી વીમા પોલિસી, એટલે કે વળતર સંવિધિનો સંબંધ છે, એવો આશય કદી પણ હોઈ શકે નહીં. આ પરિસ્થિતિઓમાં, અમને વર્તમાન અપીલમાં કોઈ તત્વ જણાતું નથી અને તેથી તેને પ્રવેશ તબક્કે જ ફગાવી દેવી જરૂરી બને છે. જોકે તે પ્રસ્તુત મુદ્દા માટે સંબંધિત નથી, તેમ છતાં એટલું જણાવવામાં આવે છે કે અમારામાંના એકે (ધીવાળા, જે.), પ્રથમ અપીલ નં. ૩૪૯ / ૧૯૮૩ નો, તા. ૧૨.૮.૧૯૮૩ના આદેશ દ્વારા નિર્ણય કરતાં, એ જ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો, એટલે કે દંડની રકમ માટે વીમા કંપનીને જવાબદાર ઠરાવી શકાય નહીં. અમને તે અભિપ્રાયથી ભિન્ન જવાનું કોઈ કારણ દેખાતું નથી, કારણ કે એવા ભિન્નતાને સમર્થન આપે

તેવું કોઈ કારણ નથી; વિપરીત રીતે, કાનૂનમાં તે અભિપ્રાયને સમર્થન આપે તેવી તમામ બાબતો રહેલી છે."

યુનાઈટેડ ઇન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ રૂપ કન્વર, ૧૯૯૧ એ.સી.જે. ૭૪ ના કેસમાં, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ જએ(૩) હેઠળ આપવામાં આવેલા વ્યાજ અને દંડની જવાબદારી સામે વીમાધારકને વળતર આપવા અંગે વીમા કંપનીની જવાબદારીના પ્રશ્નનો વિચાર કરતાં, રાજસ્થાન વડી અદાલતે ચુકાદાના પેરા નં. ૧૭ માં એવું ધારણ કર્યું હતું કે ;

વિચારણા માટેનો અંતિમ પ્રશ્ન એ છે કે શું અપીલકર્તા વ્યાજ અને દંડ ચૂકવવા માટે જવાબદાર નથી. ઉપર ઉદ્ધૃત એન્ડોર્સમેન્ટ નં. ૧૬ સ્પષ્ટ દર્શાવે છે કે વધારાના પ્રીમિયમની ચુકવણીના પ્રતિફળરૂપે અપીલકર્તાએ કામદાર વળતર અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળની કોઈપણ જવાબદારીઓ સામે વીમાધારક નિયોજકને વળતર આપવા સંમતિ આપી હતી. નિર્વિવાદ રીતે, દંડ અને વ્યાજની રકમો કમિશનરે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ જએ(૩) હેઠળ લાદી છે।

... ..

અતએવ, કમિશનરે અપીલકર્તાને વ્યાજ અને દંડની રકમો ચૂકવવા માટે યોગ્ય રીતે જવાબદાર ઠરાવ્યો હતો. ગૌતમ ટ્રાન્સપોર્ટ વિ. જીલુબેન હુસેનભાઈ, ૧૯૮૯

એ.સી.જે. ૫૮૭ (ગુજરાત) માં, વીમા કંપની પાસે ઉપરોક્ત પ્રકારનું કોઈ નોંધણી નહોતું – નોંધાયેલ નોંધણી નં. ૧૬.

મદન ગોપાલ અને અન્ય વિ. આનંદી લાલ અને અન્ય, ૧૯૯૨ એસીજે ૫૪૩, માં રાજસ્થાન વડી અદાલતે યુનાઇટેડ ઇન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિ. (સુપ્રા) ના કેસમાં લેવાયેલ તે જ દૃષ્ટિકોણ અપનાવ્યો છે. વર્કમેનસ કમ્પન્સેશન અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ જએ(૩) દ્વારા પરિકલ્પિત દંડની રકમ ચૂકવવા બાબતે ઇન્શ્યોરન્સ કંપનીની જવાબદારી સંબંધિત મુદ્દો ઓડિશા વડી અદાલત સમક્ષ ખિરોડ નાયક વિ. કમિશનર ફોર વર્કમેનસ કમ્પન્સેશન એન્ડ અર્સ, ૧૯૯૨ એસીજે ૭૬, માં વિચારણા માટે આવ્યો હતો. વિમાકર્તા તરફથી હાજર રહેલા વકીલે દલીલ કરી હતી કે દંડની રકમ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની પાસેથી વસૂલ કરી શકાતી નથી. આ સંદર્ભમાં, તે અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશના જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વર્સસ મેટિયાસ બર્ના, ૧૯૮૬ એસીજે ૭૩૨ (ઓડિશા), ના નિર્ણય પર આધાર મૂકવામાં આવ્યો હતો. બીજી તરફ, અરજદાર-કામદાર તરફથી હાજર રહેલા વકીલે મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશના ન્યૂ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. ભૂક્ષન, ૧૯૮૯ એસીજે ૯૨૩ (એમ.પી.), ના ચુકાદા પર આધાર મૂક્યો હતો. વિભાગીય ખંડપીઠ તરફથી બોલતાં, બી.એલ. હંસારિયા, સીજે (જેમ તેઓ ત્યારે હતા) એ પરિચ્છેદ નં. ૭ અને ૮ માં જણાવ્યું હતું,

"અમારા વિચારાર્થે પ્રશ્ન એ છે કે આ બે મતમાંથી કયો મત અમારી સ્વીકાર્યતા મેળવે છે. અમારા મત મુજબ, અધિનિયમની કલમ જએ(૩) માં દાયિત્વ નોકરદાતાનું હોવાનું માત્ર ઉદ્દેખિત કરવામાં આવ્યું છે એટલું માત્ર એ કારણસર વીમાકર્તાને, મોટર વાહન સંકળાયેલા અકસ્માતના એવા કેસોમાં કે જેમાં મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ ની જોગવાઈઓ હેઠળ ફરજિયાત વીમો આવશ્યક હોય, આ બાબતમાં નોકરદાતાને વળતર આપવા અંગેના તેના દાયિત્વમાંથી મુક્ત કરી દેવા પૂરતું નથી. અમે આપું તેથી કહ્યું છે કે વળતર ચૂકવવાનો પ્રાથમિક દાયિત્વ પણ નોકરદાતાની ઉપર જ નિશ્ચિત કરવામાં આવ્યો છે, જેમ અધિનિયમની કલમ ૩(૧) પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. જો વીમાકર્તા અધિનિયમની કલમ ૩(૧) દ્વારા અવલોકિત મુજબ વળતર ચૂકવવા બાબત નોકરદાતાના દાયિત્વ માટે તેને વળતર આપવા જવાબદાર હોય, તો અધિનિયમની કલમ જએ(૩) માં જે જણાવાયું છે તે કારણસર નોકરદાતાની ઉપર નિશ્ચિત કરાયેલ દંડની ચુકવણી બાબતે વીમાકર્તાને મુક્ત કરી દેવા માટે અમને કોઈ દૃઢ કારણ દેખાતું નથી. જો વીમાકર્તાનું દાયિત્વ મૂળ રકમ બાબતે ઊભું થાય છે, ભલે તે જ રકમ અધિનિયમની કલમ ૩(૧) મુજબ નોકરદાતા દ્વારા ચૂકવવાની આવશ્યક હોય, તો એ જ તર્કથી નોકરદાતા પર ચુકવણી કરવામાં થયેલ ચૂકના કારણે લાદવામાં આવેલ દંડની ચુકવણી માટે પણ વીમાકર્તાનું દાયિત્વ ઊભું થાય. જો નોકરદાતા વળતર ચૂકવવામાં ચૂક કરે અને સમયસર વળતર ચૂકવવાનું દાયિત્વ વીમાકર્તાનું હોય, તો અમારી દૃષ્ટિએ ચુકવણી કરવામાં થયેલ ચૂક માટે

વીમાકર્તાને પણ ભોગવવું પડે. તેથી, માત્ર એટલું કે કલમ જએ(૩) માં 'નોકરદાતા' શબ્દનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, વીમાકર્તાને મુક્ત કરવા માટે પૂરતું નથી.

આ સંદર્ભમાં અમે મોટર વ્હીકલ્સ અધિનિયમ, ૧૯૩૯ ની કલમ ૯૬ ની જોગવાઈનો લાભદાયક રીતે ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ, જે મુજબ વીમાકર્તા પર વીમિત વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ થયેલા ચુકાદાઓનું પાલન કરવાની ફરજ છે. વર્તમાન સ્વરૂપના મામલામાં મોટર વ્હીકલ્સ અધિનિયમની કલમ ૯૬ કેવી રીતે કાર્ય કરે છે તે બાબતે અમને કોઈ શંકા નથી, કારણ કે આ અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે (મિશ્રા, સીજે, જેમ તે સમયે તેઓ હતા) બિભૂતિ ભૂસણ વિ. દિનામણી દેવી, ૧૯૮૨ એસીજે ૩૩૮ (ઓરિસ્સા) માં જે જણાવ્યું હતું તે દૃષ્ટિએ બાબત સ્પષ્ટ છે. આ નિર્ણયમાં વાહનના કલીનરના અવસાનને અનુસરી અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ ઊભી થયેલી વીમાકર્તાની જવાબદારીનો વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો. મૃત્યુ પામેલા વ્યક્તિના નિર્ભરોએ નિયોજક વિરુદ્ધ દાવો દાખલ કર્યો હતો અને વીમા કંપનીને પણ પક્ષકાર તરીકે જોડેલી હતી. વળતર માટે અધિનિયમ હેઠળ સ્થાપિત કમિશનરનો આશરો લેવાયો હતો. પ્રશ્ન એ હતો કે કમિશનર વીમા કંપની વિરુદ્ધ હુકમનામું આપી શકે કે નહીં. મોટર વ્હીકલ્સ અધિનિયમની કલમો ૯૫ અને ૯૬ નો ઉલ્લેખ કરીને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું કે પુરસ્કાર વીમિત વ્યક્તિ વિરુદ્ધ હોવો જોઈએ, સાથે એવી જાહેરાત હોવી જોઈએ કે જવાબદારીનું પાલન વીમા કંપનીએ કરવાનું રહેશે; એ જ દૃષ્ટિકોણ

ઓરિએન્ટલ ફાયર એન્ડ જેનલ. ઇન્સ. કો. લિ. વિ. નાની બાલા દેવી, ૧૯૮૭ એસીજે કપપ (ગૌહાટી) માં પણ અપનાવવામાં આવ્યો હતો. તેથી, ભલે દંડ વાહનના માલિક પર લાદવામાં આવે, જે સંબંધિત કામદારનો નિયોજક હોય, તો પણ વીમાકર્તાએ નિયોજકને વળતરરૂપ સુરક્ષા આપવાની રહેશે.

ઉપર જણાવેલ સર્વ બાબતોના કારણે અમે આ બાબતે સંતુષ્ટ છીએ કે વીમાકર્તા દંડની રકમ ચૂકવવા માટે પણ જવાબદાર છે, જે અધિનિયમની ધારા જએ(૩) હેઠળ લાદવામાં આવે છે.

શાંતમ્મા વિ. કમલમ્મા અને અન્ય એક, ૧૯૯૩ એ.સી.જે. જપડના કેસમાં કર્ણાટક વડી અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું,

"કર્મચારીના મૃત્યુ અથવા શારીરિક ઈજા બદલ વળતર ચૂકવવા બાબતની નોકરદાતાની જવાબદારી અધિનિયમની કલમ ૩ હેઠળ ઊભી થાય છે અને તે જ તેનું વળતર કલમ ૪ હેઠળ ગણતરી કરેલ મુજબ ચૂકવાપાત્ર બને છે. અધિનિયમની કલમ જએ, જેમાં અધિનિયમ હેઠળ ચૂકવાપાત્ર વળતર તથા નોકરદાતા પાસેથી દંડ તરીકે વસૂલ કરી શકાય તેવા વળતરની રકમના ૫૦ ટકા સુધીની રકમનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, આ મુજબ છે :

.....

કલમ જાએની ઉપકલમ (૧) અને (૨) અધિનિયમ હેઠળ નિયોક્તા દ્વારા ચુકવવાપાત્ર વળતર અંગેની જવાબદારી અને તે મુજબ બાકી થયેલી રકમનો ઉદ્દેશ કરે છે. ઉપકલમ (૩) માં પ્રારંભિક શબ્દો, જે કમિશનરને દંડરૂપે નિયોક્તા પાસેથી વળતરની રકમના ૫૦ ટકા સુધીની વસૂલાત કરવાની સત્તા આપે છે, અર્થાત્ જ્યાં કોઈ નિયોક્તા અધિનિયમ હેઠળ ચુકવવાપાત્ર વળતર ચૂકવવામાં બેદરકાર હોય, તે બાબતમાં કોઈ શંકાને સ્થાન રહેતું નથી કે અધિનિયમ હેઠળ બાકી થયેલી વળતરની રકમ એક બાબત છે અને તે વળતર ન ચૂકવવાના અભાવે દંડરૂપે વસૂલ કરી શકાય તેવી રકમ, જેમ કે તે ઉપકલમના અનુવર્તી ભાગમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, સંપૂર્ણપણે ભિન્ન બાબત છે. તેથી, અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલની આ દલીલ કે અધિનિયમ હેઠળની તે જવાબદારી, જેના માટે ફરજિયાત વીમા પોલિસી લેવામાં આવે છે, તેમાં માત્ર અધિનિયમ હેઠળ ચુકવવાપાત્ર વળતરની રકમ જ નહીં પરંતુ વળતરની રકમ ચૂકવવામાં નિયોક્તાની ચૂકવે કારણે તેની પાસેથી દંડરૂપે વસૂલ કરી શકાય તેવી વધારાની રકમનો પણ સમાવેશ થવો જોઈએ, સ્વીકારી શકાય તેમ નથી અને એવું ઠરાવવું પડે કે એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૮૫ માં અધિનિયમ (વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન અધિનિયમ, ૧૯૨૩) ના સંદર્ભમાં વપરાયેલ 'જવાબદારી' શબ્દમાં, અધિનિયમની કલમ જાએની ઉપકલમ (૩) હેઠળ કરાયેલ જોગવાઈ મુજબ, અધિનિયમ હેઠળ ચુકવવાપાત્ર વળતર ન ચૂકવવાના અભાવે કમિશનર

દ્વારા નિયોક્તા પાસેથી દંડરૂપે વસૂલ કરી શકાય તેવી ૫૦ ટકાથી વધુ ન હોય તેવી રકમનો સમાવેશ થતો નથી."

બોમ્બે વડી અદાલત અને હિમાચલ વડી અદાલતે પણ એવો અભિપ્રાય સ્વીકાર્યો છે કે વીમા કંપની અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ જએ(૩) હેઠળ વર્કમેન્સ કમ્પન્સેશન કમિશનર દ્વારા ફરમાવાયેલ દંડ અને વ્યાજની રકમ અંગે વીમાધારકને ભરપાઈ કરવા માટે જવાબદાર નથી, અને આ સંદર્ભે નીચે દર્શાવેલા નિર્ણયોને સંદર્ભિત કરી શકાય,

(૧) દ્રોમતી દેવી વિ. સોહન સિંહ, ૧૯૯૫ એસીજે ૧૦૧૯.

(૨) યુનાઈટેડ ઇન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. નાકો ઉર્ફે નાઈકુ દેવી અને અન્ય, ૧૯૯૬ એસીજે ૫૧૬.

(૩) ડિવિઝનલ મેનેજર, યુનાઈટેડ ઇન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. સાહબ બહાદુર અને અન્ય એક, ૧૯૯૬ એસીજે ૫૫૮.

આંધ્ર પ્રદેશ વડી અદાલતે પણ આવો જ અભિપ્રાય અપનાવ્યો છે, અને તે અંગે તે અદાલતના નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિ. વિ. મોહદ. મુજાતબા ખાન અને અન્ય, ૧૯૯૩ એસીજે ૫૪૨ કેસના નિર્ણયનો સંદર્ભ લઈ શકાય. કાર્ટાટક વડી અદાલતના બે તાજેતરના નિર્ણયોના પણ સંદર્ભ લઈ શકાય, જેમાં અદાલતે

પોતાના અગાઉના અભિપ્રાયને પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો કે વીમા કંપની કમિશનર દ્વારા ફટકારવામાં આવેલ દંડ અને વ્યાજની રકમ ચુકવવા માટે જવાબદાર નથી. તે કેસો આ મુજબ છે,

(૧) ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. રાજુ અને અન્ય, ૧૯૯૪ એસીજે ૧૯૧.

(૨) ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. હજીરા બેગમ અને અન્ય, ૧૯૯૫ એ.સી.જે. ૨૩૬.

રાજસ્થાન વડી અદાલત, ગૌહાટી વડી અદાલત અને એમ.પી. વડી અદાલતે પણ તેમના અનુવર્તી નિર્ણયોમાં સુસંગતતા જાળવી રાખી અને આ દૃષ્ટિકોણને પુનરોચ્ચાર કર્યો કે કમિશનર દ્વારા ફાળવવામાં આવેલ વળતરની રકમ ઉપરાંત દંડ અને વ્યાજની જવાબદારી બાબતે વીમાકૃત કર્મચારીઓનું ક્ષતિપૂરણ કરવા માટે વીમા કંપની જવાબદાર છે. આ નિર્ણયોએ આવું નિર્ધારિત કર્યું છે,

(૧) ઓરિએન્ટલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ ચાંદરી અને અન્ય, ૧૯૯૬ એ.સી.જે. ૦૩.

(૨) યુનાઇટેડ ઇન્ડિયા ઇન્શ્યોરન્સ કો. લિ. વિ. એલ.ટી. તામુલી અને અન્ય, ૧૯૯૬ એસીજે ૬૪૪.

(૩) ન્યૂ ઈન્ડિયા અશ્યોરન્સ કો. લિ. વિરુદ્ધ ગુદ્દી અને અન્ય, ૧૯૯૪ એસીજે ૧૧૩૪.

દંડ અને વ્યાજના આ પ્રશ્ન અંગે તથા તે જ ચૂકવવાની વીમા કંપનીની જવાબદારી અંગે, આ અદાલતની વિભાગીય પીઠ સમક્ષ ફરીથી વિચારણા માટે, રાધાબેન અને અન્ય વિરુદ્ધ મૂળજી કાનજી ધોરડ અને અન્ય, ૧૯૯૪ એ.સી.જે. ૪૦૪, ના કેસમાં પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો હતો; કે.જી. શાહ, ન્યાયાધીશ (ત્યારે જેમ હતા તેમ) એ વિભાગીય પીઠ તરફથી કહેતાં જણાવ્યું હતું,

"ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ ૪એ અધિનિયમ નં. ૮ / ૧૯૫૯ દ્વારા અમલમાં લાવવામાં આવી હતી અને તે ૧.૬.૧૯૫૯થી અમલમાં આવી હતી. એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૫ના ઉપબંધની ખંડ (૧) ના ઉત્તરાર્ધમાં જે રીતે નોકરીદાતાની કર્મચારી પ્રત્યેની જવાબદારી માટે ફરજિયાત વીમાની કલ્પના દર્શાવે છે, તે અધિનિયમ નં. ૧૦૦ / ૧૯૫૬ દ્વારા અમલમાં લાવવામાં આવી હતી, જે ૧૬ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૫૭થી અમલમાં આવ્યો હતો. તેથી, જ્યારે ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ ૪એ અમલમાં લાવવામાં આવી, ત્યારે એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૫ના ઉપબંધની ખંડ (૧) માં કલ્પાયેલ મુજબ નોકરીદાતાની કર્મચારી પ્રત્યેની જવાબદારી આવરી લેતી ફરજિયાત વીમાની કલ્પના કાયદાપુસ્તકમાં અસ્તિત્વમાં હતી. તે સમયે, અર્થાત્ / ૧૯૫૯માં, જ્યારે ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ ૪એ અમલમાં લાવવામાં આવી, ત્યારે

એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૬ પણ કાયદાપુસ્તકમાં અસ્તિત્વમાં હતી અને ત્યાં, એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૬ના બંને, વીમા પ્રમાણપત્ર જારી કરનાર વીમા કંપનીએ હુકમદેવાદાર, અર્થાત્ વીમાધારક,ના સ્થાને આવવાનું હતું, માત્ર મુખ્ય દાવા (વળતર માટે) સંબંધિત જવાબદારી બાબતે જ નહીં, પરંતુ ખર્ચ અને વ્યાજ બાબતે પણ તે જવાબદાર હતી. હવે, જ્યારે વિધાનમંડળે ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ ૪એ ઘડી, ત્યારે દંડની નવી કલ્પના, જે નોકરીદાતાની જવાબદારી છે, તે લાવવામાં આવી. જો વિધાનમંડળ ઈચ્છતું હોત કે મોટર અકસ્માતો સંબંધે તથા એવા અકસ્માતોમાંથી તેમના કર્મચારીઓ પ્રત્યે ઊભી થતી નોકરીદાતાઓની જવાબદારી સંબંધે, તે મોટર વાહન બાબતે વીમા પ્રમાણપત્ર જારી કરનાર વીમા કંપનીને પણ વીમાધારકને, ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમમાં કલમ ૪એ ઘડીને જે નવી જોગવાઈ કરવામાં આવી રહી હતી તેના હેઠળના દંડ સંબંધે, વળતર આપવાની જવાબદારી સોંપવામાં આવે, તો વિધાનમંડળે એ સાથે સાથે એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૬માં યોગ્ય સુધારો કરીને એવો પ્રબંધ કર્યો હોત કે વીમાકર્તા દ્વારા વીમાધારકને, વીમાધારક નોકરીદાતાએ કામદારને અથવા તેના આધારિતોને ચૂકવવાના દંડ સંબંધિત પોતાની જવાબદારી બાબતે પણ વળતર આપવામાં આવે, જ્યાં નોકરીદાતા, અર્થાત્ વીમાધારક, ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ ૪એમાં નિર્ધારિત કાયદેસર અવધિમાં વળતરની ચુકવણી અથવા જમા કરવામાં નિષ્ફળ રહે. પરંતુ વિધાનમંડળે આપું કદી કર્યું નથી. આટલું જ નહીં. / ૧૯૫૯ પછી પણ,

ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમમાં કલમ જએનો સમાવેશ થયા બાદ, એમ.વી. અધિનિયમમાં અનેક વખત સુધારા કરવામાં આવ્યા છે. તેમાં અધિનિયમ નં. ૫૧/ ૬૦, ૫૮ / ૧૯૬૦, ૨૫ / ૧૯૬૮, ૫૬ / ૧૯૬૯, ૨૬ / ૧૯૭૬, ૨૭ / ૧૯૭૭, ૪૭ / ૧૯૭૮ અને ૪૭ / ૧૯૮૨ દ્વારા સુધારા કરવામાં આવ્યા છે. આ સુધારક અધિનિયમોમાંથી એકેય દ્વારા, જેમાંથી કેટલાંક દ્વારા એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૮૬માં પણ સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, વિધાનમંડળે એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૮૬માં એવી કોઈ જોગવાઈ ઉમેરવી યોગ્ય માનેલી નથી કે જેના દ્વારા હુકમદેવાદાર, અર્થાત્ વીમાધારક, સાથેસાથે વીમા કંપનીને પણ ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ જએ હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર દંડ સંબંધે નોકરીદાતાની જવાબદારી માટે જવાબદાર બનાવવામાં આવે. ઉપરોક્ત સુધારક અધિનિયમો દ્વારા, જેમના દ્વારા એમ.વી. અધિનિયમની જોગવાઈઓમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો અને જેમાંથી કેટલાંક દ્વારા એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૮૬ની જોગવાઈમાં પણ સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, તે સમયે વિધાનમંડળ સમક્ષ કાયદાપુસ્તકમાં ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ જએ હાજર હતી, જે નોકરીદાતા દ્વારા ચુકવણી અથવા જમા કરવામાં થયેલી બેદરકારીની પરિસ્થિતિમાં નોકરીદાતા પાસેથી દંડ વસૂલ કરવા માટે દિશાનિર્દેશ આપવાની જોગવાઈ કરતી હતી. જો વિધાનમંડળ ઇચ્છતું હોત કે મોટર વાહનોના કેસોમાં નોકરીદાતાની દંડ સંબંધિત આ જવાબદારી ફરજિયાત વીમાનો વિષય બને, તો વિધાનમંડળે નિશ્ચિતપણે અથવા તો ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ જએ રજૂ

કરતી વેળાએ સાથે સાથે, અથવા એમ.વી. અધિનિયમમાં અનુગામી સુધારાઓ દ્વારા, એવી યોગ્ય જોગવાઈ કરી હોત કે જેના દ્વારા ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ જએ હેઠળ નોકરીદાતા પર આવનાર દંડ બાબતે વીમા કંપનીને પણ જવાબદાર બનાવવામાં આવે. વિધાનમંડળે આવું કંઈ કર્યું નથી અને તે સ્પષ્ટ દર્શાવે છે કે ફરજિયાત વીમા યોજનાના અંતર્ગત ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ જએ હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર દંડ બાબતે નોકરીદાતાની જવાબદારી આવરી લેવાય, એવી વિધાનમંડળની કદી ઈચ્છા નહોતી. તેથી, એમ.વી. અધિનિયમની કલમો ૯૫ અને ૯૬ના સંયુક્ત વાચનથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે તેમાં ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ જએ હેઠળના દંડ માટે નોકરીદાતાની જવાબદારી આવરી લેતા ફરજિયાત વીમાનો કોઈ તત્વ નથી. તેથી, એવું કહી શકાય નહીં કે જ્યારે વિધાનમંડળે એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૫માં ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમ હેઠળની નોકરીદાતાની જવાબદારીને ફરજિયાતપણે વીમાયોગ્ય તરીકે ઉલ્લેખી હતી, ત્યારે તેમાં ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ જએ હેઠળ દંડ ચૂકવવાની નોકરીદાતાની જવાબદારીનો પણ સમાવેશ કર્યો હતો.

જોકે કડક અર્થમાં સંબંધિત નથી, તેમ છતાં અહીં અમે ઉલ્લેખ કરી શકીએ કે એમ.વી. અધિનિયમ, જે તેમાં થયેલા વિવિધ સુધારાઓ સાથે તાજેતર સુધી અમલમાં રહ્યો હતો, તેને ૧૯૮૮ના એમ.વી. અધિનિયમ (અધિનિયમ નં. ૫૯ / ૧૯૮૮) (સંક્ષેપમાં "નવો એમ.વી. અધિનિયમ") દ્વારા બદલી નાખવામાં આવ્યો અને તેના સ્થાને નવો એમ.વી. અધિનિયમ અમલમાં આવ્યો. નવા

એમ.વી. અધિનિયમમાં પણ એમ.વી. અધિનિયમની કલમો ૯૫ અને ૯૬માં જોવા મળતી જોગવાઈઓ જેવી જ જોગવાઈઓ કલમો ૧૪૭ અને ૧૪૮ દ્વારા કરવામાં આવી છે. પરંતુ ત્યાં પણ યોજના લગભગ એ જ રહી છે જેવી કે એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૫ અને ૯૬માં હતી. અમે જે બાબત પર ભાર મૂકવા માંગીએ છીએ તે એ છે કે એમ.વી. અધિનિયમને સંપૂર્ણપણે બદલી નાખવામાં આવ્યો હતો અને તેના સ્થાને નવો અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો હોવા છતાં, વિધાનમંડળે ડબ્લ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ ૪એ હેઠળ દંડ ચૂકવવાની કર્મદાતાની કર્મચારી પ્રત્યેની જવાબદારીને ફરજિયાત વીમાયોગ્ય જવાબદારી તરીકે સમાવેશ કરવો યોગ્ય માન્યો ન હતો.

આ બાબતને જોવાનો હજુ એક બીજો દૃષ્ટિકોણ પણ છે. ઉપર અહીં દર્શાવ્યા મુજબ, ડબ્લ્યુ.સી. અધિનિયમ હેઠળની જવાબદારી પરમ જવાબદારી છે. તે દોષઆધારિત જવાબદારી નથી અને તે વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી છે. નિયોજક નિર્ધારિત અવધિની અંદર વળતરની રકમ ચૂકવવામાં અથવા જમા કરવામાં ભૂલચૂક કરે ત્યારે જ દંડ ચૂકવવાની વધુ જવાબદારી જોડાય છે. ડબ્લ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ ૪એમાં વપરાયેલ 'દંડ' શબ્દ પોતે જ એ હકીકત સૂચવે છે કે નિયોજક પાસેથી જે વસૂલ કરવામાં આવવાનું છે તે દંડ છે, જે સામાન્ય રીતે દંડાત્મક પરિણામરૂપે અનુસરે છે. ડબ્લ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ ૪એ દ્વારા દંડની સંકલ્પના ભૂલચૂક કરનાર નિયોજકને દંડિત કરવા માટે જ રજૂ કરવામાં આવી છે. આમ કહીએ તો, નિર્ધારિત અવધિની

અંદર વળતરની રકમ ચૂકવવામાં અથવા જમા કરવામાં ભૂલચૂક કરવાના ગુનાને કારણે નિયોજકને દંડિત કરવાનો પ્રયત્ન કરવામા આવે છે. ભાવ એવો છે કે તે ભવિષ્યમાં પોતાની ભૂલચૂક ફરી ન કરે. હવે, જો આવા દંડાત્મક પરિણામ માટેની જવાબદારી કોઈ બીજા પર સ્થાનાંતરિત કરી શકાય, તો દંડાત્મક જોગવાઈ બનાવવાનો સમગ્ર હેતુ નિષ્ફળ બનશે.

અમે ઉપરોક્તમાં આ પ્રશ્નનો ઉદ્દેખ કર્યો છે કે શું એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૫ના બળે, ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ ૪૨એ હેઠળ દંડ ચૂકવવા બાબતે નિયોજકની કર્મચારી પ્રત્યે અથવા તેના આધારિતો પ્રત્યેની જવાબદારીનો આવરણ ફરજિયાત રીતે આવશ્યક છે કે કેમ, અને અમને જણાય છે કે આવા આવરણની ફરજિયાત રીતે આવશ્યકતા નથી."

આ મામલામાં વિભાગીય ખંડપીઠે ઓમ પ્રકાશ વિ. રામકલી (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતના અભિપ્રાય સાથે સહમતિ દર્શાવી નહોતી. આ નિર્ણય અંગે વિચારણા કરતાં વિભાગીય ખંડપીઠે આ મુજબ અવલોકન કર્યું, તથાપિ, અમારું ધ્યાન ઓમ પ્રકાશ વિ. રામકલી, ૧૯૮૭ એ.સી.જે. ૮૦૩ (એમ.પી.), ના કેસમાં આવેલા નિર્ણય તરફ દોરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે વિપરીત મત અપનાવી એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો કે ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ ૪૨એ હેઠળ નિયોજક

દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર દંડ માટે વીમા કંપની પણ જવાબદાર છે. ઓમ પ્રકાશના કેસનો ચુકાદો અત્યંત સૂક્ષ્મતાથી વાંચ્યા બાદ, મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ પ્રત્યે યોગ્ય આદર સાથે, અમને તેમાં અપનાવવામાં આવેલ અભિપ્રાય સાથે સહમત થવામાં મુશ્કેલી અનુભવી પડે છે. નિશ્ચિતરૂપે, તે ચુકાદામાં એમ.વી. અધિનિયમ અને ડબ્લ્યુ.સી. અધિનિયમની વિવિધ જોગવાઈઓનો ઊંડાણપૂર્વક અભ્યાસ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. પરંતુ મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશના મન પર જે બાબતે વિશેષ પ્રભાવ પાડ્યો હોવાનું જણાય છે તે એ છે કે તે કેસમાં વીમા પોલિસીમાં વીમાકારકે ડબ્લ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ જએ હેઠળની પોતાની જવાબદારી બાકાત રાખી નહોતી અને તેથી વીમા કંપની દંડ ચૂકવવા માટે પણ જવાબદાર હતી. યોગ્ય આદર સાથે, મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશના આ અભિપ્રાયને અમે સ્વીકારી શકતા નથી. જ્યાં સુધી કાયદાકીય જોગવાઈ દ્વારા અથવા કરાર દ્વારા એવી જવાબદારીનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો ન હોય, ત્યાં સુધી એવી જવાબદારીને બાકાત રાખવાનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. વીમા કંપની ઉપર દંડની જવાબદારીનો સમાવેશ થયો હોવાનું પ્રથમ નિર્ધારિત થવું જોઈએ અને ત્યારબાદ જ વીમા પોલિસીની વિશિષ્ટ શરત દ્વારા એવી જવાબદારીને બાકાત રાખવાનો પ્રશ્ન ઊભો થાય. અમે ઉપરોક્ત રીતે એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૮૫ના સંદર્ભમાં દર્શાવ્યું છે કે ડબ્લ્યુ.સી. અધિનિયમ હેઠળ દંડ ચૂકવવાની જવાબદારી ઊભી થતી હોવા છતાં, એમ.વી.

અધિનિયમની કલમ ૯૫ની યોજના મુજબ કાયદાકીય રીતે એવી જવાબદારીનું વીમાકરણ ફરજિયાત નથી. તેથી, કાયદાકીય રીતે એવી જવાબદારી આવરી લેવાઈ હોવાનું કહી શકાય તેમ ન હોવાથી, આવી જવાબદારીને બાકાત રાખવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. મુદ્દાને જોવાનો આ એક દૃષ્ટિકોણ છે. મુદ્દાને જોવાનો બીજો દૃષ્ટિકોણ એ છે કે જો કાયદાકીય રીતે આવી જવાબદારી ફરજિયાત રીતે આવરી લેવાપાત્ર હોય, તો કરાર દ્વારા બાકાતીની જોગવાઈ રાખવામાં આવી હોય તો પણ તેનું કોઈ અર્થ રહેતો નથી, કારણ કે કાયદાકીય જવાબદારીમાંથી કરાર દ્વારા બહાર નીકળવું માન્ય હોઈ શકે નહીં. તે દૃષ્ટિકોણથી પણ, મધ્ય પ્રદેશ વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશના જે તર્ક પર આ ચુકાદામાં ભારે ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે અને જે આ હકીકત પર આધારિત છે કે વીમાના કરારમાં આવી જવાબદારી બાકાત રાખવામાં આવી નથી, તેને સ્વીકારી શકાય તેમ નથી.

૩૫. આ અદાલતની ક્લિસ્ટરસ પીઠ દ્વારા રાધાબેન વિ. મૂળજીકાંજી (ઉપરોક્ત) કેસમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણયના પ્રકાશમાં, જ્યાં સુધી આ અદાલતનો પ્રશ્ન છે ત્યાં સુધી આ મુદ્દો હવે વધુ રેસ ઈન્ટિગ્રા રહ્યો નથી કે, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ની કલમ ૪એ હેઠળ ચૂકવાપાત્ર દંડ માટેની જવાબદારી કાયદેસરની જોગવાઈ દ્વારા અથવા કરાર દ્વારા સમાવેશમાં લેવામાં આવી ન હોય ત્યાં સુધી, વીમા કંપનીને તેના ચુકવણી માટે જવાબદાર ઠરાવી શકાય નહીં. કાયદેસરનો

અધિનિયમ, ૧૯૨૩, આ અધિનિયમની કલમ જઅે હેઠળ જોગવાઈ કરેલી એવી જવાબદારી વીમા કંપની માટે નિર્ધારિત કરતો નથી. તે જ રીતે, કાયદેસર રીતે પણ, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ની યોજનામાં આવી જવાબદારી ફરજિયાત રીતે વીમાયોગ્ય બનાવવામાં આવી નથી. તેથી, આ કેસોમાં વિચારણા માટેનો પ્રશ્ન કામદાર વળતર વીમાના સંદર્ભમાં ઉદ્ભવે છે. પરંતુ તે મૂળભૂત રીતે હકીકતનો પ્રશ્ન છે, જે કામદાર વળતર કમિશનર સમક્ષ રજૂ અને સાબિત કરવો આવશ્યક છે. જો વીમા કંપની ખરેખર તેને કોઈ મૂલ્યવાન મુદ્દો માનતી હોય, તો જરૂરી આક્ષેપો રજૂ કરવાના, આ મુદ્દા અંગે મુદ્દો ઘડાવવા માટે આગ્રહ કરવાના અને મૌખિક અથવા દસ્તાવેજી અથવા બન્ને પ્રકારના પુરાવા રજૂ કરીને તે સાબિત કરવાનું તેનું કામ છે. કામદાર વળતર કમિશનરે આ કેસોમાં અનેક મુદ્દાઓ ઘડ્યા હતા, પરંતુ વીમા કંપનીની દંડ ચૂકવવાની જવાબદારી સંબંધિત મુદ્દો ઘડવામાં આવ્યો નહોતો. કાર્યવાહી કામદાર વળતર કમિશનર સમક્ષ ચાલુ હતી તે દરમિયાન કોઈપણ સમયે વીમા કંપનીએ આ મુદ્દે વધારાનો મુદ્દો ઘડવા માટે આગ્રહ કર્યો નહોતો. આ નિર્વિવાદ હકીકતો પરથી કોઈ કહેવાની જરૂર રહેતી નથી કે અરજદાર – વીમા કંપનીએ કામદાર વળતર કમિશનર સમક્ષ આ મુદ્દો દબાવ્યો નહોતો. આ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલકેશનીઓમાં અરજદાર – વીમા કંપનીની એવી પણ ફરિયાદ નથી કે તેણે આ મુદ્દે વધારાનો મુદ્દો ઘડવા માટે પ્રાર્થના કરી હતી અને કામદાર વળતર કમિશનરે તે નકારી કાઢી હતી. તેથી, આ એક નવો દાવો છે, જે અરજદાર – વીમા કંપની દ્વારા આ રિટ અરજીઓમાં

પ્રથમવાર આ અદાલત સમક્ષ ઉઠાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે અને તેને મંજૂરી આપી શકાય નહીં.

૩૬. આ મામલાને જોવાનો હજી એક અન્ય દષ્ટિકોણ પણ છે. અરજદાર – વીમા કંપની કરાર પર આધાર રાખે છે અને જો વીમા કરાર હેઠળ તે વીમાધારકને કામદારોના વળતર કમિશનર દ્વારા ફટકારવામાં આવેલ દંડની જવાબદારી માટે વળતર આપવા બાધ્ય ન હોય, તો પણ તેને આ રકમ વીમાધારક પાસેથી વસૂલ કરવાની છૂટ રહે છે. જોકે, આ કેસના આ તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં વીમા કંપનીને આ અદાલત સમક્ષ પ્રથમ વખત આ નવો મુદ્દો ઉઠાવવાનો અવકાશ નથી, વિશેષ કરીને જ્યારે આ કેસોમાં અરજદાર વીમા કંપનીને ન્યાયના ભંગ જેવી કોઈ સ્થિતિ સર્જાઈ નથી.

૩૭.ત્યારબાદ વિચારણા માટે વીમા કંપનીની વીમાધારકને વ્યાજની રકમ બાબતે વળતર ચૂકવવાની જવાબદારીનો પ્રશ્ન આવે છે. રાધાબેન વિ. મુલજી કાનજી ધોર્ડ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ પ્રશ્ન આ અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ સમક્ષ વિચારણા માટે હતો અને આ અદાલતે કર્મચારી વળતર કમિશનર દ્વારા ફાળવવામાં આવેલી વ્યાજની રકમ માટે વીમાધારકને વળતર ચૂકવવા બાબતે વીમા કંપનીને જવાબદાર ઠરાવી હતી. આ અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું હતું,

આ ચુકાદો વાંચ્યા બાદ, વ્યાજના ભાગ અંગે દિલ્લી વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશના મત સાથે સહમત થવા માટે અમે સ્થિતિમાં નથી. ઉપર

સમજાવ્યા મુજબ, ખર્ચ માટેની જવાબદારી સાથે વ્યાજ માટેની વીમાકર્તાની જવાબદારીનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૬માં કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, યોગ્ય અર્થઘટન અનુસાર, એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૫માં ઉપયોગમાં લેવાયેલા 'જવાબદારી' શબ્દપ્રયોગમાં વ્યાજ માટેની જવાબદારીનો પણ સમાવેશ થવો જોઈએ. પરંતુ દંડના સંબંધમાં એવી સ્થિતિ રહેશે નહીં. ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ, એમ.વી. અધિનિયમમાં થયેલા વિવિધ સુધારાઓ છતાં, વિધાનમંડળે ક્યારેય એવું યોગ્ય માન્યું નથી કે ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ ૪એ હેઠળ કર્મચારી અથવા તેના આશ્રિતોને દંડ ચુકવવાની વીમિત નોકરીદાતાની જવાબદારીને એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૫ હેઠળ ફરજિયાત વીમાના વિષય તરીકે બનાવવામાં આવે. તેમ છતાં, વ્યાજ માટેની જવાબદારીનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૬માં કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, જ્યારે દિલ્લી વડી અદાલતના વિજ્ઞાન એકલ ન્યાયાધીશે વ્યાજ માટેની જવાબદારીને દંડ માટેની જવાબદારીની સમકક્ષ ગણી છે, ત્યારે અમે તેમના અભિપ્રાય સાથે સહમત થઈ શકતા નથી. દંડ માટેની જવાબદારી અને વ્યાજ માટેની જવાબદારી જુદા જુદા આધાર પર ઊભી છે. વ્યાજ માટેની જવાબદારી વળતરનું ચુકવણી કરવાની જવાબદારીનું સ્વાભાવિક અનુસંગ છે. દંડ ચુકવવાની જવાબદારીની પૃષ્ઠભૂમિ ભિન્ન છે. તેનો સંબંધ ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ ૪એ હેઠળ નિર્ધારિત અવધિમાં ચુકવણી અથવા જમા ન કરવાની નોકરીદાતા દ્વારા થયેલી ચૂક સાથે છે અને વધુમાં એવી ચૂક માટે કોઈ

ન્યાયસંગત કારણ ન હોવું જોઈએ. વ્યાજ માટેની જવાબદારી બાબતે તેવી સ્થિતિ નથી. દિલ્હી વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ પ્રત્યે યથોચિત આદર સાથે, દંડના પ્રશ્ને અમે તેમની સાથે સહમત છીએ, પરંતુ વ્યાજ માટેની જવાબદારીના મુદ્દે તેમના અર્થઘટન સાથે સહમત થવામાં અમને મુશ્કેલી થાય છે. તેથી, અમે દિલ્હી વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ સાથે આંશિક રીતે સહમત છીએ અને કહીએ છીએ કે ડબલ્યુ.સી. અધિનિયમની કલમ જએ હેઠળ દંડ માટે નોકરીદાતાની જવાબદારી બાબતે વીમા કંપનીને જવાબદાર ઠેરવી શકાશે નહીં.

ઉપરોક્ત કેસમાં વિભાગીય ખંડપીઠે એમ.વી. અધિનિયમની કલમો ૮૫ અને ૮૬ના સંદર્ભમાં વીમા કંપનીની વ્યાજ સંબંધિત જવાબદારીનો મુદ્દો નક્કી કર્યો હતો. આ કેસોમાં, જે તે પરિસ્થિતિ મુજબ, કામદાર અથવા તેના આધારિતો દ્વારા કરવામાં આવેલા દાવાઓ મોટર વાહન અકસ્માતમાંથી ઉત્પન્ન થતા નથી. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, અકસ્માતની તારીખે જ દાવો બાકી અને ચૂકવણી બની જાય છે અને વીમાધારકને વળતરની રકમ માટે નુકસાનભરપાઈ કરવાની વીમા કંપનીની જવાબદારી પણ તે જ તારીખે ઊભી થાય છે. નિર્વિવાદ રીતે, ન તો નિયોજકે અને ન તો વીમા કંપનીએ તે તારીખે અથવા તેના તાત્કાલિક પછી વળતરની રકમ ચૂકવી અથવા જમા કરી. ગરીબ દાવેદારોને કામદારોના વળતર કમિશનર સમક્ષ પોતાની દાવાની અરજી દાખલ કરવી પડે છે અને આ

અરજીઓનો વિરોધ નિયોજક તથા વીમાકર્તા બન્નેએ કર્યો હતો, જેના પરિણામે વળતરની રકમની ચૂકવણી અથવા જમા કરાવવામાં વિલંબ થયો. દાવેદારોનું પણ એવું પ્રકરણ નથી કે અકસ્માતની જાણ તરત જ વીમા કંપનીને કરવામાં આવી હતી અને વળતરની રકમની માંગણી કરવામાં આવી હતી. સાચું છે કે દાવેદારોએ વળતર માટેનો પોતાનો દાવો વીમા કંપની સમક્ષ નોંધાવ્યો નહોતો. પરંતુ હકીકત એ છે કે દાવેદારોએ વીમા કંપનીને દાવાની અરજીમાં પક્ષકાર બનાવેલી હતી અને કામદારોના વળતર કમિશનરના કાર્યાલયમાંથી દાવાની અરજીની નોટિસ પ્રાપ્ત થયેલા દિવસે તેને અકસ્માત તથા વળતર દાવાની જાણ થઈ હતી. તે દિવસે અથવા તેના તાત્કાલિક પછી, દાવો કરાયેલ વળતર અથવા વીમા કંપનીએ દાવેદારને ચૂકવવાપાત્ર ગણેલી વળતરની તાત્કાલિક રકમ, કામદારોના વળતર કમિશનરના કાર્યાલયમાં ચૂકવવી અથવા જમા કરવી જોઈએ હતી. વીમા કંપનીએ એવું કર્યું નહોતું. દાવેદારો વળતર મેળવવા હકદાર હોવા છતાં વર્ષો સુધી તે મેળવી શક્યા નહોતા અને તેમાં થયેલા મુલતવીકરણ માટે વીમા કંપની સમાન રીતે જવાબદાર છે. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ની કલમ ૪૨ હેઠળ એવું જોગવાયું છે કે કલમ ૪ હેઠળનું વળતર તે બાકી બને તેમ જલદી ચૂકવવું જોઈએ. આ કલમની ઉપકલમ (૨) હેઠળ, જે નિયોજક દાવામાં માંગવામાં આવેલી હદ સુધી વળતર માટેની જવાબદારી સ્વીકારતો નથી, તેના પર એવી ફરજ મૂકવામાં આવી છે કે તે સ્વીકારેલી જવાબદારીની હદના આધારે તાત્કાલિક ચુકવણી કરે અને આવી રકમ કમિશનર સમક્ષ જમા કરે અથવા, જે તે પરિસ્થિતિ

મુજબ, કામદાર અથવા તેના આધારિતોને આવી ચૂકવણી કરે; અને આવી જમા અથવા ચૂકવણી કામદારને વધુ દાવો કરવાની હક્કને અડચણરૂપ ગણાશે નહીં. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ની કલમ ૪૨(૩) વાર્ષિક ૬ ટકા દરે સાદા વ્યાજ અંગે આદેશ માટે જોગવાઈ કરે છે. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ની કલમ ૪૨ની ઉપકલમ ૩ કામદારોના વળતર કમિશનરને સત્તા આપે છે કે જ્યાં વળતર, અથવા જ્યાં જવાબદારી સંપૂર્ણપણે સ્વીકારવામાં આવી નથી ત્યાં જેટલી હદ સુધી સ્વીકારવામાં આવી છે તેટલી હદ સુધીનું વળતર, નિર્ધારિત મુજબ સમયસર કામદારોના વળતર કમિશનર સમક્ષ ચૂકવવામાં કે જમા કરવામાં આવ્યું નથી, ત્યાં કામદાર અથવા દાવેદાર આધારિતોના પક્ષમાં એવોર્ડ/ચુકાદો/આદેશમાં નિર્ધારિત દરે વ્યાજ મંજૂર કરે. આ ચુકાદાના અગાઉના ભાગમાં નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં નિયોજકે પોતાના કર્મચારીઓ માટે કામદારોના વળતરની વીમા પોલિસી લીધી હોય, તેવા કેસમાં કામદારોના વળતર કમિશનર વીમા કંપની વિરુદ્ધ વળતર ચૂકવવા માટે એવોર્ડ/ચુકાદો અથવા આદેશ આપી શકે છે. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ, જે તે પરિસ્થિતિ મુજબ, કામદાર અથવા આધારિતોના દાવાની જાણ થયા પછી પણ વીમા કંપનીએ વળતરની રકમ ચૂકવવામાં કે જમા કરવામાં નિષ્ફળ રહી હોય, તો તેવા કેસમાં વળતરની રકમ પર વ્યાજ ચૂકવવાની પોતાની જવાબદારી સામે વીમા કંપની વાંધો ઉઠાવી શકતી નથી. કામદાર અથવા આધારિતોના વળતર દાવાની જાણ થાય ત્યાં સુધી ચૂકવણીમાં થયેલો વિલંબ વીમા કંપનીને આક્ષેપિત કરી શકાય તેમ ન હોય.

પરંતુ ત્યારબાદ, જે તે પરિસ્થિતિ મુજબ, કામદાર અથવા આધારિતોને વળતરની રકમની ચૂકવણી અટકાવી રાખવા માટે તેના પાસે કોઈ ન્યાયસંગત કારણ રહેતું નથી. આ દોષવિના જવાબદારી છે અને આવા કેસોમાં કામદારોના વળતર કમિશનર દ્વારા બહુ વિશદ તપાસમાં જવાની જરૂર પડતી નથી. આવા મામલાઓમાં કામદારોના વળતર કમિશનરે નક્કી કરવાના મુદ્દાઓ અત્યંત મર્યાદિત હોય છે. આવા મામલાઓમાં વળતરની રકમની ચૂકવણીમાં થયેલા વિલંબ બદલ કામદાર અથવા આધારિતોના પક્ષમાં વ્યાજ મંજૂર કરવામાં આવે છે અને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ની કલમ ૪અ આ સત્તા કામદારોના વળતર કમિશનરમાં નિહિત કરે છે. આ કેસોની હકીકતો, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ની કલમ ૪અની જોગવાઈઓ તથા આ વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે રાધાબેન (ઉપરોક્ત)ના કેસમાં ચર્ચેલ કાનૂની સ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતા, કામદારોના વળતર કમિશનરે આ મામલાઓમાં દાવેદારોના પક્ષમાં વ્યાજ મંજૂર કર્યું હોય તે સામે વીમા કંપની કોઈ વાંધો ઉઠાવી શકતી નથી.

૩૮. કર્મચારીઓ વળતર કમિશનર તેમજ આ અદાલત, વાર્ષિક ૬ % કરતાં વધુ વ્યાજદર ફાળવવામાં અસહાય છે, કારણ કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૪અ(૩) માં વિશિષ્ટ જોગવાઈ છે કે વ્યાજનો મહત્તમ દર વાર્ષિક ૬ % થી વધુ ન હોવો જોઈએ. મોટર વાહન અકસ્માત દાવાઓના કેસોમાં, રાષ્ટ્રીયકૃત બેંકો અને અન્ય નાણાકીય સંસ્થાઓના પ્રચલિત વ્યાજદરને ધ્યાનમાં રાખીને, વાર્ષિક ૧૨ ટકા દરે અથવા ક્યારેક તેનાથી થોડા વધુ દરે વ્યાજ ફાળવવાનો ન્યાયિક પ્રવાહ

રહ્યો છે. જો કે રાષ્ટ્રીયકૃત બેંકો અને અન્ય નાણાકીય સંસ્થાઓના પ્રચલિત વ્યાજદર પૂરતા ઊંચા છે અને કર્મચારીઓ વળતર કમિશનર તથા આ અદાલતનો એવો દૃષ્ટિકોણ હોઈ શકે કે નોંધપાત્ર રીતે ઊંચો વ્યાજદર ફાળવવો જોઈએ, છતાં અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ જએ(૩) માં સમાવવામાં આવેલ પ્રતિબંધને કારણે, જેમાં વ્યાજનો મહત્તમ દર વાર્ષિક ૬ ટકા નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે, તેવું કરવાથી તે અવરોધિત છે. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ જએ, અધિનિયમ નં. ૮ / ૧૯૫૯ દ્વારા થયેલા સુધારા દ્વારા ઉમેરવામાં આવી હતી. તે સમયબિંદુએ, એટલે કે ૧૯૫૯ માં, વિધાનમંડળ દ્વારા નિર્ધારિત આ વ્યાજદર ચુકિતસંગત અને તે સમયે બેંકો તથા અન્ય નાણાકીય સંસ્થાઓમાં પ્રચલિત વ્યાજદર સાથે સુસંગત હોઈ શકતો હતો. પરંતુ ભવિષ્યના તમામ સમય માટે, વિધાનમંડળે / ૧૯૫૯ માં નિર્ધારિત કરેલો આ વ્યાજદર, ચુકિત અને વાજબીપણાની કસોટી પર ખરો ન ઉતરી શકે, ખાસ કરીને એ હકીકતને ધ્યાનમાં લેતાં કે આ દરમિયાન બેંકો અને અન્ય જાહેર સંસ્થાઓના વ્યાજદરો પણ ઘણાં ઊંચા થઈ ગયા છે. બેંકોના વર્તમાન વ્યાજદર, બજારદર, તેમજ ન્યાયિક પ્રવાહ અને પ્રવર્તમાન સામાજિક-આર્થિક પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતાં એવું અનુભવાય છે કે અધિનિયમની કલમ જએ(૩) માં વાર્ષિક ૬ % ના દરે નિર્ધારિત વ્યાજદરનો ટૂંક સમયમાં પુનર્વિચાર આવશ્યક છે. તેમ છતાં, રોજગાર અકસ્માતો અને ઇજાઓના ભોગ બનનારાઓને તાત્કાલિક અને પૂરતી રાહત આપવા માટે જોગવાઈ કરવી એ સંસદનું કાર્ય છે. આ ઉદ્દેશ કરવો અસ્થાને ગણાશે નહીં કે

ઓછી વ્યાજદર, કેટલીકવાર, માલિક-નિયોજકને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ ચૂકવપાત્ર વળતરની ચુકવણીમાં વિલંબ કરવા પ્રેરિત કરી શકે છે. જે રકમ, અર્થાત્ વળતર, કર્મચારી અથવા તેના નિર્ભરોને કાયદેસર રીતે ચૂકવપાત્ર હતી, તેનો ઉપયોગ નિયોજકે પોતાના વ્યવસાયમાં કર્યો છે. જો નિયોજકે કર્મચારી અથવા નિર્ભરોની રકમ વાપરવાના બદલે, બેંકમાંથી ઉક્ત રકમ ધિરાણરૂપે મેળવી હોત, તો તે સમયના પ્રચલિત બેંકદર મુજબ તેને તેના પર વ્યાજ ચૂકવવું પડત. બેંક જેવી ધિરાણ આપતી સંસ્થા સામાન્ય રીતે વ્યવસાય હેતુઓ માટે બેંકદર મુજબ, આવર્તક ગણતરી સાથે, રકમ આગળ ધપાવતી હોત. તે ઉપરાંત, બેંક સામાન્ય રીતે આપેલ ધિરાણની સુરક્ષા માટે ગૌણ જામીન પણ લેતી હોત. આવી પરિસ્થિતિઓમાં, નિયોજકને ઓછામાં ઓછો એ જ વ્યાજદર, અને એ જ શરતો પર, શા માટે ચૂકવવા બાંધ્ય ન કરવો જોઈએ, જે તેને બેંકને ચૂકવવો પડત, જો તે રકમ તેણે ધિરાણરૂપે મેળવી હોત, તે માટે કોઈ કારણ નથી. પરંતુ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૪એ(૩) હેઠળ ફાળવી શકાય તેવા વ્યાજનો મહત્તમ દર વાર્ષિક ૬ ટકા નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો હોવાથી, કર્મચારીઓ વળતર કમિશનર અથવા આ અદાલત ઉપરોક્ત કલમ હેઠળ નિર્ધારિત દર કરતાં વધુ વ્યાજ આપી શકતા નથી. રોજગાર અકસ્માત અથવા ઇજાના ગરીબ ભોગ બનનારાઓને બમણું નુકસાન સહન કરવું પડે છે, એટલે કે, તેમને વળતરની રકમ તાત્કાલિક મળતી નથી અને તેની વિલંબિત ચુકવણી માટે તેમને નીચા વ્યાજદરથી જ વળતર આપવામાં આવે છે. કેટલીકવાર એવું જોવા મળે છે કે

અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ ચૂકવપાત્ર મોટાપાયે વળતર, વિવિધ કારણોસર, જે સમયે ચૂકવવાનું બનતું હોય તે સમયે, રોજગાર અકસ્માત અથવા ઇજાના ભોગ બનનારાને નિયોજક દ્વારા ચૂકવવામાં આવતું નથી, અને તેમાંના એક કારણ તરીકે ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ ચૂકવપાત્ર વળતરની રકમ પરનો નીચો વ્યાજદર પણ હોઈ શકે છે. આ વિષયને સક્ષમ વિધાનમંડળે જે એક વધુ દૃષ્ટિકોણથી જોવો શક્ય છે, તેવો આ પણ એક પાસો છે.

૩૯. અગાઉ આ અદાલતે તેમજ અન્ય વડી અદાલતોએ આશા વ્યક્ત કરી હતી કે સક્ષમ પ્રાધિકરણ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ જએ(૩) હેઠળના વળતર પરના વ્યાજદરનો પુનર્વિચાર કરીને તેમાં સુધારો કરશે. એવી આશા રાખવામાં આવે છે કે અગાઉ ઉઠાવવામાં આવેલ અને અહીં ઉઠાવવામાં આવતો અવાજ રણમાં પોકાર સમાન સાબિત નહીં થાય.

૪૦. ચુકાદાથી વિમુખ થવા પહેલાં, મને મારું કર્તવ્ય લાગ્યું કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩, ના એક વધુ એવા ક્ષેત્ર તરફ ધ્યાન દોરું, જેને સક્ષમ વિધાનમંડળના ધ્યાનની જરૂર પડી શકે, જેથી અધિનિયમ, ૧૯૩૯ માં કરવામાં આવેલા સુધારાઓ, અને જે હવે અધિનિયમ, ૧૯૮૮ દ્વારા પ્રતિસ્થાપિત થયેલ છે, તેના સંદર્ભમાં આ અધિનિયમના સામાજિક-આર્થિક પાસાં પર વિચાર કરી શકાય. અધિનિયમ, ૧૯૨૩, સામાજિક-આર્થિક હિતલક્ષી કાયદાકીય વ્યવસ્થા છે. સ્વતંત્ર ભારત માટે અધિનિયમ, ૧૯૨૩, તેની કલ્યાણકારી નીતિઓની મૂળભૂત

આવશ્યકતા છે, કારણ કે કલ્યાણકારી રાજ્યમાં અપંગ બનેલા કામદારને મળતું સંરક્ષણ એ રીતે નોકરિયાત તરીકે ચાલુ રાખવાની બાબતમાં માલિકની દયા કે કૃપા પર નિર્ભર રહેવા દેવામાં આવી શકતું નથી. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩ મુજબ, રોજગારીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા અને રોજગારી દરમિયાન બનેલા અકસ્માતથી કામદાર/કર્મચારીને વ્યક્તિગત ઇજા થાય તો વળતર ચૂકવવાની જવાબદારી માલિક પર આવે છે. કર્મચારીને થયેલી વ્યક્તિગત ઇજા તેની પોતાની બેદરકારીને કારણે થયેલી હોય તો પણ, જો તે તેની રોજગારીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા અને રોજગારી દરમિયાન બનેલા અકસ્માતનું પરિણામ હોય, તો અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ તેને ચૂકવવાનાં વળતર માટે માલિક જવાબદાર બને છે. મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ અને હવે અધિનિયમ, ૧૯૮૮, માલિક પર મોટર વાહન માટે વીમા પોલિસી લેવાની કાનૂની ફરજ મૂકે છે, અને તેમાં કામદારોને લગતી વળતર જવાબદારીનો જોખમ આવરી લેવાયેલો હોવો જોઈએ. જ્યાં સુધી મોટર વાહન અકસ્માતમાં કર્મચારીને થયેલી વ્યક્તિગત ઇજાનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં તે મોટર વાહન અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ મોટર વાહન અકસ્માત દાવા અધિકરણ સમક્ષ વળતર માટે જઈ શકે છે અથવા તેને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ કામદારોના વળતર કમિશનર સમક્ષ જવાનો વિકલ્પ પણ છે. ફરક એટલો છે કે જો તે વળતર માટે મોટર વાહન અકસ્માત દાવા અધિકરણનો આશરો લે, તો તેને સ્થાપિત કરવું પડે કે અકસ્માત તેના માલિકના વાહનના ચાલકની બેદરકારીભરી અને ઉશ્કેરાઈને કરાયેલી હાંકણીને કારણે થયો હતો, અથવા

યોગ્ય તેવા પ્રકરણમાં, જે બીજા વાહનના ચાલકે, જેના સાથે તે રહેલું વાહન અથડાયું હતું, તેવી બેદરકારીભરી અને ઉશ્કેરાઈને કરાયેલી હાંકણીને કારણે થયો હતો, અથવા બંને ચાલકોને કારણે થયો હતો. જ્યારે તે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ કામદારોના વળતર કમિશનર સમક્ષ વળતર માટે જાય છે, ત્યારે વળતર મેળવવાનો હક સ્થાપિત કરવા માટે તેને એ સ્થાપિત કરવું પડે કે તેને થયેલી ઈજા તેની રોજગારીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા અને રોજગારી દરમિયાન બનેલા અકસ્માતમાં થઈ હતી. તેમ છતાં, એમ.વી. અધિનિયમ અને અધિનિયમ, ૧૯૨૩, બન્નેનો હેતુ કર્મચારીને વળતર આપવાનો છે. મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ માં અધિનિયમ નં. ૪૭, ૧૯૮૨ દ્વારા સુધારો કરવામાં આવ્યો અને પ્રકરણ નં. ૭-અ ઉમેરવામાં આવ્યું. ઉમેરાયેલી કલમ ૯૨અ ચોક્કસ કિસ્સાઓમાં દોષ વિના જવાબદારી માટે જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૯૨અ જણાવે છે કે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિનું મૃત્યુ અથવા કાયમી અપંગતા મોટર વાહન અથવા મોટર વાહનોના ઉપયોગમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા અકસ્માતથી થયેલ હોય, ત્યારે વાહનનો માલિક, અથવા યોગ્ય તેવા પ્રકરણમાં, વાહનોના માલિકો, સંયુક્ત અને અલગ-અલગ રીતે, તે કલમમાં રહેલી જોગવાઈઓ અનુસાર આવા મૃત્યુ અથવા અપંગતા અંગે વળતર ચૂકવવા જવાબદાર રહેશે. કોઈપણ વ્યક્તિ અંગે ચૂકવવાનું વળતર રૂપિયા ૧૫,૦૦૦/- ની નિશ્ચિત રકમ રહેશે અને કોઈપણ વ્યક્તિની કાયમી અપંગતા અંગે ચૂકવવાનું વળતર રૂપિયા ૭,૫૦૦/- ની નિશ્ચિત રકમ રહેશે. ઉપરોક્ત વળતરની રકમ મેળવવા માટે દાવેદારે એવું રજૂ કરવું અને

સ્થાપિત કરવું જરૂરી નથી કે જે મૃત્યુ અથવા કાયમી અપંગતા અંગે દાવો કરવામાં આવ્યો છે તે સંબંધિત વાહન અથવા વાહનોના માલિક અથવા માલિકો અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિના ગેરકાનૂની કૃત્ય, ઉપેક્ષા અથવા ચૂકને કારણે થઈ હતી. વધુમાં એવી પણ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે ઉપરોક્ત જોગવાઈ હેઠળનો વળતર દાવો, જે વ્યક્તિના મૃત્યુ અથવા કાયમી અપંગતા અંગે દાવો કરવામાં આવ્યો છે, તેના કોઈ ગેરકાનૂની કૃત્ય, ઉપેક્ષા અથવા ચૂકના કારણે નિષ્ફળ ગણાશે નહીં અને એવા મૃત્યુ અથવા કાયમી અપંગતા અંગે વસૂલ કરી શકાય તેવા વળતરની માત્રા પણ તેવા મૃત્યુ અથવા કાયમી અપંગતા માટેની જવાબદારીમાં તે વ્યક્તિના હિસ્સાના આધારે ઘટાડવામાં આવશે નહીં. કલમ ૯૨બ મુજબ, કોઈપણ વ્યક્તિના મૃત્યુ અથવા કાયમી અપંગતા અંગે કલમ ૯૨અ હેઠળ વળતરનો દાવો કરવાનો હક, આ અધિનિયમની અન્ય કોઈ જોગવાઈ અથવા હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કાયદા હેઠળ તે બાબતે વળતરનો દાવો કરવાની અન્ય કોઈ હક ઉપરાંતનો રહેશે. વિધાનમંડળે વધુમાં એવી પણ જોગવાઈ કરી છે કે કલમ ૯૨અ હેઠળ કોઈપણ વ્યક્તિના મૃત્યુ અથવા કાયમી અપંગતા અંગેનો વળતર દાવો શક્ય તેટલો જલ્દી નિકાલ કરવો અને જ્યાં કલમ ૯૨અ હેઠળ તથા દોષના સિદ્ધાંત આધારિત હકના અનુસંધાને બંને રીતે વળતરનો દાવો કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં કલમ ૯૨અ હેઠળનો વળતર દાવો પ્રથમ સ્થાને નિકાલ કરવો. અધિનિયમ, ૧૯૮૮ એ કલમ ૯૨અમાં રહેલી જોગવાઈઓમાં કોઈ ફેરફાર કર્યો નથી, માત્ર એટલું કે દોષ વિના વળતરની રકમ

મૃત્યુના કિસ્સામાં રૂપિયા ૧૫,૦૦૦/- માંથી વધારીને રૂપિયા ૨૫,૦૦૦/- કરવામાં આવી છે, અને કાયમી અપંગતાના કિસ્સામાં રૂપિયા ૭,૫૦૦/- ના બદલે રૂપિયા ૧૨,૦૦૦/- કરવામાં આવી છે. મોટર વાહન અધિનિયમ, ૧૯૩૯ માં કલમ ૯૨અ અને અધિનિયમ, ૧૯૮૮ માં કલમ ૧૪૦ ઉમેરવાનો હેતુ અને ઉદ્દેશ સ્પષ્ટ છે કે મોટર વાહન અકસ્માતમાં ઈજા પામનાર વ્યક્તિને, અથવા મૃત્યુના કિસ્સામાં તેના કાનૂની નિર્ભરોને, તાત્કાલિક આર્થિક સહાય મળવી જોઈએ. બન્ને કિસ્સાઓમાં, એટલે કે મૃત્યુ અથવા કાયમી અપંગતા, અધિનિયમે માલિક પર એવી ફરજ મૂકી છે કે વળતર માટે કરવામાં આવેલા દાવાના અંતિમ નિર્ધારણની રાહ જોયા વિના, યોગ્ય તેવા પ્રકરણમાં, તે વ્યક્તિને અથવા તેના નિર્ભરોને તાત્કાલિક આર્થિક સહાય પૂરી પાડે. હવે આ બાબત વિવાદરહિત રહી નથી કે એમ.વી. અધિનિયમની કલમ ૯૨અ અને હવે કલમ ૧૪૦ હેઠળ, જ્યાં વાહન અથવા વાહનો વીમાયુક્ત હોય, ત્યાં વીમા કંપની વળતર ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે.

અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ કલ્યાણકારી સામાજિક-આર્થિક કાયદો છે. નોકરીમાં રહેલા કામદારો-કર્મચારીઓ માટે, તેમની નોકરીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી તથા નોકરી દરમિયાન બનેલી દુર્ઘટના કારણે કામદારને ઈજા થાય અથવા તેનું મૃત્યુ થાય ત્યારે નિયોજક પાસેથી વળતર મેળવવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. તેથી, નોકરીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી અને નોકરી દરમિયાન બનેલી દુર્ઘટના દ્વારા કામદારને ઈજા થાય અથવા તેનું મૃત્યુ થાય, તેવી

સ્થિતિમાં અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ, જે તે પરિસ્થિતિ મુજબ કામદાર અથવા તેના આધારિતોને, તેમાં નિર્ધારિત પાત્રતા મુજબ વળતર મેળવવાનો અધિકાર છે. યદ્યપિ હેતુ અને ઉદ્દેશ કામદાર-કર્મચારીને અથવા તેના આધારિતોને, તેની નોકરીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી અને નોકરી દરમિયાન બનેલી દુર્ઘટનાથી થયેલી ઈજાના બદલામાં વળતર ઉપલબ્ધ કરાવવાનો છે, તેમ છતાં અધિનિયમ, ૧૯૨૩ માં નિયોજક દ્વારા કામદાર વળતર વીમો લેવો તે બાબત ખાસ કરીને નક્કી કરવામાં આવી નથી. વાહનના માલિક પર પોતાના વાહનનો વીમો ફરજિયાત રીતે લેવો કાયદેસર બાધ્યકારક છે. બંને અધિનિયમો, અર્થાત્ એમ.વી. અધિનિયમ અને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ નો, વળતર ઉપલબ્ધ કરાવવાના પરિમાણ સુધીનો હેતુ અને ઉદ્દેશ, દુર્ઘટનામાં ઈજા પામેલા કર્મચારીને અથવા તેના મૃત્યુના કિસ્સામાં તેના આધારિતોને આર્થિક સહાય પૂરી પાડવાનો છે. પરંતુ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ નિયોજક પર કામદાર વળતર વીમો લેવો તેવા કાયદેસર દાવિત્વનો નિર્ધાર કરવામાં આવ્યો નથી. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ માં કાયદેસર કામદાર વળતર વીમાની સ્પષ્ટ જોગવાઈના અભાવે, નિયોજકે કામદાર વળતર વીમો લીધેલો હોય તેવા કિસ્સામાં પણ, કર્મચારી અથવા તેના આધારિતોને, જે તે પરિસ્થિતિ મુજબ, સીધું વળતર ચુકવવા બાબતે વીમા કંપનીની જવાબદારી અંગે કાયદાની અદાલતોમાં વારંવાર ચર્ચા અને વિવાદ ઊભા થયા છે. વડી અદાલતોએ ભિન્ન અભિપ્રાયો અપનાવ્યા છે. કેટલીક વડી અદાલતોનો અભિપ્રાય એવો રહ્યો છે કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૧૪ હેઠળ

આવતાં કિસ્સાઓ સિવાય, નિયોજકે કામદાર વળતર વીમો લીધો હોય તેવા કિસ્સામાં પણ કામદાર વળતર કમિશનરને વીમા કંપની વિરુદ્ધ આદેશ આપવાનો અધિકારક્ષેત્ર નથી. અન્ય વડી અદાલતો તથા મેં આ ચુકાદામાં એવો અભિપ્રાય લીધો છે કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની સમગ્ર રચના ધ્યાનમાં લેતાં, જ્યાં નિયોજકે કામદાર વળતર વીમો લીધો હોય તેવા કિસ્સામાં કામદાર વળતર કમિશનરને વીમા કંપની વિરુદ્ધ આદેશ આપવાનો અધિકારક્ષેત્ર છે. આ અદાલત કાયદાની કોઈ જોગવાઈનું અર્થઘટન કરી શકે છે, પરંતુ કાયદો બનાવી શકતી નથી; તે વિષય સંપૂર્ણપણે સંબંધિત વિધાનમંડળના ક્ષેત્રમાં આવે છે. અનેક વડી અદાલતોએ એવો ઠરાવ કરતાં કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળ, નિયોજકે કામદાર વળતર પોલિસી લીધી હોય તેવા કિસ્સામાં પણ વીમા કંપની વિરુદ્ધ કોઈ આદેશ કરી શકાય તેમ નથી, સાથે જ એવું નિરીક્ષણ કર્યું છે કે આ મુશ્કેલી દૂર કરવા અધિનિયમ, ૧૯૨૩ માં સુધારાની આવશ્યકતા હોઈ શકે. આ અદાલત માત્ર એટલું જ નિરીક્ષણ કરી શકે અને સૂચન કરી શકે કે હવે એવો સમય આવી ગયો છે કે જેમાં સંબંધિત વિધાનમંડળનું ધ્યાન આકર્ષિત કરી, અધિનિયમ, ૧૯૨૩ માં આવશ્યક સુધારો કરીને ફરજિયાત કામદાર વળતર વીમાની જોગવાઈ તથા એમ.વી. અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૪૦ જેવી અનુરૂપ જોગવાઈ therein સમાવવામાં આવે. ત્યારે જ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ખરેખર અસરકારક અને વાસ્તવિક કલ્યાણકારી-સામાજિક-આર્થિક કાયદો બની શકશે. એવા પણ કિસ્સાઓ બને છે કે અધિનિયમ, ૧૯૨૩ હેઠળના વળતરના કેસોનો નિર્ણય

થાય ત્યાં સુધી, નિયોજક પાસે આપવામાં આવેલા વળતરની રકમ ચૂકવવાની આર્થિક સ્થિતિ ન રહે. કામદાર વળતર વીમો એ માટે લેવાય છે કે નિયોજક પોતાને સુરક્ષિત અનુભવે અને કર્મચારીને, તેની નોકરીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી તથા નોકરી દરમિયાન બનેલી દુર્ઘટનામાં તેને ઈજા થાય, તેવી સ્થિતિમાં સુરક્ષા પ્રાપ્ત રહે. વિધાનમંડળે એમ.વી. અધિનિયમ, ૧૯૩૯ (હવે અધિનિયમ, ૧૯૮૮) અંગે આ બાબતમાં કાળજી લીધી છે. એમ.વી. અધિનિયમ, ૧૯૩૯ માં કલમ ૯૨એ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જે હવે એમ.વી. અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૪૦ છે, પરંતુ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ માં સમાન પ્રકારનો સુધારો કરવામાં આવ્યો નથી. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, એ જ નોકરીમાં કર્મચારીઓના આ બે વર્ગો છે, જેમાં એક એવો છે જેને નિયોજકના વાહનમાં તેના માટે કામ કરતાં વખતે દુર્ઘટનામાં ઈજા પહોંચી છે, અને બીજો એવો છે જેને નિયોજકના કારખાનામાં અથવા સંસ્થામાં, તેની નોકરીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી અને નોકરી દરમિયાન બનેલી દુર્ઘટનામાં ઈજા પહોંચી છે. બંને કિસ્સાઓમાં નિયોજક સામાન્ય છે, અર્થાત્ એક જ અને એ જ વ્યક્તિ છે, અને બંને નોકરીસંબંધી ઈજાના કિસ્સાઓ છે; તફાવત માત્ર એટલો છે કે એક કિસ્સામાં વાહન દુર્ઘટનામાં નોકરી દરમિયાન ઈજા થાય છે અને બીજા કિસ્સામાં તેની નોકરીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી અને નોકરી દરમિયાન બનેલી દુર્ઘટનામાં ઈજા થાય છે. પ્રથમ કિસ્સામાં, કર્મચારીને અથવા તેના મૃત્યુના કિસ્સામાં તેના આધારિતોને, જે તે પરિસ્થિતિ મુજબ, અધિનિયમ, ૧૯૩૯ ની કલમ ૯૨એની જોગવાઈઓ હેઠળ અને હવે

અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૪૦ હેઠળ, તાત્કાલિક આર્થિક સહાય ઉપલબ્ધ છે, જ્યાં તેણે અથવા તેના આધારિતોએ એમ.વી. અધિનિયમ હેઠળ મોટર અકસ્માત દાવા ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ વળતરના દાવાની અરજી કરી હોય. પરંતુ પછીના કિસ્સામાં, કર્મચારી અથવા તેના આધારિતોએ, જે તે પરિસ્થિતિ મુજબ, વળતરના દાવાની અરજી કામદાર વળતર કમિશનર સમક્ષ કરી હોય છતાં, તેવી તાત્કાલિક આર્થિક સહાય ઉપલબ્ધ નથી. એમ.વી. અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૪૦ હેઠળની દોષરહિત જવાબદારી માટેનું વળતર, અંતે કર્મચારી અથવા મૃત્યુના કિસ્સામાં તેના આધારિતો દાવામાં સફળ થાય છે કે નહીં, તે બાબતથી અલિપ્ત છે. તેથી, વાહન દુર્ઘટનામાંથી ઉત્પન્ન થયેલી નોકરીસંબંધી દુર્ઘટનાના તમામ કિસ્સાઓમાં, સંબંધિત કર્મચારીને ઇજાના કિસ્સામાં અને તેના મૃત્યુના કિસ્સામાં તેના આધારિતોને, જે તે પરિસ્થિતિ મુજબ, આંતરિમ વળતરના સ્વરૂપે દોષરહિત વળતર રૂ. ૧૨,૦૦૦/- અને રૂ. ૨૫,૦૦૦/- સુધી મેળવવાનો અધિકાર રહેશે. પરંતુ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ માં સમાન જોગવાઈના અભાવે, તેની નોકરીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી અને નોકરી દરમિયાન બનેલી દુર્ઘટનામાં થયેલી ઇજાના સંદર્ભમાં કર્મચારી અથવા તેના આધારિતોને દોષરહિત વળતર ઉપલબ્ધ નથી. તેથી, કોઈ વાજબી સંબંધ વિના, જે હેતુ હાંસલ કરવાનો છે તેની સાથે સંબંધ બેસતો ન હોય તેવી હદ સુધી, આ વૈરભાવપૂર્ણ ભેદભાવનો કિસ્સો બની શકે છે. પરંતુ અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, આ અદાલત માત્ર નિરીક્ષણ કરી શકે છે અને અધિનિયમ, ૧૯૨૩ ની આ ખામી અંગે વિધાનમંડળના ધ્યાન

પર લાવી શકે છે; તેમજ એમ.વી. અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૪૦ માં સમાયેલ જોગવાઈ જેવી જોગવાઈ અધિનિયમ, ૧૯૨૩ માં ઘડવા માટે વિધાનમંડળને પરમાદેશનો રિટ જારી કરી શકતી નથી. જોકે, આ અદાલત કાયદામાં સુધારાની આવશ્યકતા અંગે સૂચન કરી શકે છે, પરંતુ અંતે સુધારો કરવો કે નહીં તે નક્કી કરવાનું કાર્ય વિધાનમંડળનું જ છે. અધિનિયમ, ૧૯૨૩ કેન્દ્રીય કાયદો છે અને આ કિસ્સામાં હું આથી વધુ સારું કંઈ કરી શકું તેમ નથી, સિવાય કે આ અદાલતની રજિસ્ટ્રીને આ ચુકાદાની નકલ નવી દિલ્હીમાં આવેલ સંબંધિત મંત્રાલયને મોકલવા માટે નિર્દેશ આપું, આ આશા સાથે કે અહીં ઉઠાવેલો અવાજ રણમાં પડઘો પૂરતો સાબિત નહીં થાય.

પરિણામે આ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલિકેશનીઓ નિષ્ફળ જાય છે અને તે જ નામંજૂર કરવામાં આવે છે. તમામ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલિકેશનીઓમાં નિયમ મુક્ત કરવામાં આવે છે. આ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલિકેશનીઓમાં આપવામાં આવેલી અંતરિમ રાહત રદ ગણાશે. અરજદાર વીમા કંપનીને આદેશ આપવામાં આવે છે કે તે દરેક અરજિયદ્ધિ સ્પેશ્યલ સિવિલ એપિલિકેશનીના ખર્ચ તરીકે રૂ.૧૦૦૦/- માત્ર દાવેદાર/ દાવેદારો સામાવાળાને ચૂકવે.

—

*The translation of this judgment has been provided by*

*M/s Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ.

અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.